

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДОКАЛЕНКО ВАРВАРА ВІКТОРІВНА

УДК 351:35.072.1:323.2

**МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Докаленко В. В.**

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Докаленко В. В. Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади. – Рукопис.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Дніпровський державний аграрно-економічний університет. Дніпро, 2023.

Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ забезпечення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів їх взаємодії в умовах децентралізації влади.

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне прикладне завдання з обґрунтування теоретичних основ забезпечення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та розроблено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів їх взаємодії в умовах децентралізації влади. Отримані у процесі дослідження результати дозволяють зробити наступні узагальнення.

У першому розділі « Теоретичні основи забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади» за результатами узагальнення концептуальних засад дослідження інститутів громадянського суспільства зазначено, що забезпечити гармонійний розвиток країни і сприятливі умови для самореалізації кожної особистості, яка бажає працювати на благо суспільства, можливо лише за умов зростання зацікавленості громадян у вирішенні суспільно важливих питань і їх активної участі в цьому процесі; наявності й ефективного функціонування суспільно значущих інститутів громадянського суспільства, які захищають права та свободи громадян, а також активно беруть участь у процесі прийняття та

реалізації управлінських рішень; розширення кола інститутів громадянського суспільства, появи різноманітних громадських організацій, об'єднань і спілок, а також зростання ролі нових медіа, зокрема Інтернет-видань, які мають широку аудиторію і здатні оперативно поширювати інформацію. Розвинено категоріальний апарат науки державного управління шляхом уточнення сутності понять: *інститути громадянського суспільства та механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства*. Окреслено положення концептуальної моделі розвитку інститутів громадянського суспільства, що базується на формуванні правової свідомості та *почуття особистої соціальної відповідальності; на додержанні загальнодемократичних принципів; на безперервній взаємодії та співпраці з органами публічної влади*.

У роботі визначено місце та роль інститутів громадянського суспільства в розбудові сучасної розвиненої держави. Наголошено, що інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченості прозорості у здійсненні владних повноважень та ухваленні управлінських рішень, задіюючи контролюючий функціонал, який допомагає стежити за діями влади та змушує її нести відповідальність перед громадянами.

Виокремлено чинники, що гальмують розвиток взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, а саме: недосконалість нормативно-правової бази; наявність умов для зловживання становищем окремими представниками засобів масової інформації або громадських організацій, перетворення процесу взаємодії на змагання; відкрите протистояння органам публічної влади (замість прояву здорової критики та визначення конструктивних пропозицій наявне перешкоджання нормальному функціонуванню владних структур).

Окреслено напрями активізації взаємодії між владою та суспільством, базові з яких такі: сприяння розгортанню громадських ініціатив та організація громадських слухань; спільна реалізація соціально важливих проектів, а також організація інформаційно-аналітичних та наукових заходів; започаткування та постійна підтримка дослідницької теоретико-прикладної роботи у напрямі

формування громадянського суспільства; створення громадських рад та інших дорадчих органів при різних органах публічної влади на всіх рівнях; інституціалізація для унормування процесу взаємодії; унормування конкретних, виважених та дієвих норм, котрі регулюють процес взаємодії та встановлюють стандарти, згідно з якими громадськість може брати участь у суспільно-політичному житті.

На основі дослідження впливу децентралізації на процеси розвитку громадянського суспільства в Україні констатовано перехід від формального визнання громадянських прав до реального розвитку суспільства, його самодостатності та готовності діяти для задоволення загальних потреб та інтересів суспільства в цілому, а також інтересів окремих громадян. У рамках децентралізації формується чітка система пріоритетів, у середині якої інтереси держави, з одного боку, та інтереси окремих осіб, громади і суспільства загалом, з іншого, не ставляться одне проти одного, а розглядаються на рівних умовах, узгоджуються для досягнення максимальної результативності й користі для всіх учасників. Така побудова взаємодії стимулює владу до прийняття поміркованих рішень та дієвої державної політики, на основі чого в подальшому проводитимуться національні реформи.

У другому розділі «Реалізація механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в сучасних умовах» за результатами систематизації нормативно-правового забезпечення функціонування механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, окреслено напрями вдосконалення владно-суспільної взаємодії, а саме: узгодження національних законодавчих і нормативно-правових актів з принципами й нормами міжнародних угод, нормативів і стандартів; заповнення прогалин та усунення суперечностей між нормами законодавства про владно-суспільну взаємодію; формування умов для підвищення об'єктивності інформації, що поширюється в суспільстві; встановлення вимог до обігу ЗМІ, спрямованих на мінімізацію їх маніпулятивного використання; забезпечення зацікавленості громадськості в участі у громадських радах та, відповідно,

дієвості основного правового засобу громадського контролю за діяльністю органів влади.

Для активізації суспільно-владної взаємодії потрібно дотриматись низки необхідних умов. Серед них:

1) знання та дотримання чинних норм законодавства всіма учасниками процесу взаємодії;

2) наявність у владних інституціях кваліфікованих спеціалістів, котрі мають навички спілкування з громадськістю, а також толерантно ставляться до певного втручання у власні справи;

3) наявність у представників громадянського суспільства вмінь та навичок, достатніх для розуміння сутності роботи органу публічної влади;

4) неупередженість осіб, котрі проводять моніторинг та займаються проведенням аналізу отриманої інформації;

5) відсутність перешкод суспільно-політичного або економічного характеру (наприклад, резонансна справа, до якої упереджено ставиться значна частка суспільства, а ЗМІ надають цьому політичної забарвленості; нестача коштів на поточну діяльність з моніторингу; незручний час – кінець року, період інтенсивної зміни чинних норм або організаційних засад діяльності органу влади тощо).

Наголошено, що на сьогодні назріла проблема формування сучасного інформаційно-комунікаційного механізму взаємодії, котрий спрямований на забезпечення відкритості, оперативності, чіткості, доступності, зіставності та інтеперабельності публічної інформації та є базисом для функціонування механізмів громадської участі в прийнятті управлінських рішень, а також моніторингу та контролю.

Визначено особливості реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації. Доведено, що одним із шляхів комплексного вирішення проблем, пов'язаних з кризовими явищами в політичній та соціально-

економічній сфері у країні, є перехід до концепцій належного врядування та сервісної держави.

У контексті запровадження принципів належного врядування в Україні розподіл рівнів участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності має таку етапність: інформування – проведення консультацій – діалог (двостороння взаємодія) – партнерство (найвищий рівень взаємодії, що передбачає тісне співробітництво на постійній основі).

У третьому розділі «Перспективи розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади» за результатами дослідження досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства визначено, що в країнах ЄС наявність політичної волі та високий рівень активності досвідченої громадськості дає змогу забезпечити якісне проведення експертно-аналітичної роботи, ефективно налагодити комунікації між владою та суспільством, підтримувати високі соціальні стандарти та забезпечувати якісні соціальні послуги.

Окреслено потенційні джерела формування фінансового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства, а саме: за рахунок членських внесків та пожертвувань – залежно від закріпленої статутом діяльності об'єднання громадян; отримання спонсорської допомоги (ризик потрапити у залежність); отримання допомоги від органів публічної влади (ризик спонукання до більш лояльного ставлення до конкретного владного органу незалежно від суспільно-політичної ситуації, громадської думки); отримання грантів від різних приватних фондів. Обґрунтовано, що актуальним для України є реалізація комплексу заходів науково-дослідного й просвітницького напрямку, що націлені на докорінні зміни у свідомості українських громадян та визнання, що влада та суспільство не протистоять одне одному, а мають спільну мету – розвиток держави.

Окреслено умови активізації розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а саме:

- наявність політичної волі до змін та зміна ціннісних орієнтацій у бік суспільно орієнтованої системи публічного управління;
- систематичне визначення громадської думки, очікувань, інтересів, пропозицій шляхом проведення соціологічних досліджень як самостійно владними органами, так і через стимулювання інститутів громадянського суспільства до проведення подібних досліджень;
- поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг тощо);
- упровадження досвіду приватного сектора з використання маркетингових комунікацій у владно-суспільну взаємодію;
- дослідження Інтернет-простору та перетворення сучасних каналів комунікацій (соціальних мереж, месенджерів) із засобу поширення публічної інформації на інструмент взаємодії;
- планомірна просвітницька діяльність для підвищення рівня політичної та правової культури, а також медіаграмотності громадян з метою посилення їх активності в суспільно-політичному житті.

Запропоновано концептуальну модель побудови механізмів інтегративної взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, базисним конструктом якої виступає консолідуєчий ефект від системного застосування сучасного інформаційно-комунікаційного інструментарію, що в комплексній дії забезпечує:

- спонукання громадян та громадських об'єднань до активізації своєї діяльності й залучення до спільного вирішення суспільно важливих проблем;
- прийняття спільних рішень, що дозволяє як поділити відповідальність за них з-поміж усієї громади та, відповідно, органам публічної влади отримати підтримку в реалізації таких рішень;
- проведення комплексу дій з моніторингу, аналізу проблем та вибору варіантів їх вирішення;

- поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг);

- налагодження постійної взаємодії у площині «органи публічної влади – інститути громадянського суспільства – місцева громада»;

- підвищення рівня довіри до влади та посилення її авторитету.

Ключові слова: органи публічної влади, децентралізація влади, владно-суспільна взаємодія, суспільно-політичні трансформації, інститути громадянського суспільства, громадськість, громадська активність.

ABSTRACT

Dokalenko V.V. Mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society in conditions of decentralization of power. - Manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 28 "Public management and administration" in the specialty 281 "Public management and administration". - Dnipro State Agrarian and Economic University. Dnipro, 2023.

The purpose of the dissertation is to substantiate the theoretical foundations of ensuring the interaction of public authorities with institutions of civil society and to develop scientific and practical recommendations for improving the mechanisms of their interaction in conditions of decentralization of power.

In the dissertation research, the actual applied task of substantiating the theoretical foundations of ensuring the interaction of public authorities with civil society institutions was solved, and scientific and practical recommendations were developed for improving the mechanisms of their interaction in conditions of decentralization of power. The results obtained in the research process allow the following generalizations to be made.

In the first chapter "Theoretical foundations of ensuring the interaction of public authorities and institutions of civil society in conditions of decentralization of power" based on the results of the generalization of the conceptual foundations of the study of institutions of civil society, it is stated that to ensure the harmonious development of the country and favorable conditions for the self-realization of every individual who wants to work for the good of society, possible only under conditions of growing interest of citizens in solving socially important issues and their active participation in this process; the presence and effective functioning of socially significant institutions of civil society that protect the rights and freedoms of citizens, as well as actively participate in the process of making and implementing management

decisions; expanding the circle of civil society institutions, the emergence of various public organizations, associations and unions, as well as the growing role of new media, in particular Internet publications, which have a wide audience and are able to quickly disseminate information. The categorical apparatus of the science of public administration has been developed by clarifying the essence of the concepts: institutions of civil society and mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society. The position of the conceptual model of the development of civil society institutions, which is based on the formation of legal consciousness and a sense of personal social responsibility, is outlined; on the observance of general democratic principles; on continuous interaction and cooperation with public authorities.

The work defines the place and role of civil society institutions in the development of a modern developed state. It is emphasized that civil society institutions play a key role in ensuring transparency in the exercise of power and management decisions, using a controlling function that helps monitor the actions of the government and makes it accountable. in front of the citizens.

Factors inhibiting the development of interaction between public authorities and institutions of civil society are singled out, namely: imperfection of the regulatory and legal framework; the presence of conditions for abuse of position by individual representatives of mass media or public organizations, turning the process of interaction into a competition; open opposition to public authorities (instead of showing healthy criticism and defining constructive proposals, there is obstruction to the normal functioning of power structures).

The directions for intensifying interaction between the government and society are outlined, the basic ones of which are as follows: promoting the deployment of public initiatives and organizing public hearings; joint implementation of socially important projects, as well as organization of informational, analytical and scientific activities; initiation and constant support of research-theoretical-applied work in the direction of civil society formation; creation of public councils and other advisory bodies at various public authorities at all levels; institutionalization to normalize the

interaction process; normalization of specific, balanced and effective norms that regulate the process of interaction and establish standards according to which the public can participate in social and political life.

Based on the study of the impact of decentralization on the development processes of civil society in Ukraine, the transition from the formal recognition of civil rights to the real development of society, its self-sufficiency and readiness to act to meet the general needs and interests of society as a whole, as well as the interests of individual citizens, has been ascertained. Within the framework of decentralization, a clear system of priorities is formed, in the middle of which the interests of the state, on the one hand, and the interests of individuals, the community and society in general, on the other, are not opposed to each other, but are considered on equal terms, and are coordinated to achieve maximum effectiveness and benefit for all participants. This building of interaction stimulates the authorities to make moderate decisions and effective state policy, on the basis of which national reforms will be carried out in the future.

In the second chapter "Implementation of the mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society in modern conditions" based on the results of the systematization of the regulatory and legal support for the functioning of the mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society, the directions for improving the authority-society interaction are outlined, namely: coordination of national legislative and normative legal acts with the principles and norms of international agreements, norms and standards; filling the gaps and eliminating contradictions between the norms of the legislation on government-society interaction; formation of conditions for increasing the objectivity of information disseminated in society; establishment of requirements for mass media circulation aimed at minimizing their manipulative use; ensuring the interest of the public in participation in public councils and, accordingly, the effectiveness of the main legal means of public control over the activities of authorities.

A number of necessary conditions must be met in order to activate public-authority interaction. Including:

1) knowledge and compliance with current legislation by all participants in the interaction process;

2) the presence of qualified specialists in the power institutions who have the skills to communicate with the public and are also tolerant of certain interference in their own affairs;

3) representatives of civil society have skills and abilities sufficient to understand the essence of the work of the public authority;

4) impartiality of persons who conduct monitoring and analyze the received information;

5) absence of obstacles of a socio-political or economic nature (for example, a high-profile case to which a significant part of society is prejudiced, and the mass media give it a political color; lack of funds for current monitoring activities; inconvenient time - the end of the year, a period of intensive changes in current norms or the organizational basis of the activity of the authority, etc.).

It was emphasized that today the problem of forming a modern information and communication mechanism of interaction, which is aimed at ensuring openness, efficiency, clarity, accessibility, comparability and interoperability of public information and is the basis for the functioning of mechanisms of public participation in management decision-making, as well as monitoring and control, is ripe .

The peculiarities of implementation of mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society in the conditions of the decentralization reform are determined. It has been proven that one of the ways to comprehensively solve problems related to crisis phenomena in the political and socio-economic spheres in the country is the transition to the concepts of good governance and the service state.

In the context of the introduction of the principles of good governance in Ukraine, the distribution of the levels of participation of civil society institutions in management activities has the following stages: information - holding consultations - dialogue (bilateral interaction) - partnership (the highest level of interaction, which involves close cooperation on an ongoing basis).

In the third chapter "Prospects for the development of mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society in conditions of decentralization of power", based on the results of a study of the experience of developed democratic countries in ensuring the interaction of public authorities and institutions of civil society, it was determined that the presence of political will and a high level of activity in EU countries of an experienced public makes it possible to ensure the quality of expert and analytical work, to effectively establish communications between the authorities and society, to maintain high social standards and to provide quality social services.

The conditions for intensifying the development of the mechanisms of interaction between public authorities and institutions of civil society are outlined, namely:

- the presence of political will to change and a change in value orientations towards a socially oriented system of public administration;
- systematic determination of public opinion, expectations, interests, proposals by conducting sociological research both independently by the authorities and by stimulating civil society institutions to conduct similar research;
- spreading the practice of outsourcing in the activities of public authorities regarding issues of interaction with citizens (civil society institutions as mediators, executors of management decisions, providers of social services, etc.);
- implementation of the experience of the private sector in the use of marketing communications in government-society interaction;
- research of the Internet space and transformation of modern communication channels (social networks, messengers) from a means of disseminating public information to a tool of interaction;
- planned educational activity to increase the level of political and legal culture, as well as media literacy of citizens with the aim of increasing their activity in social and political life.

A conceptual model of the construction of mechanisms of integrative interaction of public authorities and civil society institutions in Ukraine is proposed, the basic

structure of which is the consolidating effect of the systematic application of modern information and communication tools, which provides:

- encouraging citizens and public associations to intensify their activities and involve them in the joint solution of socially important problems;

- making joint decisions, which allows to share responsibility for them among the entire community and, accordingly, public authorities to receive support in the implementation of such decisions;

- implementation of a set of actions for monitoring, analysis of problems and selection of options for their solution;

- spreading the practice of outsourcing in the activities of public authorities regarding issues of interaction with citizens (civil society institutions as mediators, executors of management decisions, providers of social services);

- establishment of permanent cooperation in the area of "public authorities - civil society institutions - local community";

- increasing **the level of trust in the government and strengthening its authority.**

Key words: public authorities, decentralization of authority, government-society interaction, socio-political transformations, institutions of civil society, public, public activism.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових
видань України

1. Докаленко В. В. Теоретичні підходи до визначення інститутів громадянського суспільства як суб'єктів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 154–160. – URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7224&i=25>.
2. Приходько І., Докаленко В. Роль та місце взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 9. С. 752-768. – URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/203>.
3. Dokalenko V. European experience of the interaction between public authorities and civil society institutions and Ukrainian realities. *EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES*, 2020. 6 (1), p. 5-18. – URL: <https://www.ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/41/37>.
4. Докаленко В. В. Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 1 (28). С. 27-34. – URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/6.pdf>.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

5. Dokalenko V. Regulatory and legal support of interaction between public authorities and civil society institutions in Ukraine (Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні). *Socio World Social Research & Behavioral Sciences*. 2021. Vol 03(01). pp. 15-24. – URL: <https://www.sciencegate.app/app/search#30b57edf-e63e-4e1d-abe9-a696f92fc1e0/10/0> DOI: [10.36962/swd0301202115](https://doi.org/10.36962/swd0301202115).
6. Shpak Yurii, Bandura Ivan, Primush Roman, Dokalenko Varvara, Abdullayev Vahif (2022). Formation of Anti-Corruption Consciousness of Citizens as a Direction of Interaction of Public Authorities and Institutions of Civil Society. *International*

Journal of Computer Science and Network Security. Vol. 22 No. 3 pp. 17-22. – URL: http://ijcsns.org/07_book/html/202203/202203003.html.

Матеріали конференцій

7. Докаленко В. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні: європейській вектор. Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез XI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. Ч.1 / НУ «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2021. С. 373-375.

8. Докаленко В. В. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні: реалії сьогодення. The 8th International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research” (March 14-16, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021 p. 661-668.

9. Докаленко В. В. Напрями розвитку взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства: українські реалії та європейський досвід. Ольвійський форум - 2020: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів : матер. XIV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 4 -7 червня 2020 р.). Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. С. 78–80.

10. Докаленко В. В. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. «Могилянські читання – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» XXIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів Миколаїв, 16–20 листопада 2020 року – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. С. 136–137.

11. Докаленко В. В. Сучасні проблеми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні.

Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження.
Матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 березня 2021
р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. с. 94-96.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	30
1.1. Концептуальні засади дослідження інститутів громадянського суспільства	30
1.2. Місце та роль інститутів громадянського суспільства у розбудові сучасної розвиненої держави	47
1.3. Вплив децентралізації на процеси розвитку громадянського суспільства в Україні	64
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	82
2.1. Нормативно-правове забезпечення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства	82
2.2. Формування взаємозв'язків між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні	103
2.3. Особливості реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації	122
Висновки до розділу 2	152
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	156
3.1. Впровадження досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства	156
3.2. Розвиток механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах суспільно-політичних трансформацій	178
3.3. Концептуальна модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні	202
Висновки до розділу 3	221
ВИСНОВКИ	226
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	232
ДОДАТКИ	259

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Невід’ємною частиною сучасної демократичної держави є наявність сформованого громадянського суспільства, що забезпечує оптимальне функціонування системи публічного управління. Саме налагоджений діалог між владою та суспільством, а також системна взаємодія органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства можуть створити умови для забезпечення сталого розвитку. Громадська участь в процесах вироблення, затвердження та впровадження управлінських рішень дозволяє забезпечити виваженість цих рішень та досягнення позитивних результатів. Особливої важливості це набуває в умовах проведення широкомасштабних перетворень, коли від суспільної підтримки та участі залежить їх ефективність. Однією з найбільш масштабніших та значущих реформ в Україні на сьогоднішній момент є децентралізація. Результатом реформування адміністративно-територіального устрою стала не тільки можливість оптимізувати систему влади в країні, а й перспектива подальшого розвитку громадянського суспільства.

Наближення влади до людей дозволяє говорити про розширення можливостей приймати участь в управлінській діяльності, захищати власні права та інтереси. Під впливом глобалізаційних процесів на першому плані в Україні постає необхідність подальшої розбудови громадянського суспільства. У цьому напрямку найбільш важливим є активізація громадськості, розширення мережі інститутів громадянського суспільства, затвердження їх ролі у суспільно-політичному житті тощо. Все це може супроводжуватись лише в умовах розвинених механізмів взаємодії зазначених інститутів з органами публічної влади. Саме налагоджена взаємодія дозволяє об’єднати зусилля влади та інститутів громадянського суспільства та сприяє позитивним суспільним трансформаціям.

Розбудова громадянського суспільства у країні неодмінно повинна

супроводжуватись посиленням ролі місцевої влади та розвитку органів місцевого самоврядування. Україна має спадок вкрай централізованої країни, а протягом усього часу існування незалежної держави були неодноразові спроби реформування адміністративно-територіального устрою, котрі не мали суттєвих результатів. Лише розпочата у 2014 році реформа децентралізації була визнана успішною та призвела до дійсно кардинальних змін в питанні поділу влади між центром та місцевим рівнем.

Реформа децентралізації за своєю сутністю є багатогранною та торкається різних сфер суспільно-політичного життя. Одним з аспектів проведення змін є створення умов для посилення ролі місцевих ініціатив та громадської активності у публічному управлінні на місцевому рівні. Це в свою чергу обумовлює необхідність визначення особливостей взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, встановлення сильних та слабких сторін, а також дослідження механізмів цієї взаємодії.

Дослідження різних аспектів взаємодії між органами публічної влади різних рівнів та інститутами громадянського суспільства, а також особливостей реалізації механізмів цієї взаємодії в Україні та розвинених країнах світу містяться у працях таких українських та закордонних вчених, як: М. Алкум [1], Л. Антонова [4; 5; 6; 7; 8; 219; 220; 232], А. Антонов [4; 187; 188], А. Асліхан [216], Т. Бельська [13], І. Бистряков [206], О. Богініч [15], Є. Бородін [17], Д. Габер [226], А. Головка [41], В. Грабовський [45], Г. Даудова [48], О. Дніпров [49], Н. Дригуля [59], Л. Івашова [94], М. Івашов [94], Д. Клиновий [206], Н. Клевцевич [98], І. Колосовська [103], С. Лізаковська [5; 6; 7; 110; 184; 241], О. Літвінов [111], Н. Літвінова [111], Д. Майсурадзе [236], А. Матвійчук [116], Л. Мельник [117; 118], С. Мельник [119], О. Міщан [45], Н. Оніщенко [46; 123], І. Оніщук [122], Т. Надібадзе [236], К. Павлюк [151], І. Приходько [162], О. Соколовська [181], К. Сомсіков [181], С. Сорока [184; 241; 242], С. Сунегін [123], В. Сухенко [190], О. Усаченко [94], О. М. Хвесик [206], О. Штиршов [8].

Питання розвитку громадянського суспільства та окремих його інститутів знайшли своє відображення у працях таких дослідників, як: Р. Аертс [213],

Р. Амнон [214], Г. Бабакішієва [211], Н. Бабарикіна [10], Д. Березовський [205], Д. Бетам [218], М. Бичков [14], С. Боєва [16], Д. Ванденброель [244], М. Глазіус [227], О. Горбань [43], А. Грицай [196], А. Жегунова [177], І. Завидняк [73], Р. Захарченко [192], К. Йонас [230], М. Кастеллс [221], О. Кваша [96], С. Квітка [97], Г. Кнаппе [231], О. Корнієвський [104], А. Кудряченко [106], О. Кульчицький [211], М. Кучерук [107], А. Лясота [112], М. Мармеладзе [115], Ю. Мохова [124], Т. Мортон [230], Н. Орлова [124; 237; 238], Н. Пеліванова [104], О. Рибачук [164], О. Руденко [173], Н. Сердюк [176], Д. Сидоренко [104], О. Сидоренко [177], О. Скрипнюк [46], С. Соляр [182; 183], Д. Слизьконіс [211], В. Таран [211], В. Тарасюк [191], Н. Теремцова [192], С. Тимофеев [194; 195; 234], В. Тімашов [196], І. Ткаченко [197], А. Хавас [229], А. Халецька [205], Л. Чуприна [207], Ю. Шемшученко [46], М. Школяр [209].

Особливостям функціонування органів публічної влади та реалізації державної політики в умовах реформування присвячено роботи таких науковців, як: В. Андріяш [3; 215], С. Антонова [9], Н. Басій [174], О. Білоскурська [153], І. Бойчук [174], О. Бріт [185], М. Вавринчук [50], Ю. Горемікіна [44], Н. Громадська [3], А. Грушева [47], В. Довгань [50], І. Драган [58], Л. Дучимінська [102], О. Євсюкова [64; 65], А. Єгіозар'ян [68], В. Ємельянов [69; 70; 248], Н. Ігнатенко [185], С. Кліфт [222], А. Коваль [47], В. Корбутяк [9], О. Князева [99], О. Колб [102], О. Кривецький [105], Г. Мамка [114], Л. Майданевич [185], І. Огірко [175], О. Омельян [121], Є. Павленко [150], Т. Пахомова [152], Т. Подорожна [153], А. Рокотянська [152], К. Романенко [172], Б. Семак [174], А. Серант [175], Т. Слободенюк [179], В. Смірнова [180], М. Стадник [185], О. Радченко [50], О. Стоян [187; 188; 233], Т. Цибульська [99], В. Щегорцова [210].

Децентралізація влади, перерозподіл повноважень між органами публічної влади та вплив цих процесів на суспільство розглядається такими дослідниками, як: М. Андріїв [2], М. Баймуратов [11], О. Батанов [12], Р. Гоел [228], І. Дробуш [60], О. Євтушенко [66; 67; 215], І. Железнякова [71], Т. Забейворота [72], І. Іголкін [95; 151], В. Кравців [193], Д. Сауноріс [228], М. Сокірко [70], І. Сторонянська [193], А. Ярош [212].

Проблемам фінансово-економічного забезпечення у контексті владно-суспільної взаємодії та розвитку місцевого самоврядування у своїх наукових розвідках розглядають такі дослідники, як: О. Гладка [113], К. Говоруха [166], Ю. Збираник [109], З. Кобеля [100], К. Ковтуненко [101], О. Лаба [108], Л. Литвинова [109], Т. Маматова [113], О. Нестеренко [101], Т. Ратушна [163], С. Родченко [166], К. Сторцун [100], Ю. Суміна [189], І. Ткачук [198], С. Тодорюк [100], Г. Шведова [208].

Разом з тим варто відмітити, що питання розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади на сьогодні є недостатньо розглянутим, а наявна література потребує уточнення, оскільки в Україні проводяться широкомасштабні реформи, котрі у своїй сукупності впливають на швидкоплинність процесів трансформації. Це обумовлює важливість та необхідність проведення дослідження за тематикою даної дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної роботи Дніпровського державного аграрно-економічного університету на тему: «Розвиток управлінського консалтингу та дорадництва для посилення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та забезпечення збалансованого розвитку соціально-економічних систем на регіональному та місцевому рівнях» (державний реєстраційний номер 0121U009893), у рамках якої автором визначено теоретичні засади реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, встановлено особливості взаємодії в умовах децентралізації влади в Україні та надано пропозиції щодо перспективних шляхів розвитку владно-суспільної взаємодії.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ забезпечення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів їх взаємодії в умовах децентралізації влади.

Для досягнення зазначеної мети були поставлено наступні **завдання**:

- проаналізувати концептуальні засади дослідження інститутів громадянського суспільства і встановити місце та роль інститутів громадянського суспільства у розбудові сучасної розвиненої держави;
- визначити вектори впливу децентралізації на процеси розвитку громадянського суспільства в Україні;
- систематизувати нормативно-правову базу забезпечення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства;
- надати характеристику процесу формування взаємозв'язків між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні та розглянути особливості реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації;
- узагальнити досвід розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства;
- обґрунтувати перспективні напрямки розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах суспільно-політичних трансформацій;
- сформулювати концептуальну модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади.

Методи дослідження. Під час вирішення поставлених завдань дисертаційного дослідження було використано комплекс методів, що дозволило систематизувати наявну теоретичну базу дослідження, провести комплексний аналіз існуючої практики владно-суспільної взаємодії в Україні та визначити перспективи розвитку механізмів цієї взаємодії. Теоретико-методологічною основою стали загальнонаукові та спеціальні методи: системний аналіз – для

узагальнення концептуальних засад дослідження інститутів громадянського суспільства; абстрагування – для визначення місця та ролі інститутів громадянського суспільства у розбудові сучасної розвиненої держави; індукції та дедукції – для визначення характерних особливостей децентралізації влади та її впливу на розвиток громадянського суспільства; контент-аналізу – для дослідження еволюції нормативно-правової бази функціонування інститутів громадянського суспільства та взаємодії з органами публічної влади; систематизації та узагальнення – для дослідження існуючої практики формування взаємозв'язків між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні, а також встановлення наявних проблем налагодження владно-суспільної взаємодії; індукція та дедукція – для визначення особливостей реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації; порівняння – для дослідження досвіду розвинених країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та співставлення з сучасною українською практикою; прогнозування – для визначення перспектив розвитку механізмів владно-суспільної взаємодії в умовах суспільно-політичних трансформацій; моделювання – для вироблення концептуальної моделі побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі розвитку держави.

Інформаційною базою дослідження є закони та підзаконні нормативно-правові акти України, міжнародні нормативні документи, ратифіковані Україною, наукові роботи українських та закордонних дослідників, офіційні статистичні матеріали, результати соціологічних опитувань центрів соціально-політичних досліджень та громадських організацій, офіційні Інтернет-сайти органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні науково-практичного завдання щодо вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні в умовах

децентралізації влади. Наукова новизна одержаних результатів розкривається в таких положеннях:

вперше:

- запропоновано концептуальну модель побудови механізмів інтегративної взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, базисним конструктом якої виступає консолідуючий ефект від системного застосування сучасного інформаційно-комунікаційного інструментарію, що в комплексній дії стимулює громадян та громадські об'єднання до активізації своєї діяльності; сприяє підвищенню рівня довіри до влади та посилює її авторитет; забезпечує ефективне вирішення суспільно важливих проблем за рахунок консолідації зусиль, а також проведення комплексу дій з моніторингу, аналізу проблем та вибору варіантів державно-управлінських рішень;

удосконалено:

- концептуальні положення розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, які спрямовані на посилення соціальної довіри, підвищення рівня політичної й правової освіти та культури та передбачають наявність політичної волі до змін; зміну ціннісних орієнтацій у бік суспільно орієнтованої системи публічного управління; систематичне визначення громадської думки, очікувань, інтересів, пропозицій шляхом проведення соціологічних досліджень; поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади; впровадження досвіду приватного сектора з використання маркетингових комунікацій у владно-суспільній взаємодії; дослідження Інтернет-простору та перетворення сучасних каналів комунікацій із засобу поширення публічної інформації на інструмент взаємодії; системну просвітницьку діяльність для підвищення рівня політичної та правової культури, а також медіаграмотності громадян з метою посилення їх активності в суспільно-політичному житті;

-інструментарій механізму інформаційно-комунікаційної взаємодії, комплексна дія якого забезпечує відкритість, оперативність, чіткість,

доступність, зіставність та інтероперабельність публічної інформації та є базисом для функціонування механізмів громадської участі в державному управлінні, а також моніторингу та контролю за виконанням *управлінських рішень*;

- комплексний підхід щодо вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, в основу якого покладено положення антикризового державного менеджменту, який забезпечує детермінований зв'язок між успіхами у впровадженні принципів належного врядування та рівнем розвитку й потенціалом громадянського суспільства, а також дає змогу ефективно реалізувати розподіл рівнів участі інститутів громадянського суспільства в державно-управлінській діяльності в матриці «інформування – проведення консультацій – діалог – партнерство»;

набуло подальшого розвитку:

-напрями імплементації досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, що в комплексній дії дозволяють забезпечити високий рівень активності досвідченої громадськості, якісне проведення експертно-аналітичної роботи, високий рівень соціальних стандартів та якість соціальних послуг;

- категоріальний апарат науки державного управління шляхом уточнення сутності понять: *інститути громадянського суспільства* розглядаються в роботі як система суб'єктів та об'єктів публічного управління, що наділені правами відстоювати інтереси своїх представників і суспільства загалом, а також брати участь у розробці та реалізації управлінських рішень. Серед таких інститутів – громадські об'єднання, благодійні, релігійні, професійні, творчі, підприємницькі об'єднання та спілки, органи самоорганізації населення, ЗМІ; *механізми взаємодії органів публічної влади* запропоновано розглядати як комплекс форм, методів та інструментів, які спрямовані на ефективне функціонування системи взаємин між органами публічної влади і владою загалом, з одного боку, та інститутами громадянського суспільства, з іншого; які виступають рівноправним партнером держави у вирішенні

соціально-економічних, гуманітарних, культурних і політичних завдань. Ці взаємини можуть мати характер прямого та зворотного зв'язку та забезпечують цілісний розвиток суспільства, продуктивне впровадження сучасних інструментів прямої демократії, знижують напруженість та конфліктні ситуації в суспільстві;

- напрями активізації взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, які спрямовані на забезпечення конструктивних форм захисту інтересів різних соціальних груп та передбачають інституціалізацію для унормування процесу взаємодії; формулювання *конкретних* правових *норм*, котрі регулюють процес взаємодії та встановлюють стандарти, згідно з якими громадськість може брати участь у суспільно-політичному житті; сприяння розгортанню громадських ініціатив та організації громадських слухань; спільну реалізацію соціально важливих проектів, а також організацію інформаційно-аналітичних та наукових заходів; започаткування та постійну підтримку дослідницької теоретико-прикладної роботи у напрямі формування громадянського суспільства; функціонування громадських рад та інших дорадчих органів при різних органах публічної влади на всіх рівнях;

- науковий підхід до вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства на демократичних засадах, що передбачає функціонування збалансованої системи публічної влади на засадах автономії місцевого самоврядування та базується на дієвості конструкції взаємин у трикутнику «держава – органи місцевого самоврядування – інститути громадянського суспільства» як платформи реформ, реалізація яких стимулює покращення *людського* потенціалу та підвищення якості життя населення.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження, котрі полягають у розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації та широкомасштабних суспільно-політичних перетворень, можуть бути

впроваджені у роботі органів публічної влади різних рівнів, громадських організацій та об'єднань, засобів масової інформації тощо. Основні теоретичні напрацювання та практичні рекомендації, що є результатом дисертаційної роботи використані в роботі: Рівненської обласної ради під час налагодження комунікативних каналів взаємодії з місцевими інститутами громадянського суспільства; під час розробки та прийняття управлінських рішень та організації діяльності Координаційно-консультативна ради з питань місцевого самоврядування при голові обласної ради, а також при впровадженні комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня відкритості та прозорості (довідка №01/12-262р від 22.07.2022 р.);

Державної судової адміністрації України щодо формування ефективного механізму довгострокової взаємодії між інститутами громадянського суспільства та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України (довідка №1/815-155 від 08.06.2022 р.);

Відділом консультативної допомоги та забезпечення взаємодії з органами місцевого самоврядування Дніпропетровської обласної державної адміністрації при налагодженні тісних зв'язків із громадськістю, при залученні громадян у державно-управлінські процеси (довідка №31/05/129-24 від 27.06.2023 р.).

Науково-методичні розробки використано у навчальному процесі Дніпровського державного аграрно-економічного університету при підготовці навчальних курсів та включені окремими розділами в освітньо-професійну програму підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» (довідка № 44-11-242 від 12.04.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, котра характеризується авторським підходом до визначення проблем взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в Україні. Висновки та пропозиції вироблено та сформульовано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях та наукових комунікативних заходах різних рівнів, зокрема, таких як: «Могилянські читання – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів» (Миколаїв, 2020), «Ольвійський форум - 2020: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів» (Миколаїв, 2020), «The 8th International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research”» (Мюнхен, Німеччина, 2021), «Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Чернігів, 2021), «Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження» (Запоріжжя, 2021).

Публікації. Результати дослідження опубліковано у 11 наукових публікаціях, загальним обсягом 5,4 обл.-вид. арк. (особисто автора – 4,7 обл.-вид. арк.), серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях, 3 статті у наукових виданнях інших держав, 5 наукових доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 268 сторінок, із них обсяг основного тексту – 231 сторінок, список використаних джерел включає 248 найменувань, 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

1.1. Концептуальні засади дослідження інститутів громадянського суспільства

В сучасних українських дослідженнях актуальним є питання розбудови громадянського суспільства. Це має особливе значення, оскільки без розвиненого громадянського суспільства неможливо функціонування сучасної демократичної держави. Одним з ознак сучасної розвиненої країни є наявність і діяльність суспільно значущих інститутів громадянського суспільства, які захищають права та свободи громадян. Крім того, такі інститути повинні активно брати участь у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. Тільки в таких умовах можна забезпечити гармонійний розвиток країни і сприятливі умови для самореалізації кожної особистості, яка бажає працювати на благо суспільства.

На сьогоднішній день можна спостерігати постійне зростання зацікавленості громадян у вирішенні суспільно важливих питань і їх активної участі в цьому процесі. Спостерігається розширення кола інститутів громадянського суспільства, поява різноманітних громадських організацій, об'єднань і спілок, а також зростання ролі нових медіа, зокрема Інтернет-видань, які мають широку аудиторію і здатні оперативно поширювати інформацію. Усі ці інститути виступають посередниками між владою і звичайними громадянами. Ця ситуація викликає інтерес як з боку теоретиків, так і практиків.

Останнім часом громадяни все більше зацікавлені суспільними питаннями і вживають кроки для вирішення складних проблем, що виникають в українському суспільстві. Це, знову ж таки, вимагає детального теоретичного розгляду питання організації інститутів громадянського суспільства у якості

суб'єктів публічного управління. Через більш глибоке теоретичне осмислення цього питання органи публічної влади можуть проводити популяризацію та підвищувати рівень поінформованості громадян. Це в свою чергу може привести до переходу від простого кількісного збільшення числа інститутів громадянського суспільства до більш якісного підходу. За таких умов з'являється можливість говорити, по-перше, про інтенсивний розвиток громадянського суспільства в Україні, по-друге, про виховання якомога більшої кількості громадян з високим рівнем правової та політичної культури.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [158] від 03.11.2010 року № 996, було визначено перелік різновидів інститутів громадянського суспільства. Цей перелік включав громадські об'єднання, благодійні та релігійні організації, професійні та творчі спілки, асоціації та інші об'єднання, які займаються професійною або підприємницькою діяльністю, органи самоорганізації населення та ЗМІ. Згідно з цим документом, зазначені інститути можуть ініціювати проведення консультацій з громадськістю. Крім того, інститути громадянського суспільства мають можливість виступати ініціаторами та учасниками громадських обговорень щодо найважливіших владних та управлінських рішень. При цьому однією з вимог проведення громадських обговорень є забезпечення репрезентативності учасників з різних громадських об'єднань, організацій, спілок тощо. Крім того, інститути громадянського суспільства отримали можливість постійно представляти свої погляди та ради в консультативних органах при органах публічного управління [158].

У документі Міністерства юстиції, роз'ясненні «Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства» [168] від 24.01.2011 року подається визначення інституту громадянського суспільства у якості системи суб'єктів, які мають право захищати законні інтереси своїх представників у процесі будівництва громадянського суспільства в державі та брати участь у справах держави. В документі надається пояснення соціально-

політичного призначення громадських об'єднань - надання громадянам допомоги у вирішенні повсякденних проблем, можливості виявляти ініціативу в суспільному житті та реалізують функції самоврядування. Вказується, що більшістю серед інститутів громадянського суспільства являються громадські організації, і наводиться загальна класифікація громадських об'єднань (див. рис. 1.1).

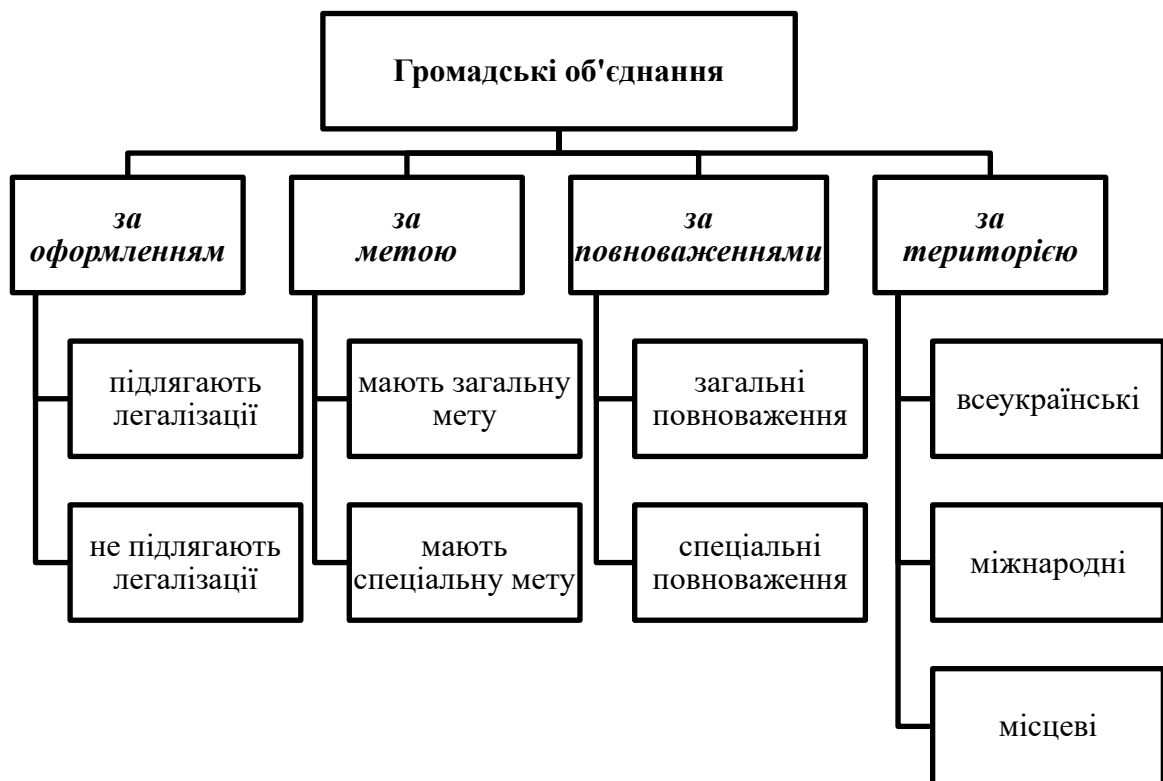

Рис. 1.1. Класифікація громадських об'єднань

Джерело: [168].

Згідно роз'яснення Міністерства юстиції «Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства» [167], демократична правова держава повинна створити умови для захисту прав громадян і сформувати належні правові стандарти, що сприяють функціонуванню інститутів громадянського суспільства. Відповідно, в цьому контексті розрізняють такі форми правової взаємодії, серед яких:

- участь у обговоренні та розробці проектів нормативно-правових актів через громадські обговорення;

- участь у правозастосовній діяльності, включаючи громадський моніторинг та контроль, а також надання соціальних послуг;
- прийняття участі у правоохоронній діяльності, зокрема забезпеченні громадського порядку [167].

Загалом, що стосується форм взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства, варто зазначити «Концепцію сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» [170], яка була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 року № 1035-р. Крім вищезгаданих форм взаємодії, в цій Концепції також були зазначені такі аспекти:

- співпраця в організації підготовки кадрів для органів публічної влади та підвищенні кваліфікації представників інститутів громадянського суспільства;
- проведення спільних соціальних заходів загального характеру, інформаційної діяльності та суспільно важливих досліджень [170].

Крім того, у згаданій Концепції було вмічено ряд принципів для організації взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади:

- забезпечення соціального партнерства;
- рівність можливостей для всіх учасників суспільно-політичних відносин;
- збереження взаємної відповідальності сторін;
- налаштування ефективних процесів комунікації;
- заборона втручання у реалізацію власних функцій інститутами громадянського суспільства та інші [170].

За Енциклопедичним словником з державного управління, до інститутів громадянського суспільства включають політичні партії, які не займають посад влади, громадські рухи, громадські, релігійні, благодійні, дитячі та молодіжні організації, професійні та творчі спілки, недержавні ЗМІ, об'єднання роботодавців [61, с. 282]. Однак, у Енциклопедичному словнику зазначені

інститути розглядаються як синонім до суб'єктів громадянського суспільства. Проте, на нашу думку, це уявлення не повністю точне, оскільки головними суб'єктами є окремі громадяни з усіма своїми правами та свободами.

В першому томі Енциклопедії державного управління під назвою «Теорія державного управління» [62, с. 633-634] визначено структурні елементи громадянського суспільства, які насправді є інститутами громадянського суспільства. Ці інститути складаються з різних організацій і об'єднань, котрі у своїй діяльності охоплюють всі сфери суспільно-політичного життя і виступають як регулятор свободи людини. Вказується, що як інститути громадянського суспільства, так і влада мають спільну мету - консолідацію суспільства. Проте, механізми консолідації використовуються різними способами. Для прикладу, інститути громадянського суспільства об'єднують громадян для забезпечення можливості реалізації їхніх інтересів, тоді як влада, використовуючи свій статус та функціонування, користується примусом шляхом випуску різних нормативно-правових актів і впливу через наявність правоохоронних та карних органів. Автори Енциклопедії також підкреслюють, що надлишкова заполітизованість інститутів громадянського суспільства, серед яких можна відмітити ЗМІ та церкви, може супроводжуватись із неспроможністю органів публічної влади забезпечити їх оптимальне функціонування. У країнах з розвиненою системою публічного управління ці інституції виконують свої притаманні їм функції, відмінно від України [62, с. 633-634].

В восьмому томі Енциклопедії державного управління під назвою «Публічне врядування» [63, с. 109-110] разом з вищезазначеними інститутами наводяться залежні від громадськості форми представництва в таких системах, як правоохоронна або судова, такі як добровільні дружини і суди присяжних. Також автори відзначають громадську думку як окремий соціальний інститут, а також засоби волевиявлення у формі виборів. Проте зовсім не згадується інформація стосовно органів самоорганізації населення, хоча важливість цих органів для вираження інтересів суспільства важко переоцінити. Подібне ствердження є досить суперечливим і більшої міри стосується дефініції

інструментів взаємодії між органами публічної влади та громадянським суспільством [63, с. 109-110].

Згідно з С. Соляром, до інститутів громадянського суспільства відносять політичні партії, громадські організації, громадські рухи та ініціативи, а також недержавні ЗМІ, котрі разом являються важелем впливу на діяльність органів публічного управління, особливо у випадку зловживань. Також автор звертає увагу на те, що в інституціональній основі громадянського суспільства лежать недержавні та неекономічні добровільні об'єднання громадян [182].

Правдивість для такого формулювання можна вважати частковою, оскільки автор не конкретизує, які саме партії має на увазі. Однак, загалом можна стверджувати, що партії, які перебувають при владі на загальнодержавному чи місцевому рівнях, фактично вийшли за межі інститутів громадянського суспільства і стали владними інститутами. Відносно громадських рухів та ініціатив, їх можна розглядати як прояв спільної взаємодії громадських організацій, політичних партій тощо. Тому подібні прояви варто розуміти як засоби впливу громадянського суспільства на органи публічної влади, а не як окремі інститути. Дещо сумнівним залишається той факт, що автор залишає поза увагою об'єднання на економічній основі, такі як спілки підприємців або роботодавців.

Важливим є твердження С. Смоляра про те, що соціальні групи стають інститутами громадянського суспільства тільки у тому випадку, коли вони висловлюють свої спільні інтереси широкому загалу у вигляді конкретних вимог. Ці вимоги є первинним джерелом для практичної діяльності публічних владних органів з метою захисту прав та інтересів цих соціальних груп. Дослідник акцентує увагу на тому, що інститут можна вважати сформованим лише у тому випадку, коли визначаються довгострокові стратегічні цілі, спрямовані на захист власних інтересів. Однак, вислів про те, що подібні цілі не повинні мати матеріального характеру та не повинні передбачати заробіток, викликає сумнів. В реальних умовах проголошені вимоги громадських об'єднань мають включати економічні питання, проблеми соціально-економічного становищу та

забезпечення добробуту [183].

У своїх дослідженнях О. Горбань підкреслює, що головною силою, яка сприяє формуванню структурної організації громадянського суспільства, є сукупність соціальних відносин між рівноправними суб'єктами. Ці відносини можуть бути соціально-економічними, етнічно-релігійними, мовними тощо. Вони постійно взаємодіють один з одним, але при цьому не формують цілісної системи, а лише утворюють мережу окремих соціально-політичних відносин. Першоджерелом цього є те, що, на відміну від органів публічної влади, громадянське суспільство є окремим суцільним організмом та постійно рухається, є гнучким і швидкозмінним, залежно від поточних потреб, які не завжди можна чітко визначити і в значній мірі мають залежність від загальносвітового культурного та технічного прогресу [43].

Згідно з О. Сидоренко та А. Жегуновою, розуміння дефініції «інститут громадянського суспільства» в межах наукових досліджень можна розподілити на два напрямки. За першим напрямком, основним вимогами до формування інституту громадянського суспільства виступає його формальне визнання на загальнонаціональному рівні, тому що саме це свідчить про його зрілість і готовність функціонувати та взаємодіяти з органами публічної влади. За другим напрямком, основною умовою існування громадянського суспільства є його гнучкість і здатність швидко адаптуватися до змін. Залежно від цього, вибір формально закріпити свою діяльність або залишитися в неофіційному стані повинен залишатися на вибір громадян [177].

На нашу думку, другий напрямок може бути більш продуктивним, тому що соціальні процеси часто характеризуються швидкоплинним характером, і громадянське суспільство повинне змінюватися та проявлятися у різних організаційно-ідеологічних формах залежно від ситуації. У такому підході документальне закріплення певного інституту громадянського суспільства може відбутися значно пізніше, тому що взаємодія з органами публічної влади часто вимагає значних часових витрат, але також може й не відбутися, якщо цілі соціальної групи досягнуті, і подальша діяльність не передбачається. В будь-

якої ситуації, ми можемо говорити про єдиний базовий принцип, який визначає діяльність інститутів громадянського суспільства. Мова йдеться про законність, оскільки це виступає одним з маркерів сучасного розвинутого демократичного суспільства.

Зауваження О. Батанова та В. Кравченка вказують на те, що громадянське суспільство та його інститути, хоча вони виступають в ролі стійких елементів, знаходяться в процесі трансформації, у результаті реформ, які не завжди відповідають суспільним очікуванням і адаптуються до змін оточуючого середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграє людський фактор, тому що саме через реалізацію інтересів окремих громадян і груп формуються основні складові громадянського суспільства. Додатково, автори відзначають, що органи влади повинні виступати у відносинах з інститутами громадянського суспільства як партнери, які підтримують та допомагають у вирішенні суспільно важливих питань. Зворотно, формалізація громадянського суспільства та нормування діяльності його інститутів повинні бути мінімальними, щоб не заважати його вільному розвитку. Цю тезу можна розуміти як необхідність перетворення влади на рівноправного партнера, який не контролює процес взаємодії, а замість цього сприяє його розвитку, зберігаючи лише контроль за дотриманням законності.

Якщо ми розглядаємо моделі взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади, то можна відмітити такі (див. рис. 1.2).

Патерналістська модель характеризується повним контролем з боку влади, включаючи контроль над функціонуванням громадянського суспільства. Ця модель типова для країн з суворим тоталітарним режимом.

Ліберальна модель взаємодії є більш прийнятною для країн з демократичним режимом. Зазначена модель передбачає контроль за діяльністю влади з боку громадянського суспільства через його інститути.

Партисипаторна модель є відносно новою, але, на нашу думку, має реальну перспективу на розповсюдження, оскільки вона передбачає взаємодію та співпрацю між представниками органів публічної влади та представниками суспільства засновану на принципі солідарності [192].

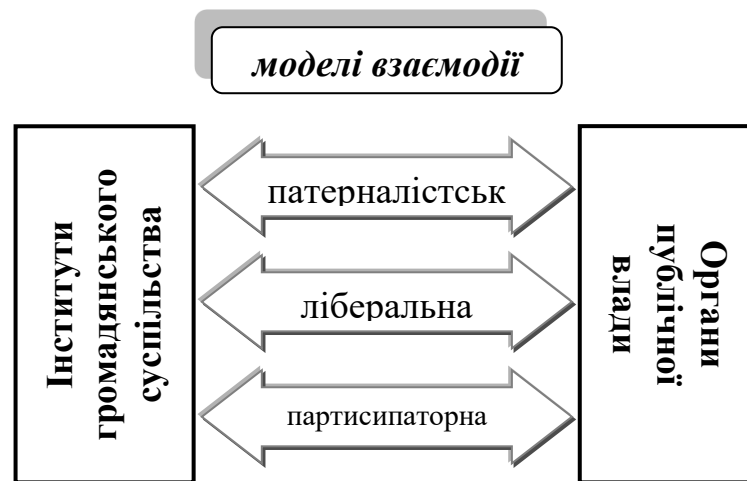

Рис. 1.2. Моделі взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади

Джерело: [192].

Подібний підхід можна вважати більш передовим, оскільки взаємодія в цій сфері повинна ґрунтуватися на партнерстві та взаємній відповідальності, оскільки загальна мета всіх суб'єктів є спільним розвитком держави та забезпеченням суспільного благополуччя. Крім цього, представники органів публічної влади поза своїм робочим місцем переходять у роль звичайного громадянина, який також має власні права та має можливість захищати власні інтереси будь-яким законним способом.

Як відмічають дослідники Н. Оніщенко та С. Сунегін, механізм взаємодії влади та суспільства має складний характер, оскільки включає низку соціальних процесів, котрі складають основу суспільного життя. Відповідно, за словами науковців, у визначенні механізму взаємодії влади з суспільством слід враховувати значний вплив людського фактору та вплив невизначеної низки факторів зовнішнього характеру. Що ж до визначення самого механізму, то його сформульовано як систему складних багатоманітних взаємин між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади, котрі поділяються на прямі та зворотні зв'язки, що забезпечують цілісний розвиток суспільства. Відмічається той факт, що функціонування зазначеного механізму може виражатись у двох напрямках: співробітництво або суперництво [123]. Слід

відмітити, що ефективність механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади може бути забезпечена лише за умови співробітництва або, у разі наявності протиріч, за готовності усіх сторін до компромісу та організації продуктивного діалогу.

На думку О. Богініч, особистість реалізовує себе завдяки різним соціальним інститутам, кількість яких велика, а вплив на державу може справлятися доволі значний. Зазначається, що подібна опосередкована участь через інститути громадянського суспільства відбувається завдяки та для забезпечення захисту громадських прав та свобод. Громадянське суспільство в цьому механізмі виступає засобом для самозахисту особистості від свавілля з боку держави та її представників. Одним з прикладів самозахисту є громадський контроль, котрий створює реальні умови для громадської участі та визначення певних меж для державного втручання в різноманітні соціальні процеси. Таким чином громадяни можуть окреслювати сфери розмежування та заявляти про себе, як реальну політичну силу, з якою слід рахуватися та до вимог й побажань слід прислухатися [15].

Варто говорити про багатоаспектність взаємодії громадянина з владою через інститути громадянського суспільства, котра реалізується в усіх сферах суспільно-політичного життя, а отже у розвитку громадянського суспільства мають бути зацікавлені обидві сторони. Владі легше співпрацювати та знаходити порозуміння з організованими й розвиненими інститутами, котрі можуть конкретизувати вимоги під час підготовки та прийняття управлінських рішень або, навіть, приймати безпосередню участь на етапі їх реалізації. В кінцевому результаті це може забезпечити значну економію ресурсів та часу.

З іншого боку, громадяни мають бути зацікавлені у розвитку громадянського суспільства для захисту своїх прав і свобод на постійній основі та полегшення процесу самореалізації. Адже самостійно людині набагато важче звернути увагу на наявність проблем та потреб, аніж через вже організований інститут, котрий складається з досвідчених осіб, що мають потрібні знання й досвід. В певній мірі можна говорити про професіоналізацію посередницької

діяльності між громадянами та владою завдяки міцним об'єднанням громадян, профспілкам, ЗМІ тощо.

Як зазначають автори науково-аналітичної доповіді «Громадянське суспільство в Україні в умовах демократичних трансформацій: перспективи розвитку» [46], з розвитком цивілізації на перший план виступають потреби та інтереси окремої особистості, їх врахування в суспільних відносинах та діяльності органів публічної влади.

При цьому, така тенденція не виключає необхідність існування міцної держави, котра захищатиме загальнонаціональні інтереси, та місцевої влади, котра захищатиме регіональні інтереси чи інтереси окремої громади. Інститути громадянського суспільства, як посередник та безпосередній учасник взаємодії також мають бути міцними для відстоювання власних інтересів, задовольняти потреби громадян, бути готовими до співпраці з владою та головне – бути спроможними співпрацювати (знання, вміння, навички, компетентність представників інституту).

Насамкінець самі громадяни повинні бути свідомі, досвідчені та загалом обізнані для того, щоб знати, що вимагати від інститутів громадянського суспільства й влади, як діяти в тій чи іншій ситуації, знати свої права та обов'язки.

Таким чином, схематична модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства має виглядати наступним чином (рис. 1.3.).

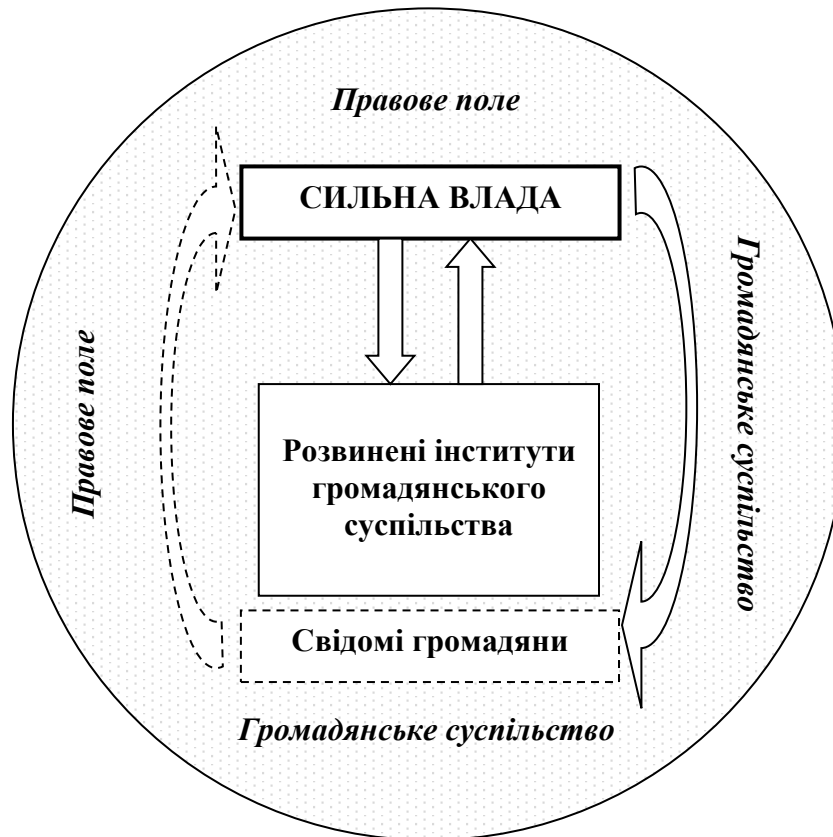

Рис. 1.3. Схематична модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства

Відповідно можна говорити про те, що для механізмів взаємодії є характерним існування та розвиток громадянського суспільства в межах правового поля, котре визначає також загальні принципи функціонування сильної влади, уособленої у стабільній системі органів публічної влади. В свою чергу значний вплив на існування такої системи справляють свідомі громадяни, котрі разом формують громадянське суспільство в цілому й окремі його інститути для задоволення своїх інтересів в різних сферах життєдіяльності. Комунікація за таких умов реалізується через механізм прямих зв'язків між органами публічної влади та громадянським суспільством (встановлення норм, рекомендацій, контроль, звітність тощо), а також механізму зворотних зв'язків (співпраця, надання допомоги, визначення шляхів розвитку тощо) (додаток А). Громадяни можуть як виступати опосередковано в межах діяльності певних інститутів, так і самостійно брати участь у владно-суспільній взаємодії, проте в силу меншої організованості та розрізненості мають менше шансів чинити вплив

на владу або брати активну участь у взаємодії. Влада ж свою чергу може взаємодіяти як з інститутами громадянського суспільства, так і з окремими громадянами, проте ефективнішою є взаємодія з усталеними інститутами в силу вищезазначених причин.

Загалом варто вести мову про історичну еволюцію громадянського суспільства. На початковій стадії громадянське суспільство тільки формується через зародження суспільної самосвідомості і появу груп осіб із ярко вираженою громадською позицією. Друга стадія характеризується широкою підтримкою становлення громадянського суспільства з боку владних інституцій. Органи публічної влади стають основними драйверами, створюють умови та сприяють розвитку. Третю стадію можна описати як інтенсивний розвиток інститутів громадянського суспільства, котрі приймають на себе функції регулювання багатьох суспільних відносин. З цього моменту суспільство починає переходити до більшої саморегуляції, а органи публічної влади зберігають за собою функцію контролю та забезпечення балансу. В той самий час ці інститути також отримують функцію контролю за реалізацією органами публічної влади своїх функцій. Це призводить до створення в державі моделі взаємодії, яка забезпечує стійку систему взаємного контролю, допомоги та співпраці в різних сферах суспільно-політичного життя. Іншими словами, інститути громадянського суспільства стають повноправними складовими елементами загально визнаної демократичної системи «стримувань та противаг».

Розвиток громадянського суспільства та утвердження його інститутів значною мірою залежать від звичайних громадян, зокрема від рівня їх особистої правової культури та самосвідомості. Дослідники вважають, що важливу роль у будівництві громадянського суспільства відіграє правосвідомість, яка є складовою частиною громадської свідомості. Під правосвідомістю розуміють сукупність нормативних поглядів, які включають знання та оцінки, кориговані почуттям справедливості та втілювані у життя через соціально-економічні, політичні та культурні інтереси окремих осіб та суспільства в цілому [14].

Утворення правосвідомості в окремій особистості є складним процесом,

що залежить від різних факторів впливу (див. рис. 1.4).

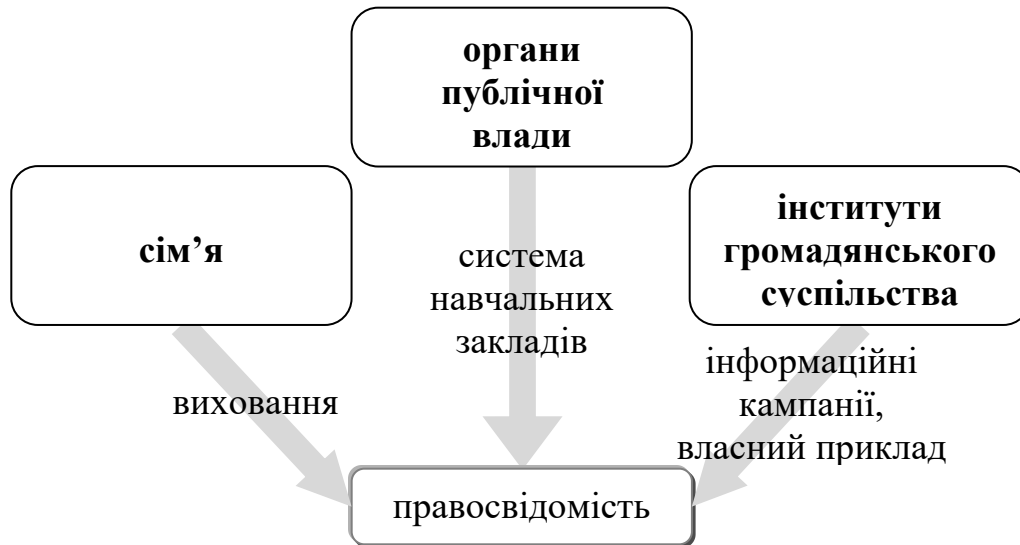

Рис. 1.4. Фактори впливу на формування правосвідомості

Процес підвищення рівня правової свідомості громадян потребує систематичного планування та урахування різних факторів впливу. Наприклад, родина від самого початку свідомого життя має важливу роль у закладанні основ сприйняття навколишнього світу та прищепленні загально визнаних норм поведінки. Саме від родини залежить, як особистість буде формуватись та розвивати свою правову свідомість.

Також органи публічної влади відіграють значну, хоча і не завжди помітну, опосередковану роль. Шляхом розробки концепцій навчальних програм та створення системи освітніх закладів створюються умови для підвищення рівня громадської культури, освіти та правової свідомості. Крім того, сам функціонування органів публічної влади може мати значний вплив, оскільки окрема особистість та її сім'я спостерігають за діяльністю влади та інтерпретують її залежно від своїх потреб, прав та інтересів.

Нарешті, інститути громадянського суспільства, через свій власний приклад та проведення інформаційних кампаній, створюють умови для підвищення рівня правової свідомості.

Саме правосвідомість можна розглядати як один з основних критеріїв, що відображає місце особи у суспільних відносинах і визначає її власне ставлення

до них. Загальне ставлення до суспільства, в свою чергу, стає потужною силою для розвитку самого суспільства, зокрема через активну громадянську позицію. Високий рівень поваги до загально визнаних демократичних норм та права свідомість сприяють стабілізації суспільно-політичної ситуації в державі і створенню умов для загального благополуччя. Таким чином, можна сказати, що правосвідомість є фундаментом для будівництва інститутів громадянського суспільства. Також вона створює умови для забезпечення розуміння громадянами суспільно-політичних відносин і допомагає знайти власне місце у таких відносинах.

Згідно з вищевикладеним, можна вести мову про конкретну концептуальну модель розвитку інститутів громадянського суспільства (див. рис. 1.5).

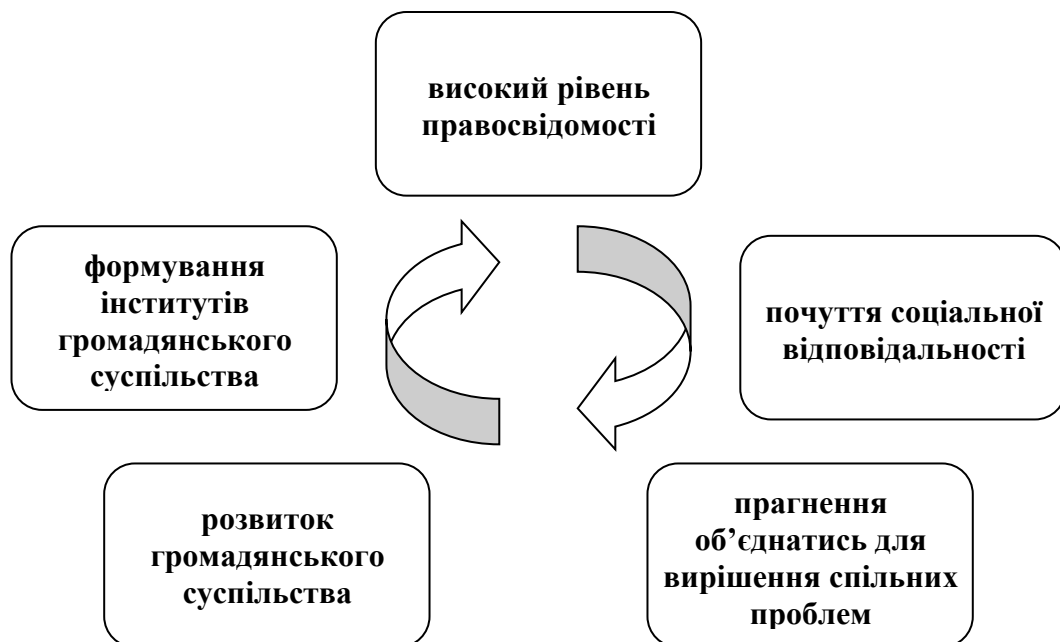

Рис. 1.5. Модель розвитку інститутів громадянського суспільства

Опис моделі може бути переформульований таким чином:

- з суспільстві загалом, а також серед більшості населення, виникає високий рівень правової свідомості.
- за допомогою правової свідомості, громадяни визначають своє місце в соціальному середовищі та суспільстві, що призводить до розвитку почуття особистої соціальної відповідальності.
- почуття особистої соціальної відповідальності перетворюється на

джерело об'єднання громадян задля вирішення загальноважливих проблем та надання взаємодопомоги.

- громадяни, об'єднавшись та спільно розв'язуючи суспільно значущі проблеми, створюють підґрунтя для розвитку громадянського суспільства.

- поступовий розвиток громадянського суспільства і додержання загальнодемократичних принципів впливають на формування та розвиток окремих інститутів громадянського суспільства, які підтримують безперервну взаємодію та співпрацю з органами публічної влади.

- сформовані та належним чином організовані інститути громадянського суспільства здійснюють вплив на владу, стимулюють підвищення рівня загальної правосвідомості у суспільстві.

Узагальнюючи вищенаведене, слід зазначити, що на сьогодні однією з базових проблем є відсутність чіткого та загальновизнаного теоретичного забезпечення громадянського суспільства та окремих його інститутів. У наявному нормативно-правовому забезпеченні інститути громадянського суспільства розглядаються доволі часто у відриві один від одного і регулюються різними нормативно-правовими актами, що ускладнює розуміння їх сутності та створює плутанину. Різноманітність поглядів і відсутність чіткого розуміння цього питання призводять до непорозумінь як серед науковців, так і серед звичайних громадян, які мають бути активними учасниками громадського життя та розвитку громадянського суспільства у державі. Враховуючи це, можна стверджувати постулат про необхідність формування загального нормативно-правового документа, який би регулював функціонування громадянського суспільства та безпосередньо роботи його інститутів.

Разом з цим існує значна кількість теоретичних поглядів щодо визначення понять «інститут громадянського суспільства» та «механізми взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства» з точки зору публічного управління, правознавства, соціології тощо. Найбільш відповідний, на нашу думку, погляд викладено у роз'ясненнях Мінюсту. На основі цих роз'яснень можна надати наступне визначення інститутів громадянського суспільства – це система

суб'єктів та об'єктів публічного управління, що наділені правами відстоювати інтереси своїх представників і суспільства загалом, а також приймати участь у розробці та реалізації управлінських рішень. У числі таких інститутів: громадські об'єднання, благодійні, релігійні, професійні, творчі, підприємницькі об'єднання та спілки, органи самоорганізації населення, ЗМІ. Відносно механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, то їх можна визначити як систему взаємин між органами публічної влади і владою загалом – з одного боку, та інститутами громадянського суспільства – з іншого боку; ці взаємини забезпечують цілісний розвиток суспільства, можуть мати характер прямого та зворотного зв'язку та виражаються у напрямку співробітництва або суперництва.

У процесі будівництва інститутів громадянського суспільства взагалі простежується залежність від стану сформованості громадянського суспільства у країні, існуючої системи суспільно-політичних відносин і рівня особистої правосвідомості кожного окремого громадянина. Забезпечення правової свідомості кожного окремого громадянина передбачає вплив багатьох факторів з боку різних інститутів, включаючи сім'ю, органи публічної влади та інститути громадянського суспільства. Тільки шляхом систематичної діяльності та співробітництва цих інститутів можна говорити про розвиток окремої особистості як законопослухняного громадянина. Зростання самосвідомості такого громадянина дозволяє активізувати його діяльність для захисту своїх прав та законних інтересів. Це досягається через власні дії та об'єднання в групи, а також участь у діяльності інститутів громадянського суспільства. Цим забезпечується систематична взаємодія між владою та суспільством на основі законності, взаємного контролю та допомоги.

Отже, питання теоретичного обґрунтування діяльності інститутів громадянського суспільства як активних та значущих суб'єктів публічного управління має складний характер і часто вимагає розгляду і пояснення базових дефініцій, засад, принципів та інших аспектів для широкої аудиторії. Додатково, важливим є подальше дослідження особливостей конкретних інститутів

громадянського суспільства, а також процесів їх взаємодії як з органами публічної влади, так і між собою.

1.2. Місце та роль інститутів громадянського суспільства у розбудові сучасної розвиненої держави

На сьогоднішній день, одним із найважливіших питань є створення ефективних механізмів взаємодії між органами публічної влади та суспільством. Це означає, що інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у здійсненні владних повноважень та ухваленні управлінських рішень. Крім того, важливою є їхній контролюючий функціонал, який допомагає стежити за діями влади та змушує її нести відповідальність перед громадянами. Фактично, інститути громадянського суспільства являються повноцінними учасниками у додержанні демократичних принципів та забезпеченні функціонування держави як правової та соціальної.

На жаль, в Україні існують значні проблеми в організації взаємодії між владою та громадянським суспільством: недосконала складна система зворотного зв'язку між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, відсутність постійного діалогу і, відповідно, відсутність систематичного обміну інформацією. Це призводить до загроз для демократичного розвитку держави.

В цілому, в Україні спостерігається недостатня роль інститутів громадянського суспільства, іноді вони навіть не мають жодного впливу на події в державі. Замість цього, органи публічної влади недостатньо зосереджуються на розвитку широкої взаємодії з громадськістю і часто приймають пасивну позицію в цьому процесі. В таких умовах держава, яка повинна бути цементуючою силою у суспільно-політичному житті і визначати ефективні норми взаємодії між всіма її елементами, а також гарантувати рівноправність всіх учасників взаємодії, не завжди виступає рушійною силою розвитку громадянського суспільства. В

результаті, інститути громадянського суспільства формуються та реалізують свою діяльність хаотично, а самі механізми взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства вимагають докладного аналізу.

Загалом, українське суспільство характеризується низьким рівнем правової та політичної культури, а також рівня загальної громадської свідомості. Громадянське суспільство в Україні знаходиться на початковому етапі свого розвитку. Це призводить до труднощів у встановленні механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства через відсутність досвіду, недостатню ініціативу з обох сторін і неспроможність до спільного розв'язання найважливіших питань. Особливо гостро ця ситуація виникає під загрозою територіальної цілісності країни та частими суспільно-політичними збуреннями.

У липні-серпні 2020 року було проведено опитування громадською організацією "Центр моделювання комунікацій" [28] на тему "Очікування українців від громадських організацій" [115]. Дослідники висунули гіпотезу, що питання про довіру, або недовіру може бути вкрай некоректним тому, що відповіді можуть бути проголошуватись під впливом особистого досвіду або іміджем окремих представників громадських організацій. З метою усунути особистісний вплив і забезпечити більш об'єктивні результати, респондентам було запропоновано дати відповідь на питання, чого б вони бажали бачити в "ідеальній" державі (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Результати соціологічного опитування щодо очікувань громадян
Джерело [115].

Як можна помітити, більшість опитаних висунула на перші місця лікарню (49,15%), бізнес (44,92%), школу (44,07%) і сім'ю (42,37%). Це очевидно свідчить про те, що в громадськості існує значна потреба у підтримці здоров'я, отриманні достатнього доходу, а також у збереженні родини та вихованні молодого покоління. Цікаво, що більше опитуваних (26,27%) висловили свою думку про громадські організації, ніж про парламент і уряд (24,58%). Хоча різниця невелика, це може служити показником довіри громадян. Ще один з інститутів громадянського суспільства (благодійні фонди) отримав тільки 19,49%, що говорить про низький рівень довіри до них. Вочевидь тут мала вплив суспільна думка та власний досвід, оскільки за ними закріплено імідж організацій, котрі створюються для відмивання грошей та ведення інших видів незаконної діяльності. Цікаво також те, що ЗМІ взагалі було усунуто громадянами від переліку інституцій, котрі можуть стати цеглиною у розбудові сучасної розвиненої держави.

В цілому ж на основі результатів зазначеного опитування слід говорити про запит громадян у задоволенні базових потреб, з чим у нашій країні є чисельна кількість проблем в силу існуючої соціально-економічної та політичної ситуації. Органи влади при цьому усуваються на задній план та навіть наділяється мінімальною значущістю (як це визначилось із прокуратурою). Коріння цього, очевидно, знаходиться у тому, що в українському суспільстві існує криза довіри до влади й з кожним роком вона стає ще глибшою пропорційно економічному становищу більшості населення країни. Також слід звернути увагу на відсутність у цьому списку засобів масової інформації. Це може говорити про те, що громадяни не наділяють цей інститут достатнім ступенем значущості та теж відчують певну недовіру. Це може бути пояснено тим, що в Україні визнаним фактом є мала кількість незалежних ЗМІ, більшість здебільшого залежить від різних політичних сил місцевого або загальнонаціонального рівня та представників великого бізнесу, котрі лобіюють лише свої інтереси. Відповідно майже вся інформація, котру отримують громадяни, ймовірно може бути неправдивою або містити напівправдиві дані. А отже й користі в них пересічні громадяни не вбачають [178].

Таким чином, можна зробити висновок, що в суспільстві існує певне прагнення до наявності сильних і добре розвинутих інститутів громадянського суспільства, які повинні існувати поряд з органами публічної влади і тісно з ними взаємодіяти. У очах соціуму громадські організації виступають у ролі активних учасників соціально-політичного життя, які мають такі завдання:

- сприяти процесам становлення та розвитку демократії в країні;
- боротися за права громадян;
- тісно взаємодіяти з органами публічної влади з метою досягнення соціально значимих цілей.
- реалізовувати свої статутні програми для задоволення інтересів громадськості в тій чи іншій сфері.

Окрім того, за результатами вищезазначеного опитування було визначено, що 86% респондентів у цілому підтримують громадські організації та вважають,

що вони сприяють залученню в Україні провідного закордонного досвіду з державного реформування. При цьому 70% респондентів вважають наявність фінансування громадських організацій з-за кордону корисним і не вбачають у цьому загрозу національній безпеці, а отже й загалом інститути громадянського суспільства проводять свою діяльність у першу чергу в інтересах власної держави. Вартим уваги є те, що 67% респондентів впевнені у достатньому рівні професійності представників громадських організацій, котрі потрапили до органів публічної влади [115].

В цьому можна побачити як позитивну, так і негативну сторону: по-перше, з потраплянням у владу громадських діячів може підвищитись рівень ефективності роботи владних органів (принаймні у частині співпраці з інститутами громадянського суспільства), можуть бути внесені нові ідеї та погляди з реформування адміністративно територіального устрою та загалом щодо системних змін у державі; по-друге, подібне ставлення може говорити й про кризу влади в останні роки, оскільки громадськість готова більше довіряти непрофесіоналам, аніж представникам влади, можливо навіть тільки тому, що вони не представляють владну «машину», котра в очах суспільства бачиться корумпованою зверху донизу.

Аналіз соціологічного опитування, котре було організовано та проведено у липні 2020 року Центром Разумкова, дає змогу прийти до висновку, що відношення громадян як до органів публічної влади, так і до інститутів громадянського суспільства є досить суперечливим [38].

Зокрема, виявлено доволі високий рівень недовіри до Уряду та Верховної Ради України: 40% та 43% респондентів дали відповідь "скоріше не довіряю", а 32% відповіли "зовсім не довіряю". За своєю чергою, лише 17% та 19% дали відповідь "скоріше довіряю", а 2% відповіли "повністю довіряю" (рис. 1.7, рис. 1.8).

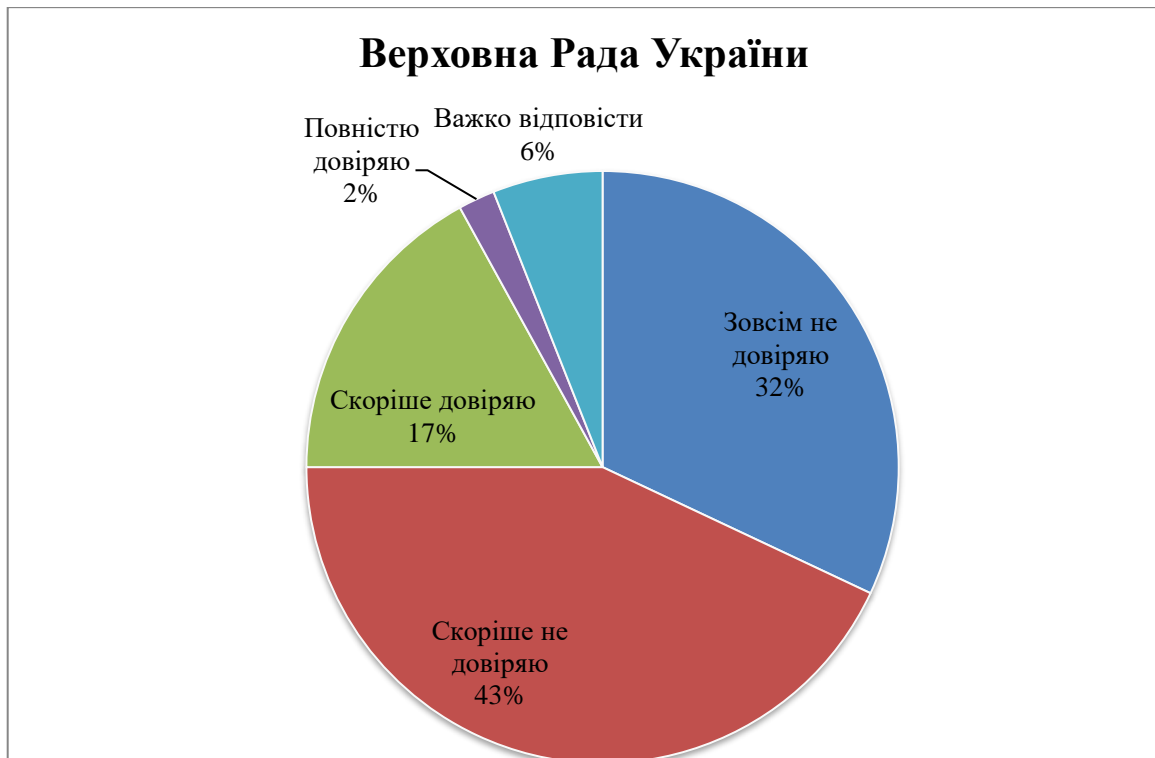

Рис. 1.7. Рівень довіри громадян до ВРУ

Джерело: [38].

Очевидно, що таке ставлення громадян до верховних органів публічної влади являє собою результат їхньої втрати віри в поліпшення якості життя, проведення ефективних змін у країні та загалом ухвалення державно-управлінських рішень. Зрозуміло, що будь-які зміни на національному рівні вимагають значного часу, а звичайні громадяни звикли оцінювати прогрес країни на основі поточного стану речей, при цьому не глибоко аналізуючи стратегічні плани органів влади. Однак, результати таких опитувань слугують показником, на який влада не має права не звертати уваги, і, відповідно, має прагнути поліпшити ситуацію. Один з можливих варіантів вирішення проблеми полягає у розвитку механізмів взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Рис. 1.8. Рівень довіри громадян до Уряду України

Джерело: [38].

Згідно того ж самого опитування, котре було проведеного Центром Разумкова, по відношенню до громадських організацій та засобів масової інформації рівень довіри набагато більший, хоча і до них відносяться з деякою обачливістю (рис. 1.9, рис. 1.10) .

Рис. 1.9. Рівень довіри громадян до ЗМІ

Джерело: [38].

Як видно з результатів опитування, половина респондентів відповіла, що вони повністю довіряють або скоріш довіряють українським засобам масової інформації. Проте відсоток недовіри є достатньо високим, що свідчить про необхідність перезавантаження державної політики по відношенню до регулювання медіа-сфери.

Наближений до цього результат спостерігається при опитуванні щодо довіри до громадських організацій. Загалом ці показники виявляються значно вищими, ніж у владних органів, що свідчить про значний потенціал інститутів громадянського суспільства. Така позиція в свою чергу зобов'язує владу забезпечити плідну співпрацю з ними та провести цілеспрямовану роботу з формування оптимальної державної політики. Така політика має сприяти створенню позитивного іміджу владних органів, а також засобів масової інформації, громадських організацій і в цілому інститутів громадянського суспільства.

Рис. 1.10. Рівень довіри громадян до громадських організацій

Джерело: [38].

Дослідження Фонду демократичних ініціатив, проведене в рамках "Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо

громадських організацій та їхньої діяльності" [26], мають цікаві результати. Запитання щодо участі у громадському житті отримали наступні відповіді від значної кількості респондентів: 32% зазначили, що не беруть участі через відсутність часу, а 41% відповіли про відсутність зацікавленості (рис.1.11).

В загальному висновку, на питання про перешкоди у активній участі в громадській діяльності, були отримані наступні відповіді:

- відсутність мотивації або часу;
- нестача впевненості у реальній перспективі вирішення проблем шляхом такої участі;
- відносини до суспільно важливих питань, які мають бути відповідальністю держави.

Рис. 1.11. Результати опитування громадян щодо їх участі у суспільному житті

Джерело: [26].

Вражає також і рівень знань громадськості щодо можливих форм участі у взаємодії з органами публічної влади:

- повідомлення про випадки корупції (знає 58% опитаних);

- подання офіційних запитів до владних органів (55%);
- можливість участі у громадських слуханнях (54%);
- ініціювання та направлення петицій до конкретних органів або службовців (51%);
- участь у розгляді проектів нормативних документів (39%);
- участь у діяльності дорадчих органах при органах публічної влади (39%) [26].

Загалом же громадська думка склалась таким чином, що більшість висловлюється про відсутність можливості якось впливати на владу та умови свого життя. Виключеннями вважають питання благоустрою територій, волонтерську діяльність та підтримку пенсіонерів. Таким чином, в країні склалась ситуація, коли значна кількість громадян не знає про можливість своєї участі у спільному вирішенні суспільно важливих питань шляхом взаємодії з владою, натомість інша частина зневірена у подібних діях та не має бажання приймати участь.

Вищезазначене свідчить про те, що в країні існує поширене очікування, що проблеми в суспільстві можуть бути вирішені частково інститутами громадянського суспільства. Проте, багатьом громадянам притаманна бездіяльність та пасивність у суспільному житті. Це може бути викликано, з одного боку, особливостями менталітету, котрий формувався протягом довгого часу під впливом різноманітних негативних факторів, з іншого ж боку - відсутністю дійсного впливу громадськості на управлінські рішення, впровадження загальнонаціональної або місцевої політики та інші сфери. Отже, важливо, щоб органи публічної влади виконали відповідальну задачу оптимізації механізмів взаємодії з інститутами громадянського суспільства до встановлених стандартів і провели широку інформаційну кампанію, щоб звернути увагу громадськості на це питання.

Дослідники зауважують, що ступінь розвитку громадянського суспільства та ефективність його функціонування в країні знаходиться у прямій залежності від наявності достатнього масиву соціально активних громадян, які мають більш-

менш високий рівень правової та політичної культури. Важливим є також стійке бажання активного залучення до різних сторін суспільно-політичного життя. Тільки в таких умовах можна говорити про розвиненість держави, в якій права та свободи людини стоять на першому місці, а громадяни сприймають це як єдиний правильний спосіб взаємин з державою [14, с. 135].

Зрозуміло, що держава має гарантувати права та свободи громадян, сприяти їх розвитку та життєдіяльності суспільства. Проте, сама держава складається з тих же громадян, які живуть та працюють відповідно до загальноприйнятих принципів у суспільстві. Тому, коли мова йде про громадянське суспільство, органи публічної влади не повинні його формувати або підпорядковувати собі, але може надавати підтримку і сприяти його розвитку. Громадянське суспільство та його інститути повинні формуватися знизу, без примусу та на цілком добровільній основі. Таким чином, основними з низки складових елементів механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства варто відмітити сприяння розвитку особистої правової свідомості громадян, підвищення рівня політичної та правової освіти громадян та стимулювання їх активності у вирішенні суспільно важливих проблем.

В цілому, самоорганізація громадян та розвиток інститутів громадянського суспільства мають великий потенціал для забезпечення соціально-політичного, економічного та культурно-ідеологічного розвитку країни. Один з ключових елементів цього процесу - відчуття відповідальності в усіх активних представників суспільства, серед чого важливим слід виділити відповідальність кожного громадянина перед іншими громадянами та об'єднаннями. Сюди ж варто додати важливість відповідальності держави перед громадянами. Взаємодія всередині суспільства та взаємини між окремими інститутами та органами публічної влади мають ґрунтуватись на цих принципах.

Спеціалісти вважають, що для ефективної взаємодії між владою та суспільством необхідно враховувати наступні норми:

- необхідна інституціоналізація для унормування процесу взаємодії.

Наприклад, створення громадських рад при органах публічної влади різних рівнів може допомогти у забезпеченні посередництва між конкретними органами публічної та владинститутами громадянського суспільства;

- необхідно забезпечити наявність конкретних, виважених та діючих норм, котрі регулюють процес взаємодії та встановлюють стандарти, згідно з якими громадськість може брати участь у суспільно-політичному житті;

- важливо мати в суспільстві реально діючі демократичні принципи та суспільну свідомість, які є соціально-психологічною базою для розвитку громадянського суспільства [112, с. 144].

Відповідно до думки фахівців, ці норми є необхідними для успішної взаємодії між владою та суспільством.

Дослідники визначають наступний набір інструментів, які використовуються для взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями (див. Додаток Б). У контексті загальної взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні можна виділити такі інструменти:

- сприяння розгортанню громадських ініціатив та організація громадських слухань;

- спільна реалізація соціально важливих проектів, а також організація інформаційно-аналітичних та наукових заходів;

- започаткування та постійна підтримка дослідницької теоретико-прикладної роботи у напрямку формування громадянського суспільства;

- створення громадських рад та інших дорадчих органів при різних органах публічної влади на всіх рівнях тощо [183].

Ці інструменти можуть використовуватись для забезпечення ефективної взаємодії між органами публічної влади та громадськими організаціями.

Варто відзначити, що на сьогодні в Україні існують деякі недоліки у механізмах взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, що призводить до проблем у взаєморозумінні між владою та суспільством. Основні недоліки полягають у недосконалості

нормативно-правової бази, а також її нечіткості, часто навіть відсутності відповідних норм. Це створює проблеми взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, які виявляються у небажанні співпрацювати, уникненні один одного та неповазі до чинного законодавства. Крім того, існує доволі невисокий рівень особистої правової культури серед громадян. Це безпосередньо створює умови для зловживання становищем окремими представниками засобів масової інформації або громадських організацій, перетворення процесу взаємодії на змагання. Також можна спостерігати відкрите протистояння органам публічної влади, коли замість прояву здорової критики та визначення конструктивних пропозицій, можна спостерігати заважання нормальному функціонуванню владних структур.

Разом з вищевикладеним варто зауважити, що громадські ради мають формалізований характер, що часто призводить до обмеженого впливу, оскільки їх реалізація, процеси створення та організації діяльності залежать від керівництва органів публічної влади, їх волі та готовності до реальної співпраці. У такій ситуації громадська рада виконує переважно консультативну функцію та може створювати лише зовнішній вигляд відкритості органу публічної влади.

За таких умов ізольованість органів публічної влади є ще однією проблемою, що супроводжується відсутністю прозорості у процесах розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, а також їх подальшого впровадження. Це може призвести до того, що прийняті рішення будуть не враховувати інтереси громадськості повністю або навіть частково. Така ситуація викликає розчарування в суспільстві щодо можливості впливу на ситуацію в країні. Брак змін серед якісного складу політичної еліти або лише поверхове оновлення вже відомих політичних учасників також сприяють цьому. Все це створює умови для сконцентрованої влади або обмеженої кількості політичних груп, які мають вплив на владу. Результатом є збільшення рівня незадоволення у суспільстві, відчуття безсилля щодо впливу на владу та поява суперечливих настроїв серед значної кількості громадян. Частина громадян стає байдужою, а інша частина відчуває жагу до змін та створює підґрунтя для конфронтацій [41].

Загалом, якщо мова йде про розвиток громадянського суспільства в Україні протягом усіх років незалежності, цей процес часто супроводжується непослідовними діями, котрі часто відірвані від реалій. Це перешкоджає повноцінному становленню громадянського суспільства, яке б могло стати основою для розвитку держави. Однією з причин існування значної кількості перешкод є низьке розуміння значимості формування громадянського суспільства та його ролі в державі багатьма членами українського суспільства. Деякі громадяни не сприймають необхідність проведення реформ, а деякі задовольняються патерналістським ставленням держави до своїх громадян.

Якщо приділити увагу громадським організаціям, їх кількість є досить значною. Однак часто трапляються випадки, коли їх діяльність та завдання дублюються, а самі організації не співпрацюють між собою та навіть можуть конкурувати. Більше того, їх діяльність часто обмежується лише формальністю і спрямована на отримання фінансової підтримки від держави та закордонних донорів. Прикладом можуть розглядатись чисельні громадські антикорупційні організації, яких за останні роки з'явилась значна кількість, проте їх ефективність рідко можна відзначити. Часто вони використовуються для особистого збагачення або здійснення діяльності, спрямованої на усунення політичних конкурентів.

Профспілки стикаються зі схожою проблемою, де вони повинні представляти права та законні інтереси своїх членів, але фактично залежать від керівництва організацій. В результаті багато працівників приєднуються до профспілок пасивно або примусово, не проявляють ініціативи та можливо не розуміють мету існування таких організацій [97].

У 2007 році на глобальному форумі ООН, присвяченому довірі суспільства до уряду, була прийнята Віденська декларація про забезпечення довіри до влади. У цій декларації містяться такі рекомендації:

- створення умов для легітимізації вищих органів влади;
- розвиток дієвих механізмів надання адміністративних послуг населенню та створення доступу для всіх бажаючих;

- боротьба з корупцією через забезпечення відповідальності влади та підвищення рівня прозорості та відкритості;
- забезпечення вільного доступу до публічної інформації;
- активна співпраця з інститутами громадянського суспільства;
- розвиток взаємовигідних стосунків між державним та приватним секторами;
- стимулювання інновацій у сфері публічного управління та інше [33].

Як можна бачити, ці пункти не включають нічого надзвичайного або складного. Для втілення цих рекомендацій фактично потрібна тільки політична воля представників керівництва держави зверху і наявність вагомої кількості суспільно активних та свідомих громадян знизу. Фактично, можна говорити про справляння впливу людського фактору на процес збільшення рівня довіри до влади і, відповідно, збільшення рівня зацікавленості громадян до активного включення у вирішення питань, що є суспільно важливими. На основі дослідження досвіду розвинутих країн можна відмітити, що інститути громадянського суспільства мають можливість виступати діючим фактором та посередником між владою та громадянами. Вони також є засобом для самореалізації свідомих представників суспільства, а також їх самовираження. За таких умов саме інститути громадянського суспільства виступають реальними гарантами прав та свобод представників громадськості, а також реалізації їх інтересів. Крім того, завдяки активній громадськості з'являються перспективи вирішення важливих проблем, що полегшує процес виконання органами публічної влади своїх функцій.

Зрозуміло, що в Україні за останні роки позиції громадянського суспільства посилились, а його прояви спостерігаються в різних сферах життєдіяльності. Наприклад, в соціальній сфері це насамперед органи самоорганізації населення, які створюють належні умови для звичайного життя громадян і забезпечують їх побутовими послугами та іншими потребами. Сюди також можна віднести громадські організації, які займаються різноманітною діяльністю, що може стосуватися задоволення інтересів та потреб невеликих

груп людей, а також питань на регіональному або навіть загальнодержавному рівні. Крім того, громадські організації часто виступають активними учасниками взаємодії між владою і суспільством.

У сфері економіки значним впливом володіють різноманітні професійні об'єднання і асоціації, які часто захищають права підприємців, роботодавців та представників конкретних професій. Також органи влади часто створюють консультаційно-дорадчі органи, що переймаються фінансово-економічними питаннями. Багато творчих об'єднань сприяють реалізації творчої діяльності громадян. Важливо відзначити роль засобів масової інформації, які виконують інформаційно-просвітницьку роботу та сприяють прозорості і відкритості органів публічної влади.

Одним з найважливіших правил взаємодії між владою та громадськістю у розвинених демократичних країнах є узагальнене визначення того, що держава існує для людей, а не навпаки. Всі взаємини повинні ґрунтуватися на цьому принципі, а головним критерієм їх успішності має бути покращення якості життя громадян. Інститути громадянського суспільства мають активно впливати на владу, а не обмежуватися роллю пасивних спостерігачів. Вони також можуть сприяти встановленню відповідальності влади перед громадянами за їх дії та загальне становище у суспільстві [176].

Однак, взаємодія між владою та інститутами громадянського суспільства має ґрунтуватися на принципі справедливості. Самі ж інститути громадянського суспільства повинні враховувати загальносуспільні інтереси, а не інтереси окремих груп людей. Важливо, щоб їх діяльність була конструктивною і не мала деструктивного характеру. Критика влади повинна бути виправданою, спрямованою на поліпшення, а вплив на управлінські рішення повинен бути на користь всього суспільства. Лише при такому підході можна сформувати ефективні механізми взаємодії між органами публічної влади та суспільством.

Ще однією причиною налагодження системної співпраці між владою та громадянами є те, що діяльність кожного окремого громадянина на підтримку інститутів громадянського суспільства робить його повноправним учасником

управлінського процесу. Це є проявом справжнього народовладдя, яке закріплено в в тому числі й в українському законодавстві та являється ознакою будь-якої розвиненої демократичної країни.

Загалом, взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства є складним соціально-політичним процесом, який має велике значення для стабільного розвитку країни та створення сприятливих умов для життя. Однак існує протиріччя, оскільки громадські організації, засоби масової інформації та інші структури користуються більшою довірою громадськості, ніж органи публічної влади. Результати опитувань, що свідчать про низький рівень довіри до владних структур, повинні стимулювати органи влади до посилення постійної та продуктивної взаємодії з громадськістю.

Лише шляхом забезпечення суспільної підтримки та створення умов для спільного вирішення проблем у державі можна досягти успіху. Проте, слід враховувати протиріччя та суперечливі настрої серед громадян. Багато людей очікують з боку інститутів громадянського суспільства дієвих норм, якісної політики та вирішення своїх проблем, але самі менш зацікавлені в активній участі у суспільному житті. Ця пасивність вимагає широкої інформаційної кампанії, а також організації заходів для залучення громадян до спільної роботи над проблемами суспільства, прийняття спільних управлінських рішень та формування відповідної до ситуації державної політики. Це можуть бути прес-конференції, громадські слухання, співпраця із засобами масової інформації та інші заходи.

Хоча в Україні вже були зроблені певні кроки у розвитку громадянського суспільства, все ще існує багато проблемних питань, які потребують уважного вирішення та дослідження. Важливим є створення ефективних механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Це повинно бути на передньому плані завдяки розвитку таких механізмів.

1.3. Вплив децентралізації на процеси розвитку громадянського суспільства в Україні

Розглядаючи значущість демократичних змін та спостерігаючи демократизацію суспільства, варто зазначити, що можливість громадян брати участь у керівництві країною або окремою місцевістю має великий потенціал для впровадження реформ. Один з показників високорозвиненої демократії в країні полягає у вільній можливості громадян виступати самостійно чи об'єднуватися для захисту своїх інтересів та досягнення загальносуспільних цілей за допомогою інститутів громадянського суспільства, які висувають потреби, цінності та пріоритети громадян.

Основою для забезпечення функціонування громадянського суспільства є сукупність інститутів, котрі представляють громадян і організовані на добровільній основі завдяки добре налаштованій соціальній взаємодії, а також високому рівню громадянської самосвідомості. Важливою умовою є мінімальний вплив влади на процеси їх створення та функціонування. Зі свого боку, громадянське суспільство повинно мати вплив на процеси реалізації власних функцій органами публічної влади, щоб запобігти зловживанням владою та перетворенню країни на тоталітарний режим.

Ще однією необхідною умовою для розвитку сучасної демократії є збалансована система публічної влади, в якій існує сильний централізований орган влади, а також значна автономія місцевих органів влади. Саме в такому симбіозі громадянське суспільство може розквітати та створювати ефективні інститути, які стануть активними учасниками управлінських процесів і забезпечать права громадян. Така конструкція взаємин дозволяє забезпечити стабільну систему, в якій всі учасники виграють:

- влада забезпечує собі позитивний імідж, широку підтримку серед громадськості та необхідні умови для функціонування, а також необмежені перспективи взаємодії з широкими масами громадськості під час вирішення суспільно важливих питань та сприятливих умов для забезпечення сталого

розвитку;

- громадяни отримують необхідну допомогу від органів публічної влади у вирішенні нагальних проблем, забезпечуються реальною підтримкою з боку інститутів громадянського суспільства, збільшують рівень власної правової та політичної культури і освіти, отримують можливість розвиватись за власним бажанням, реалізовувати свої цілі як самостійно, так і в рамках груп.

Описуючи публічне управління, варто зазначити, що в умовах централізованої системи держава сильно впливає на суспільство та фактично регулює всі сфери життєдіяльності. В результаті, демократичні принципи втрачають своє місце, обмежуються свободи громадян і загалом ослаблюються конструктивні настанови громадянського суспільства.

Натомість, у контексті децентралізованої системи управління потрібно констатувати про перехід від формального визнання громадянських прав до реального розвитку суспільства, його самодостатності та готовності діяти для задоволення загальних потреб та інтересів усього суспільства, а також інтересів окремих громадян. Значущою перевагою децентралізації влади є можливість, яку вона надає суспільству та кожному громадянину, для захисту своїх прав, самореалізації та розвитку.

Додатково до децентралізації влади, яка забезпечує створення ефективних місцевих органів влади, кожній місцевій громаді надаються можливості для розвитку та певний рівень впливу на цей процес шляхом співпраці з органами публічної влади й організації взаємного контролю. Це сприяє зміцненню громадянського суспільства та активізації його інститутів, які відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності громадян.

Дослідники вказують, що серед основних факторів успішної децентралізації влади важливо встановити чітке розмежування між сферами діяльності органів публічної влади та окремо інститутів громадянського суспільства. Це сприяє активізації процесам розвитку громадянського суспільства та широкому розвитку його інститутів.

Інститути громадянського суспільства на наступному етапі впливають на

владу, спонукають її передавати функції та повноваження на нижчі щаблі управління, забезпечують умови для реалізації принципу прозорості управлінських процесів та залучення громадянського суспільства до них. Це призводить до того, що громадськість усвідомлює свою важливість та свідомо перетворює взаємини з представниками влади на партнерські, при цьому беручи на себе відповідальність за найбільш важливі суспільно-політичні процеси.

У таких умовах держава перетворюється з абсолютистської на сервісну, тобто стає структурою, створеною й функціонуючою завдяки громадянам для їхнього блага. Таким чином, процес перетворення взаємин між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади в умовах впровадження реформи децентралізації можна зобразити таким чином (рис. 1.12).

На початковому етапі реалізації реформи децентралізації органи публічної влади мають безумовний вплив на суспільство й однобічно здійснюють суспільну трансформацію, підлаштовуючи загальні суспільні процеси під власні інтереси. Органи публічної влади займають керівну позицію та ієрархічну структуру. На цьому етапі інститути громадянського суспільства виступають як спостерігачі та виконавці. Фактично, ініціативи знизу відсутні, а громадська активність обумовлена стимулами з боку влади.

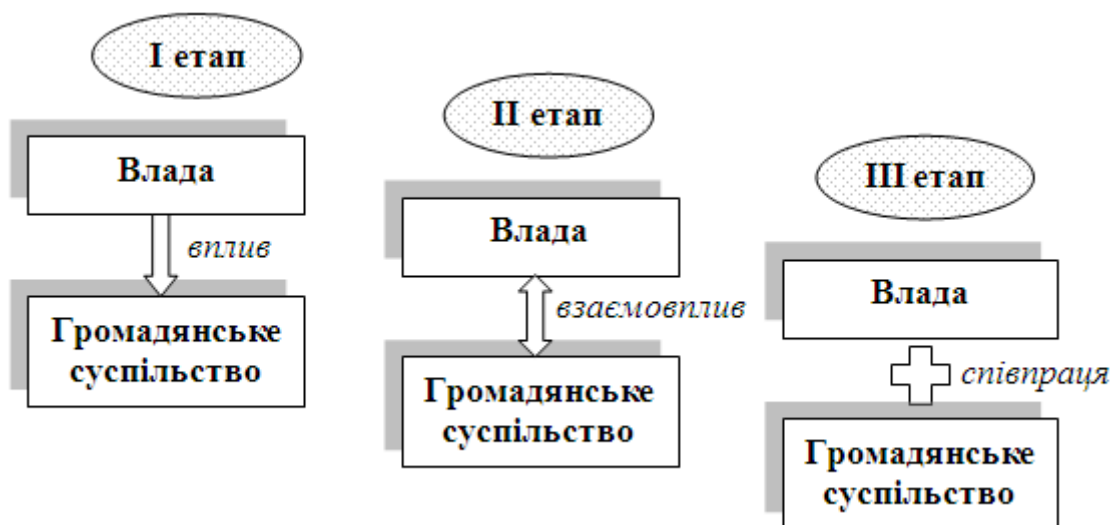

Рис. 1.12. Трансформація взаємовідносин між органами публічного управління та інститутами громадянського суспільства в умовах децентралізації

Джерело: сформовано автором на основі [2].

На другому етапі громадяни починають розуміти свою важливість, що сприяє подальшому розвитку громадянського суспільства, а його інститути стають активними учасниками соціальних трансформацій. Широкий загал отримує більш значну мобільність у вирішенні місцевих питань та намагається брати участь у процесах прийняття владних рішень. Цей етап може супроводжуватися зростанням громадської активності та збільшенням зацікавленості представників громадськості у суспільно-політичних подіях. Однак, можливим є опір цим процесам з боку громадян, включаючи представників влади, які можуть мати вплив на реалізацію державної політики через свої патерналістські настрої.

Третій етап можна розглядати як остаточний етап. Рівень розвиненості інститутів громадянського суспільства, а також їх кількість досягають такого рівня, що вони можуть:

- виступати як активний суб'єкт реалізації реформ;
- чинити вплив на функціонування органів публічної влади на різних рівнях;
- висловлювати вимоги від імені та згідно інтересів місцевого населення, представляти інформацію та приймати необхідні рішення;
- брати на себе відповідальність за добробут людей.

Отже, на третьому етапі відбувається збалансоване функціонування системи публічного управління у державі. У цій системі органи публічної влади співпрацюють з інститутами громадянського суспільства і взаємодіють на всіх рівнях.

Далі відбувається процес незалежного розвитку, котрий базуватиметься на місцевій специфіці та залежить від критичної маси свідомих, активних та політично незаангажованих громадян, які готові брати участь у процесах управління та регулювання всіх сфер життєдіяльності на місцевому рівні.

Проводячи аналіз впливу децентралізації влади на процеси становлення та

розвитку громадянського суспільства, дослідники відмічають наступні фактори (рис. 1.13).

Рис. 1.13. Вплив децентралізації на розвиток громадянського суспільства

Збільшення рівня політичної активності громадянськості відбувається завдяки тому, що місцева влада знаходиться у безпосередньому контакті з громадою, що дає більше можливостей для участі в суспільно-політичному житті. Це також сприяє підвищенню рівня правової та політичної культури. В результаті цього зростає кількість обізнаних громадян, які активно приймають участь у змінах на своїх територіях, замість того, щоб бути простими спостерігачами.

Забезпечення принципу підзвітності є логічним наступним кроком, оскільки місцеві органи публічної влади, завдяки своєму наближенню до громадян і більшій увазі до управлінської діяльності, мають більше можливостей ознайомитися з потребами і інтересами місцевого населення та реагувати на них швидше. Наступним етапом є звітування перед громадою про зроблені кроки у вирішенні наявних проблем. Це дозволяє налагодити стійкі зв'язки між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, забезпечує

зворотний зв'язок. Таким чином, формуються умови для створення позитивного іміджу влади, яка готова до реальних кроків у вирішенні суспільно важливих питань і сприяє співпраці взагалі.

Забезпечення легітимності органів публічної влади має суб'єктивний характер і пов'язаний з людським фактором. Для звичайного громадянина органи центральної влади знаходяться на відстані та її рішення і дії не завжди мають безпосередній вплив на його повсякденне життя. У протиположності цьому, місцева влада є ближче до громадян, її представників можна бачити і чути, а громадяни можуть звертатися до них. Рішення, прийняті на місцевому рівні, є більш конкретними і важливими для громадян. Тому, коли місцева влада має більший об'єм повноважень та можливостей для вирішення нагальних проблем громади, населення ставиться до такої влади більш лояльно.

Місцева влада також виконує функцію захисту законних інтересів, прав і свобод громадян. Вона виступає як протиположність взаєминам між інститутами громадянського суспільства та органами центральної влади. Завдяки сильній та спроможній місцевій владі може бути забезпечений баланс між загальнонаціональними та місцевими інтересами, зменшений тиск з боку центральної влади і підвищений рівень свободи громадян. Децентралізація сприяє встановленню відносин «стримувань та протиположностей» між центром та периферією, що заважає будь-якому з рівнів перетягнути на себе владу. Більше того, це створює можливість для взаємного контролю, до якого залучаються інститути громадянського суспільства. Це в свою чергу забезпечує паритетність взаємовідносин [10].

Місцева влада, зокрема органи місцевого самоврядування, приводять до більш людиноцентричної та суспільно орієнтованої влади в державі. В рамках децентралізації формується чітка система пріоритетів, в середині якої інтереси держави з одного боку, та інтереси окремих осіб, громади і суспільства загалом, - з іншого боку, не ставляться проти одне одного, а розглядаються на рівних умовах, узгоджуються для досягнення максимальної результативності й користі для всіх учасників. Вивчаючи провідний світовий досвід, дослідники акцентують

увагу на ролі сильного місцевого самоврядування, як спонукальної сили для розвитку громадянського суспільства. Воно сприяє процесам демократизації країни і надає допомогу громадянам навчитися захищати свої права шляхом використання законних засобів, об'єднуватися та спільно працювати для збереження економічної та соціально-політичної стабільності у державі [60].

Серед визначальних ознак свідомої особи з активною громадською позицією виступає бажання брати активну участь в житті громади та співпрацювати в процесі створення умов для поліпшення життєдіяльності, реалізації інтересів і задоволення власних потреб. Діяльність активного громадянина зазвичай здійснюється через залучення до інститутів громадянського суспільства, але не обмежується лише цим. Така особа свідомо використовує свій час і зусилля на досягнення загального добробуту. З іншого боку, інститути громадянського суспільства забезпечують їх підтримкою, створюють атмосферу взаємної єдності, сприяють вихованню та підвищенню освіченості. Крім того, спільна взаємодія допомагає втілювати ідеї, об'єднувати цілі та працювати більш плідно для досягнення поставлених цілей і, що є ще більш важливішим, будувати суспільні взаємовідносини, знаходити точки дотику та йти на компроміс.

Згідно з висловлюваннями дослідників адміністративно-територіальних реформ в Україні, місцеве самоврядування відіграє важливу роль у задоволенні різноманітних особистих та групових інтересів, таких як інтереси окремих громадян, загальні інтереси всієї громади та загальні інтереси на локальному рівні. Ці інтереси можуть бути представлені через інститути громадянського суспільства. Згодом, цей сукупний вплив інтересів стає основою для спільного спрямування громадянського суспільства на підтримку місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування мають впливати на громадські ініціативи шляхом своїх повсякденних дій, тим самим сприяючи поширенню демократії на місцевому рівні [11]. Логічним наслідком цього процесу є розвиток демократії на загальнодержавному рівні завдяки зусиллям органів місцевого самоврядування в межах всієї країни.

У процесі децентралізації влади та демократизації суспільства принцип субсидіарності займає важливе місце. Загалом, цей принцип відноситься до взаємовідносин між органами публічної влади на різних рівнях. Він передбачає, що орган влади вищого рівня реалізує свої функції лише за необхідності в разі, якщо це не можливо зробити на нижньому рівні. Історично встановлено, що проблемні питання найшвидше, найефективніше та з меншими витратами ресурсів вирішуються на нижньому рівні, коли виконавці безпосередньо спілкуються з представниками громадськості.

За таких умов, вищий рівень влади повинен бути залучений лише у випадках, коли на нижньому рівні відсутні ресурси або повноваження для вирішення конкретного питання. Розуміння сутності реалізації принципу субсидіарності може також поширюватися на взаємодію з інститутами громадянського суспільства, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами. У системі взаємодії органів публічної влади, зокрема на місцевому рівні, при вирішенні суспільно важливих питань, слід враховувати можливість залучення офіційно оформлених інститутів громадянського суспільства, яким можуть бути делеговані певні повноваження. При цьому, органи влади зберігають функцію контролю, що перешкоджає зловживанням громадськістю наданими можливостями. Це має безліч переваг, оскільки:

- громадяни зможуть брати участь у вирішенні своїх проблем, з якими вони є більш обізнаними;
- будуть мінімізовані витрати матеріально-фінансових, людських факторів, часу та інших ресурсів;
- спроститься робота органів публічної влади;
- будуть застосовуватися принципи демократії на практиці.

Погоджуючись з дослідниками стосовно того, що на сучасний день громадянське суспільство спроможне виконувати роль запобіжника політичних криз шляхом зменшення недостатньо обґрунтованих та необдуманих владно-управлінських рішень. Також важливе значення має зменшення політичних маніпуляцій, оскільки громадяни безпосередньо спілкуються з представниками

влади, а головне - можуть самостійно формувати власні судження базуючись на конкретних діях, а не основууючись на інформації, наданій засобами масової інформації. Завдяки легалізованим інститутам, громадяни можуть опосередковано передавати інформацію відносно економічних і соціально-політичних питань представникам органів публічної влади, що дозволяє оперативно вирішувати ці питання у тісній співпраці [13].

В публічній сфері мають можливість формуватись взаємовідносини за такими напрямками (рис. 1.14):

- органи державної влади – органи місцевого самоврядування;
- органи місцевого самоврядування – інститути громадянського суспільства;
- інститути громадянського суспільства – органи державної влади;
- органи державної влади - органи місцевого самоврядування – інститути громадянського суспільства [17].

Рис. 1.14. Схема взаємовідносин у публічній сфері

Взаємодія «1» є найпоширенішим і найбільш регульованим варіантом. Органи публічної влади перебувають у постійному контакті та постійно співпрацюють у вирішенні спільних питань. Оскільки національне законодавство не завжди чітко розмежовує, що повинно бути об'єктом

безпосередньої реалізації державою своїх функцій, а що органів місцевого самоврядування, вплив найчастіше здійснюється з боку органів державної влади. Хоча органи місцевого самоврядування де-юре не знаходяться в безпосередньому підпорядкуванні цих органів, вони працюють в рамках загальнонаціональної нормативно-правової бази і можуть бути підконтрольними та підзвітними через особливості виконання власних повноважень.

Взаємодія «2» і взаємодія «3» знаходяться на приблизно однаковому рівні. Інститути громадянського суспільства не знаходяться і підпорядкуванні органам публічної влади і у значній більшості випадків мають можливість діяти цілковито на власний розсуд. Вплив цих інститутів на органи місцевого самоврядування, ймовірно, більш помітний, оскільки вони мають ближчі зв'язки з цими структурами. Однак їх вплив на загальнодержавному рівні також може мати місце, оскільки ті ж самі засоби масової інформації швидко поширюють інформацію на всю країну. Не останнє місце у впливі на процеси підготовки, прийняття та впровадження владно-управлінських рішень належать об'єднанням громадян, особливо тим, що мають політичне спрямування. В результаті подібні об'єднання мають перспективу перетворитись у політичні партії, які з часом можуть потрапити до складу виборних органів влади і в подальшому впливати на політичні процеси у державі. Хоча вони у такій ситуації вийдуть з переліку інститутів громадянського суспільства, проте їх програмні документи, звичні види діяльності, загальні цілі та інтереси можуть переслідуватись і надалі.

Можна описати «взаємодію 4» як оптимальний сценарій розвитку подій, який передбачає тісну співпрацю всіх учасників. Шлях до досягнення такої взаємодії може бути прокладений через проведення процесу децентралізації влади. Це дозволить забезпечити функціонування принципу субсидіарності, як було згадано раніше. Іншими словами, в рамках децентралізації можна залучити інститути громадянського суспільства до взаємовигідної діяльності з метою захисту інтересів громадян та створення умов для їх реалізації.

В результаті повинні бути встановлені такі вектори взаємодії у трикутнику «держава - органи місцевого самоврядування - інститути громадянського

суспільства», що забезпечать автономію та можливості як місцевого самоврядування, так і загалом громадянського суспільства. Водночас, органи публічної влади на всіх рівнях повинні залишатися доступними для залучення владних ресурсів з метою швидкого вирішення суспільно вадливих проблем та забезпечення стабільності політичної ситуації. Крім того, така побудова взаємодії повинна стимулювати владу до прийняття поміркованих рішень та дієвої державної політики, на основі чого в подальшому проводитимуться реформи в суспільних інтересах з метою підвищення рівня благополуччя громадян.

Враховуючи формулювання закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [83], котрий виступає одним з ключових документів, що регулюють відносини у сфері місцевого самоврядування, можна стверджувати, що «Місьцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади ... самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [83].

Це означає, що місцева громада є первинним джерелом влади на конкретній території, а діючі на цій території органи місцевого самоврядування і посадові особи виконують роль інструментів для вирішення складних проблемних питань місцевого масштабу. Хоча й органи місцевого самоврядування мають більш формальну та легалізовану структуру, ніж інші формування, припустимим є існування окремих громадських об'єднань для самостійного розв'язання проблемних питань місцевого значення. Крім того, ці інститути можуть бути реальними представниками територіальної громади, тому що владним структурам набагато легше співпрацювати з конкретними людьми та організаціями, ніж з усією громадою загалом. Така діяльність стає значно ефективнішою, коли у територіальній громаді є достатня кількість соціально свідомих, активних та досвідчених осіб, які можуть об'єднати зусилля для поліпшення умов життя та вирішення існуючих проблем.

У випадку, коли недостатня кількість активних громадян або відсутня

продуктивність діяльності їх об'єднань, влада може сприяти процесу об'єднання. Згідно з Конституцією України, органи місцевого самоврядування можуть дозволити громадянам об'єднуватись у так звані органи самоорганізації населення (ОСН) на територіальному принципі (наприклад, квартальні ОСН, вуличні ОСН, мікрорайонні та інші), якщо існує відповідна ініціатива [90]. Основним є те, що такі органи самоорганізації можуть мати частину повноважень органів влади та одночасно отримувати підтримку у фінансовому та майновому плані для виконання своїх завдань. З наявністю відповідного досвіду у публічних службовців та представників громадськості є можливість забезпечити стабільну діяльність із задоволення основних потреб місцевого населення, вирішення проблем житлово-комунального господарства та іншого.

Серед основних завдань ОСН можна виділити такі:

- створення умов для надання комунальних послуг населенню та іншого сприяння з метою забезпечення соціальних, побутових, а також інших важливих потреб місцевого населення;
- забезпечення задовольних умов для громадської участі в розв'язанні проблем на локальному рівні (мікрорайону, вулиці, кварталу);
- прийняття участі у реалізації програм місцевого соціально-економічного та національно-культурного розвитку, поліпшення стану навколишнього середовища в межах громади в цілому або її окремої частини [87].

Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) мають обмежені повноваження щодо вирішення проблем місцевого значення. Основна сфера їх діяльності полягає у створенні умов для забезпечення процесу надання комунальних послуг, а також вирішення побутових та господарських питань. Крім цього, ОСББ можуть брати участь у наданні субсидій та пільг соціально незахищеним особам, а також отримувати часткову компенсацію за капітальний ремонт будівлі та інші подібні пільги [86].

Започаткована реформа децентралізації в Україні спрямовує владу на спонукання місцевих жителів до створення ОСББ з метою самостійного організації для вирішення проблем комунального господарства. Цей напрямок

також призводить до зростання кількості громадянських об'єднань, які активніше залучаються до поліпшення своїх житлових умов і пізніше розширюють свою діяльність. Представники ОСББ мають виступати від імені громадян у взаєминах з публічними органами влади, а також висувати вимоги щодо вирішення своїх потреб. Логічним наслідком цього є участь у виробленні та реалізації в життя владних рішень. Таким чином, проведення реформи децентралізації влади в Україні стимулює розвиток ОСН та ОСББ, які мають потенціал бути систематично залученими до роботи публічних органів влади (зокрема, місцевого самоврядування) для загального покращення умов проживання. При цьому існують лише дві необхідні вимоги для активізації процесів взаємодії:

- з боку керівництва місцевого самоврядування - наявність бажання та політичної волі;
- активна участь громади та бажання вкладати особисті зусилля у процес вирішення важливих соціально-побутових та культурних проблем.

В цілому, в Україні спостерігається значна різноманітність серед інститутів громадянського суспільства, які, очевидно, мають представляти інтереси великої кількості громадян. Це, до певної міри, пов'язано з соціально-політичними подіями останніх років в Україні, а також проведенням ряду реформ, зокрема, децентралізації влади. Проте, для успішного функціонування цих інститутів громадянського суспільства найважливішим аспектом є активність і ефективність їх участі у економічному, соціально-політичному та ідеологічно-культурному житті держави. Нажаль, на сьогоднішній день в Україні бракує такої активності. Це можна пояснити рядом причин (див. рис. 1.15).

Останніми роками в Україні відбувається реформа децентралізації, що має на меті зміни адміністративно-територіального устрою, а також вирішення проблем у процесі взаємодії між органами публічної влади різних рівнів. Ця реформа є не першою спробою, але на цей раз спеціалісти позитивно оцінюють результати перетворень, що відбулися завдяки децентралізації влади.

Рис. 1.15. Причини повільного розвитку громадянського суспільства в Україні

. В Україні вдалося просунути це питання та здійснити реальні зміни, що має особливо велике значення для розвитку громадянського суспільства, оскільки:

- значна частина повноважень, а разом з ними і фінансові ресурси, була передана на рівень місцевого самоврядування, що сприятиме прискоренню процесів вирішення актуальних питань;
- громадськості було забезпечено не лише можливість, але й певний стимул для створення організацій з метою захисту своїх прав, інтересів та поліпшення рівня життя;
- широка інформаційна кампанія та близькість місцевих органів самоврядування до громадськості сприяють розвитку, стимулюванню діяльності та налагодженню співпраці з інститутами громадянського суспільства;
- в умовах глобальних змін органи публічної влади почали збільшувати ареал своєї діяльності, спрямовану на покращення взаємодії з громадянами, збільшили рівень відкритості та прозорості;
- створюються все більш сприятливі умови для забезпечення відповідальності та контролю над владними структурами перед суспільством.

У подальшому розвитку обговорюваної тематики важливо звернути увагу на те, як органи публічної влади в Україні можуть співпрацювати з інститутами громадянського суспільства з метою підвищення рівня правової та політичної

освіти громадян в умовах децентралізації. Також варто розглянути тему збільшення відповідальності як органів публічної влади, так і громадськості, оскільки для ефективного впливу на процеси управління і прийняття управлінських рішень потрібен не лише рівень інформованості, а й високий рівень відповідальності.

Висновки до розділу 1

Аналіз та систематизація теоретичних основ забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади дозволяє зробити наступні висновки.

1. За результатами узагальнення концептуальних засад дослідження інститутів громадянського суспільства зазначено, що забезпечити гармонійний розвиток країни і сприятливі умови для самореалізації кожної особистості, яка бажає працювати на благо суспільства, можливо лише за умов зростання зацікавленості громадян у вирішенні суспільно важливих питань і їх активної участі в цьому процесі; наявності й ефективного функціонування суспільно значущих інститутів громадянського суспільства, які захищають права та свободи громадян, а також активно беруть участь у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень; розширення кола інститутів громадянського суспільства, появи різноманітних громадських організацій, об'єднань і спілок, а також зростання ролі нових медіа, зокрема Інтернет-видань, які мають широку аудиторію і здатні оперативно поширювати інформацію.

Зазначено, що ступінь розвитку громадянського суспільства та ефективність його функціонування в країні перебуває в прямій залежності від наявності достатнього масиву соціально активних громадян, які мають належний рівень правової та політичної культури. Дане твердження розвинено у системному представленні концептуальних положень розвитку інститутів громадянського суспільства, які мають взаємообумовлюючий та взаємодоповнюючий вплив на кожну позицію, а саме: у суспільстві загалом, а

також серед більшості населення, виникає високий рівень правової свідомості; → за допомогою правової свідомості громадяни визначають своє місце в соціальному середовищі та суспільстві, що приводить до розвитку почуття особистої соціальної відповідальності; → почуття особистої соціальної відповідальності перетворюється на джерело об'єднання громадян задля вирішення загальноважливих проблем та надання взаємодопомоги; → громадяни, об'єднавшись та спільно розв'язуючи суспільно значущі проблеми, створюють підґрунтя для розвитку громадянського суспільства; → поступовий розвиток громадянського суспільства і додержання загальнодемократичних принципів впливають на формування та розвиток окремих інститутів громадянського суспільства, які підтримують безперервну взаємодію та співпрацю з органами публічної влади; → сформовані та належним чином організовані інститути громадянського суспільства здійснюють вплив на владу, стимулюють підвищення рівня загальної правосвідомості в суспільстві.

Набув подальшого розвитку категоріальний апарат науки державного управління шляхом уточнення сутності понять: *інститути громадянського суспільства* розглядаються в роботі як система суб'єктів та об'єктів публічного управління, що наділені правами відстоювати інтереси своїх представників і суспільства загалом, а також брати участь у розробці та реалізації управлінських рішень. Серед таких інститутів – громадські об'єднання, благодійні, релігійні, професійні, творчі, підприємницькі об'єднання та спілки, органи самоорганізації населення, ЗМІ; *механізми взаємодії органів публічної влади* запропоновано розглядати як комплекс форм, методів та інструментів, які спрямовані на ефективне функціонування системи взаємин між органами публічної влади і владою загалом, з одного боку, та інститутами громадянського суспільства, з іншого; які виступають рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних, культурних і політичних завдань. Ці взаємини можуть мати характер прямого та зворотного зв'язку та забезпечують цілісний розвиток суспільства, продуктивне впровадження сучасних

інструментів прямої демократії, знижують напруженість та конфліктні ситуації в суспільстві.

2. У роботі визначено місце та роль інститутів громадянського суспільства у розбудові сучасної розвиненої держави. Наголошено, що інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченості прозорості у здійсненні владних повноважень та ухваленні управлінських рішень, задіюючи контролюючий функціонал, який допомагає стежити за діями влади та змушує її нести відповідальність перед громадянами.

Констатовано, що українське суспільство характеризується недостатньою правовою та політичною культурою, а також низьким рівнем загальної громадської свідомості, що призводить до труднощів у налагодженні взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства через кризу довіри до влади, яка з кожним роком стає ще глибшою пропорційно економічному становищу більшості населення країни, через відсутність досвіду, недостатню ініціативу з обох сторін і неспроможність до спільного розв'язання найважливіших питань.

Виокремлено чинники, що гальмують розвиток взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, а саме: недосконалість нормативно-правової бази; наявність умов для зловживання становищем окремими представниками засобів масової інформації або громадських організацій, перетворення процесу взаємодії на змагання; відкрите протистояння органам публічної влади, коли замість прояву здорової критики та визначення конструктивних пропозицій наявне перешкоджання нормальному функціонуванню владних структур.

Для забезпечення ефективної взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства визначено такі напрями: сприяння розгортанню громадських ініціатив та організація громадських слухань; спільна реалізація соціально важливих проектів, а також організація інформаційно-аналітичних та наукових заходів; започаткування та постійна підтримка дослідницької теоретико-прикладної роботи у напрямі формування

громадянського суспільства; створення громадських рад та інших дорадчих органів при різних органах публічної влади на всіх рівнях; проведення інституціалізації для унормування процесу взаємодії з метою законодавчого закріплення конкретних, виважених та дієвих норм, котрі регулюють процес взаємодії та встановлюють стандарти, згідно з якими громадськість може брати участь у суспільно-політичному житті.

3. У контексті децентралізованої системи управління констатовано перехід до збалансованої система публічної влади, в якій існує сильний централізований орган влади, а також значна автономія місцевих органів влади.

Така автономія дає можливість у практичну площину інтегрувати систему пріоритетів, у середині якої інтереси держави, з одного боку, та інтереси окремих осіб, громади і суспільства загалом, з іншого, не протиставляються одне одному, а розглядаються на рівних умовах, узгоджуються для досягнення максимальної результативності й користі для всіх учасників. Така побудова взаємодії стимулює владу до прийняття поміркованих рішень та дієвої державної політики, на основі чого в подальшому проводитимуться національні реформи.

Така конструкція взаємин дає змогу забезпечити стабільну систему, в якій всі учасники виграють:

- влада забезпечує собі позитивний імідж, широку підтримку серед громадськості та необхідні умови для функціонування, а також необмежені перспективи взаємодії з широкими масами громадськості під час вирішення суспільно важливих питань та сприятливі умови для забезпечення сталого розвитку;

- громадяни отримують необхідну допомогу від органів публічної влади у вирішенні нагальних проблем, забезпечуються реальною підтримкою з боку інститутів громадянського суспільства, збільшують рівень власної правової та політичної культури й освіти, отримують можливість розвиватись за власним бажанням, реалізовувати свої цілі як самостійно, так і в рамках груп.

Опрацювання першого розділу представлено автором в таких працях: [56; 57; 162].

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Нормативно-правове забезпечення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства

На сьогоднішній день безліч дослідників з державного управління, правових, економічних, політичних та багатьох інших наук звертають свою увагу на вдосконалення діючих механізмів владно-суспільної взаємодії. Такі дослідження вимагають систематичного аналізу діючої нормативно-правової бази, її порівняння з міжнародною та з'ясування проблем і неузгодженостей.

Для дослідження нормативно-правового забезпечення владно-суспільних відносин варто розглянути низку законодавчих актів, котрі безпосередньо регулюють діяльність інститутів громадянського суспільства, та інші акти, котрі містять у собі певні аспекти існування громадянського суспільства (рис. 2.1).

Беззаперечно фундаментальною основою для становлення правової держави, а також формування засад розвитку громадянського суспільства та його інститутів в Україні стала прийнята у 1996 р. Конституція, адже громадянське суспільство виступає своєрідним фундатором правової демократичної держави.

Саме тут містяться основні принципи, згідно яких будуються взаємини влади з суспільством. Серед них, насамперед такі:

- головний обов'язок держави – закріплення і забезпечення прав та свобод людини;
- беззаперечним джерелом влади виступає народ, котрий може здійснювати її як на пряму, так і опосередковано через органи публічної влади;
- закріплено верховенство права;

- визначено економічний, політичний та ідеологічний плюралізм у суспільстві;
- заборонено цензуру та гарантовано свободу політичної діяльності [27].

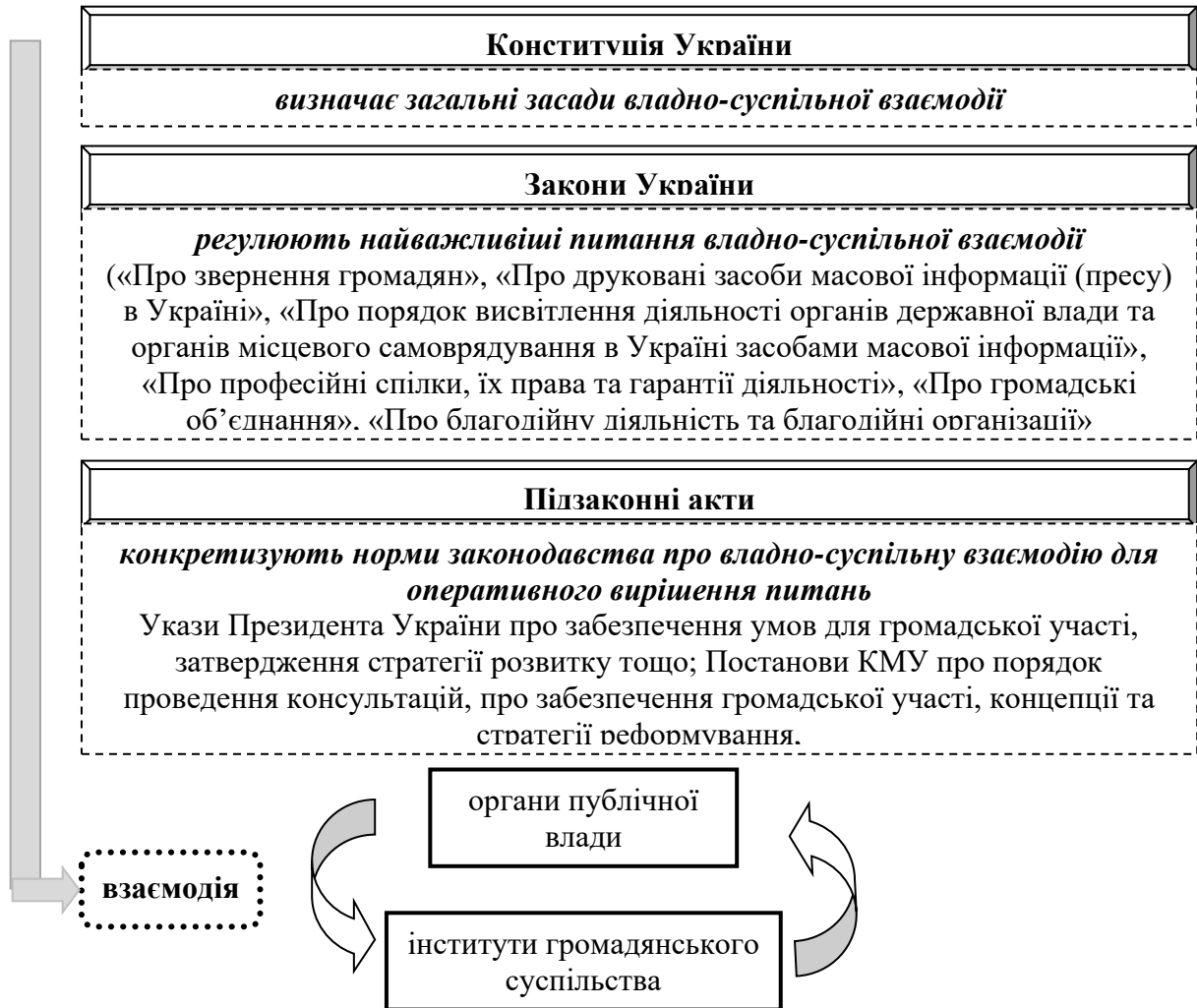

Рис. 2.1. Нормативно-правове забезпечення владно-суспільної взаємодії

Одним з основних пунктів Конституції в аспектах забезпечення демократичного врядування можна вважати право об'єднуватись у громадські організації, політичні партії або професійні спілки, котрі перш за все мають на меті забезпечення прав та свобод, а також задоволення законних інтересів.

Конституційно закріпленим є право на вільне збирання, використання та поширення інформації на власний розсуд. Цей пункт створює умови для виконання своєї діяльності як об'єднань громадян будь-якого типу, так і ЗМІ. Окремо відмічається право громадян приймати участь у державних справах,

перш за все через участь у виборах як у ролі виборця, так і в ролі кандидата на виборні посади, право вільного доступу до публічної служби тощо. Невід'ємним правом громадян України також є право особистого чи письмового звернення індивідуально або колективно до органів публічної влади й публічних службовців [202]. Якщо характеризувати українську Конституцію, то вона цілком відповідає вимогам демократичності та забезпечує умови для вільного розвитку інститутів громадянського суспільства, оскільки його наявність полегшує захист індивідуальних і громадських інтересів.

Одним з перших нормативно-правових актів, що були прийняті для врегулювання владно-громадської взаємодії у незалежній Україні став закон «Про об'єднання громадян» [85] від 16 червня 1992 р. У ньому було проголошено, що держава має підтримувати розвиток громадської та політичної активності громадян й забезпечує рівні умови для усіх бажаючих. Недоліком цього закону можна вважати те, що за межі регламентування було виведено релігійні організації, творчі спілки, самоврядні органи, профспілки тощо. У законі було визначено загальні засади об'єднання громадян щодо їх створення, функціонування та припинення діяльності, перелічено права об'єднань громадян, а також обмеження та контроль за їх діяльністю. Одними з основних прав, якими було наділено об'єднання громадян, можна вважати представлення інтересів своїх членів у відносинах з владними органами, право проведення масових заходів, а також право на участь у здійсненні регуляторної політики. Проте, останнє було достатньо невизначеним і мало в основному декларативний характер. Також суперечливими є права на участь у розробці проектів управлінських рішень, проведенні моніторингу діяльності влади та делегування своїх представників у консультативно-дорадчі органи, однак лише з питань гендерної політики. Це було явним обмеженням інститутів громадянського суспільства, що тільки почали своє формування, у можливості реально впливати на діяльність органів публічної влади.

Наряду з розглянутим законом одним з перших нормативних актів з регулювання відносин між владою та суспільством закон «Про інформацію» [82]

від 2 жовтня 1992 р. В ньому було затверджено обов'язок органів публічної влади інформувати ЗМІ та громадськість щодо прийнятих владних рішень та загалом своєї діяльності. Законом було встановлено основні принципи: інформаційної взаємодії; захисту права на інформацію; захисту персональних даних громадян; отримання громадянами правової, статистичної, соціологічної інформації та загального доступу до інформації; організації роботи ЗМІ. В цілому закон «Про інформацію» можна вважати доволі прогресивним на той час, оскільки він фактично закріпив базові положення демократичного устрою у державі на самому початку становлення незалежної української держави.

Доволі значним можна вважати закон від 2 жовтня 1996 р. «Про звернення громадян» [81]. Цим законом регулюються питання із забезпечення конституційного права громадян у формі внесення пропозицій щодо діяльності органів публічної влади, оскарження дій їх представників та загалом забезпечення громадської участі в державних справах. Оскільки було передбачено можливість звернення як до владних органів, так і до об'єднань громадян або ЗМІ, то можна говорити про законодавче закріплення взаємодії у трикутнику влада – громадські об'єднання – громадяни. Згодом у 2015 р. до цього закону було внесено правки, згідно яких було додано можливість звернення та висловлення петиції у електронній формі, що у значній мірі спростило як процедуру подання громадянами, так і прийняття участі інститутів громадянського суспільства.

Серед інститутів громадянського суспільства особливе місце займають ЗМІ, котрі не тільки приймають участь у взаємодії з органами публічної влади як інші інститути, а й займаються розповсюдженням інформації щодо управлінської владно-діяльності та подій у суспільстві. Через це вкрай важливою є регламентація діяльності ЗМІ, котрій присвячено наступні закони: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [78] від 16 листопада 1992 р. та «Про телебачення і радіомовлення» [93] від 21 грудня 1993 р. Згідно першого визначено, що друковані ЗМІ є вільними та мають право діяти на основі принципу свободи слова, діяти незалежно та вільно виражати власні

переконання та погляди. При цьому обмеження у діяльності та висловах можуть бути обмежені тільки у випадках незаконних дій:

- заклики до насильницької зміни влади;
- розпалювання ворожнечі на расовій, релігійній, національній основі;
- втручання в особисте життя тощо.

ЗМІ, у тому числі й друковані, частіш за все мають метою отримання прибутку, чим відрізняються від значної кількості інститутів громадянського суспільства. Це диктує багатовекторність ЗМІ, котрі виступають не тільки як учасник взаємодії з владою та розповсюджувач інформації, а й як виробник та розповсюджувач реклами, в тому числі й політичної. У законі «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» окрема увага приділяється саме політичній рекламі, котра має відповідати як загальним вимогам роботи ЗМІ, так і нормам виборчого законодавства. Окремий розділ зазначеного закону присвячено взаємодії друкованих ЗМІ з громадянами та організаціями. Так, наприклад, кожен громадянин має беззаперечне право оперативно отримувати від ЗМІ публічну інформацію для реалізації законних прав, свобод та інтересів. Обов'язком ЗМІ є подання перевіреної інформації. У разі порушення цього, органи влади, юридичні особи та громадяни мають право вимагати від редакції спростування відомостей, котрі не відповідають дійсності [78].

Згідно змісту закону «Про телебачення і радіомовлення» [93] на аудіовізуальну інформацію розповсюджуються такі ж норми та обмеження, що й на інформацію у друкованих ЗМІ. З часом загальні обмеження були розширені новими, пов'язаними із вимогами сьогодення у захисті національних інтересів та усунення загроз національній безпеці. Також для теле- та радіоканалів дещо відрізняється участь держави у їх діяльності, оскільки на них чиниться вплив через спеціальний орган – Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення. Її діяльність спрямована на регулювання у галузі телебачення та радіомовлення, котре виражається у визначенні та реалізації пріоритетів, завдань та принципів у «Плані розвитку національного телерадіоінформаційного простору» [165]. З часом у відміченому законі з метою захисту національних

інтересів було додано ряд вимог по необхідному мінімальному обсягу трансляції аудіовізуальної інформації державною мовою.

Більшість громадян отримують інформацію саме через ЗМІ, відповідно вони чинять вплив на формування громадської думки та, відповідно, на настрої населення, що в кінцевому результаті може впливати на діяльність інститутів громадянського суспільства, їх спрямувань у взаємодії з владою. Спираючись на вище викладене можна говорити про те, що прийняття 23 вересня 1997 р. закону «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [89] задовольнило нагальну потребу у регламентації процесу взаємодії влади та ЗМІ. Однією з головних засад взаємодії у даній сфері є необхідність надання органів публічної влади інформації щодо своєї діяльності та право ЗМІ висвітлювати цю інформацію.

Окрім надання поточної інформації передбачено також: створення звітів та спецрепортажів щодо суспільно важливих подій; систематичне проведення тематичних або проблемних передач на ТВ та/або радіо і відповідних рубрик у друкованих ЗМІ; надання роз'яснень щодо нагальних проблем та подій. Для організації взаємодії влади та ЗМІ передбачено функціонування спеціальних підрозділів у складі владних органів – інформаційних служб. Варто відмітити, що саме завдяки наявності подібних структур, професійності, досвідченості та активності їх співробітників забезпечується активна взаємодія за ЗМІ та, відповідно й з пересічними громадянами.

Всебічний розвиток суспільства є однією з основних парадигм у діяльності владних органів. Розвиток культури при цьому займає значне місце та визначає загальну ступінь розвиненості, сприяє вихованню громадян. Відповідно, у формуванні нормативного механізму владно-суспільної взаємодії було зроблено вагомий крок прийняттям 7 жовтня 1997 р. закону «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» [91]. Завдяки ньому було унормовано організаційно-правові та соціально-економічні засади діяльності у сфері культури та мистецтва. Перш за все, у законі було визначено правовий статус та

принципи діяльності такого інституту громадянського суспільства, як творча спілка. Так серед напрямів діяльності можна виділити наступні:

- виховання творчої молоді;
- популяризація досягнень української культури;
- соціальний та правовий захист своїх членів;
- утвердження загальнолюдських демократичних цінностей;
- співпраця з закладами освіти на предмет патріотичного та морально-етичного виховання;
- співробітництво з іншими об'єднаннями громадян [91].

Держава по відношенню до творчих спілок бере на себе зобов'язання з приводу гарантування соціального захисту, залучення до підготовки нормативно-правових актів щодо культурного розвитку суспільства, інформаційне забезпечення, надання дотацій тощо. Загалом творчі спілки мають право приймати участь у виробленні державної політики у сфері культури, захисту прав та інтересів творчих працівників.

Активними учасниками суспільно-політичних відносин, зазвичай, виступають представники молоді, враховуючи цей факт, потрібно говорити про те, що вкрай важливою є діяльність молодіжних організацій. Отже, доречним було прийняття закону «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [84] від 1 грудня 1998 р., котрий закріпив засади діяльності таких організацій та порядок їх взаємодії з органами публічної влади. Перш за все слід говорити про закріплення зазначеним законом необхідності залучення дитячих та молодіжних громадських організацій до обговорень та розробки проектів нормативно-правових документів у відповідній сфері. Розгляд органами публічної влади наданих пропозицій визнано як обов'язковий. Крім того, передбачено наступні напрямки взаємодії:

- інформаційний обмін щодо існуючої державної політики та реального стану справ;
- надання органами влади матеріально-фінансової, організаційної та методичної допомоги;

- виконання громадськими організаціями замовлень органів публічної влади у відповідній сфері, а також виконання делегованих повноважень відносно реалізації державної молодіжної політики [84].

Таким чином, молодіжним та дитячим громадським організаціям надано широку свободу дій, можливість себе реалізувати та отримати підтримку від органів публічної влади.

Вагоме місце серед інститутів громадянського суспільства займають професійні спілки, котрі об'єднують громадян за їх професійною чи трудовою ознакою та виступають посередниками у трикутнику взаємин між владою, громадянами-працівниками та роботодавцями (громадянами-підприємцями). Тож, закон, котрий присвячено питанням організації діяльності об'єднань такого типу, займає чільне місце у існуючій нормативно-правовій базі досліджуваної сфери. Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [92] було прийнято 15 вересня 1999 р., чим було надано значний поштовх розбудові громадянського суспільства у сучасній Україні. Перш за все, було визнано профспілки як представників громадян для захисту їх соціально-економічних та трудових інтересів, що сприяють встановленню взаємин між працівниками та роботодавцями на засадах партнерства та взаєморозуміння. При цьому за державою залишено повноваження з забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності серед членів профспілок.

Не менш важливим є те, що за профспілками закріплено повноваження приймати участь у розробці та впровадженні державної політики у сфері охорони праці, трудових відносин, оплати праці та забезпеченні соціального діалогу. Фактично усі проекти нормативно-правових актів з соціально-економічних та трудових відносин мають даватись на розгляд профспілок та їх об'єднань, а їх пропозиції повинні враховуватись органами публічної влади. Відповідно, можна говорити про те, що даним законом створено умови для реальної діяльності громадян із захисту своїх прав та інтересів, проведення громадського контролю за діяльністю роботодавців, роботою органів публічної влади у сфері трудових відносин та проведення експертної оцінки у даній сфері.

Наступним правовим актом, що унормував механізм взаємодії влади та суспільства став закон «Про політичні партії в Україні» [88] від 5 квітня 2001 р. Завдяки ньому закладено загальні умови створення та функціонування політичних партій, котрі відіграють у державі подвійну роль:

- по-перше, медіатора між громадянами та владою;
- по-друге, безпосереднього учасника процесу вироблення державної політики.

Згідно цього закону, політичні партії було визначено, як добровільні об'єднання громадян, котрі являють собою групи прибічників конкретної програми суспільного розвитку, а метою їх спільних спрямувань є вираження політичної волі громадян. Важливим також є надання політичним партіям права надавати матеріально-фінансову, організаційну або ідеологічну допомогу у створенні та функціонуванні громадських об'єднань. Через партії передбачено можливість обговорення й критичне оцінювання діяльності органів влади, а також надання пропозицій щодо управлінської діяльності. Подібна активна діяльність мала б сприяти розвитку інститутів громадянського суспільства за умови користування цим правом. Проте, для українського суспільства є певною проблемою фактична відсутність «ідеологічних» політичних партій і тому сприяння громадським об'єднанням носить частіш за все періодичний характер в залежності від політичної ситуації в країні або проведенні передвиборчої кампанії.

11 вересня 2003 р. було прийнято закон «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [80], в якому в тому числі містилися пункти щодо владно-громадської взаємодії. Так, серед основних принципів державної регуляторної політики були закріплені наступні: інформування широкої громадськості щодо здійснення органами публічної влади регуляторної діяльності, забезпечення прозорості владних органів та врахування громадської думки під час здійснення такої діяльності. Загалом врахування громадської думки під час вироблення регуляторних актів та виконання регуляторної діяльності було визнано однією з засад функціонування

органів публічної влади усіх рівнів. Отже, можна говорити про те, що зазначений закон забезпечив участь інститутів громадянського суспільства у достатньо значній частині владно-управлінських справ.

Указом Президента України «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [202] від 31 липня 2004 р. було дано поштовх для розвитку громадянського суспільства та створення у подальшому громадських рад при ЦОВВ. В Указі було відмічено необхідність систематичної підтримки діалогу з різними соціальними групами, а також співпраці зі ЗМІ для об'єктивного висвітлення інформації щодо діяльності та взаємодії влади з громадськістю. Окреме місце у процесах співробітництва було відведено органам місцевого самоврядування, котрим було рекомендовано вживати заходи для розширення громадської участі у обговореннях проектів нормативних актів та управлінських рішень. З метою проведення роз'яснювальної роботи та організації взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства мали залучитись МОН України, Головдержслужба, Держкомтелерадіо та НАДУ при Президентові України. Таким чином було заплановано як підвищення професійних компетентностей державних службовців через мережу закладів освіти, так і опрацювання інформації щодо громадської думки для її врахування у подальшій владно-управлінській діяльності.

Постановою КМУ від 15 жовтня 2004 р. було затверджено «Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики» [155]. В ньому було визначено базові засади організації та проведення консультацій з громадськістю у питаннях вироблення та впровадження державної політики. Для забезпечення гласності було започатковано утворення громадських рад у формі консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади центрального та місцевого рівня. На громадські ради з-поміж інших організаційних та консультативних функцій було покладено також функції: опрацювання отриманих результатів консультування з громадськістю; інформування громадськості через ЗМІ про прийняті рішення;

формування банку даних щодо вивчення суспільного стану, громадської думки тощо. При цьому також було передбачено обмін інформацією між громадськими радами при органах влади різних рівнів, що надало можливість узгоджувати взаємодію між органами влади та інститутами громадянського суспільства.

Згідно Указу Президента України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [199] від 15 вересня 2005 р. було запроваджено систематичне проведення Президентських слухань. Подібні заходи мали на меті організацію оцінювання діяльності органів публічної влади, а також проведення громадських консультацій. Тим самим документом передбачалися:

- проведення конкурсу доповідей на Президентські слухання;
- проведення громадської експертизи діяльності органів публічної влади; підвищення кваліфікації публічних службовців у питаннях взаємодії з громадськістю;
- удосконалення процесу реєстрації об'єднань громадян;
- організація соціологічних досліджень [199].

Також було заплановано організувати конкурси з метою удосконалення процесу взаємодії влади з громадянським суспільством, вироблення нових форм громадської участі у владно-управлінській діяльності та розвитку інститутів громадянського суспільства.

Затвердження постановою КМУ «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» [160] від 5 листопада 2008 р. дало значний поштовх у становленні нормативно-правової бази механізмів взаємодії влади з суспільством. Цим документом було визначено процедуру сприяння проведенню громадських експертиз діяльності органів влади, згідно якого повинні організовуватись самі експертизи, а також відповідні дії органу влади після отримання результатів. Для надання інформації для проведення експертизи орган влади має отримати від інституту громадянського суспільства письмовий запит. Подібний порядок, можливо, є не завжди ефективним, оскільки громадськість не завжди має можливість дізнатись про

суспільно важливі рішення та, відповідно, не може ініціювати проведення експертизи.

У таких умовах бажаною є ініціатива з боку владних органів, котрі мають інформувати широку громадськість про найбільш важливі управлінські рішення та висувати пропозиції щодо проведення експертизи. Відповідно до вказаного Порядку, органами влади після процедури має бути отримано обґрунтовану оцінку управлінської діяльності та пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування владних органів й розв'язання нагальних проблем. Ці пропозиції повинні бути враховані відповідним органом у поточній роботі та під час розробки програмних документів. Щодо останнього, то врахування може бути цілком номінальним, оскільки у Положенні не визначено наявності будь-якого контролю за такою процедурою. Тобто цілком можливий варіант ігнорування думки громадськості або окремого інституту громадянського суспільства.

Постановою КМУ від 26 листопада 2009 р. «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [157] було закріплено забезпечення участі громадян та їх об'єднань у державно-управлінській діяльності та контролю за органами влади. Постановою затверджено Загальне положення про громадську раду при органах виконавчої влади. Цей консультативно-дорадчий орган мав бути виборним, колегіальним та діючим на постійній основі з метою створення умов для налагодження взаємодії органу влади з громадянами, громадської участі в державно-управлінських справах, здійснення контролю та для врахування громадської думки. Щодо виборності, то формування ради передбачалося через голосування на щорічних зборах представників місцевих громадських організацій. Подібна практика стала черговим кроком для закріплення демократичних принципів в Україні та надала певну свободу громадськості у формуванні громадських рад.

На початку січня 2010 р. КМУ було затверджено «Порядок залучення громадян до формування та реалізації державної політики» [161]. Цим документом було базові вимоги до проведення консультацій владних органів із

громадськістю у питаннях впровадження державної політики. Окрім того, були закріплені обов'язкові проекти нормативних актів, котрі потрібно виставляти на консультації з громадськістю:

- ті, що є суспільно важливими та стосуються прав та обов'язків громадян;
- ті, що стосуються пільг чи переваг окремих суб'єктів управління;
- регуляторні акти;
- програми соціально-економічного розвитку державного та регіонального рівня [161].

Також згідно даного Порядку було затверджено форми та порядок проведення консультацій, норми їх забезпечення, а також загальні засади вивчення громадської думки для визначення пріоритетних напрямків організації механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства.

Майже одночасно з попереднім документом у січні 2010 р. було схвалено Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики» [169]. Метою Концепції було визначено встановлення шляхів забезпечення системної взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Визначальним у документі було те, що в ньому актуалізовано необхідність визначення понятійно-категорійного апарату владно-громадської взаємодії. Також приділялась увага основним пріоритетам комунікації, серед яких були:

- сприяння розвитку інформаційного громадянського суспільства;
- розробка стандартів налагодження контактів органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства;
- забезпечення максимальної прозорості та відкритості владних органів;
- підвищення рівня комунікативної культури громадськості [169].

Загалом можна вважати цей документ доволі знаковим, оскільки він багато в чому визначив концептуальні засади владно-громадської взаємодії.

З часом Постановою КМУ від 3 листопада 2010 р. було скасовано дію

вищерозглянутих постанов та затверджено «Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики» [158] й Типове положення про громадську раду при ЦОВВ та МДА. Цей документ унормував процес співпраці та забезпечив подальший розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні через організацію консультацій органів виконавчої влади з представниками громадськості. Органам місцевого самоврядування також було рекомендовано керуватися у своїй роботі зазначеними Порядком та Типовим положенням. Таким чином, можна говорити про те, що з одного боку органам публічної влади різних рівнів було зобов'язано створювати спеціальні структури із консультативно-дорадчими функціями для співпраці із громадськістю, з іншого боку – інститути громадянського суспільства отримали можливість залучитись до процесу вироблення, затвердження та впровадження управлінських рішень. Також з'явилась можливість артикулювати громадську думку перед представниками влади для підвищення їх поінформованості про реальний стан справ та настроїв у суспільстві, бажань та очікувань.

Як визначається у Порядку проведення консультацій, метою їх проведення має бути залучення громадськості до процесів управління державними справами, забезпечення принципів прозорості, відкритості та гласності, а також спрощення процедури отримання публічної інформації. Передбачалося, що організація консультацій з громадськістю сприятиме підвищенню якості управлінських рішень через врахування точки зору громадськості, врахування їх інтересів, а сам діалог буде підтримано у подальшому та організовано на систематичній основі. При цьому, спектр питань, за якими мають проводитись консультації, доволі широкий та торкається політичних, соціально-культурних, економічних та інших суспільно значущих питань. Громадським радам у цьому процесі було надано почесну роль зв'язуючої ланки між владою та громадянами. На відміну від попереднього порядку формування громадських рад, було визначено, що до їх складу мають входити не лише представники громадських організацій, а й інших інститутів громадянського суспільства. Також тут вже було зроблено

акцент на фаховості та професійності членів громадських рад – має враховуватись освіта, наявність наукових публікацій, досліджень, досвіду з реалізації суспільних проектів тощо [158].

Фінансовій складовій процесу взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства було присвячено затверджений 12 жовтня 2011 р. постановою КМУ «Порядок проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» [154]. У ньому було прописано процедуру організації та проведення конкурсу для визначення перспективних проектів суспільного значення, на які можуть бути виділені кошти з державного або місцевого бюджету. Згідно Порядку визначаються норми співпраці, за яких орган влади висуває на розгляд громадськості напрямки діяльності, а інституту громадянського суспільства в свою чергу виступають із своїми пропозиціями щодо реалізації програм соціально-економічного розвитку. Це дає змогу громадським об'єднанням реалізувати себе та отримати підтримку, завдяки чому досягається позитивний ефект: громадськість отримує фінансову підтримку у реалізації своїх прав та інтересів; орган влади отримує допомогу у реалізації своїх програмних документів та створює свій позитивний імідж.

22 березня 2012 р. було прийнято закон «Про громадські об'єднання» [75], котрий призвів до низки позитивних змін: нормативне закріплення громадських організацій, як неприбуткових юридичних осіб; спрощення процедури реєстрації; приведення до європейських стандартів практики контролю за функціонуванням громадських об'єднань; спрощення ведення господарської діяльності громадськими організаціями тощо. На відміну від закону 1992 р. [85] тут було розширено права громадських організацій в участі у діяльності консультативно-дорадчих органів при органах публічної влади, організації консультацій з громадськістю, участі у нормотворчому процесі, а також визначено загальні засади взаємодії між органами влади та громадськими об'єднаннями. Натомість питання політичної участі вже не розглядаються, оскільки це було віднесено суто до функціонування політичних партій. Загалом,

відмічений закон був доволі прогресивним та заклав підвалини для сучасних демократичних механізмів взаємодії влади з громадянським суспільством.

20 червня 2012 р. було прийнято постанову КМУ, згідно якої було утворено Раду голів громадських рад при органах виконавчої влади, затверджено її склад та Положення. Метою утворення цього органу було налагодження взаємодії КМУ з громадськими радами при органах виконавчої влади різних рівнів. Серед завдань Ради було визначено наступні:

- координація діяльності громадських рад;
- аналіз практики взаємодії влади з громадськістю;
- сприяння врахуванню думки громадськості під час вироблення та впровадження рішень КМУ;
- інформування інститутів громадянського суспільства про реформи [156].

Таким чином, зазначена Рада стала координуючим та інформаційно-аналітичним центром при КМУ, який повинен бути зв'язуючою ланкою між органами влади різних рівнів та інститутами громадянського суспільства. Відносно діяльності Ради слід сказати, що це питання лишається відкритим, оскільки згідно інформації Урядового порталу [145] останні дії відносяться до 2019 р. На цей час викладено регламент, план роботи, а також протоколи засідань. За 2020 р. відсутні будь-які відомості окрім затвердженого 11 лютого складу Ради. На 21 лютого було заплановано засідання, проте його відклали на невизначений термін. Окрім цього ніякої інформації немає, однак згідно затвердженого Регламенту Ради засідання мають організовуватись не рідше одного разу протягом кварталу. З чого можна зробити висновок, що на сьогодні діяльність Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади фактично призупинена. Це негативно впливає на розвиток громадянського суспільства, оскільки протягом довгого часу не функціонує на загальнодержавному рівні важлива ланка, що є посередницькою між владою та громадськістю.

Важливим елементом розвиненого демократичного суспільства виступають благодійні організації, основною метою яких є ведення благодійної

діяльності у різних сферах суспільного життя. Як відмічають дослідники, умовою їх існування є значний рівень соціально-психологічного та інтелектуального розвитку громадян зі сформованою політичною та правовою культурою [73]. 5 липня 2012 р. було прийнято закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [74], у якому було закріплено загальні засади створення, функціонування, та припинення діяльності благодійних організацій, що виступають як вагомі учасники суспільно-політичного життя та займають значне місце серед інститутів громадянського суспільства. Хоча спрямованість подібного роду організацій соціальна та вузько направлена здебільшого на роботу з громадянами, однак з органами публічної влади вони також взаємодіють. У цій взаємодії вони можуть виступати як об'єктом контролю, надавача фінансової та статистичної звітної документації, так і партнера у соціально спрямованих заходах або участі у роботі дорадчих органів.

Найбільш значущою можна визначити благодійну діяльність таких організацій у сферах надання соціальних послуг, соціального забезпечення, захисту прав людини, розвитку територіальних громад, а також реалізації владними органами програм соціально-економічного розвитку. Таким чином, благодійні організації сприяють закріпленню демократичних принципів у суспільстві, консолідації громадян, пропаганди толерантності та збереження злагодності у державі.

Одним з першоджерел проведення децентралізації влади на сучасному етапі розвитку української державності стало схвалення КМУ «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [171] від 1 квітня 2014 р. Наряду з загальними засадами реформування адміністративно-територіального устрою країни у зазначеній Концепції приділяється увага участі інститутів громадянського суспільства. Так, серед принципів реформування відмічається принцип громадської участі, прозорості та відкритості. Також зазначається, що для забезпечення оптимальної системи розподілу повноважень між органами публічної влади варто забезпечити дієвість механізмів залучення інститутів громадянського суспільства до прийняття

управлінських рішень, їх впровадження та організації контролю за цим процесом. Для забезпечення такої участі передбачається сприяння створенню громадських рад при органах місцевого самоврядування. За рахунок цього має бути забезпечено громадську експертизу проектів управлінських рішень на місцевому рівні та участь громадян у визначенні стратегічних напрямків розвитку територіальних громад. Завдяки цій концепції було створено підґрунтя для розвитку громадянського суспільства на місцевому рівні та участі його інститутів у суспільно-політичному житті.

Знаковим для становлення розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства стало затвердження «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки» [200] указом Президента від 26 лютого 2016 р. Як зазначається у документі, метою прийняття було налагодження партнерських відносин та ефективного діалогу між владою та суспільством. Авторами Стратегії були зазначені існуючі проблеми розбудови громадянського суспільства та викладено напрямки подолання цих проблем. Серед основних проблем: недостатня прозорість органів публічної влади; недосконалість національного законодавства, котре заважає формуванню ефективних взаємин; відсутність або недостатній рівень громадського контролю; недостатня практика залучення громадськості на місцевому рівні; не використання об'єднань громадян для надання соціальних послуг; відсутність просвітницької діяльності в даній сфері тощо. Для вирішення цих проблемних питань було запропоновано наступні стратегічні напрямки розвитку:

- забезпечення фінансової підтримки громадських ініціатив та сприятливої податкової атмосфери;
- підвищення рівня освіти; вдосконалення практики проведення консультацій з громадськістю та інших заходів як на центральному, так і на місцевому рівні;
- стимулювання соціального підприємництва для задоволення суспільних потреб;

- стимулювання діяльності волонтерів; проведення широкої інформаційної кампанії;
- сприяння науковим дослідженням [200].

Як відмічають спеціалісти Українського незалежного центру політичних досліджень, за роки реалізації Стратегії громадянське суспільство зазнало значних позитивних змін та покращено ситуацію у сфері владно-суспільної взаємодії. Однак в той самий час фіксують ще низку невирішених питань, котрі мають бути вирішені якомога швидше:

- створення ефективних процедур громадської участі;
- стимулювання інститутів громадянського суспільства до активної участі у соціально-економічному розвитку країни;
- актуалізація діючого законодавства;
- створення умов для фінансової підтримки та податкових преференцій для громадських об'єднань тощо [27].

Наразі діє стратегія розвитку громадянського суспільства на 2021 – 2026 рр. Серед основних концептуальних засад можна відмітити:

- акцент на діяльності громадських рад та врахуванні їх рішень;
- розширення можливостей громадської участі на місцевому рівні;
- діджиталізація владно-суспільних відносин та стандартизація процесу надання публічної інформації через використання сучасних технологій;
- популяризація активної діяльності інститутів громадянського суспільства;
- сприяння благодійній та волонтерській діяльності;
- розширення питань для державно-приватного партнерства;
- створення сприятливих умов для комунікацій між органами публічної влади, інститутами громадянського суспільства та міжнародними організаціями [201].

В цілому нова стратегія має бути більш виважена та враховувати сучасні тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні. Серед перешкод успішної реалізації стратегії слід відмітити, по-перше, певну напруженість та

недовіру у стосунках між владою та інститутами громадянського суспільства, по-друге, складне становище у економіці держави. Проте, питання довіри може бути згладжено з часом завдяки проведенню вдалої інформаційно-просвітницької діяльності серед громадян та набуттям позитивного досвіду взаємодії. Економічне питання є більш складним та багатогранним, однак, можна розраховувати на покращення за умов прийняття змін у законодавстві щодо фінансування та оподаткування соціального підприємництва.

Постановою КМУ від 5 серпня 2020 р. було затверджено «Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [159], котра стала логічним продовженням відповідної стратегії до 2020 р. Згідно цієї Стратегії передбачено:

- сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства та підвищення рівня їх спроможності;
- сприяння співпраці органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на регіональному рівні;
- надання фінансової підтримки;
- співпраця влади з громадськими об'єднаннями у питаннях освіти, охорони здоров'я, культурного розвитку;
- забезпечення участі громадськості у контролі за діяльністю органів влади на місцевому рівні;
- розробку державних та регіональних програм розвитку за участі громадських об'єднань [159].

В цілому, Стратегія спрямована на закріплення здобутків процесу децентралізації влади та подальшого їх розвитку з урахуванням інтересів громадськості. На сьогодні серед нормативно-правових актів стратегічного характеру це найбільш перспективний, оскільки реформа децентралізації в Україні визнається однією з найбільш успішних. Завдяки зазначеній Стратегії взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства може вийти на принципово нову ступінь, оскільки децентралізація влади передбачає розширення свободи дій на місцевому рівні.

Отже, на сьогодні в Україні сформовано достатню нормативно-правову базу владно-суспільної взаємодії. Підсумовуючи слід відмітити значення базових законодавчих актів, котрі регламентують механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Базові законодавчі акти з регулювання владно-суспільної взаємодії в Україні

Законодавчий акт	Напрямок застосування
Конституція України	закріплено права та свободи людини, визначено економічний, політичний та ідеологічний плюралізм у суспільстві, заборонено цензуру
ЗУ «Про звернення громадян»	забезпечення права громадян внесення пропозицій щодо діяльності органів публічної влади, оскарження дій їх представників
ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення»	визначено свободу слова та незалежність ЗМІ, обмеження щодо закликів до насильницької зміни влади, розпалювання ворожнечі, втручання в особисте життя
ЗУ «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації»	визнано необхідність надання органами влади інформації щодо своєї діяльності, передбачено функціонування інформаційних служб.
ЗУ «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»	визнано профспілки як представників громадян для захисту їх соціально-економічних та трудових інтересів
ЗУ «Про громадські об'єднання»	закріплення діяльності громадських організацій, спрощення їх реєстрації та функціонування
ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації»	закріплено загальні засади створення, функціонування, та припинення діяльності благодійних організацій

Джерело: систематизовано автором на основі [74; 75; 78; 81; 89; 90; 92]

Окрім зазначених законів, які регулюють найважливіші питання владно-суспільної взаємодії, прийнято низку підзаконних актів, котрі конкретизують норми законодавства про владно-суспільну взаємодію для оперативного вирішення питань.

Так, відповідно до правових норм та стандартів країн Європейського Союзу унормовано базові принципи конструктивної взаємодії органів публічної влади з громадянським суспільством та закріплено діяльність окремих його інститутів.

Разом із тим, суб'єкти предмету дослідження зіштовхуються з низкою проблемних питань, які потребують нагального вирішення.

Так, удосконалення нормативно-правового забезпечення владно-суспільної взаємодії має відбуватися за такими напрямками:

- систематизація національних законодавчих і нормативно-правових актів владно-суспільної взаємодії та їх узгодження з принципами й нормами міжнародних угод, нормативів і стандартів;

- заповнення прогалин та усунення суперечностей між нормами законодавства про владно-суспільну взаємодію;

- формування умов для підвищення об'єктивності інформації, що розповсюджуються у суспільстві;

- встановлення вимог до обігу ЗМІ як специфічних інструментів інститутів громадянського суспільстві спрямованих на мінімізацію їх маніпулятивного використання, адже на сьогодні в Україні є велика кількість ЗМІ, котрі залежні від певних політичних сил та не завжди етично висловлюються та подають інформацію упереджено;

- забезпечення зацікавленості громадськості в участі у громадських радах та, відповідно, дієвості основного правового засобу громадського контролю за діяльністю органів влади, а також врахування позицій громадськості при формуванні та реалізації державної політики.

2.2. Формування взаємозв'язків між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні

Концептуальний перехід від державного управління до парадигми публічного управління передбачає, що управління у своєму підґрунті матиме дієву участь інститутів громадянського суспільства. При цьому ця участь має

реалізовуватись повсюдно на різних рівнях: як на загальнонаціональному, так і на регіональному й місцевому. Відповідно, першоджерелом взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади має стати не управління та керованість, а партнерські відносини та м'яке спонукання із безсумнівним врахуванням інтересів іншої сторони. За органами публічної влади, оскільки вони є структурованими, більше-менш однорідними й набагато організованішими, у подібних процесах має лишатись організаційна й регламентуюча функції.

На відміну від цього, за інститутами громадянського суспільства повинні бути закріплені не просто споживання та підпорядкованість діючим нормам, а ще й готовність формувати, змінювати та реалізовувати нові норми. Що особливо важливо для забезпечення суспільного розвитку – окремі інститути та загалом громадяни мають ставити на перше місце демократичні принципи та враховувати інтереси якомога більшої частки учасників суспільних відносин. Не останнє місце у цьому може бути віддано механізмам інформаційно-комунікаційної взаємодії, прийняття управлінських рішень, моніторингу та контролю. Необхідною умовою для реалізації зазначених механізмів є усвідомлення представниками владних органів, представниками інститутів громадянського суспільства та загалом пересічними громадянами соціальної відповідальності. За своїми якісними характеристиками соціальна відповідальність займає вагоме місце у забезпеченні сталого розвитку держави (додаток В).

Наразі слід говорити про те, що перед владою та окремими інститутами громадянського суспільства постало завдання поширити й закріпити серед громадян думку про вигідність владно-суспільної взаємодії на засадах партнерства. Окремо варто зазначити необхідність розширення поля цієї взаємодії та відходу від застарілих поглядів на механізми взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Адже, довгий час поширеним є звуження цих механізмів до спільної нормотворчості та деякій участі у правозастосовній діяльності [103, с. 162].

Спеціалістами робиться акцент на участі громадськості в особі окремих інститутів у процесах вироблення програмних документів, створення та прийняття нормативно-правових актів. Безперечно, це є важливим елементом владно-суспільної взаємодії та створення виважених норм, що приймаються не одноосібно або групою зацікавлених осіб. Однак, при цьому достатньо переглянути Офіційний вебпортал парламенту України [130], щоб усвідомити хаотичність прийняття нормативних документів та їх значну кількість. Очевидним є те, що в умовах відсутності упорядкованості та хоча б тимчасової стабільності діючих норм, інститутам громадянського суспільства важко слідкувати за усіма змінами, а тим більш приймати хоча б номінальну участь у розробці й прийнятті таких рішень. Кількість прийнятих нормативних документів збільшиться у геометричній прогресії, якщо додати нормотворчу діяльність усіх органів публічної влади на регіональному та місцевому рівні.

Звісно, певна частка з того, що приймається, є поточною необхідністю, котра не потребує громадської участі, однак, продукується така кількість документів й у такий спосіб, що інститутам громадянського суспільства часто лишається сприйняти та поширити усе постфактум. Механізм інформаційно-комунікаційної взаємодії за останні роки було модернізовано. Владою забезпечується поширення інформації щодо своєї діяльності через прес-служби, котрі функціонують практично в усіх владних органах. Приділяється певна увага інформаційній, суспільно-політичній та управлінській функціям цих структурних підрозділів, акцентується увага на тому, що інформація має бути оперативно поширена серед громадськості [174].

Але все вищезазначене можна назвати лише частковою реалізацією поставлених завдань, оскільки інформаційно-комунікаційна взаємодія повинна поширюватись не тільки на ретроспективний обмін інформацією, а й повсякчасно враховувати перспективні напрямки взаємодії, серед яких основним можна виділити процес прийняття будь-яких управлінських рішень та механізму участі громадськості у цьому.

Як зазначалося, в українській практиці нормотворення та загалом у

процесах прийняття будь-яких управлінських рішень фіксується продукування значної маси документів. Все це ще більше актуалізує участь громадськості у цих процесах, оскільки це є:

- по-перше, вимогою будь-якої для демократичної держави;
- по-друге, потребою для забезпечення врахування громадських інтересів.

З проведенням реформи децентралізації на новий рівень було піднято питання організації діяльності громадських рад при органах публічної влади, котрі як раз мають забезпечити на постійній основі участь громадян у прийнятті управлінських рішень. Поширюється інформація щодо організації таких рад, необхідності консультативно-дорадчої та контролюючої діяльності тощо [37].

Нажаль, у справі розповсюдження інформації щодо громадських рад лишається здебільшого за громадськими організаціями, а органи влади при цьому лишаються осторонь та обмежуються лише поодинокими випадками інформування.

Щодо взаємодії у процесі правозастосовної діяльності, то часто на перше місце тут ставиться делегування повного або часткового виконання повноважень владних органів і лише іноді звертається увага на необхідність громадського контролю [117]. Подібна постановка питання може бути розцінена як не зовсім задовільна, оскільки контроль з боку суспільства може стати дієвим чинником зниження рівня корупції в Україні, котра на сьогодні являє собою значну загрозу для економіки та національної безпеки країни [102; 166; 208]. Також потрібно наголосити на тому, що поряд з громадським контролем слід звернути увагу на громадський моніторинг.

Як відмічають дослідники, мета такого моніторингу полягає в:

- оцінюванні діяльності органів влади відносно діючого законодавства;
- зборі інформації про кількісні та якісні результати діяльності;
- підвищенні ефективності роботи органів публічної влади та підвищенні рівня якості послуг, котрі надаються населенню [111].

Певною вадою у цьому напрямку можна назвати те, що як такого

системного громадського моніторингу в Україні фактично не існує. Часто цей процес залежить від активності конкретних громадських або політичних діячів, котрі спонукають до цього.

До того ж, моніторинг та контроль потребують залучення спеціалістів, котрі б були обізнані у діючому законодавстві, тонкощах роботи органів публічної влади тощо. Це потрібно для проведення саме професійного та якісного моніторингу й контролю, результати якого б спричинили позитивні зрушення у діяльності окремих органів та загалом у взаємодії влади із суспільством.

Дослідники-правознавці наголошують на необхідності актуалізувати питання громадського моніторингу законодавства. У найбільш широкому розумінні мається на увазі системна взаємодія органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства та науково-дослідних установ з проведення аналізу діючих норм, встановлення проблемних елементів та визначення перспективних векторів вирішення наявних проблем [119]. Проте, часто діяльність з аналізу законодавчих норм зводиться до правового моніторингу, котрий приписується здебільшого до прерогативи органів державної влади.

Таким чином, ця вкрай важлива для розвитку держави функція обмежується діяльністю органів юстиції. Подібне звуження розуміння проблематики негативно впливає на ситуацію з національним законодавством, оскільки моніторинг може бути формалізовано та зведено лише до визначення відповідності або невідповідності Конституції та діючим нормативно-правовим актам. Більш доцільним можна вважати здійснення моніторингу спільними зусиллями практиків (представників владних органів), теоретиків (науково-дослідних установ) та громадського сектору (інститутів громадянського суспільства, уособлених окремими зацікавленими організаціями, що представляють інтереси окремих груп або верств населення).

Слід погодитись із думкою доктора юридичних наук Подорожньою Т., котра наголошує на проблемі правового моніторингу, що полягає в відсутності

системної роботи та загалом обмеженості практики моніторингу законодавства в Україні. Адже звіт Мінюсту раз на рік це лише констатація факту, що не передбачає оперативності та всеосяжності роботи із аналізу та внесення змін у нормативно-правові акти. Науковець доходить висновку, що в Україні наразі є необхідність у створенні загальнодержавної бази з проведення правового моніторингу, систематизації цієї діяльності та широкого залучення громадськості [153].

Деякі науковці відмічають обумовленість громадського моніторингу соціальною відповідальністю, котра має бути усвідомлена громадянами, що мають самореалізуватись у суспільстві. Саме активна громадська позиція, участь у діяльності інститутів громадянського суспільства та активна життєва позиція дає можливість говорити про підвищення ефективності зазначених інститутів. Слід відмітити, що тим самим створюються умови й для формування механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, що в свою чергу перспективі сприятиме підйому на більш високий якісний рівень діяльність влади загалом. Також дослідниками визначається, що громадський моніторинг дає можливість встановити результати діяльності владного органу та досягти певних програмних результатів (рис. 2.2) [205].

Як можна побачити, це доволі широкий перелік результатів, що можливо досягти в найбільш ідеальному варіанті. Однак, на нашу думку, для досягнення подібного результату потрібно дотриматись низки необхідних умов. Серед них:

б) знання та дотримання діючих норм законодавства усіма учасниками процесу взаємодії;

7) наявність у владному органі кваліфікованих спеціалістів, котрі мають навички спілкування з громадськістю, а також толерантно відносяться до певного втручання у власні справи;

8) наявність у представників громадянського суспільства вмінь та навичок, достатніх для розуміння сутності роботи органу публічної влади;

9) неупередженість осіб, котрі проводять моніторинг та займаються проведенням аналізу отриманої інформації;

10) відсутність перешкод суспільно-політичного або економічного характеру (наприклад, резонансна справа, до якої упереджено відноситься значна частка суспільства, а ЗМІ надають цьому політичної забарвленості; нестача коштів на поточну діяльність з моніторингу; незручний час – кінець року, період інтенсивної зміни діючих норм або організаційних засад діяльності органу влади тощо).

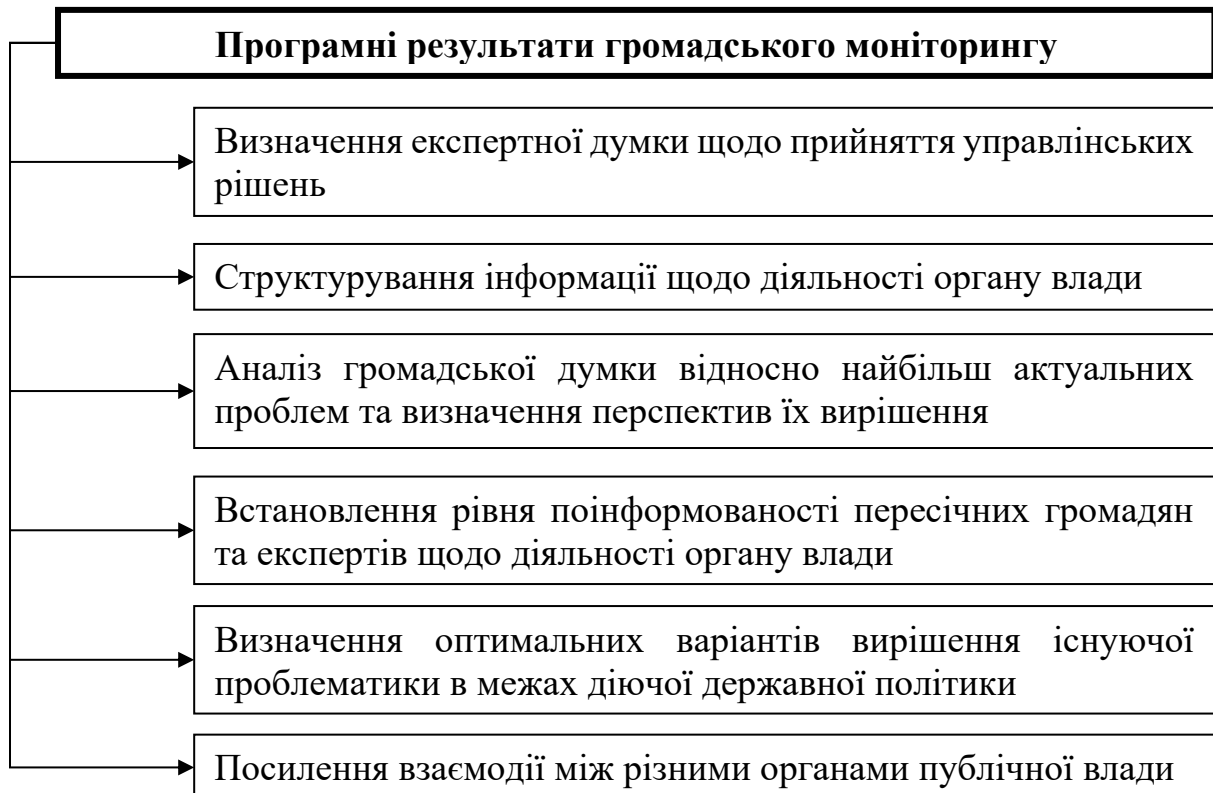

Рис. 2.2. Програмні результати моніторингу діяльності органів публічної влади

Джерело [205]

В Україні на сьогоднішній день фактично відсутній діючий механізм громадського моніторингу, що негативно впливає на прийняття нормативно-правових актів та загалом прийняття управлінських рішень. Так, наприклад, чинним є Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади [160], однак затверджено його було в інших соціально-економічних та політичних реаліях ще у 2008 р. Цей документ стосується

загалом діяльності владних органів, до того ж майже не прописано механізм проведення моніторингу, лише розглядається питання експертизи, котра має проводитись згідно із запитом громадської ради або інституту громадянського суспільства. Результатом проведеної експертизи мають стати експертні пропозиції, які мають бути враховані під час формування бюджету, прийняття програмних документів державного та регіонального рівня, а також поточних питань.

Важко у цьому можна вважати те, що багато чого залежатиме від суб'єктивних факторів та особистої позиції публічних службовців. Цілком ймовірною є ситуація, коли результатом докладання зусиль громадських активістів, дослідників та аналітиків може стати лише припис, що надані пропозиції взяті до відома. До вищезазначеного слід додати наступне:

- проведення громадської експертизи, а тим паче систематичного громадського моніторингу на жаль не набуло поширення;
- поінформованість інститутів громадянського суспільства та широкого загалу часто лишається на невисокому рівні, у тому числі й стосовно можливості моніторингу за діяльністю органів публічної влади, а тим паче експертизи нормативних документів, що ними приймаються;
- серед публічних службовців поширеним є негативне сприйняття будь-якого моніторингу, оскільки це асоціюється із контролем або навіть спробою втручатися у законний перебіг подій та усунення з посад «невигідних» представників влади.

Окрім цього, варто говорити й про те, що потрібна як існування нормативної бази та розповсюдження інформації про неї, так і наявність запиту на подібну взаємодію. Причому запит повинен бути з обох боків:

- суспільство загалом та окремі його представники повинні виявляти зацікавленість у вирішенні управлінських проблем;
- органи публічної влади та їх представники мають усвідомлювати можливий позитивний ефект, ймовірне підвищення ефективності своєї роботи тощо.

Розглядаючи проведення громадського моніторингу потрібно зауважити, що його результати та висловлені пропозиції часто можуть мати суб'єктивний характер. Проте, разом із тим, навіть це може мати позитивний вплив, оскільки:

- по-перше, сам факт проведення моніторингу або принаймні громадської експертизи дає можливість дізнатись про настрої та очікування у суспільній думці;

- по-друге, наявність взаємодії влади з громадськістю позитивно впливає на формування іміджу органу влади;

- по-третє, отримана інформація може бути корисною та використана для прийняття більш виважених управлінських рішень.

На думку дослідників, за умов врахування суб'єктивності поглядів експертів від громадськості моніторинг є невід'ємною частиною роботи владних органів. До того ж, штат органу публічної влади зазвичай обмежений та має обмежене фінансове забезпечення. В результаті цього не завжди є у наявності спеціалісти з певної проблематики. Таким чином, громадська експертиза виступає в деякій мірі як аутсорсінг, тобто передання частки роботи назовні вузьким спеціалістам. Моніторинг та експертиза можуть бути як індивідуальними, так і груповими [116, с. 143]. Перша може бути використана для встановлення якоїсь конкретної інформації, визначення думки щодо конкретного управлінського рішення. Групова експертиза має більш розширений характер, оскільки передбачає дослідницьких та аналітичних дій.

Окремо варто було б додати ще дослідження громадської думки, котре напряму не відноситься до громадського моніторингу, але дозволяє корегувати діяльність публічних службовців та політичних лідерів. Тобто, результати дослідження громадської думки нарівні з моніторингом та експертизою дозволяють говорити про налагодження взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства.

Не останнє місце у функціонуванні механізмів владно-управлінської взаємодії в плані інформаційно-комунікаційної співпраці та спільного прийняття рішень відіграють ЗМІ. Їм віднесено у цьому особливу роль та від них залежить

багато умов, за яких буде налагоджуватись контакт у площині влада - суспільство:

- як швидко та у якій інтерпретації громадськість отримає інформацію про проекти нормативно-правових актів або перспективи прийняття управлінських рішень;
- чи будуть громадяни поінформовані про можливість своєї участі у владно-суспільній взаємодії;
- яким чином буде висвітлюватись сам процес взаємодії та його кінцеві результати.

Розглядаючи формування стійких взаємозв'язків у публічній сфері слід говорити про те, що після Революції гідності в Україні громадянське суспільство зробило крок уперед. Більше громадян звернули уваги на необхідність вирішення суспільно важливих питань, а інститути громадянського суспільства отримали значне поповнення. Однак, з часом цей процес став більше інертним і в кінцевому результаті сформувалася така практика, що більшість зусиль та суспільної уваги звертається здебільшого на питання корупції. Прикладом може бути діяльність Центру громадського моніторингу та досліджень, увага якого в основному приділяється питанням корупції та проведення закупівель [25]. У передвиборний період додаються ще політичні протистояння, котрі також забарвлені корупцією. Подібна ситуація спостерігається як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. При цьому осторонь лишаються багато соціально-економічних питань, котрі часто потребують негайного вирішення.

З реалізацією реформи децентралізації та перенесенням значного об'єму повноважень у місцеві громади можна очікувати певних зрушень та зменшення заполітизованості взаємодії між органами влади та представниками суспільства.

Науковці звертають увагу також на те, що в Україні є значна розбіжність між законодавчо визначеними та закріпленими у державній політиці нормами розвитку громадянського суспільства з одного боку, й реальною ситуацією – з іншого. Відмічається, що реальна активність інститутів громадянського

суспільства невисока, а відповідно й їх участь у владно-управлінській діяльності доки ще не реалізовано у повному обсязі. Фіксується ситуація, коли наявним є розрив між можливими діями та реальністю. Як відмічає Колосовська І., перспектива вбачається у розвитку публічно-приватного партнерства та акценті на саморегуляцію й самоорганізацію [103, с. 163].

Децентралізація дає можливість говорити про перспективи зрушень у цьому напрямку, оскільки вона передбачає саме розвиток місцевих ініціатив та вирішення проблемних питань на якомога нижчому рівні з найменшим втручанням з боку влади. Нажаль, в нашій державі довгий час існувала суспільна думка про те, що влада має все вирішувати та загалом перейматися усім. Відповідно, у громадян сформовано бачення хтось за них вирішить, а їм лишається тільки очікувати, виконувати та критикувати. Подібне хибне бачення призводить до суспільної інертності та нерозуміння того, що суспільство саме має регулюватися та приходити до балансу.

Згідно нової парадигми публічного управління владу можна вважати лише однією з сил, котра має бути осторонь від більшості суспільних процесів, а її участь повинна обмежуватись встановленням загальних норм та спостереженням за дотриманням цих норм. Відповідно, великої актуальності набула необхідність зламу у застарілих суспільних поглядах та формування у громадськості думки про необхідність активного залучення до суспільних справ. Для прикладу, на думку деяких дослідників, з якими можна погодитись, найбільшою проблемою налагодження механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства є сприйняття цих сторін як антагоністів [1]. Цьому називається причиною історичний спадок, однак, на нашу думку, варто було б зробити наголос і на тому, що за роки незалежності України подібне протиставлення хоч і заперечувалось де-юре, але де-факто проблема існує. Доказом цього може бути результати проведення чисельних соціологічних досліджень та періодичні сутички між представниками влади та представниками громадянського суспільства. Ще переконливим доказом можна назвати Помаранчеву революцію та Революцію гідності, котрі

показали назрілі проблеми українського суспільства та стали ескалацією тої реальної ситуації, про яку замовчували.

Показовими у цьому плані можна назвати результати соціологічних опитувань, що періодично проводяться Центром Разумкова [39]. Так у травні 2021 р. визначалась оцінка громадянами ролі влади у суспільстві. Більше 79% респондентів підтримують думку про те, що влада має надавати допомогу громадянам у вирішенні їх проблем. Тобто очікування певної допомоги від держави є стабільним та відноситься значної кількості громадян. Поряд із цим на питання «наскільки влада справляється з вирішенням проблем у різних сферах» оцінки громадян посередні. Респондентам пропонувалося оцінити діяльність влади по п'ятибальній шкалі (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Оцінювання громадянами діяльності влади у різних сферах по п'ятибальній шкалі

Джерело: [39].

Результати оцінювання можуть вказувати або на незадовільний стан у суспільних відносинах, або на відсутність стійких комунікаційних зв'язків між владою та суспільством. Обидва варіанти є неприйнятними та вимагають

ретельної уваги до себе. Продовженням зазначеного опитування стало встановлення оцінки громадянами ситуації щодо дотримання конституційних прав в Україні (рис. 2.4).

Такі оцінки вказують на недовіру громадян щодо захисту державою конституційним прав. Особливо низькою є оцінка судової система, котра часто негативно сприймається в українському суспільстві. Не набагато вища оцінка щодо виборчих прав та можливості контролю за діяльністю влади. Останнє може слугувати одним з доказів того, що значна кількість громадян просто не вірить у можливість якимось чином вплинути на владу, через що й не проявляє активності у цьому напрямку.

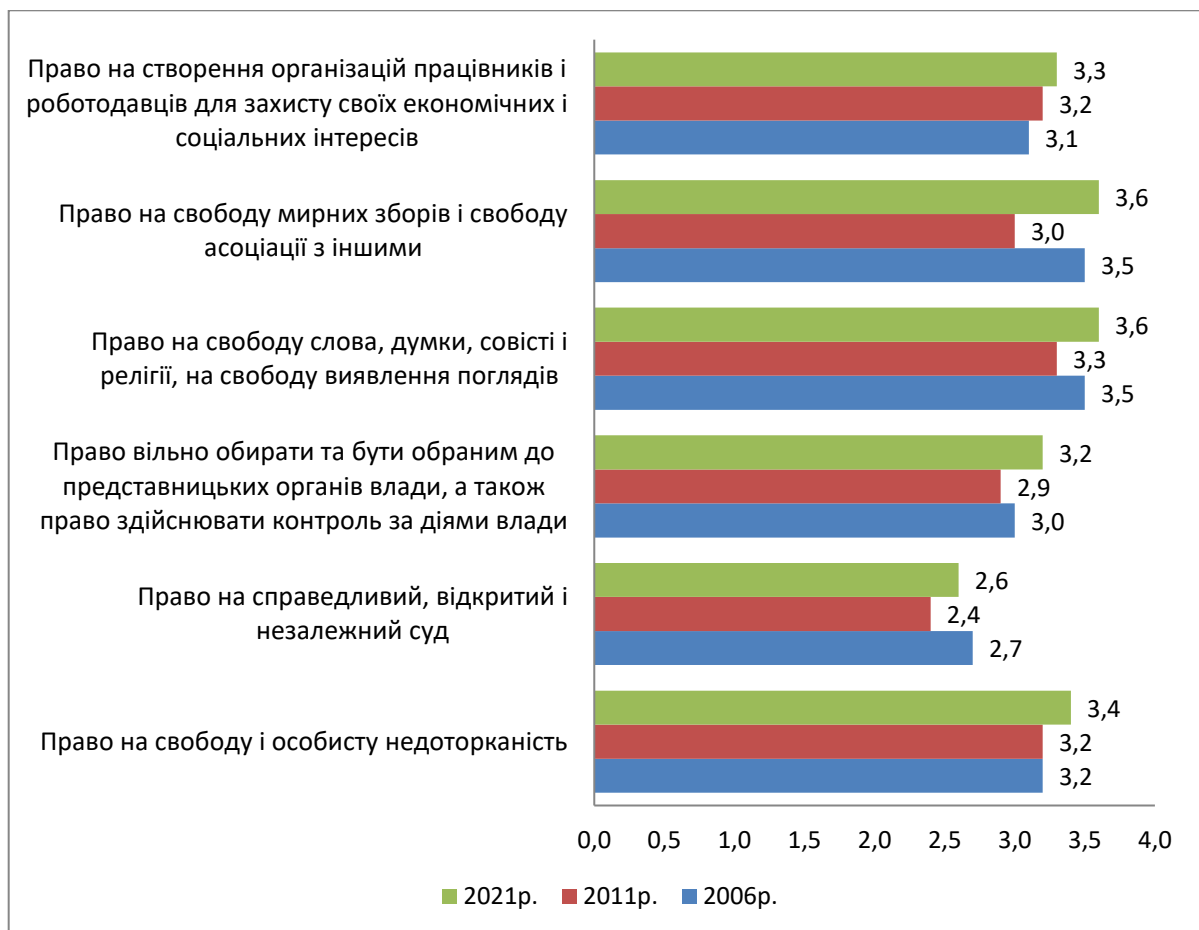

Рис. 2.4. Оцінювання громадянами захисту своїх конституційних прав по п'ятибальній шкалі

Джерело: [39].

В умовах проведення реформи децентралізації особливо важливим стало не стільки налагодження взаємодії між органами публічної влади різних рівнів,

скільки взаємодія між місцевою владою та місцевим населенням. Нова побудова системи публічного управління як раз передбачає, що місцева влада буде самостійно вирішувати усі проблемні питання та керувати в інтересах громади. Держава в таких умовах має бути у більшій мірі наглядачем, арбітром, нормативно та інформаційно супроводжувати діяльність місцевої влади. Втручання ж передбачається у крайньому випадку. Натомість повинні на перший план вийти інститути громадянського суспільства, котрі мають бути не тільки спостерігачами, а ще й повноправними учасниками процесу прийняття управлінських рішень. Однак, наразі відчувається інертність громадян (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Відповіді респондентів на питання «До яких форм громадської участі готові залучитись?»

Джерело: [39].

Як можна побачити з діаграми, приблизно половина громадян готові просто прийти на вибори, хоча в реальності ця цифра значно менша, оскільки в останні роки явка на виборах досить низька. Наприклад, на місцевих виборах 2020 р. зафіксовано найнижчий показник – 36,88% виборців.

На інші форми громадської участі теж не слід розраховувати, оскільки бажання залучитись до них знаходиться на відмітці менше 10%. Навіть участь у діяльності органів самоорганізації населення обирає тільки 10,9% опитаних, хоча на сьогодні це доволі актуально після реформування системи ЖКГ та проведення децентралізації. Негативним показником можна вважати й те, що 26,4% громадян взагалі не готові приймати будь-яку участь у громадському житті.

Отже, ситуація у суспільства склалася таким чином, що громадяни очікують від влади вирішення власних проблем, яких накопилось достатньо багато, але при цьому фіксується протилежна ситуація з готовністю залучитись до процесу вирішення цих проблем. Відповідно, налагодження механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на сьогодні багато в чому залежить від переконання громадян у необхідності бути не тільки спостерігачем, а приймати безпосередню участь в управлінських процесах. Таким чином, на перший план виступає проблема налагодження дієвого механізму інформаційно-комунікаційної взаємодії між владою та суспільством, котрий має допомогти вирішити проблему пасивності громадян у суспільному житті.

Для усвідомлення громадянами свого місця у суспільстві, визначення необхідності суспільних зрушень та активної участі у взаємодії з владою на партнерських засадах слід звертати увагу саме на інформаційно-комунікативну діяльність. Значення цього напрямку важко переоцінити, оскільки, як відмічають спеціалісти, для суспільства у будь-якому випадку характерною є наявність конфліктів. Це пов'язується із тим, що суспільство представляє собою об'єднання окремих груп, прошарків та спільнот, кожна з яких має своє бачення дійсності, причини, можливі варіанти виходу із ситуації тощо. Сюди також додається наявність людського фактору, коли навіть окрема особа своїми незначними діями або бездіяльністю може негативно вплинути на ситуацію в цілому. Результатом можуть бути конфлікти у суспільстві між окремими групами осіб, між представниками органів публічної влади, між громадськими об'єднаннями та представниками влади. З метою вирішення конфліктів у владно-

суспільній взаємодії налагоджується діалог, котрий полягає у взаємообміні інформацією та систематичній комунікації [49, с. 27].

Зазначений діалог між владою та суспільством складається з двох рівнозначних компонентів, котрі мають підтримуватись обома сторонами. Першим компонентом є реалізація принципів демократичності, прозорості та відкритості владних органів. Другий компонент – забезпечення безпосередньої участі представників суспільства у вирішенні питань управлінського характеру (рис. 2.6).

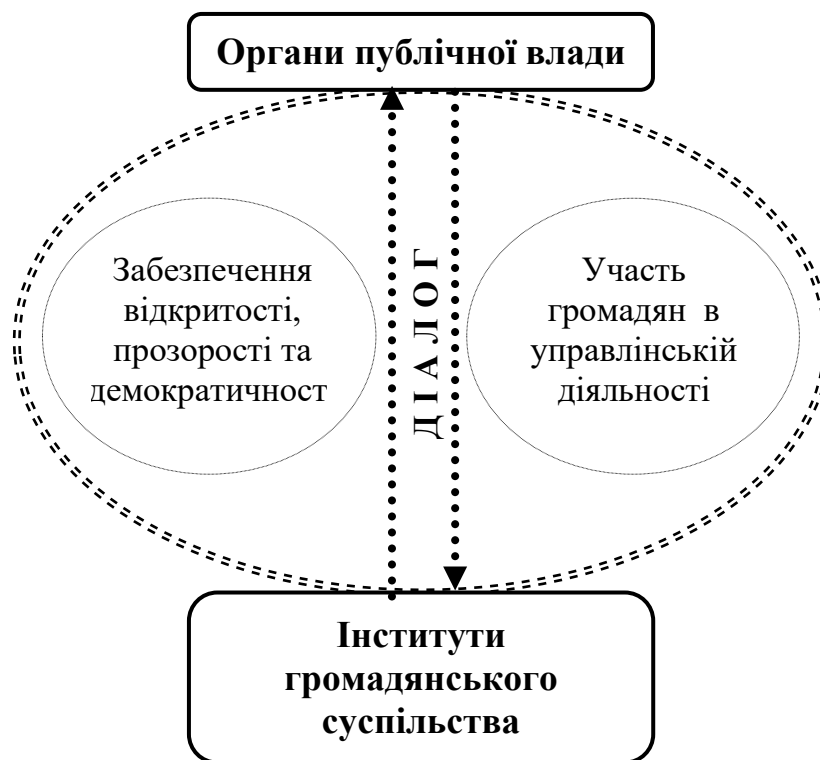

Рис. 2.6. Схематичне зображення інформаційно-комунікаційної взаємодії між владою та суспільством

Елемент відкритості та прозорості цілковито залежить від органів публічної влади та їх представників, ступеню розуміння важливості дотримання загальновизнаних демократичних принципів не лише тому, що так вимагає законодавство або міжнародна спільнота. Перш за все потрібна готовність публічних службовців працювати відкрито, надавати повний доступ фактично до будь-якої управлінської інформації (за винятком особистих даних, державної таємниці тощо). Що особливо важливо, ця інформація повинна бути доступна

будь-кому, хто забажає, а також потрібно забезпечувати оперативність.

Якщо з доступністю інформації ситуація в Україні здебільшого нормально, можливо за винятком невеликих адміністративно-територіальних одиниць чи у період структурних перетворень. З іншого боку оперативність передання інформації, нажаль, не завжди забезпечується. Часто громадяни дізнаються про якісь події та прийняття певних управлінських рішень через засоби масової інформації та публікації у мережі Інтернет.

Таке положення справ може призводити до того, що поширюється неофіційна і не завжди достовірна інформація. Це в свою чергу може призводити до незадоволення у суспільстві, обурення та зниження авторитету органів публічної влади. В результаті, коли з'являється офіційна інформація, вона вже сприймається упереджено як спроба знизити рівень напруги.

Особливо затримка інформація помітна в останні роки, коли розповсюдження інформації не потребує великих зусиль або великих фінансових витрат. Завдяки мережі Інтернет та наявності у значної кількості громадян смартфонів вони отримують фактично миттєво будь-яку потрібну інформацію. Приватний сектор та ЗМІ широко використовують усі сучасні технології, до яких відносяться соціальні мережі, месенджери тощо. Натомість органи публічної влади доволі рідко використовують цей потенціал. Якщо Офіс Президента [34], Верховна Рада [35], Кабмін [145] та центральні органи виконавчої влади мають свої представництва у багатьох соціальних мережах і систематично пересилають інформацію через месенджери, то більшість органів часто окрім офіційного сайт нічого не мають, а інформація на ньому зазвичай застаріла та не відповідає потребам сьогодення.

Отже, слід говорити про те, що на сьогоднішній день існує значна прогалина у функціонуванні механізму інформаційно-комунікаційної взаємодії, що виражається у відсутності оперативності та доступності публічної інформації, котра стосується діяльності більшої частки органів публічної влади.

Також варто додати, що ті ж офіційні сайти органи влади часто відрізняються один від одного, що негативно впливає на пошук громадянами

інформації. Постановою Кабінету Міністрів України № 493 від 12.06.2019 р. було прийнято «Вимоги щодо створення (модернізації) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) органів виконавчої влади». В цьому документі містяться загальні вимоги до сайтів органів виконавчої влади, однак при цьому вони можуть візуально та структурно відрізнитись [127; 129; 137; 138].

Для сайтів органів місцевого самоврядування, нажаль, подібні вимоги мають лише рекомендаційний характер, а їх оформлення та зміст може значно різнитись [125; 132; 134; 139].

Якщо ж проводити ретельний аналіз офіційних сайтів, то можна побачити, що інформація про прийняття нормативних документів часто є не актуальною, проектів нормативних актів майже не викладається на обговорення широкого загалу, новини викладаються несистематично. Тобто очевидною проблемою є недостатня увага до новітніх інформаційних технологій для забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади.

Від інститутів громадянського суспільства в цьому плані мало що залежить і їм, за винятком ЗМІ, доводиться отримувати інформацію через «треті руки», чекати публікації офіційних даних або надавати запити. Останнє знов таки передбачає відсутність оперативності отримання інформації. На відміну від багатьох інших ЗМІ відповідно до сфери своєї діяльності мають безпосереднє відношення до отримання та розповсюдження інформації. Це накладає на них тягар відповідальності за достовірність того, що вони розповсюджують.

Нажаль, в сучасних українських реаліях фактично не зустрічаються незалежні ЗМІ, тому все, що вони поширюють, може бути так чи інакше нести політичне забарвлення. Наразі є потреба у регламентації їх діяльності, оскільки часто право на свободу слова змінюється на свободу говорити що завгодно не маючи жодних доказів.

Це фактично можна вважати загрозою суспільної безпеки, оскільки фіксуються непоодинокі випадки, коли умовно офіційна інформація від ЗМІ призводить до конфліктних ситуацій. В умовах гострої ситуації на Сході України актуальність цього питання не визиває жодних сумнівів. За останні роки

активізувалася діяльність Ради національної безпеки і оборони [143], яка в тому числі й періодично приділяє увагу діяльності ЗМІ та інформаційним ресурсам у мережі Інтернет.

Разом з тим зацікавленість ця здебільшого стосується питань національної безпеки та інформації політичного спрямування. При цьому осторонь лишається значний масив питань суто економічного характеру або місцевого значення, котрі не стосуються загальнодержавних інтересів.

Звісно, регламентація діяльності ЗМІ у будь-якій демократичній країні стикається з багатьма проблемами, оскільки потрібно зберегти баланс між свободою слова та цензурою, але ж в Україні сьогодні назрілим є питання щодо посилення відповідальності за розповсюдження недостовірної інформації. Нарівні з цим органи публічної влади фактично не звертають увагу на поширення серед громадськості так званих «правил інформаційної гігієни». Інститути громадянського суспільства в цьому напрямку намагаються працювати, вести просвітницьку роботу, але без постійної підтримки з боку владних органів про результативність важко щось конкретно сказати. Зараз можна говорити про діяльність окремих «ентузіастів» [21], ідеї яких губляться у численній масі інформації, котру щоденно отримує кожен громадянин.

Щодо участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності, то вона може відбуватись у наступних формах (рис. 2.7).

У реалізації зазначених форм участі одне з визначальних місць займає інформаційно-комунікаційна складова. Перш за все, з боку органів публічної влади через різні канали комунікації розповсюджується серед суспільства інформація про можливість та бажаність подібної діяльності громадян окремо або через інститути громадянського суспільства. Це відбувається шляхом постійної взаємодії із ЗМІ, котрим надаються відомості щодо поточної діяльності.

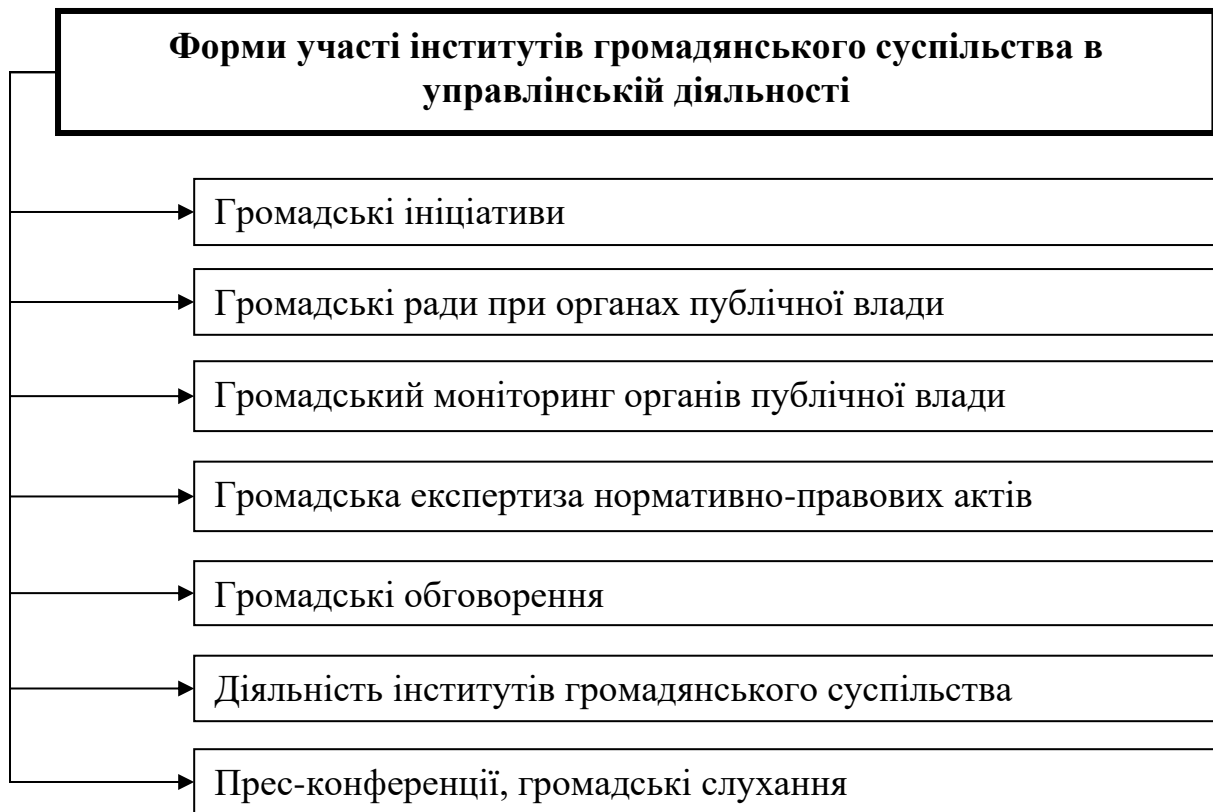

Рис. 2.7. Форми участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності

Джерело [49, с. 28].

Прес-конференції при цьому можуть вважатись необхідним елементом взаємодії владних органів з інститутами громадянського суспільства, особливо зі ЗМІ. На таких заходах є можливість отримати відповіді на важливі питання, наголосити на наявній проблемі, започаткувати співпрацю щодо вирішення проголошених проблем тощо. До того ж, в подальшому матеріали прес-конференції публікуються багатьма виданнями, що дає можливість громадянам ознайомитися з відповідями представників органів влади та перспективами розвитку ситуації. Нажаль, прес-конференції організуються нечасто, тому слід говорити про накопичення невисловлених запитань. Як наслідок – непорозуміння між владою та суспільством. Щодо громадських слухань, де представники громадських організацій могли б виступити та наголосити на тому, що турбує місцеву громаду, чого не вистачає або що потребує негайного вирішення, то частота їх проведення менша за прес-конференції.

Схожа ситуація з громадськими обговореннями. Для забезпечення стабільності у суспільстві загалом та на окремій території владою мають започатковуватись обговорення щодо прийняття найбільш важливих та актуальних рішень. Часто це стосується питань житлово-комунального господарства, тарифів на комунальні послуги, регулярні перевезення. В умовах децентралізації громадські обговорення набули більшої актуальності, оскільки на місцевому рівні зі збільшенням функцій та повноважень збільшилась і кількість проблем.

З одного боку це значно ускладнює діяльність владних органів, а з другого – за умов налагодження діалогу із місцевою громадою в особі громадських організацій, представників бізнесу та місцевих активістів може дозволити вирішити багато питань, оскільки прийняття рішень залежить тільки від місцевої влади. Відповідно, проводячи громадські обговорення і широко залучаючи інститути громадянського суспільства місцевою владою може бути створено умови для плідної співпраці та досягнення консенсусу між представниками різних суспільних сил.

Діяльність громадських рад в Україні має доволі суперечливий характер. Як попередньо зазначалося, діяльність громадських рад закріплено у багатьох нормативно-правових актах, визначено загальні засади її функціонування при владних органах. Наразі громадські ради створено при більшості органів публічної влади, а подекуди працює декілька рад, котрі мають різне спрямування (гуманітарні питання, розвиток бізнесу, регуляторна політика, соціально-політичні питання тощо).

Якщо взяти для прикладу Громадську раду при Дніпровській міській раді [126] та проаналізувати протоколи їх засідань, то можна констатувати достатньо активну діяльність, систематичну співпрацю з різними інститутами громадянського суспільства, представниками громадськості та іншими. Паралельно з цим проходить постійна взаємодія з міською радою та міськвиконкомом.

Тобто, рада дійсно виконує поставлені перед нею завдання та являється

посередником між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Завдяки налагодженій роботі створено умови для постійного діалогу та вирішення проблем. Також сам факт активної співпраці позитивно впливає на стан суспільних відносин, формує позитивний імідж влади, дозволяє залучати нові напрямки співпраці тощо.

Якщо ж розглядати Громадську раду при Дніпропетровській обласній державній адміністрації, то згідно протоколів засідань робота її значно поступається у активності [128]. Так за час своєї роботи з грудня 2019 р. вона збиралась всього одинадцять разів, при цьому на більшості засідань мала неповний склад (рис 2.8.).

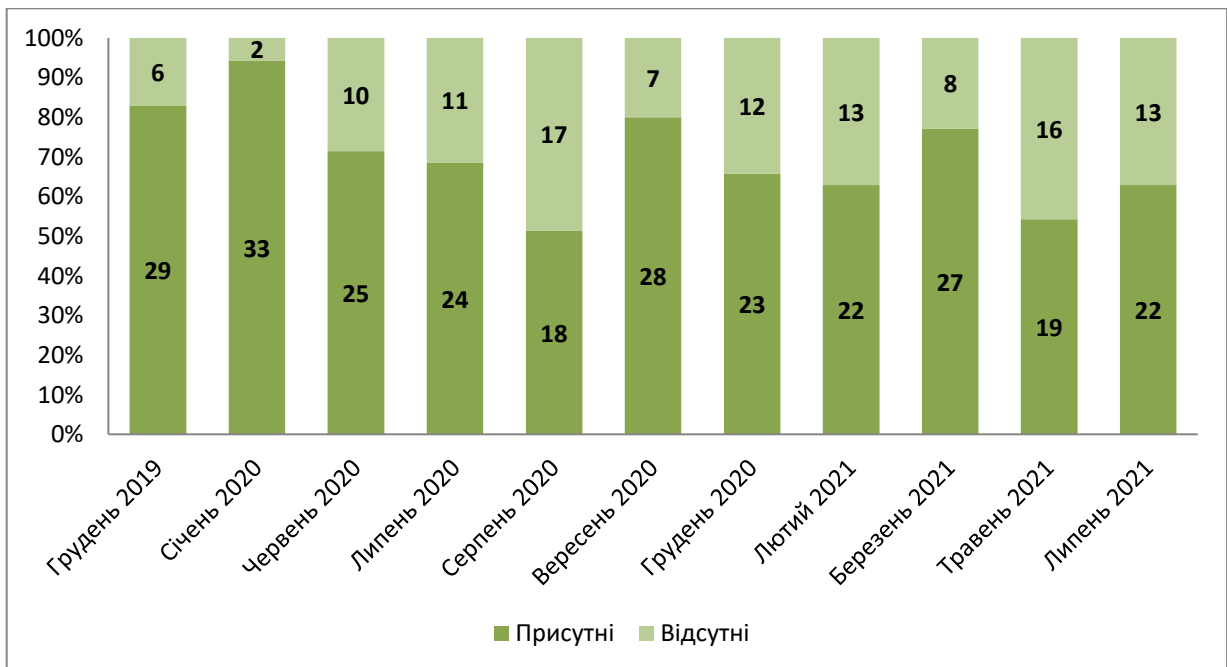

Рис. 2.8. Графік проведення засідань Громадською радою при Дніпропетровській обласній державній адміністрації

Джерело: сформовано автором на основі [128].

Аналіз протоколів засідань також дозволяє говорити про достатньо зверхню зацікавленість у виконанні своєї посередницької функції між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Тож варто говорити про те, що діяльність громадських рад має неоднозначний характер та, ймовірно, залежить від конкретних осіб, котрі представляють інститути громадянського суспільства.

Заслуговує на увагу діяльність Громадської ради при виконавчому комітеті Запорізької міської ради. Як свідчать викладені протоколи засідань, загальні збори відбуваються доволі рідко, але загалом роботу організовано наступним чином: 5 комітетів систематично займаються опрацюванням питань владно-суспільної взаємодії за своїми напрямками, приймають певні рішення та передають їх у п'ятиденний термін до президії, котра також систематично збирається.

Серед передбачених напрямків роботи комітетів:

- робота зі зверненнями громадян;
- взаємодія з комісіями міської ради;
- співпраця зі структурними підрозділами виконавчого комітету міської ради стосовно питань свого напрямку діяльності;
- участь у роботі тимчасових формувань у структурі Громадської ради, що створюються у разі екстрених ситуацій та необхідності вирішення нагальних проблем [136].

Паралельно з Громадською радою при Запорізькій міськраді функціонує ще один консультативно-дорадчий орган – Запорізька молодіжна міська рада. Вона переймається питаннями молодіжної політики у місті, забезпеченням участі молоді в управлінській діяльності, налагодженні взаємодії з органами публічної влади, публічними службовцями, представниками інститутів громадянського суспільства, навчальними закладами тощо [135].

Таким чином, механізм функціонування консультативно-дорадчих органів при Запорізькій міській раді охоплює значний обсяг роботи та дозволяє оперативно співпрацювати як з структурними підрозділами міськвиконкому, так і з інститутами громадянського суспільства та виглядає наступним чином (рис. 2.9).

Щодо проведення громадських експертиз та моніторингів, як відмічалось раніше, багато в чому залежить від владних органів, проте значна відповідальність лежить і на громадських організаціях, котрі повинні проявляти активність та залучатись до співпраці. Так само вони разом із іншими

інститутами (особливо зі ЗМІ) повинні систематично поширювати інформацію щодо необхідності моніторити роботу органів влади, виступати з ініціативою проведення експертизи проектів нормативних актів тощо.

Така форма участі, як громадські ініціативи, має місце бути, є достатньо перспективною, проте тут, як і з діяльністю громадських рад можна говорити про залежність від окремих активних представників суспільства.

Рис. 2.9. Механізм функціонування консультативно-дорадчих органів при Запорізькій міській раді

Загалом, на сьогодні можна фіксувати певну прогалину в інформаційному просторі щодо можливих форм владно-суспільної взаємодії. Загалом суспільство

та окремо інститути громадянського суспільства не завжди володіють інформацією та нечасто залучаються до цієї взаємодії. Наразі склалась потреба активізації владними органами просвітницької діяльності щодо розвитку громадянського суспільства, громадської активності та необхідності залучатись до спільного прийняття управлінських рішень.

Отже, серед наявних проблем налагодження владно-суспільної взаємодії прослідковується тенденція щодо:

- відсутності системності у виконанні законодавчих норм;
- низького рівня ініціативності як з боку органів публічної влади, так і з боку інститутів громадянського суспільства та громадян загалом;
- прогалин в інформаційному просторі, щодо громадської участі в управлінській діяльності тощо.

Як слідство, взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства має фрагментарний характер та не може в повному обсязі забезпечити постійну продуктивну співпрацю. На сьогодні назріла проблема формування сучасного механізму інформаційно-комунікаційної взаємодії, котрий стане базисом для функціонування механізмів громадської участі в прийнятті управлінських рішень, а також моніторингу та контролю.

2.3. Особливості реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації

Для України протягом усіх років незалежності характерними є кризові явища у політичній та соціально-економічній сферах. Звісно, це стало передумовою проведення багатьох реформ, більшість з яких, нажаль, не призвели до позитивних зрушень. Серед основних причин подібного перебігу подій слід виділити наступне:

- часті зміни у політичному керівництві країни, що не давало змогу провести до кінця значну кількість перетворень;
- застаріла парадигма функціонування системи державного управління та, як слідство, побудова неефективних взаємозв'язків між різними рівнями влади та суспільством;
- відсутність дієвої концепції розбудови громадянського суспільства, котра б спонукала громадян активно залучатись до співпраці з владою й управлінської діяльності загалом, а також впливала би на підвищення ролі інститутів громадянського суспільства.

В таких умовах функціонування влади стало відірваним від суспільних інтересів, а суспільство в свою чергу зневірилось у можливості позитивних зрушень. В кінцевому результаті назріло непорозуміння між представниками влади та суспільством, що мало прояв у масовому незадоволенні існуючим станом речей та поширеній практиці конфліктних ситуацій. Це призвело до усвідомлення потреби докорінних змін у системі цінностей та зміни парадигми публічного управління в Україні. Одним з шляхів комплексного вирішення ситуації в країні став перехід до концепцій належного врядування [59; 68] та сервісної держави [66; 121].

Згідно першої базовими критеріями розбудови держави є налагодження партнерських взаємин між владою та інститутами громадянського суспільства, а також запровадження соціального діалогу з метою вчасного реагування на суспільні виклики [59, с. 49]. Побудова моделі розвиненої демократії за умов належного врядування має наступний вигляд (рис. 2.10).

Саме на перетині цих трьох секторів створюються умови для формування сприятливих умов розвитку держави, оскільки передбачається врахування інтересів усіх сторін. Традиційно до управлінської діяльності так чи інакше приєднується приватний (підприємницький) сектор, котрий іноді має значний вплив на прийняття важливих управлінських рішень. Однак, подібний вплив скоріш за все буде мати тенденційний характер для задоволення інтересів бізнесових кіл (додаток Г).

Рис. 2.10. Модель розвиненої демократії за умов належного врядування

Якщо ж до взаємодії залучається так званий «третій сектор», то під час прийняття важливих рішень в тій чи іншій мірі будуть враховуватись інтереси суспільства загалом, окремих його груп, прошарків тощо. Згідно такої концепції на перший план виходять саме партнерські відносини між усіма сторонами, що має забезпечити сталий розвиток та мінімізувати конфлікти й протиріччя.

Щодо принципів належного врядування, то їх виділяють 12, більшість з яких перекликається з принципами існування правової демократичної держави (рис. 2.11).

З дотриманням зазначених принципів на сьогодні в Україні питання лишається відкритим.

Так, щодо першого слід відмітити, що протягом багатьох років виборчий процес в Україні супроводжувався низкою адміністративних та кримінальних правопорушень. Серед них:

- порушення порядку ведення агітації;
- порушення порядку ведення реєстрів;
- підкуп виборців;
- порушення порядку фінансування;
- підробка або знищення виборчої документації;

- перешкоджання здійсненню громадянами своїх законних виборчих прав тощо [140].

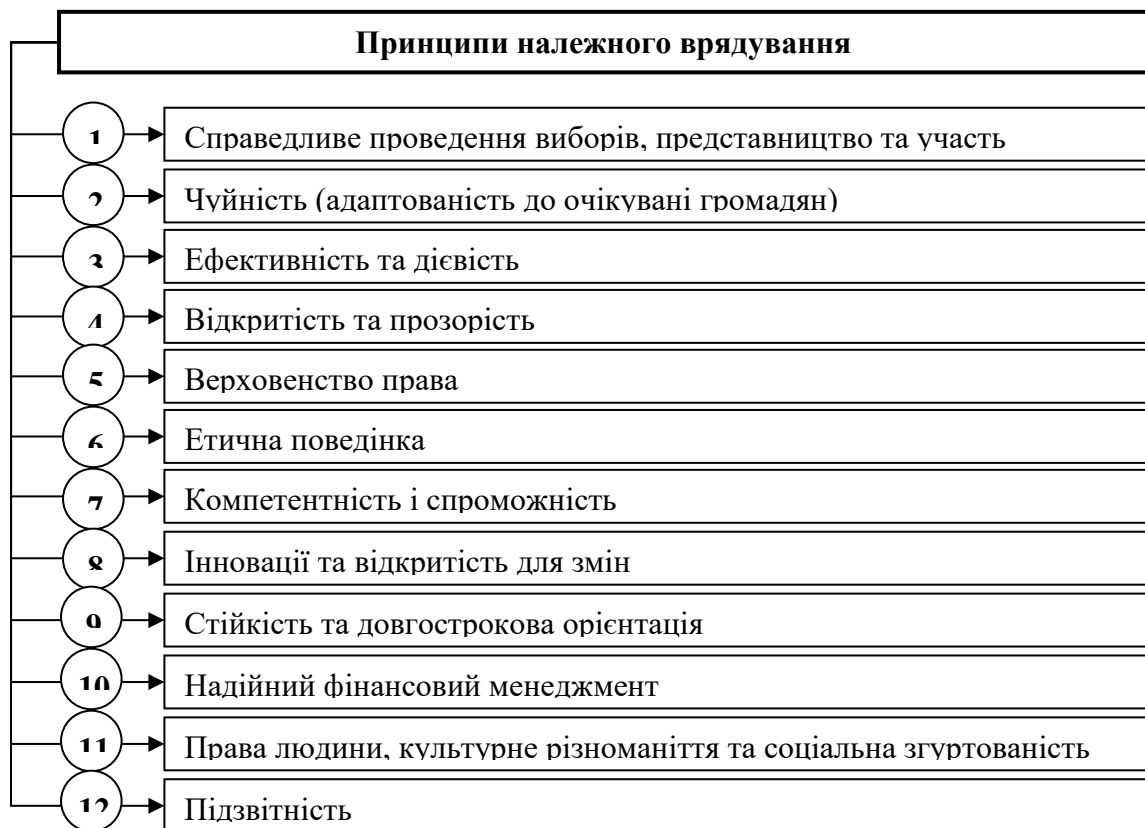

Рис. 2.11. Принципи належного врядування згідно Стратегії щодо інновацій та належного врядування на місцевому рівні

Джерело [255].

Окрім представників влади та політичних партій до різного виду порушень вдавались також інститути громадянського суспільства, серед яких громадські організації, спілки, об'єднання та засоби масової інформації. Так у 2004 р. це призвело до значних заворушень, котрі переросли у Помаранчеву революцію [107]. Звісно, події того часу дали поштовх для розвитку громадянського суспільства в Україні та піднесенню національної свідомості. Проте, було викрито низку проблем у плані взаємодії владних органів з інститутами громадянського суспільства, що в подальшому вилилося у Євромайдан [16]. Щодо виборів останніх років, то слід відмітити позитивну динаміку на Президентських та Парламентських виборах 2019 р., а також місцевих виборах

2020 р. [140].

Щодо другого критерію (чуйність), то в певній мірі вона має суб'єктивний характер та залежить як від представників влади, так і від представників суспільства. Разом з тим, як вже згадувалось, велика частка громадян відчуває недовіру до органів влади, а отже й не задоволені рівнем віддачі з боку влади. З проведенням децентралізації в Україні очікуваними були позитивні зрушення у плані більш швидкого виконання повноважень та більш тісного контакту між владою та громадянами.

Згідно результатів соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова та Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у серпні 2020 р. [19], а також порівняння з результатами попередніх досліджень населення країни доки що висловлює незадоволення (рис. 2.12).

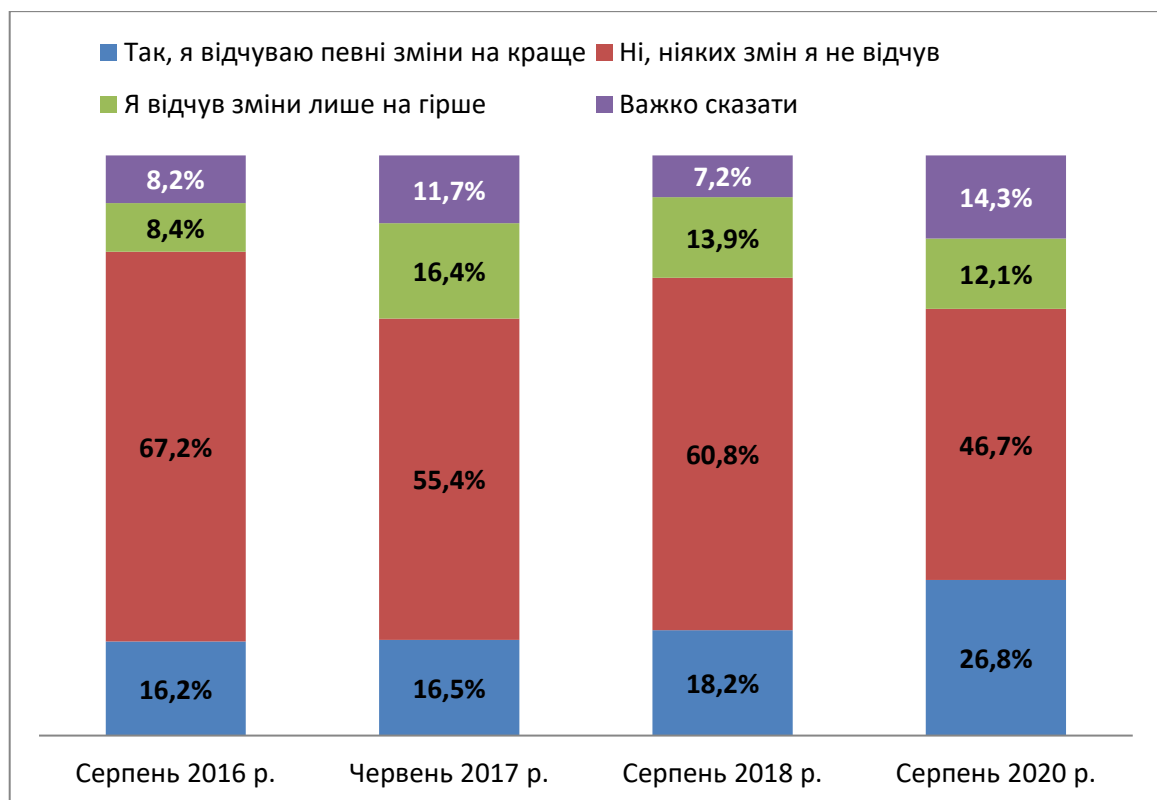

Рис. 2.12. Відношення громадян до змін з проведенням реформи децентралізації

Джерело: [19].

Як можна побачити, громадяни у своїй переважній більшості не відчувають позитивних зрушень та, відповідно, негативно характеризують

реагування влади на свої побажання та очікування. Можливою відповіддю є те, що зміни ще тривають і пересічним громадянам не завжди зрозуміло, що й як реформується. В цьому напрямку як один з варіантів вирішення може бути залучено інститути громадянського суспільства у ролі посередника та ретранслятора перетворень у країні. До того ж, самі інститути завдяки децентралізації отримали можливість приймати участь в управлінській діяльності. Наразі налагодження діалогу державного, приватного та громадського секторів має реальні перспективи.

Так само можна охарактеризувати й третій критерій відносно ефективності влади. Сьогодні в Україні проводяться широкомасштабні реформи, котрі так чи інакше супроводжуються комплексом проблем. Це викликає незадоволення з боку суспільства, однак слід зазначити, що будь-які реформи потребують, по-перше, часу, по-друге, зусиль з боку різних сторін.

Якщо говорити відносно відкритості, прозорості та верховенства права в країні, то за останні роки зроблено низку кроків та докладено значних зусиль як з боку органів публічної влади, так і з боку інститутів громадянського суспільства. Як відмічають дослідники, за останні роки прослідковується позитивна динаміка щодо відкритості владних органів, доступі до публічної інформації та дотриманні прав громадян. Доводиться, що із зростанням прозорості, особливо в умовах децентралізації:

- підвищується рівень довіри до місцевої влади;
- громадяни окрім доступу до інформації отримують можливість реальної участі у прийнятті управлінських рішень;
- приватний сектор отримує перспективи для розвитку у конкурентних умовах та за прозорих норм ведення бізнесу [9].

В доказ цього говорять і результати рейтингів прозорості від Трансперенсі Інтернешнл Україна (рис. 2.13).

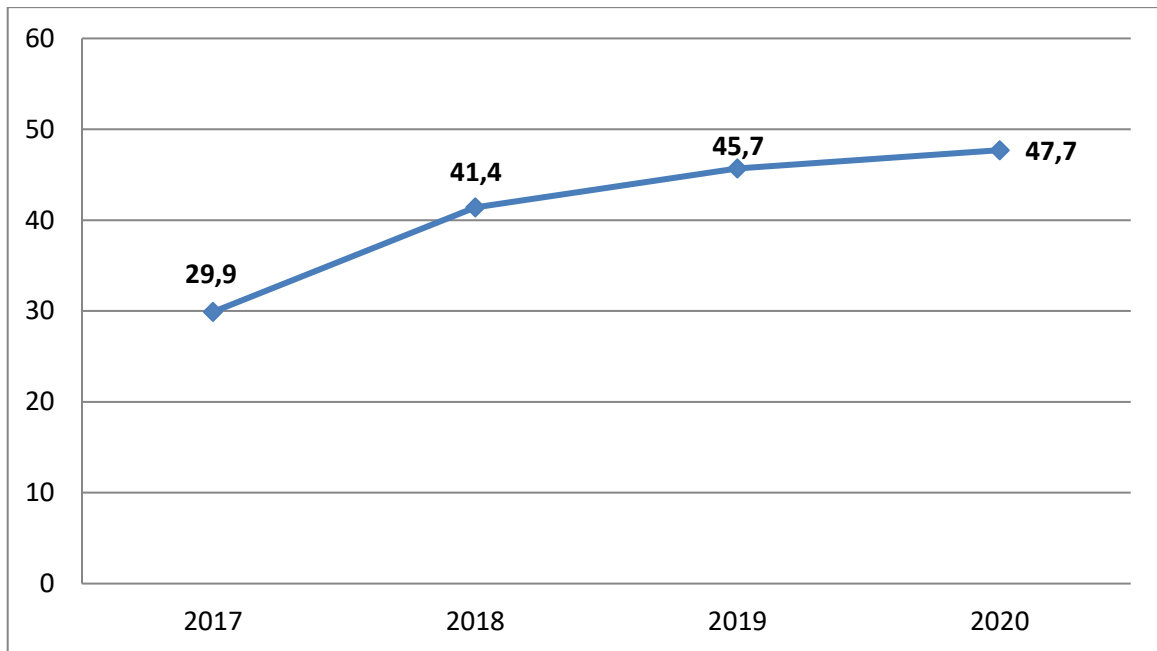

Рис. 2.13. Динаміка середнього показника прозорості влади в Україні

Джерело [36].

Фахівці відмічають позитивні тенденції у збільшенні прозорості органів публічної влади в Україні. Держава вимагає від усіх владних органів бути максимально відкритими та прозорими, проте часто буває так, що в існуючих реаліях (часті зміни законодавства; низький рівень фінансування; брак необхідних ресурсів тощо) немає можливості забезпечити достатній рівень прозорості. В цьому напрямку важливою є участь інститутів громадянського суспільства, котра, нажаль, сьогодні є недостатньою.

Шостий принцип (етична поведінка) не викликає жодних протиріч та непорозумінь, оскільки публічні службовці у своїй масі поведуться коректно із громадянами та в більшості дотримуються етичних норм поведінки. Загалом норми поведінки для публічних службовців закріплено у низці нормативно-правових актів, серед яких закон «Про запобігання корупції» [79], закон «Про державну службу» [77], «Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [120], а також низка відомчих правил етичної поведінки та внутрішніх документів органів публічної влади.

Згідно сьомого принципу (компетентність та спроможність) на сьогодні

можна говорити про широкомасштабні зрушення, котрі знов таки пов'язані із децентралізацією, оскільки влада на місцевому рівні отримала широку автономію. Окрім того, інститути громадянського суспільства та самі громадяни отримали можливість проявляти ініціативу та залучатись до управлінської діяльності.

Щодо восьмого та дев'ятого принципів варто відмітити, що наразі більшість реформ у державі супроводжується залученням різних інновацій та активностей, спрямованих на перспективу. Загалом реформи останніх семи - восьми років передбачають довгострокову орієнтацію у різних галузях суспільного життя та спрямовуються на забезпечення сталого розвитку як окремих регіонів, так і країни загалом. В цьому напрямку вкрай важливим є взаємодія між державним, приватним та громадським секторами, оскільки на сьогодні економіка країни знаходиться у кризовому стані. Як відмічають спеціалісти, сьогодні постала проблема перегляду існуючої практики ведення економіки та формування управлінської стратегії сталого розвитку суспільства. Пропонується робити ставку на розвиток наукоємних галузей виробництва та публічно-приватного партнерства з урахуванням соціальних пріоритетів розвитку суспільства [185].

Питання надійного фінансового менеджменту на сьогодні стоїть доволі гостро, оскільки:

- по-перше, в економіці країни прослідковується низка проблем, котрі є невіршеними протягом багатьох років;
- по-друге, з проведенням децентралізації на перший план вийшов фінансовий менеджмент на місцевому рівні і якщо на рівні великих міст не є проблемою знайти професіоналів, здатних розробляти та впроваджувати якісні програми розвитку, то на рівні громад може бути «кадровий голод».

У подібних умовах дотримання принципу надійного фінансового менеджменту не можна забезпечити повсюдно, а отже й потребується допомога з боку інститутів громадянського суспільства.

Принцип дотримання прав людини та культурного різноманіття в Україні

закріплено у Конституції [90] та забезпечується державою. Цьому питанню присвячено роботу багатьох владних органів та представників влади. Серед них чільне місце займає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [144], на якого покладено функцію контролю органів публічної влади щодо дотримання прав громадян. Для зручності та прискорення роботи зі зверненнями громадян Уповноважений має представництва по усіх областях України.

Окрім того, нагляд за дотриманням прав людини входить до компетенції Мінюсту, прокуратури, поліції тощо. Загалом в Україні склалася суперечлива ситуація із забезпеченням прав людини та культурного різноманіття і, нажаль, часто негативний вплив чинять представники політичних партій, громадських організацій, ЗМІ тощо. В певній мірі це можна пов'язати із заполітизованістю життя в Україні.

Спеціалісти-правники відмічають у цьому плані низку проблем:

- відсутність комплексного підходу до захисту громадян;
- низький рівень правової культури громадян та відсутність системності у просвітницькій діяльності щодо громадських прав;
- застаріле законодавство та наявність правових колізій;
- низький рівень поінформованості громадян щодо механізмів захисту власних прав;
- недостатнє врахування міжнародних стандартів та наукових досліджень у нормотворчій діяльності [196].

Насамкінець, щодо підзвітності органів публічної влади можна говорити про неоднозначну ситуацію. Офіс Президента, Верховна Рада, Кабмін та загалом вищі органи виконавчої влади мають напрацьовану практику звітування, котре відбувається систематично та є всеосяжним. Схожа ситуація з місцевими державними адміністраціями, щоправда, обласні адміністрації зазвичай більше приділяють уваги цьому питанню. Причиною відставання районних адміністрацій, вочевидь, є наявність більшого штату та наявність кваліфікованих співробітників у питаннях взаємодії з громадськістю та ЗМІ.

В органів місцевого самоврядування ступінь підзвітності достатньо

різниться, що підтверджується результатами досліджень Трансперенсі Інтернешнл Україна. Серед досліджуваних міст більшість має посередні оцінки підзвітності, а значна кількість взагалі не відповідає встановленим критеріям. Також фіксується диспропорція у звітності відносно різних сфер діяльності. Якщо розстановка кадрів, антикорупційна політика та питання професійної етики здебільшого знаходяться у колі підзвітних питань, то закупівлі, житлова політика та бюджетний процес часто лишається осторонь [36]. Подібна проблема вимагає як ретельного дослідження так і докладання зусиль з боку місцевих інститутів громадянського суспільства, оскільки вони мають реальну можливість вимагати від влади підвищення рівня підзвітності.

Окремо слід відмітити місце децентралізації у впровадженні принципів належного врядування. Дослідники зазначають, що децентралізація являє собою якісну трансформацію влади на місцевому рівні, тим самим трансформуючи взаємовідносини між владою та суспільством. Особлива увага приділяється тому, що за умов децентралізації влада отримує ієрархічну самостійність та у більшій мірі формується на виборній основі та під безпосереднім моніторингом з боку інститутів громадянського суспільства. В кінцевому результаті на основі поєднання принципів належного врядування та принципів децентралізації влади передбачається значне підвищення результативності та ефективності управлінської діяльності. Також науковцями ототожнюється позитивний результат децентралізації з позитивним результатом впровадження принципів належного врядування та позитивною практикою наближення до вимог ЄС в межах сучасної стратегії євроінтеграції [72].

В контексті запровадження принципів належного врядування в Україні цікавою є бачення деяких дослідників щодо розподілу рівнів участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності (рис. 2.14).

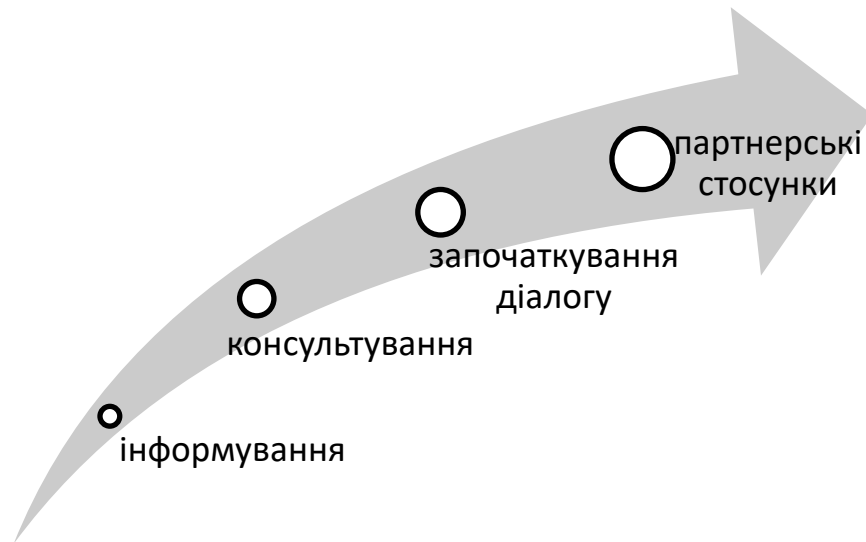

Рис. 2.14. Рівні участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності

Джерело [59].

Відповідно механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади формуються за зростанням ступеню участі. Для початкового рівня притаманною є лише інформаційна взаємодія, причому вона має односторонній характер. Фактично має місце інформування владним органом громадськості щодо своєї поточної діяльності та можливих перспектив прийняття управлінських рішень. Загалом механізм інформування відпрацьовано та має в Україні найбільш широкий характер впровадження посеред органів публічної влади.

Вихід взаємодії на другий рівень передбачає проведення консультацій із громадськістю, насамперед з громадськими організаціями та спілками підприємців щодо уточнення суспільних настроїв та отримання додаткової інформації для розробки та прийняття суспільно значущих рішень. Певною вадю тут можна назвати те, що ініціатором виступають владні органи, а інститути громадянського суспільства мають можливість вплинути незначним чином та лише у деяких аспектах. Прикладом можуть бути громадські обговорення, проте практика їх проведення не набула великого поширення. З одного боку, органи публічної влади рідко звертаються по консультації з громадськістю, з іншого боку – активність інститутів громадянського

суспільства у доки що знаходиться на низькому рівні [181].

Наступним рівнем розвитку є діалог, механізм якого може мати як конкретний напрямок і проблематику, так і бути широкого спрямування. На цьому рівні взаємодія є двосторонньою, тобто може бути ініційовано будь-якою із сторін. В сучасних українських реаліях такий діалог може бути реалізовано через консультативно-дорадчі органи при органах публічної влади (громадські ради) або ж шляхом звернення до місцевих депутатів, котрі можуть започаткувати обговорення питань, що викликають зацікавленість з боку інститутів громадянського суспільства.

Наразі діяльність громадських рад має фрагментарний характер і вимагає актуалізації. По-перше, органи публічної влади мають не інформувати громадськість, а й пояснювати свої рішення, обґрунтовувати, створювати умови для різнопланової участі інститутів громадянського суспільства. По-друге, громадськість не завжди усвідомлює необхідність приймати активну участь в управлінській діяльності та виступати з конструктивною критикою [110, с. 88].

Насамкінець, партнерство, котре є найвищим рівнем взаємодії та передбачає тісне співробітництво на постійній основі. Наразі в цьому плані розвивається публічно-приватне партнерство, котре визнається ключовим елементом сталого розвитку на регіональному та загальнонаціональному рівні, особливо в умовах наближення до європейських стандартів [206]. Безумовно, таке партнерство є важливим для розвитку держави та стабілізації економіки, проте, у цих взаєминах на задній план відсуваються інтереси громадськості.

Представники бізнесу відповідно до своєї діяльності намагаються приймати активну участь у взаємодії з владними органами та просувати власні інтереси. В той самий час для збереження паритету тут має бути саме тристороння взаємодія, яка б забезпечила врахування інтересів громадськості. Перед владою постає проблема забезпечення такої участі у особі профспілок та громадських об'єднань, котрі б висловлювали думку громадськості та мали реальний вплив на прийняття управлінських рішень на рівні з представниками бізнесу.

Загалом же слід констатувати недотримання в Україні значної кількості принципів належного врядування. Причин тому багато, а вирішення потребує докладання спільних зусиль органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства й вироблення дієвих механізмів їх взаємодії. За умов виведення місцевого самоврядування на передній план з'являється достатня кількість перспектив залучення громадськості до управлінської діяльності. В цьому контексті вагомим є усвідомлення усіма сторонами важливості та необхідності діяти разом задля усунення спільних проблем та забезпечення позитивних змін у суспільстві.

Окремо слід сказати про особливості публічно-приватного партнерства в Україні. Загалом необхідність такого партнерства обумовлюється перш за все браком ресурсів та можливостей в органів публічної влади. В умовах децентралізації питання публічно-приватного партнерства набуло значної актуальності, оскільки перед місцевим самоврядуванням постала низка проблем з інфраструктурою та забезпечення житлово-комунального господарства. Так, наприклад, пройшов перехід від практики функціонування ЖЕКів, котрі були тягарем для органів місцевого самоврядування. Нарівні з цим не меншим тягарем є надання комунальних послуг і транспортне сполучення. Перекладення цих питань на приватний сектор є достатньо суперечливим та супроводжується появою суперечностей, однак має свій потенціал:

- ефективне використання ресурсів та часу;
- широкий спектр підходів до виконання роботи;
- якісні та виважені з економічної точки зору рішення;
- підвищення якості послуг за умови контролю з боку владних органів;
- можливість реалізації соціально значущих проєктів [95].

Попри наявність беззаперечних переваг, подібне партнерство не позбавлене недоліків. Так можливим є варіант виникнення соціальної напруженості через підвищення ціни за надання послуг та недостатній рівень якості у разі відсутності контролю. Задля вирішення цього потрібно щоб було забезпечено тісну взаємодію між органом влади, представниками приватного

сектору та громадянами. В сучасних реаліях частою є така практика, коли відбувається діалог органу публічної влади окремо з бізнесом, окремо з громадськістю. Внаслідок цього може збільшуватись незадоволення з боку населення та формується негативний імідж влади, котра задовольняє лише потреби бізнесу.

Одним з варіантів вирішення може бути діяльність консультативно-дорадчих **органів, таких як громадські ради**. До їх складу можуть входити представники різних інститутів громадянського суспільства, у тому числі й з числа тих, що представляють приватний сектор. Нажаль, практика свідчить про те, що діяльність дорадчих органів може носити лише декларативний характер або ж створюються різні громадські ради. Одні з них опікуються питаннями соціально-гуманітарного спрямування та включають широкий загал, інші ж займаються фінансово-економічними питаннями та житловим господарством. В результаті з'являється розрив у взаємодії між різними інститутами громадянського суспільства. До того ж ряд рішень може взагалі прийматись поза розглядом дорадчих органів, оскільки члени виконкомів та місцеві депутати представляють інтереси тих чи інших бізнес структур.

Одночасно з цим фіксують проблеми для ведення бізнесу, серед яких виділяють наступні:

- витрати на офіційне оформлення підприємницької діяльності, забезпечення фінансової звітності тощо;
- високий рівень корумпованості серед представників органів публічної влади різних рівнів;
- низький рівень правової освіти серед підприємців, особливо серед малого підприємництва;
- недостатня консолідованості представників бізнесу щодо захисту своїх прав [98].

Очевидно, що значний пласт проблем українського бізнесу може бути вирішено лише спільними зусиллями та комплексом заходів на всій території країни. Проте, частку з них могли б бути вирішені через участь інститутів

громадянського суспільства. Ті ж спілки підприємців, правозахисні організації та громадські організації антикорупційного спрямування могли б у взаємодії з органами публічної влади сприяти подоланню проблем корупції, низького рівня правової грамотності та консолідації представників приватного сектору. Принаймні це може відбуватись на місцевому рівні за умови активізації громадян та набуття компетенцій публічними службовцями.

Отже, не дивлячись на переваги публічно-приватного партнерства слід говорити про необхідність громадської участі у моніторингу та контролі, оскільки приватним структурам передаються суспільно важливі функції, котрі перебувають у віданні місцевого самоврядування. Звісно, питання вільного ринку заслуговує на розгляд, однак ті ж житлове господарство та інфраструктура мають стратегічне значення для безпеки життя людей. Відповідно, вони не можуть перетворюватись суто на поле для заробляння грошей, особливо в умовах створення монополії на надання послуг.

Таким чином, можна говорити про явні прогалини у існуючих механізмах взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, котрі потребують негайного вирішення, оскільки стосуються суспільно значущих питань та можуть негативно впливати на відношення широкого загалу до діяльності влади. В той самий час слід пам'ятати й про економічну привабливість сфери ЖКГ та інфраструктури для бізнесу.

З іншого боку, публічно-приватне партнерство в умовах децентралізації набуває більш великого значення. Як відмічають спеціалісти, саме низовий рівень місцевого самоврядування набуває риси ключової ланки у розвитку економічної системи та стають базисом для формування так званої бізнес-екосистеми. Тим самим може бути забезпечено стабільність та перехід до сталого розвитку [206]. Завдяки процесам децентралізації у приватного сектора з'являється можливість розвиватись та налагоджувати партнерські стосунки з органами публічної влади. В цьому напрямку широким полем діяльності для інститутів громадянського суспільства є як раз є використання економічного потенціалу на місцевому рівні та розробка перспективних програм розвитку. На

сьогодні має місце фрагментарний характер, в той час як системної взаємодії між владою, бізнесом та громадськістю фактично немає.

Розглядаючи питання сервісної держави варто відмітити значущість для розвитку країни розмежування публічного та приватного. Для України це є важливим питанням, оскільки радянське минуле доки що не зовсім пішло з життя. Так, в Україні протягом усього часу незалежності достатньо повільно йде зміна у суспільному сприйнятті щодо поваги до приватної діяльності та партнерських відносин між владою та громадянами. Всупереч усталеним традиціям сервісна держава передбачає існування влади для задоволення потреб суспільства, а не навпаки.

Дослідниками зазначається важливість розвитку приватного сектору, оскільки приватні інтереси за впливу ринкової економіки можуть збігатись із інтересами суспільства, або принаймні сприяти їх реалізації. Філософія побудови владно-суспільної взаємодії на засадах сервісності держави передбачає задоволення потреб окремих осіб, їх об'єднань та, врешті-решт, усього суспільства загалом. Потрібно відмітити, що саме економічна свобода виступає демаркаційною лінією між публічним та приватним, а завданням влади має бути не стільки управління чи регулювання, скільки сприяння та підсилення економічних свобод [179, с. 38]. Отже, базуючись на такому твердженні слід говорити про необхідність підсилення економічного потенціалу в країні за рахунок надання свободи зверху, та підтримки з боку інститутів громадянського суспільства, котрі фактично виступають носіями суспільних інтересів. Відповідно й побудова механізмів владно-суспільної взаємодії має передбачати розвиток сервісної складової як у приватному, так і у публічному секторі.

Одними з напрямків розвитку сервісно-орієнтованої держави відмічають усунення монополії влади на надання послуг громадянам та акцент на клієнт-орієнтованості влади [179, с. 42]. В цьому напрямку зроблено низку кроків завдяки проведенню децентралізації:

- по-перше, наближення послуг до безпосередніх споживачів (фізичних та юридичних осіб);

- по-друге, підвищення спроможності влади на місцевому рівні, що спрощує процес надання тих самих послуг, дозволяє прискорити вирішення нагальних питань та зменшити ресурсні й часові витрати на цей процес;
- по-третє, підвищення якості послуг та збільшення їх спектру для задоволення потреб місцевого населення;
- по-четверте, створення умов для залучення інвестицій.

Звісно, що це лише напрямки для розвитку й вони передбачають трансфер клієнт-орієнтованості від органів публічної влади вищого рівня на рівень місцевий. Іншими словами, реформа децентралізації влади в Україні надає можливості розвитку як публічних, так і приватних ініціатив, але необхідною умовою є дотримання усіма парадигми сервісно-орієнтованої держави. Наразі постала проблема, котру фактично не можливо вирішити без активної участі різних інститутів громадянського суспільства, – орієнтація на потреби громадян та надання якісних послуг.

Органи державної влади в силу своєї структурної ієрархічності та загально встановлені норми можуть забезпечити трансформацію системи надання послуг громадянам з планомірним підвищенням ефективності. Натомість посеред органів місцевого самоврядування це може викликати деякі розбіжності. З одного боку – органи, що функціонують довгий час, мають досвід, ресурси та можливості для забезпечення змін, з іншого боку – нові об'єднані територіальні громади, перед якими постала низка проблем по забезпеченню спроможності та виконанню загальних норм. В такій ситуації сервісна складова може потерпати через брак ресурсів (нестача кваліфікованих працівників, відсутність фінансів та ресурсів тощо) та відсутність умовний вакуум у владно-суспільних відносинах (брак інститутів громадянського суспільства).

У монографії «Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку» [193] на основі проведеного соціологічного опитування виокремлено низку проблем, котрі негативно впливають на розвиток ОТГ (рис. 2.15). Дослідниками було проведено ранжування проблем за п'ятибальною шкалою, де максимальна оцінка «5» балів визначає найбільш високий рівень

загрози.

Рис. 2.15. Оцінка проблем розвитку об'єднаних територіальних громад

Джерело: [193, с. 226].

Перші за рівнем гостроти проблеми пов'язані між собою та характерні для значної кількості малих населених пунктів в Україні. Дійсно, відсутність зайнятості спричиняє трудову міграцію громадян. Загалом за останні роки фіксується системне зростання рівня міграції. Деяка частина пересувається до великих міст, де є більше можливостей для працевлаштування, проте, більшість виїжджає за кордон (переважно у Польщу, Чехію, Італію) [100]. Майже нарівні із цим фіксують гостроту нестачі ресурсів. В цілому це характеризує низький рівень розвитку та відсутність (або невикористання) економічного потенціалу ОТГ. В цьому контексті постає загальна проблема – відсутність публічно-приватного партнерства на низовому рівні через незначну кількість представників приватного сектору.

Окремо слід відмітити низьку активність місцевої громади, що є характерним загалом для всієї країни, а також наявність спротиву діям влади з боку громади. Тобто, на рівні ОТГ на сьогодні сформувалася така ситуація, коли інститути громадянського суспільства не представлені або знаходяться на етапі

формування, при цьому ще додається опір місцевого населення. Таким чином, взаємодія органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства на рівні ОТГ або відсутня, або жодним чином не впливає на процеси прийняття та впровадження управлінських рішень. Відповідно, слід робити наголос на тому, що наразі процеси децентралізації фактично не впливають на реалізацію механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства на низовому рівні.

Говорячи про сервісно-орієнтовану державу варто згадати надання адміністративних послуг. Забезпечення якості цього процесу займає одне з центральних місць у побудові взаємин між владою та громадянами в суцільному загалі та окремо інститутів громадянського суспільства, котрі опосередковано можуть виступати споживачами цих послуг.

В цілому процес надання адміністративних послуг в умовах децентралізації отримав поштовх до розвитку, проте становлення сучасної системи надання послуг відбувається нерівномірно. Це також пов'язано з низкою проблем та загроз, про які згадувалось раніше. На сьогодні характерним для ЦНАП є наступні проблеми:

- пропонують надання різної кількості послуг;
- інформація щодо послуг відсутня або неповна;
- відсутність електронних послуг, електронної черги тощо;
- відсутність стандартів якості послуг [212, с. 117-118].

Останнє потребує ретельної уваги з боку органів публічної влади, науковців та інститутів громадянського суспільства. При цьому, вироблення стандартів якості послуг супроводжується необхідністю утримання балансу в сучасних реаліях (рис. 2.16).

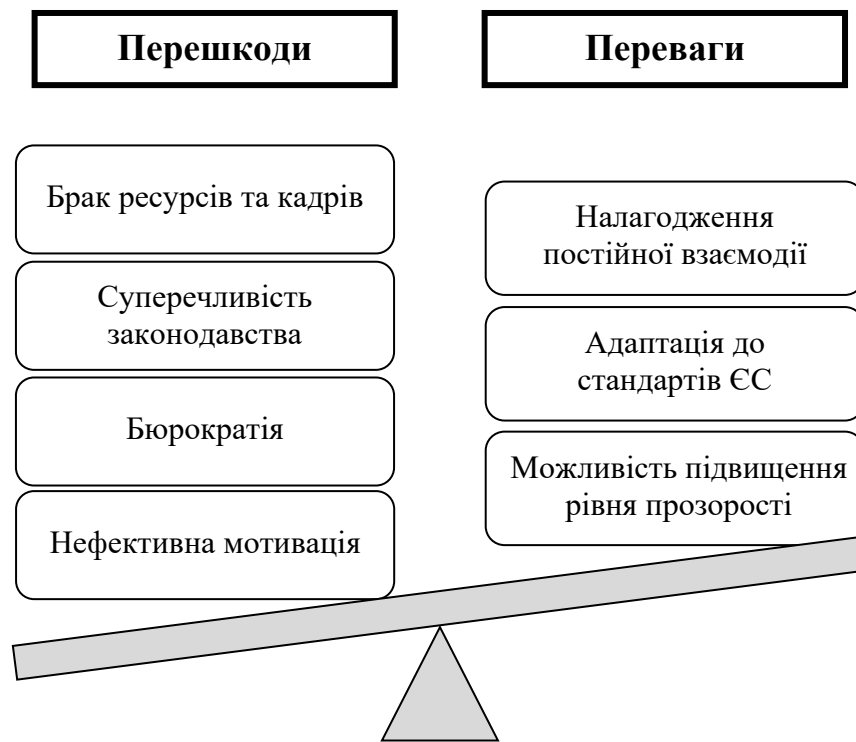

Рис. 2.16. Умови вироблення стандартів якості надання адміністративних послуг

Джерело: сформовано автором на основі [47, с. 66-67].

Наведений рисунок вказує на явний дисбаланс в бік перешкод виробленню стандартів. Ймовірно для подолання всіх перешкод потрібні зусилля не тільки представників органів публічної влади, а й громадських організацій, представників приватного сектору, ЗМІ тощо.

Логічним є розгляд так званих стратегій реформування системи публічного управління, що пов'язуються з необхідними змінами існуючої системи у бік розвитку публічності та орієнтованості дій влади на потреби суспільства. Виділяються наступні стратегії:

- орієнтація на підвищення ефективності надання адміністративних послуг;
- маркетингізація процесу надання послуг;
- створення умов для розвитку альтернативних суб'єктів надання послуг для подолання монополії;
- децентралізація надання адміністративних послуг;

- оцінювання споживачами якості послуг та відповідальність за неякісне надання або ненадання послуг [65, с. 47].

Щодо орієнтації на ефективність процесу надання послуг та децентралізацію в останні роки владою було зроблено значні кроки. Про це свідчить як децентралізація послуг, так і створення мережі ЦНАП, котра спрямовує свої зусилля на задоволення суспільних потреб. З подоланням монополії органів публічної влади в Україні ситуація склалась неоднозначна, оскільки з одного боку соціальні послуги поступово передаються недержавним організаціям, що особливо в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування дозволяє споживачам обирати більш зручний варіант отримання послуг [44]. Безперечно, подібна співпраця владних органів з інститутами громадянського суспільства є продуктивною та має позитивний соціальний ефект. З іншого ж боку, по більшості послуг споживачам потрібно звертатись до органу публічної влади і позитивне зрушення в цьому плані лише в тому, що ті ж ЦНАПи виступають як єдине вікно. Тобто процедуру спрощено, однак вибору все одно немає.

Питання щодо маркетизації адміністративних послуг досі є відкритим та потребує ретельного розгляду теоретиками, практиками та загалом представниками інститутів громадянського суспільства. Загалом питання щодо адміністративних послуг багато в чому лишається відкритим, а самі послуги пропонуються не на основі потреб громадян чи приватного сектору, а часто за вимоги органів публічної влади. Складається ситуація, коли під виглядом послуг суспільству пропонуються ті дії, від яких просто не можливо відмовитись. Особливо вразливим у цьому плані є приватний сектор, оскільки ведення бізнесу часто супроводжується з необхідністю отримання різноманітних дозволів, ліцензій тощо. Таким чином, можна говорити про відсутність дієвого механізму взаємодії владі з інститутами громадянського суспільства у напрямку маркетизації адміністративних послуг.

Схожа ситуація з оцінювання якості послуг. Попри наявність значної кількості досліджень у цьому напрямку та наявність низки критеріїв якості [50;

58; 175], частіш за все відбувається внутрішнє оцінювання. Звісно, що воно може нести суб'єктивний та формалізований характер, тому слід звертати більш уваги за зовнішнє оцінювання. В цьому плані не вистачає участі громадських організацій та об'єднань, котрі б забезпечували моніторинг та оцінювання. Причому бракує не тільки оцінювання з боку інститутів громадянського суспільства, а й організації ними різних опитувань громадян для забезпечення більшої об'єктивності. На сьогодні часто це має несистемний характер та відбувається лише завдяки підтримки закордонним грантам. Прикладом може бути діяльність Фонду Демократичні ініціативи [20], команда якого періодично проводить різноманітні соціологічні опитування для визначення стану суспільного розвитку в Україні та встановлення наявних проблем.

Деякі експерти наголошують на тому, що в плані розбудови сервісної держави орієнтація не тільки на обслуговування споживачів найбільш якісно та ефективно, а й на відповідальність. Мається на увазі саме орієнтація на відповідальність під час сервісної діяльності. Загалом відповідальність структурується у певну ієрархію відповідно до рівнів її значущості та впливовості (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Ієрархія відповідальності у сервісно-орієнтованій діяльності

Джерело: [64].

Ситуація з орієнтацією на відповідальність в органах публічної влади в Україні складна та потребує уваги як самими органами влади, так і інститутами

громадянського суспільства. Якщо перший рівень забезпечується внутрішніми вимогами до працівників владних органів, то орієнтація на цілі організації має достатньо складний характер та залежить від багатьох факторів, серед яких:

- наявність кваліфікованого та вимогливого керівництва;
- наявність стратегії розвитку конкретної організації та визначення її місії;
- забезпеченість кадрами з високими морально-вольовими якостями тощо.

Щодо третього рівня (поширення цінностей), то його забезпечення носить комплексний характер. Влада створює стратегії розвитку, забезпечує впровадження державної політики, проте усвідомлення цінностей багато в чому залежить від суспільства. Причому усвідомлення повинно бути не тільки з боку публічних службовців, а й з боку пересічних громадян. В цьому плані має бути взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства з планомірного поширення цінностей. Через децентралізацію в Україні перед владою на місцевому разом з новими функціями постала й низка проблем, в тому числі й щодо забезпечення комунікації з громадськістю. Наразі через процеси перетворення та формування нових владних органів та труднощі з фінансовим забезпеченням можуть з'являтися проблеми з кваліфікованими кадрами. Натомість громадські організації та ЗМІ можуть сприяти налагодженню діалогу та поширенню у суспільстві інформації щодо державної політики, наявних стратегій розвитку, нових вимог до влади, нових цінностей тощо.

Слід погодитись із думкою спеціалістів, що сьогодні постала проблема зміни світоглядних уявлень відносно діяльності влади, що проголошено, однак лишається ще на рівні декларації намірів [65, с. 48]. Звісно, що питання світогляду має складний характер та не може передбачати універсальних рішень, проте загальною умовою повинно бути налагодження владно-суспільної взаємодії. Вадю сучасних взаємин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства є також і відсутність ідеологічної складової. Тобто,

має місце своєрідне конкурування, коли представники влади відстоюють лише інтереси власної організації, а представники громадськості лише свої інтереси. Все це породжує непорозуміння, протистояння та неприйняття нових цінностей.

Таким чином, можна констатувати певну відірваність влади та громадськості. При цьому інститути громадянського суспільства мали б бути тим медіатором, котрий би через налагодження взаємодії з органами публічної влади створили умови для поєднання зусиль влади та суспільства. На сьогодні ж механізми взаємодії не зовсім відповідають сучасним реаліям та вимогам, а їх реалізація може мати спонтанний характер, що негативно впливає на процеси суспільного розвитку.

По-перше, справа у тому, що формування громадянського суспільства в Україні проходить доволі повільно й за тридцять років незалежності досі ще не сформовано вагомої суспільної бази.

По-друге, проведення широкомасштабних трансформацій системи публічного управління, зокрема реформи децентралізації, призвело до значної кількості змін, до яких можуть бути не готові обидві сторони, як публічні службовці, так і громадяни.

По-третє, взаємна недовіра породжує проблеми у реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Саме через це постала потреба удосконалення існуючих механізмів взаємодії, котрому має передувати ідеологічна підготовка громадян.

В цілому потрібно зробити висновок, що реалізація механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі розбудови державності, проведення широкомасштабних реформ, у тому числі й децентралізації, проходить в достатньо складних умовах. Перед владою постала низка проблем, котра може бути вирішена лише за плідної роботи та співпраці усіх учасників владно-суспільної взаємодії. Серед нагальних проблем варто виділити наступні:

- недовіра до влади з боку широкої громадськості;

- недостатня активність інститутів громадянського суспільства із стимулювання та підтримки владних органів по забезпеченню відкритості, прозорості та підзвітності;
- недостатня увага розвитку стратегічного мислення, через що відбуваються непорозуміння на основі розбіжності між далекоглядними планами влади та очікуваннями та вимогами, котрі висуває громадськість;
- комплекс проблем з фінансового менеджменту, особливо в органах місцевого самоврядування, що не дає змоги задовольняти вимоги громади у повному обсязі;
- заполітизованість взаємин між владою та інститутами громадянського суспільства, що особливо дає взнаки на місцевому рівні, де громадяни потребують задоволення базових потреб, а отримують політичні сутички;
- неготовність обох сторін до налаштування партнерських стосунків для спільної діяльності з метою врахування інтересів громадян під час прийняття та впровадження управлінських рішень, а також проблеми із забезпеченням конструктивного діалогу;
- відсутність співпраці у тристоронніх відносинах між владою, приватним та громадським сектором, особливо у тих питаннях, що стосуються життєзабезпечення громадян;
- нерозуміння парадигми сервісної орієнтованості держави та проблеми з системою надання адміністративних послуг;
- недостатня увага маркетинговому підходу у взаємодії між владою та суспільством;
- проблеми з поширенням ціннісних орієнтацій.

Висновки до розділу 2

1. За результатами систематизації нормативно-правового забезпечення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, визначено, що в цілому стан нормативно-правового забезпечення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства можна охарактеризувати як такий, що є *задовільним*. Так, відповідно до правових норм та стандартів країн Європейського Союзу унормовано базові принципи конструктивної взаємодії органів публічної влади з громадянським суспільством та закріплено діяльність окремих його інститутів.

Разом із тим, суб'єкти предмета дослідження зіштовхуються з низкою проблемних питань, які потребують нагального вирішення. Так, удосконалення нормативно-правового забезпечення владно-суспільної взаємодії має відбуватися за такими напрямками, як:

- систематизація національних законодавчих і нормативно-правових актів владно-суспільної взаємодії та їх узгодження з принципами й нормами міжнародних угод, нормативів і стандартів;

- заповнення прогалин та усунення *суперечностей* між нормами законодавства про владно-суспільну взаємодію;

- формування умов для підвищення об'єктивності інформації, що поширюється в суспільстві;

- встановлення вимог до обігу ЗМІ як специфічних інструментів інститутів громадянського суспільства, спрямованих на мінімізацію їх маніпулятивного використання, адже на сьогодні в Україні є велика кількість ЗМІ, котрі залежні від певних політичних сил та не завжди етично висловлюються та подають інформацію упереджено;

- забезпечення зацікавленості громадськості в участі у громадських радах та, відповідно, дієвості основного правового засобу громадського контролю за діяльністю органів влади, а також врахування позицій громадськості при формуванні та реалізації державної політики.

2. В умовах проведення реформи децентралізації особливо важливим стало не стільки налагодження взаємодії між органами публічної влади різних рівнів, скільки взаємодія між місцевою владою та місцевим населенням. Нова побудова системи публічного управління якраз передбачає, що місцева влада буде самостійно вирішувати всі проблемні питання та керувати в інтересах громади. Держава в таких умовах має бути більшою мірою наглядачем, арбітром, нормативно та інформаційно супроводжувати діяльність місцевої влади. Втручання ж передбачається у крайньому випадку. Натомість повинні на перший план вийти інститути громадянського суспільства, котрі мають бути не тільки спостерігачами, а ще й повноправними учасниками процесу прийняття управлінських рішень.

Констатовано, що внаслідок низького рівня ініціативності як з боку органів публічної влади, так і з боку інститутів громадянського суспільства та громадян загалом взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства має фрагментарний характер та не може в повному обсязі забезпечити постійну продуктивну співпрацю на засадах відкритості та прозорості, що цілковито залежить від органів публічної влади та їх представників, а саме: їх ступеня розуміння важливості дотримання загально визнаних демократичних принципів, готовності надавати повний доступ фактично до будь-якої управлінської інформації.

Для активізації суспільно-владної взаємодії потрібно дотриматись низки необхідних умов. Серед них:

11) знання та дотримання чинних норм законодавства всіма учасниками процесу взаємодії;

12) наявність у владному органі кваліфікованих спеціалістів, котрі мають навички спілкування з громадськістю, а також толерантно ставляться до певного втручання у власні справи;

13) наявність у представників громадянського суспільства вмінь та навичок, достатніх для розуміння сутності роботи органу публічної влади;

14) неупередженість осіб, котрі проводять моніторинг та займаються проведенням аналізу отриманої інформації;

15) відсутність перешкод суспільно-політичного або економічного характеру (наприклад, резонансна справа, до якої упереджено ставиться значна частка суспільства, а ЗМІ надають цьому політичної забарвленості; нестача коштів на поточну діяльність з моніторингу; незручний час – кінець року, період інтенсивної зміни чинних норм або організаційних засад діяльності органу влади тощо).

Наголошено, що на сьогодні назріла проблема формування сучасного механізму інформаційно-комунікаційної взаємодії, котрий спрямований на забезпечення відкритості, оперативності, чіткості, доступності, зіставності та інтеперабельності публічної інформації та є базисом для функціонування механізмів громадської участі в прийнятті управлінських рішень, а також моніторингу та контролю.

3. Серед нагальних проблем формування владно-суспільної взаємодії виділено такі:

- недовіра до влади з боку широкої громадськості;
- недостатня активність інститутів громадянського суспільства із стимулювання та підтримки владних органів щодо забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності;
- недостатня увага розвитку стратегічного мислення, через що відбуваються непорозуміння на основі розбіжності між далекоглядними планами влади та очікуваннями та вимогами, котрі висуває громадськість;
- комплекс проблем з фінансового менеджменту, особливо в органах місцевого самоврядування, що не дає змоги задовольняти вимоги громади в повному обсязі;
- заполітизованість взаємин між владою та інститутами громадянського суспільства, що особливо дається взнаки на місцевому рівні, де громадяни потребують задоволення базових потреб, а отримують політичні сутички;

- неготовність обох сторін до налаштування партнерських стосунків для спільної діяльності з метою врахування інтересів громадян під час прийняття та впровадження управлінських рішень, а також проблеми із забезпеченням конструктивного діалогу;

- відсутність співпраці у тристоронніх відносинах між владою, приватним та громадським сектором, особливо в тих питаннях, що стосуються життєзабезпечення громадян;

- нерозуміння парадигми сервісної орієнтованості держави та проблеми із системою надання адміністративних послуг;

- недостатня увага маркетинговому підходу у взаємодії між владою та суспільством;

- проблеми з поширенням ціннісних орієнтацій.

Одним із шляхів комплексного вирішення проблем, пов'язаних з кризовими явищами в політичній та соціально-економічній сферах у країні, став перехід до концепцій належного врядування та сервісної держави.

У контексті запровадження принципів належного врядування в Україні розподіл рівнів участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності має таку етапність: *інформування – проведення консультацій – діалог* (двостороння взаємодія) – *партнерство* (найвищий рівень взаємодії, що передбачає тісне співробітництво на постійній основі).

Опрацювання другого розділу представлено автором в таких працях: [51; 52; 55; 225].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

3.1. Впровадження досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства

На сучасному етапі розвитку європейських країн з часом підвищується значення інститутів громадянського суспільства, а у взаємодії з органами публічної влади їх позиції значно посилюються. З впевненістю можна говорити про те, що інститути громадянського суспільства тут відіграють майже рівноправну роль, а також можуть впливати на прийняття владних рішень не тільки на рівні окремої держави, а й загалом на рівні Європейської співдружності. При цьому державою цілком підтримуються громадські ініціативи та навіть можна простежити певне стимулювання з боку владних органів.

Для країн ЄС характерним є залучення інститутів громадянського суспільства до розробки та впровадження державної політики практично в усіх сферах життя. Подібна система взаємодії може бути показовою для України, оскільки в нашій країні громадськість не завжди приймає участь у суспільно-політичному житті. Можна констатувати низку проблем, серед яких:

- низький рівень політичної та правової культури громадян;
- індиферентність значної частки населення країни;
- складність та суперечливість нормативно-правової бази;
- неготовність представників влади йти на зустріч громадськості;
- політична заангажованість найбільш активних громадських організацій, рухів, ЗМІ;

- відсутність досвіду у налагодженні діалогу інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади тощо.

Виходячи з цього можна зазначити, що наразі доволі актуальним є дослідження досвіду європейських країн у плані запозичення найбільш дієвих механізмів вищезазначеної взаємодії.

З самого початку формування Європейського Союзу країнами-засновниками відмічалась значна роль громадянського суспільства, а також важливість розробки механізмів залучення громадськості до вирішення соціально-економічних та політичних питань. З часом це відношення підкріплювалось прийняттям відповідних норм у правових актах та розвитком інститутів громадянського суспільства, готових приймати активну участь у взаємодії з органами влади на усіх рівнях. Відповідно до Римської угоди 1957 р. було засновано Європейський економічний і соціальний комітет (ЄЕСК), як консультативний представницький орган. До складу Комітету увійшло три групи представників:

- 1) від роботодавців;
- 2) від найманих працівників;
- 3) від представників громадських об'єднань соціально-економічного спрямування.

Остання група є достатньо обширною та включає професійні союзи, об'єднання малих підприємців, громадські організації соціального спрямування тощо. ЄЕСК є доволі пластичним об'єднанням та еволюціонує разом з самим ЄС, з часом включаючи нових представників інститутів громадянського суспільства. Формування ЄЕСК відбувається раз на чотири роки зі складу запропонованих представників від інститутів громадянського суспільства, представлених на рівні країн Співдружності. Діяльність у Комітеті в певній мірі схожа із діяльністю депутатів місцевих рад в Україні – почесна посада, що не є оплачуваною, однак передбачено отримання відшкодувань за витрати на транспортування й супутні витрати, пов'язані із участю у зібраннях [18].

Завдяки ЄЕСК інститути громадянського суспільства можуть виконувати

консультативно-дорадчу функцію на рівні усього ЄС та чинити вплив на вирішення питань широкого спектру:

- монетарна політика;
- економічне співробітництво;
- регламентація єдиного ринку;
- встановлення стандартів виробництва;
- розбудова інфраструктури;
- функціонування енергетичної системи;
- зовнішня політика;
- трудові відносини;
- розвиток сільського господарства тощо.

За результатами роботи ЄЕСК висновки та рекомендації подаються на розгляд у Європарламенту та публікують в офіційному бюлетені Європейського Союзу для ознайомлення широким загалом. Таким чином, ЄЕСК виступає посередником між законодавчими та виконавчими органи Європейського Союзу з одного боку й інститутами громадянського суспільства з іншого. В результаті владні органи отримують чітку та виважену інформацію щодо пропозицій, очікувань та досвіду громадськості з різних країн Співдружності.

Загалом ЄЕСК можна порівняти з громадськими радами, котрі в Україні функціонують при Президентіві України, При комітетах Верховної Ради України, а також при центральних і місцевих органах влади. Для прикладу, функціонує Координаційна рада з питань розвитку громадянського суспільства, як дорадчий орган при Президентіві України. Серед основних завдань якої наступні (рис. 3.1).

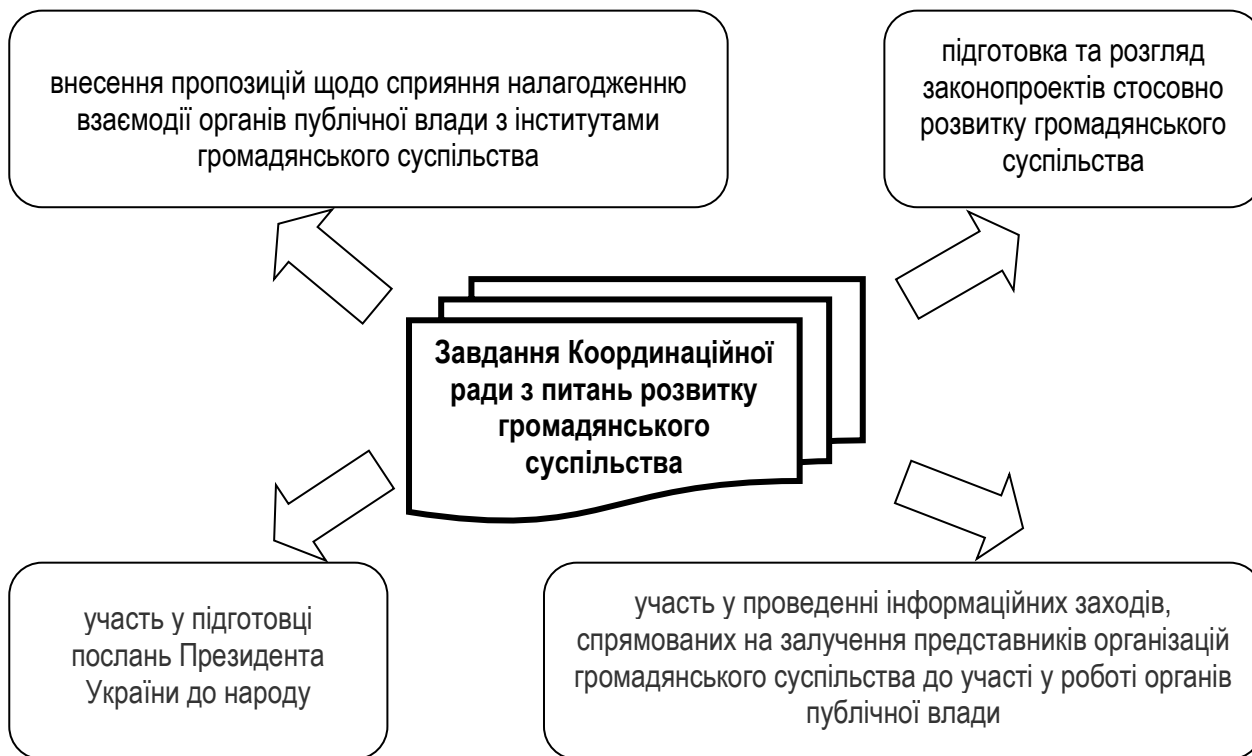

Рис.3.1. Основні завдання Координаційної ради з питань розвитку громадянського

Джерело: [203].

Зазначений дорадчий орган має на меті по-перше, формування сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства в Україні та підвищення ролі його інститутів, по-друге, наближення стану українського суспільства до європейських стандартів. Згідно Положення про Координаційну раду, до її складу мають належати представники органів публічної влади усіх рівнів, а також представники інститутів громадянського суспільства, що мають складати не менше половини від загальної кількості членів ради (рис. 3.2).

Згідно офіційного сайту ради [133], до неї входять 23 представники органів публічної влади; 18 представників громадських організацій (значна частка з яких – благодійні фонди); 5 представників наукових установ; 1 колишній народний депутат, 1 засновник компанії в галузі досліджень ринку та рекламної діяльності.

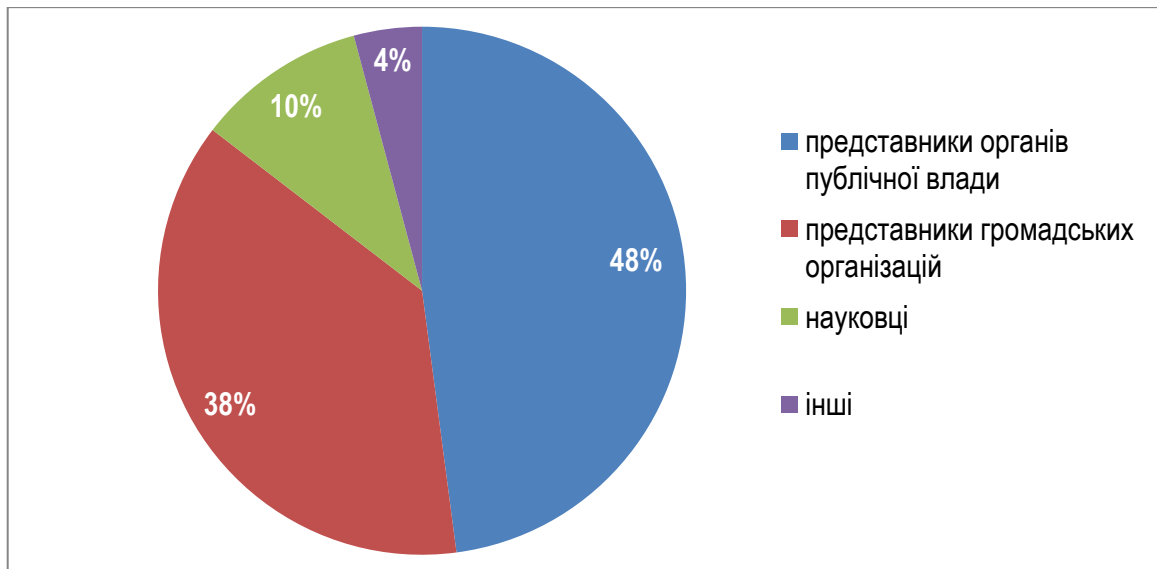

Рис. 3.2. Склад Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства

Джерело: [133].

Згідно постанови КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [158] від 3 листопада 2010 р. № 996 при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади та місцевих державних адміністраціях було запроваджено створення громадських рад за участю інститутів громадянського суспільства з обов'язковим включенням до їх складу представників профспілок та об'єднань роботодавців з метою розробки та впровадження соціально-економічної політики. Органам місцевого самоврядування також було рекомендовано організовувати громадські ради за Типовим положенням про громадську раду. Окрім того, для забезпечення врахування громадської думки під час розробки та впровадження рішень КМУ та налагодження взаємодії між громадськими радами було утворено Раду голів громадських рад при органах виконавчої влади [156]. В деякій мірі цю раду можна порівняти із ЄЕСК, оскільки вона теж складається із значної кількості представників громадських рад, котрі в свою чергу представляють інтереси інститутів громадянського суспільства в певних сферах суспільно-політичного життя або представляють інтереси окремих території та загалом сприяють розбудові громадянського суспільства в Україні (рис. 3.3).

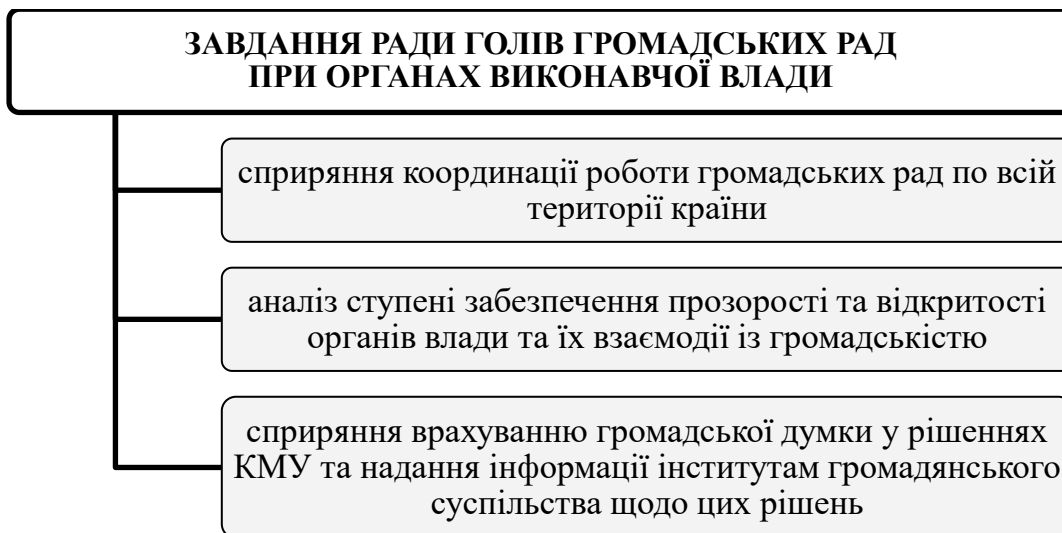

Рис. 3.3. Основні завдання Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади

Джерело: [156].

Радою щоквартально готується інформація щодо взаємодії органів влади та громадських рад. Нажаль, статистичні дані та загальна інформація збираються лише відносно рад при органах виконавчої влади, однак, навіть у такому вигляді інформаційно-аналітична робота є доволі корисною [147]. Так, відповідно до інформації за 2020 р. та перше півріччя 2021 р. при органах виконавчої влади функціонували наступні громадські ради (рис. 3.4).

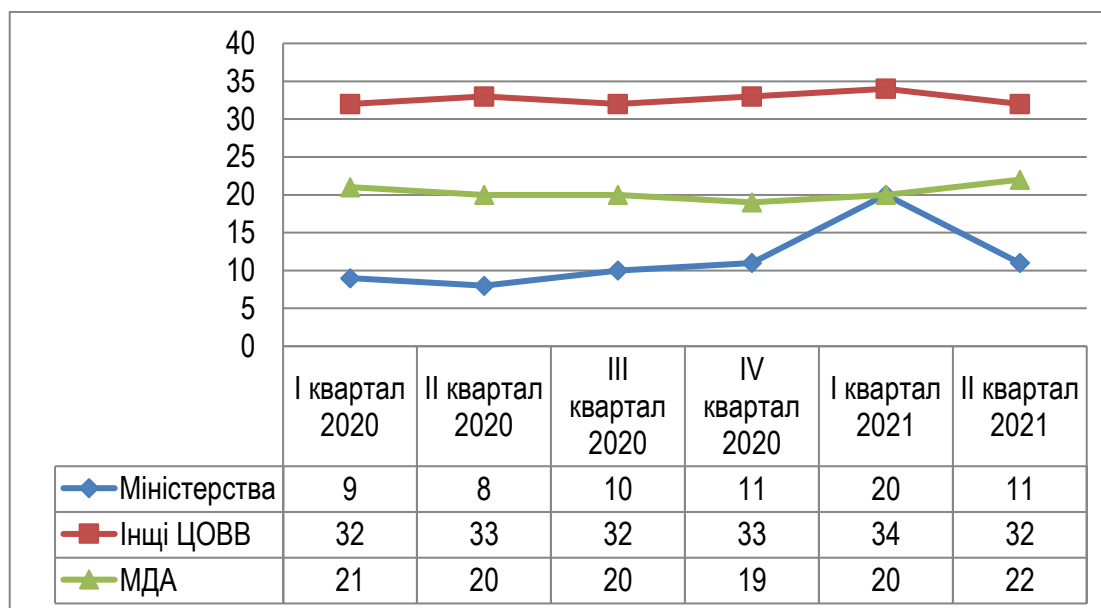

Рис. 3.4. Функціонує громадські ради при органах виконавчої влади.

Джерело: [147].

У плані взаємодії громадських рад із органами виконавчої влади одним з важливих елементів є участь у розробці нормативно-правових актів, оскільки це дає можливість взаємообміну інформацією та прийняття більш виважених рішень. За розглянутий час співпраця у даному напрямку відбувалась наступним чином (рис. 3.5).

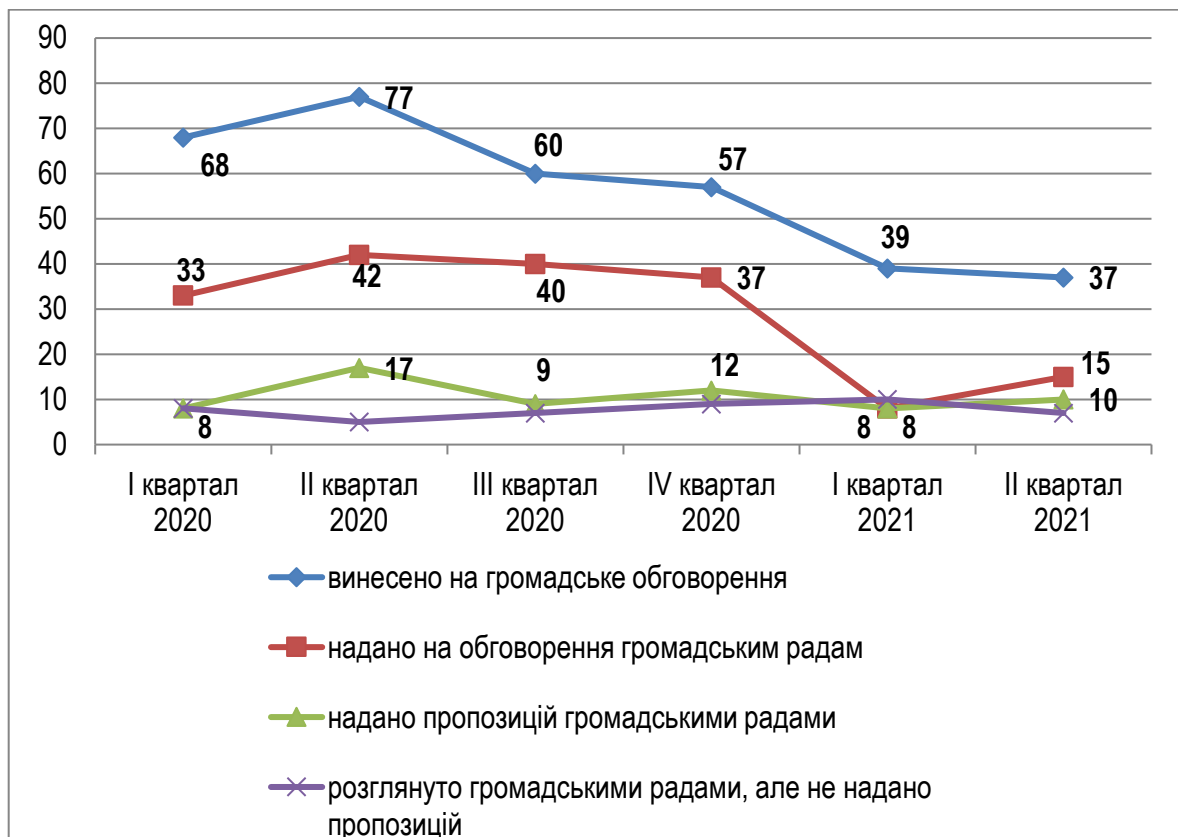

Рис. 3.5. Співпраця органів влади із громадськістю щодо обговорення проектів нормативно-правових актів

Джерело: [147].

З наведених даних можна прослідкувати певну пасивність у діяльності громадських рад з обговорення та надання пропозицій по запропонованим документам. Лишається відкритим питання щодо такої низької участі, оскільки подібна ситуація характерна протягом всього періоду збору інформаційно-аналітичної інформації (з 2014 р.) [147]. Також, доволі частим є відсутність активності серед громадських рад – не розглядаються проекти нормативно-правових актів, не проводиться антикорупційна експертиза та не

організуються громадські заходи значною кількістю рад. Окремо слід виділити те, що у значній кількості рад відсутня системність у проведенні виборів. Нерідкими є випадки, коли збори проходять один-два рази на квартал. Це в цілому дає змогу говорити про низький рівень продуктивності подібних дорадчих органів.

Водночас і з боку владних органів прослідковується пасивність у такого роду взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Приблизно 30 відсотків органів виконавчої влади взагалі не сформували громадські ради. Разом із тим, у разі існування такої ради, самі органи влади не завжди надають для обговорення проекти своїх рішень. Вочевидь, наявна проблема у механізмах взаємодії, налагодження діалогу проходить повільно, натомість можна констатувати відсутність зацікавленості у спільній роботі з обох боків.

Як відмічають спеціалісти, причин, що призводять до ускладнення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства достатньо багато. Серед них можна виділити наступні:

- відсутність прозорості у формуванні громадських рад при органах влади;
- відсутність бажання з боку значної кількості керівників владних органів залучати громадськість до процесу прийняття управлінських рішень;
- недостатній рівень знань та вмінь серед громадськості для проведення якісної експертно-аналітичної роботи;
- несистемність у оприлюдненні проектів рішень;
- недостатня комунікація громадських рад із ЗМІ на фоні активності окремих її членів;
- відсутність фінансування [211].

Якщо звернути увагу на взаємодію владних структур ЄС із інститутами громадянського суспільства, то можна побачити значну відмінність від української практики. Однією з основних можна виділити те, що в країнах ЄС доволі активними є громадські організації, особливо ті, що задіяні у забезпеченні захисту прав людини. Тобто, рівень активності громадськості дозволяє створити

широкий вибір серед дійсно професійних та досвідчених людей, тим самим забезпечуючи участь у безпосередніх контактах з владними органами та проведенні експертно-аналітичної роботи саме тих, хто зможе провести якісну роботу, надати потрібні рекомендації, ефективно налагодити комунікації між владою та суспільством тощо. До цього ще можна додати систематичність проведення різноманітних заходів із обговорення наявних питань, проведення консультувань перед прийняттям управлінських рішень. Через це:

- по-перше, підвищується якість цих рішень;
- по-друге, збільшується задоволеність серед громадян завдяки врахуванню їх інтересів;
- по-третє, підвищується рівень легітимності як управлінських рішень, так і влади загалом [197].

Разом із цим можна говорити про наявність політичної волі серед представників влади до підтримання діалогу із інститутами громадянського суспільства, оскільки це значно підвищує їх соціальний статус та дозволяє більш ефективно працювати. Позитивним можна вважати те, що в розвинених країнах самі інститути громадянського суспільства виступають у більшості випадків рушійною силою для взаємодії з владою.

Українським органам публічної влади у плані налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства бажано започаткувати масштабну інформаційну кампанію серед широкої громадськості для підвищення рівня обізнаності населення в питаннях прав людини, значення громадської активності та участі у прийнятті управлінських рішень. Таким чином має бути підвищено рівень зацікавленості громадян, які в подальшому самі будуть спрямовувати свої дії на співпрацю із владою, ініціювати моніторинг їх діяльності, антикорупційний контроль тощо.

Також не останню роль у цьому питанні має відіграти просвітницька діяльність, оскільки в українському суспільстві для правової обізнаності громадян іноді характерні значні прогалини і це стає причиною конфліктів, а також непорозумінь у взаєминах між владою та громадянами. В подальшому

бажано проводити більше заходів з обговорення управлінських рішень, пропонувати громадськості залучитись до цього. В такому контексті громадські ради можуть підвищити свою значущість та отримати кредит довіри як, від органів публічної влади, так і від звичайних громадян, що очікують позитивних зрушень у вирішенні власних проблем та загалом у покращенні умов життя.

Перед багатьма інститутами громадянського суспільства гостро стоїть проблема фінансування, оскільки будь-яка діяльність потребує певних витрат. Згідно світової практики можливі декілька варіантів забезпечення цієї потреби:

- по-перше, за рахунок членських внесків та пожертвувань – в залежності від закріпленої статутом діяльності об'єднання громадян може включати значну кількість громадян, котрі спільними зусиллями збирають кошти, також можлива ситуація, коли серед членів є люди, здатні вкладати значні кошти;

- по-друге, ведення господарської діяльності – достатньо суперечливе джерело фінансового забезпечення, оскільки часто така діяльність не дозволяється багатьом громадським об'єднанням, котрі формально є неприбутковими організаціями;

- по-третє, отримання спонсорської допомоги – можна розраховувати на більш-менш стабільне поповнення бюджету, проте є доволі великий ризик потрапити у залежність, оскільки спонсори можуть вимагати надання певних послуг, спонукати до лобіювання власних інтересів, закликати до недоброчесних дій тощо;

- по-четверте, отримання допомоги від органів публічної влади – схоже на попередній варіант поповнення бюджету, оскільки надання фінансової допомоги може спонукати до більш лояльного відношення до конкретного владного органу незалежно від суспільно-політичної ситуації, громадської думки тощо;

- по-п'яте, отримання грантів від різних приватних фондів – такий варіант є більш придатним для забезпечення нормального функціонування будь-яких інститутів громадянського суспільства, оскільки кошти надходять під конкретну діяльність та не передбачає упередженого ставлення до будь-яких

суб'єктів [151].

Кращим варіантом фінансового забезпечення діяльності більшості інститутів громадянського суспільства можна вважати поєднання першого та п'ятого варіанту, тобто збирання членських внесків та отримання грантів від приватних фондів. Це дає змогу мінімізувати ризик потрапити у залежність від будь-кого.

В Україні ситуація з фінансуванням громадських об'єднань достатньо суперечлива. Перш за все, слід говорити, що допомога від спонсорів не постійна, а її надання часто призводить до зловживань різного характеру [189]. Стосовно грантів від органів публічної влади, то їх надання доволі часто має не завжди прозорий характер, що взагалі дискредитує як владу, так і організацію, котра отримує кошти [198]. Щодо поповнення бюджету від господарської діяльності, то вона багатьма інститутам громадянського суспільства просто не може реалізовуватись.

В такому контексті ведення діяльності за рахунок грантів від приватних фондів можливо більш підходить, однак і тут в Україні можуть бути проблеми. Це пов'язано з тим, що при значній кількості зареєстрованих громадських об'єднань, більшість з них просто не готова до цього, оскільки отримання гранту передбачає:

- активну діяльність;
- наявність кваліфікованих спеціалістів;
- готовність та спроможність реалізовувати різні соціальні проекти;
- підтримку з боку влади, громади, представників приватного сектору.

В цілому слід погодитись з дослідниками, що фінансування громадського сектору повинно забезпечуватись через поєднання різних джерел. Це має забезпечити стабільність роботи громадських об'єднань та планомірне виконання ними програмних положень [108].

Отже, перед владою постає проблема збереження балансу, що можливий лише за умови вдосконалення діючого законодавства та створення таких умов, котрі дозволять мінімізувати можливість потрапити залежність інститутів

громадянського суспільства. Тільки це дасть змогу налаштувати владно-суспільну взаємодію на основі взаємної довіри та неупередженості. З загальної картини дещо вибиваються ЗМІ, оскільки більшість з них з самого початку свого існування є від когось залежними. Ця проблема наразі вимагає комплексного вирішення та потребує на загальнодержавному рівні підтримки незалежних ЗМІ. Фінансування при цьому може відбуватись за рахунок рекламної діяльності, а також тої самої грантової підтримки.

Щодо європейського погляду на місце прав людини у діяльності владних інституцій, то у 2000 р. було проголошено Хартію основних прав Європейського Союзу[131], в якій детально описано всі права людини, що підтримуються та захищаються країнами Співдружності. В цьому плані показовим є функціонування Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), до якого можуть звертатись люди, права яких не було захищено у власній державі. Згідно зі статистикою, що ведеться з 1959 року [245], рівень порушень прав людини в Україні значно більший, аніж в інших країнах Європи (рис. 3.6).

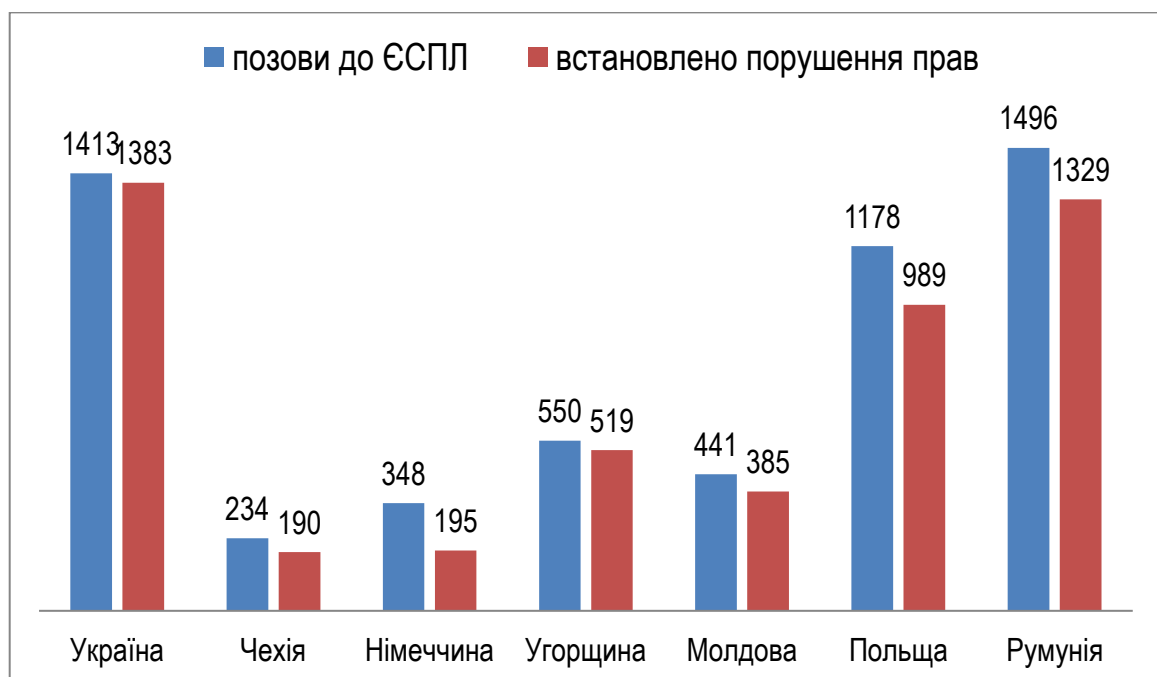

Рис. 3.6. Статистика позовів та ухвалених рішень ЄСПЛ (1959-2019 рр.).

Джерело: сформовано автором на основі [245].

Наведена статистика може слугувати ще одним доказом складної ситуації в Україні відносно розвитку громадянського суспільства. Цьому сприяє низький

рівень політичної та правової культури як у представників влади, так і у суспільства загалом, з якого, доречі, й вийшли ті самі представники влади. Натомість у європейських країнах відношення до прав людини перейшло на ту стадію, коли інститути громадянського суспільства являють собою рівноправних партнерів з органами публічної влади. Саме вони мають значний вплив у вирішенні більшості питань у соціально-економічній, політичній та гуманітарній сферах. Тим самим зменшується напруга у суспільстві, проте збільшується кількість випадків захисту прав людини, оскільки до цього процесу залучається увесь загал.

Слід відмітити, що у країнах ЄС розповсюдженою є практика надання соціальних послуг саме інститутами громадянського суспільства. Це дає можливість для громадян самостійно задовольняти власні потреби, значно прискорити процес отримання послуги та зменшити матеріально-фінансові витрати держави. Серед поширених напрямків залучення можна виділити наступні:

- представництво громадських інтересів перед представниками влади та політичними діячами;
- безпосередня участь у процесі розробки та прийняття рішень;
- організація громадського моніторингу;
- співпраця з органами публічної влади у заходах запобігання корупційним проявам [106].

Загалом можна говорити про поширеність фактів системного залучення інститутів громадянського суспільства не тільки до надання послуг або прийняття незначних управлінських рішень, а й до розробки та впровадження державної політики.

Подібна практика дозволяє, по-перше, зняти з влади тягар одноосібного впливу на соціально-важливі питання, по-друге, підтримує високі соціальні стандарти, по-третє, зберігає кошти (близько 30%), котрі можна віддати на розвиток якогось соціально значущого напрямку. Окрім того, це надає реальну можливість підняти рівень зайнятості населення. Так, у країнах ЄС в діяльності

інститутів громадянського суспільства залучено від 4,4 до 14 % з загальної кількості працездатних громадян, котрі не тільки мають можливість самостійно вирішувати суспільні проблеми, а й отримувати постійну заробітну плату, а головне – допомагати залученню інвестицій у соціальну сферу, що не завжди вдається владним органам [186].

Очевидним є те, що в Україні органам публічної влади варто більш активно залучати інститути громадянського суспільства до надання послуг населенню. Подібний варіант децентралізації послуг має свої переваги та дозволяє побудувати міцний ланцюжок взаємодії у форматі «органи публічної влади → інститути громадянського суспільства → громадяни». При цьому, беручи приклад з розвинених демократичних країн, налаштовувати таку взаємодію слід у двосторонньому напрямку. В результаті громадяни будуть отримувати послуги та вирішення власних проблем, а влада отримуватиме: 1) економію ресурсів; 2) постійну допомогу у реалізації управлінських рішень; 3) зворотній відгук та постійний зв'язок, що дозволить актуальною інформацією та конструктивними пропозиціями; 4) позитивний імідж та повагу з боку суспільства.

Показовим для України є те, що громадяни в країнах ЄС вже довгі роки самостійно без допомоги з боку влади проявляють свою громадську позицію, намагаються активно приймати участь у вирішенні суспільно важливих питань, запобігати порушенням прав людини, протидіяти корупційним проявам тощо.

Якщо порівнювати ставлення людей до можливості впливу на владу й прийняття владних рішень, то Україна в цьому питанні значно відстає (рис. 3.7).

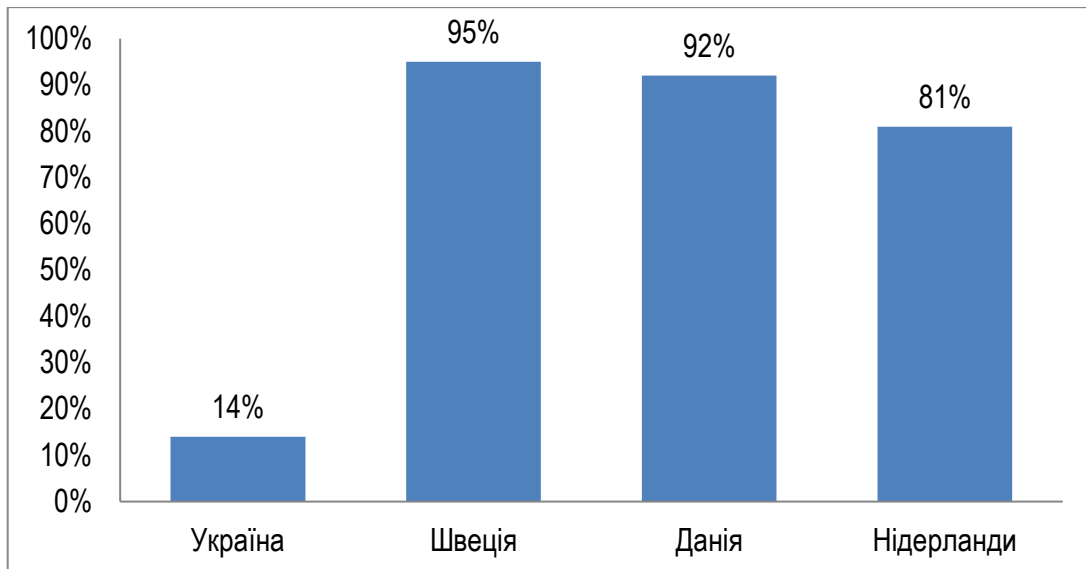

Рис. 3.7. Відсоток громадян, які вважають, що їх голос має значення і вони можуть впливати на владу

Джерело: сформовано автором на основі [22; 118].

Різниця в цьому плані між українськими та європейськими громадянами є занадто великою. Це наглядно характеризує те, що в Україні потрібно ще проводити багато роботи у плані залучення інститутів громадянського суспільства до проведення інформаційно-просвітницької роботи та підвищення рівня громадської активності.

Як свідчить практика, формування механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства багато в чому залежить від історичних факторів, а також менталітету населення конкретної картини. Цікавим є приклад Португалії та Іспанії, де пік формування інститутів громадянського суспільства прийшовся на 60-ті - початок 70-х років ХХ століття. До цього часу країни Піренейського півострова вже відбудувалися після другої світової війни, проте стан економіки та загальний рівень життя були достатньо низькі. Це в свою чергу мало свій вплив на стан розвитку громадянського суспільства та на фактичну відсутність підтримки з боку держави.

Піднесення громадського руху розпочалося з так званих сусідських громад, котрі ставили за мету перш за все вирішення соціальних питань спільного проживання. На початку своєї діяльності подібні об'єднання

займалися вирішенням питань житлово-комунального господарства, благоустрою, підтримки правопорядку тощо. Через відсутність підтримки або навіть протистояння з боку органів публічної влади, сусідські громади зазнавали утиску та вимушені були звертатись по допомогу з боку правозахисників, представників мас-медіа, а також спеціалістів з забезпечення благоустрою (інженерів, архітекторів тощо). Завдяки залученню широкого кола спеціалістів такі громади змогли перетворитися на повноцінні інститути громадянського суспільства, що ставали на захисті прав громадян та були посередником у взаєминах з владою. Результатом стало переконання громадян у тому, що шляхом об'єднання і спільних дій вони можуть вирішити більшість своїх проблем та задовольнити свої потреби, а органи публічної влади усвідомили необхідність співпрацювати з інститутами громадянського суспільства [48].

Зазначений досвід свідчить про те, що можливим є розгортання діяльності інститутів громадянського суспільства знизу навіть за складних умов та утиску відносно їх діяльності. Певний час владні органи хоч і знаходились осторонь процесі формування громадянського суспільства в Португалії та Іспанії, проте усвідомлення ситуації дозволило прийти до наступної стадії взаємодії та співпраці, що дало поштовх для розвитку цих держав.

Розглянуті сусідські громади можна назвати специфічною аналогією ОСН [87] та ОСББ [86], котрі в Україні існують вже достатньо давно, однак їх участь у суспільному житті можна назвати несистемною. ОСН масштабно організовувались з 2003 по 2007 роки, а також у незначній мірі у 2012-2013 роках. В останні ж роки в умовах проведення децентралізації формування нових ОСН майже припинилось. Це пов'язують із складнощами у реєстрації, низьким рівнем активності громадян та функціонуванням в умовах відсутності ресурсів [67, с. 294].

Дещо краща ситуація з ОСББ, оскільки з початком проведення реформи децентралізації держава приділяла значну увагу цим об'єднанням, котрі дозволили оптимізувати систему ЖКГ. На думку спеціалістів, вони мають значний потенціал у збереженні та покращенні житлового фонду. Проблема

лише в забезпеченні кваліфікованого управління, використанні наявних ресурсів та розпорядженні власним потенціалом [71]. Слабким місцем ОСББ як раз є відсутність достатньої кількості людей, здатних забезпечити якісну роботу.

Звісно, що у порівнянні з Іспанією чи Португалією, в Україні зазначені об'єднання проявляють значно меншу активність та не можуть в повній мірі виступати як повноцінні інститути громадянського суспільства, котрі на постійній основі взаємодіють з владою та забезпечують задоволення потреб громадян. Однак, цього можна досягти завдяки певним крокам з боку влади. Так, бажаним є:

- перегляд законодавства у плані спрощення функціонування ОСН;
- юридична допомога та супровід ОСН та ОСББ;
- проведення періодичного навчання представників зазначених об'єднань для підвищення їх досвіду;
- інформаційний супровід роботи ОСН та ОСББ для збільшення громадської підтримки цих інститутів та загалом підвищення громадської активності;
- залучення спеціалістів для тимчасового супроводу у поточній роботі для набуття досвіду керівництва об'єднань;
- організація заходів з обміну досвідом між представниками різних ОСББ (семінари, конференції, круглі столи тощо), а також стажування в найбільш ефективно діючих об'єднаннях.

Таким чином, через участь органів публічної влади може бути з часом забезпечено досягнення португальського та іспанського результатів, коли подібні об'єднання громадян перетворюються з пасивних виконавців на повноправних учасників діалогу з владою. Тим самим може бути забезпечено активізацію громадськості, котра об'єднавшись в ОСН та ОСББ зможе не тільки діяти з метою покращення умов проживання, а й стануть учасниками у взаємодії з органами публічної влади. В умовах децентралізації така взаємодія може допомогти більш ефективно працювати органам місцевого самоврядування. Багато в чому подібні об'єднання значно кращі за інші громадські організації,

об'єднання, ЗМІ тощо, оскільки у такій взаємодії значно легше вирішувати проблеми саме локального рівня.

Вартий уваги досвід Франції у функціонуванні механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Там існує своєрідний поділ інститутів громадянського суспільства за напрямками їх діяльності:

- забезпечення матеріальних та духовних потреб громадян;
- взаємодія з різними інститутами громадянського суспільства;
- взаємодія з органами публічної влади через лобіювання своїх інтересів

[151, с. 422].

Лобіюванню, вірогідно, варто приділити більше уваги, оскільки воно передбачає систематичний тісний контакт між інститутами громадянського суспільства та владними органами. Таким шляхом відбувається транзит думок, настроїв та очікувань громадян через інститути громадянського суспільства до органів публічної влади. Цьому сприяє спрощена процедура створення громадських організацій, котре не вимагає отримання дозволів, а лише передбачає подання заяви з визначенням статутних положень. Це фактично дозволяє будь-якій групі громадян сформуватись у власну громадську організацію та налагоджувати взаємодію з владою. Таким чином забезпечується легітимація управлінських рішень, котрі приймаються не самостійно органами публічної влади, а на основі вимог громадськості та у тісному контакті з їх представниками у вигляді окремих інститутів (додаток Д).

За останній час в Україні було у значній мірі спрощено процес реєстрації громадських об'єднань завдяки розповсюдженню електронного документообігу та використання сучасних інформаційних технологій [76]. Однак, процес реєстрації не позбавлений проблем, серед яких недостатня поінформованість громадян та загалом відсутність зацікавленості у більшості громадян. До того, ж в Україні дещо викривлене сприйняття лобізму. У ньому бачать прояв політичної діяльності або навіть політичної корупції.

На думку дослідників, в Україні не вистачає запровадження

плюралістичної моделі лобіювання, згідно якої реалізується не вплив окремих політичних діячів та представників бізнесу на прийняття нормативних документів, а масовий вплив громадян шляхом представлення їх інтересів через громадські об'єднання [173]. Наразі відсутній закон, котрий би регламентував питання лобізму.

Отже, нагальною потребою є прийняття такого документу, котрий би забезпечив офіційне закріплення такого виду захисту свої інтересів та створив би умови для організації контролю з боку громадськості, забезпеченню прозорості влади, політичних партій та громадських об'єднань у цих питаннях. Як відмічають спеціалісти, узаконення лобізму дасть можливість посилити боротьбу з корупцією в країні. Проте, для реальності змін потрібно ще провести комплекс заходів, серед яких:

- подолання монополізму в економіці;
- реальне переслідування за корупційні правопорушення;
- заняття депутатської недоторканості [105].

Корисним для України є також досвід Сполучених Штатів Америки. Перш за все слід відмітити особливість сприйняття владно-суспільних відносин на ідеологічному рівні. Стосунки між інститутами громадянського суспільства та владою сприймаються там не як протистояння чи протиставлення інтересів, а як партнерство та взаємопоглинання. У США зміна керівництва після виборів супроводжується кадровими перестановками у багатьох структурах, де відбувається ротація держслужбовців на представників громадського сектору та навпаки. Тим самим забезпечується поєднання держави із суспільством де громадяни можуть проявляти власні інтереси, інтереси громадської організації або політичної партії. При цьому кожен усвідомлює важливість саме державних інтересів, оскільки вони у більшій мірі співпадають з особистими інтересами та дозволяють реалізувати себе [151, с. 425]. Звісно, що у США формування такої системи взаємодії відбувалося протягом багатьох років, проте саму ідеологію можна взяти за основу при проведенні просвітницької діяльності. Певним прикладом можуть стати події останніх років, коли широка громадськість стала

свідком того, що на політичні посади масово стали потрапляти нові люди, котрі представляли коло громадських організацій, інтелектуальної еліти, нових представників сучасного бізнесу тощо.

Не меншої уваги заслуговує досвід Польщі, котра також перебувала у соціалістичному таборі та мала схожі з Україною передумови формування громадянського суспільства. Наприкінці 80-х - початку 90-х років тут, як і в інших країнах Центрально-Східної Європи розпочались широкомасштабні перетворення, котрі мали на меті перехід від радянської моделі існування держави до демократичної. На відміну від України, у Польщі доволі швидко пройшла перебудова політичної системи та за підтримки Європейського Союзу розпочались економічні перетворення. Разом з інтенсивними економічними та політичними змінами було дано поштовх розвитку громадянського суспільства, котре мало стати основою для входження країни до ЄС. Характерною на той час стала підтримка громадського сектору з боку держави, що дозволило отримати значний кредит довіри з боку громадян.

Згідно програм стратегічного розвитку інститути громадянського суспільства у Польщі визнаються повноправними учасниками суспільно-політичного життя. Їх наділено двома ролями:

- по-перше, наглядача (проведення моніторингу діяльності органів публічної влади, конструктивна критика, проведення консультацій);
- по-друге, виконавця (зазначені інститути мають виступати в числі виконавців для впровадження державної політики) [190, с. 85].

В цілому таке ставлення виправдовує себе, оскільки громадськість має великий потенціал, котрий влада як раз і використовує для вирішення суспільно значущих проблем. Залучення в ролі виконавців теж має позитивний результат, оскільки наближає процес надання послуг безпосередньо до громадян та підтримує посередницький статус інститутів громадянського суспільства.

Серед переваг, що забезпечують ефективне функціонування механізмів взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади в Польщі можна відмітити наступне:

- розвинена нормативно-правова база, що регламентує різні аспекти діяльності вищезазначених інститутів;
- можливість реального впливу на прийняття управлінських рішень, в тому числі на вищому рівні (референдум, законодавча ініціатива);
- фінансова підтримка соціальної сфери з державного та місцевого бюджетів;
- взаємодія влади та інститутів громадянського суспільства з підтримки меценатської діяльності;
- активна підтримка правозахисних організацій та залучення громадських організацій до моніторингу діяльності органів публічної влади;
- пропагування громадської активності;
- систематична робота консультативних органів при органах публічної влади;
- об'єднання інститутів громадянського суспільства для лобювання своїх інтересів;
- формування діалогу на засадах автономності [190, с. 87-88].

Можна констатувати, що польський досвід для України є вкрай корисним, оскільки у схожих умовах там змогли забезпечити ефективне функціонування механізмів взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства. Перше, що б варто було перейняти, це парадигма автономності громадянського суспільства. Влада має не стільки приймати участь у діяльності інститутів громадянського суспільства, скільки забезпечити дієвою нормативною базою та підтримувати за необхідності.

Отже, на сьогоднішній день є достатньо великі розбіжності у європейській та українській практиці розбудови громадянського суспільства й налагодження взаємодії між органами влади та інститутами громадянського суспільства. Це прослідковується як у діяльності влади (недовіра по відношенню до інститутів громадянського суспільства, небажання співпрацювати, відсутність досвіду співпраці, суперечливість нормативно-правової бази тощо), так і з боку громадськості (недовіра до влади, зневіреність у можливості впливати на владу,

низький рівень політичної та правової освіти, відсутність досвіду, небажання самостійно вирішувати проблеми тощо).

Для вирішення цієї сукупності проблем потрібно провести великий об'єм роботи, що фактично повинна вплинути на докорінні зміни у свідомості українських громадян. В цьому напрямку може бути корисним використання досвіду країн ЄС, котрі пройшли довгий шлях у процесі розвитку громадянського суспільства. Однак, варто відмітити, що копіювання досвіду, норм та стандартів навряд чи призведе до позитивного результату. Ефективно провести реформування у даному напрямку можна лише на основі глибокого опрацювання європейського досвіду з одного боку, та комплексу заходів науково-дослідного й просвітницького напрямку – з іншого. Не зайвим також може бути акцент на тому, що розвинені демократичні країни протягом довгого часу розбудовували свої системи, тому не слід очікувати швидких перетворень в Україні. Головною умовою має бути лише певна стабільність у суспільно-політичному житті, а також бажання влади та громадян знаходити консенсус.

Як свідчить досвід країн з більш розвиненою суспільно-політичною системою, в Україні потрібно переглянути відношення до громадянського суспільства. І владі, і громадянам слід усвідомити те, що влада та суспільство не протистоять одне одному, а діють в одному напрямку – на розвиток держави. Звісно, усе це повинно супроводжуватись переглядом існуючого законодавства та приведенням його до загальновизнаних стандартів. Бажаним в цьому напрямку може бути залучення інститутів громадянського суспільства у тому числі й до оптимізації українського законодавства. Позитивний досвід хоча б на прикладі декількох законів дасть змогу започаткувати практику систематичної співпраці на засадах взаємоповаги та визнання спільності цілей.

3.2. Розвиток механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах суспільно-політичних трансформацій

Публічне управління – складне та багатогранне суспільне явище, котре так чи інакше має відношення до життєдіяльності людини, груп людей та суспільства в цілому. У першу чергу від стану розвитку системи публічного управління залежать благополуччя громадян, рівень задоволеності їх інтересів та можливість реалізувати себе. Це накладає відповідальність на представників влади усіх рівнів, але, водночас, згідно Конституції саме народ в цілому є джерелом влади.

Відповідно можна говорити про те, що кожен громадянин несе відповідальність за ситуацію в країні, рівень її розвитку, соціально-економічний та політичний стан. Отже, кожен має бути свідомим громадянином, проявляти зацікавленість до проблем суспільства, а також по можливості приймати участь у їх вирішенні незалежно від того, який сектор вони представляють (приватний, публічний або громадський).

Останніми роками в Україні відбувається суспільно-політична трансформація, котра супроводжується реформами в різних сферах. Згідно офіційного тлумачення КМУ виділяються такі напрямки проведення змін (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Напрямки суспільно-політичної трансформації в Україні

Джерело: [149].

В цілому цей поділ можна вважати умовним, оскільки перетворення є комплексними і так чи інакше взаємопов'язані, мають взаємний вплив. Процес формування ефективної системи публічного управління пов'язаний з децентралізацією та діджиталізацією. Разом вони мають вплив на все, що підпадає під сферу впливу органів публічної влади, у тому числі й проведення реформ в інших напрямках: захист прав громадян, запобігання корупції, інфраструктура, земельні питання, бізнес-клімат, охорона здоров'я, освіта тощо.

Спираючись на тезу, що кожен є відповідальним за те, що відбувається у державі, слід наголосити на тому, що результативність перетворень залежить від владних органів та представників громадянського суспільства у вигляді окремих його інститутів. Саме їх плідна взаємодія та поєднання зусиль мають сприяти досягненню стратегічних цілей держави. Перед владою наразі постало завдання організувати процес реалізації державної політики таким чином, щоб інститути громадянського суспільства у ньому виступали у ролі постійного помічника та партнера.

Не менш важливо враховувати той факт, що суспільство не є чимось постійним, воно з часом змінюється під впливом великого спектру факторів. Відповідно органам публічної влади слід бути постійно у контакті з інститутами громадянського суспільства, котрі являють собою яскравих представників суспільних настроїв, очікувань, вподобань тощо. В цьому напрямку однією з основних цілей влади може стати налагодження дієвих механізмів взаємодії з вищезазначеними інститутами. У подібному процесі не можна очікувати стихійного підйому рівня активності з боку громадян та збільшення кількості інститутів громадянського суспільства. Одним з завдань, що постають перед органами публічної влади як раз є вироблення комплексу заходів, котрі дозволять довести громадянське суспільство в Україні до того рівня, коли народ без спонукання буде самостійно проявляти зацікавленість до участі в управлінській діяльності.

Для досягнення зазначеної мети потрібно розробити та реалізувати комплекс заходів нормотворчого, організаційного та просвітницького характеру.

З огляду на суперечливу ситуацію зі станом громадської свідомості українців одним з ризиків на визначеному шляху можна виділити необхідність збереження балансу між управлінням суспільством та повністю ліберальним відношенням до того, як воно розвивається. Іншими словами, влада має створювати відповідні умови для розвитку, підштовхувати та спонукати до дій, але в той же час не можна жорстко регламентувати діяльність тих самих інститутів громадянського суспільства, оскільки це виключить можливість побудови партнерських стосунків.

Реформа децентралізації дозволила наблизити владу до народу, а відповідно й до окремих інститутів, котрі його представляють. Зміни адміністративно-територіального устрою дають змогу розпочати з низового рівня забезпечити владно-суспільну взаємодію та взаємовплив на більш високому якісному рівні. Без сумніву, потенціал таких взаємин складно переоцінити, оскільки забезпечивши постійну активність громадськості та стабільно позитивний імідж влади можна забезпечити делегування низки функцій з моніторингу та оцінювання інфраструктури, житлово-комунального господарства, благоустрою, стану навколишнього середовища тощо. Так само, громадськість, як зацікавлена сторона, може проводити різні дослідження, займатись пошуком та аналізом інформації, виробленням прогнозів та, врешті-решт, формуванню пропозицій для прийняття управлінських рішень. Завдяки цьому може бути вивільнено час та ресурси, котрими органи публічної влади зможуть більш ефективно розпоряджатись завдяки отриманню цілісної картини щодо наявних проблем, факторів їх виникнення, можливих перспектив та варіантів вирішення.

На передній план в умовах суспільно-політичної трансформації в Україні виступає питання оптимізації законодавства та наближення його до загальноновизнаних демократичних стандартів. Одним з першорядних напрямків можна виділити як раз розгляд та усунення недоліків діючих норм, що стосуються функціонування інститутів громадянського суспільства та порядку їх взаємодії з органами публічної влади на різних рівнях.

На сьогодні «Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки» [200] вже застаріла, натомість осучаснена стратегія на 2021–2026 рр. досі ще знаходиться на стадії опрацювання. Підготовка стратегії розпочалася ще в липні 2020 р., однак станом на початок вересня 2021 р. є лише схвалений проект документу, який знаходиться на стадії обговорення [148]. Отже, нагальною проблемою є прийняття зазначеної стратегії з врахуванням можливих змін, що відбулись за більш ніж рік опрацювання цього документу. Наявність основоположного програмного документу має забезпечити більшу унормованість та організованість функціонування інститутів громадянського суспільства та створити сприятливі умови для їх взаємодії з органами публічної влади.

Очевидним є те, що в плані розвитку громадянського суспільства, а тим більше збільшення активності й створення окремих інститутів держава не може використовувати прямий примус.

Ще десять років тому деякі дослідники доходили до висновку, що для удосконалення механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства від держави вимагається забезпечення низки факторів, серед яких:

- наявність політичної волі та готовність поступитись владою для задоволення суспільних потреб;
- усвідомлення значущості владно-суспільної взаємодії;
- посилення боротьби з корупцією та реальна практика її запобігання;
- забезпечення правопорядку та захист прав громадян;
- сприяння розвитку громадської ініціативи [45].

Коментуючи такі пропозиції слід наголосити на тому, що за минулі роки подібні думки не втратили актуальності. Забезпечення правопорядку та зменшення рівня корумпованості в країні, дивлячись на сьогоднішні тенденції, є реальною перспективою. В свою чергу усвідомлення значущості владно-суспільного партнерства та сприяння підвищенню громадської активності багато в чому залежить саме від політичної волі. Що характерно, потрібна політична

воля не тільки у представників центральної влади, а й публічних службовців на місцях. Завдяки проведенню децентралізації підвищується значення місцевої влади, котра до того ж наближується до громадян, які отримують можливість впливати на формування цієї влади та подальше прийняття управлінських рішень. Відповідно, громадяни самостійно або через участь інститутів громадянського суспільства можуть просувати до влади свідомих людей, котрі знайомі з суспільними потребами та готові до співпраці.

Політична воля до змін вважається рушійною силою та визначною якістю представника влади, проте її дієвість залежить не від однієї особистості, а від сукупності осіб, оточення, наявності професійних досвідчених кадрів. Експертна команда, як і сам політичний діяч, має бути порядною та чуйною до суспільних потреб [96, с. 363]. В цілому реалізація такого положення є реальною, однак, на нашу думку, деякі проблеми породжує положення Виборчого кодексу [40], згідно якого склад місцевих рад та посади місцевих голів залежить від політичних партій і лише опосередковано від місцевих громадських об'єднань, профсоюзів, ЗМІ тощо. Це може створювати ситуацію, коли місцева влада залежить не стільки від громади, скільки від партійних організацій, котрі в силу своєї спрямованості переслідують власні інтереси. Відповідно, прояв політичної волі до проведення змін, до налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства відсуваються на другий план.

Варто також погодитись із думкою про те, що прояв політичної волі до змін загалом залежить в однаковій мірі від окремої особистості (політичного діяча, представника влади), від команди, від суспільства загалом та від його інститутів [180]. Саме спільні зусилля можуть призвести до позитивних результатів. Маємо ситуацію, коли потребується поєднання:

- волі окремої особи до змін;
- волі суспільства;
- можливості просунути до влади представників, що володіють необхідними якостями;
- готовності діяти при владі в інтересах своїх виборців;

- готовності йти на зустріч інститутам громадянського суспільства, котрі мають потенціал для формування виваженої політики на місцевому рівні та прийняття ефективних рішень.

Поряд з наявністю політичної волі необхідним елементом налагодження партнерських зв'язків між владою та громадянами слід розглядати й легітимність або соціальну довіру. Як свідчить практика, кредит довіри, що надається новим представникам влади після виборів має обмежений термін дії. З часом довіра громадян зменшується, до того ж додається традиційне вже скептичне ставлення до будь-якої влади, про що свідчать результати численних соціологічних опитувань, згідно яких значна частина суспільства не довіряє вищому керівництву держави.

Дещо краща картина з довірою місцевій владі, проте, очевидно, що така довіра має свої межі і перспективи, які надано децентралізацією на довгий час не утримають стабільність ситуації. А отже, перед місцевою владою постає завдання не лише утримати рівень довіри на попередньому рівні, а й намагатись його підвищувати. Це потрібно в першу чергу для того, щоб органи публічної влади могли ефективно працювати, реалізовувати державну політику та забезпечувати задоволення потреб громадян без опору з боку тих самих громадян або інститутів, в котрі вони об'єднуються.

Одним з перших та найбільш дієвих механізмів взаємодії, котрий на думку спеціалістів може мати позитивний ефект, є проведення соціологічних досліджень. На сьогодні у діяльності органів публічної влади, особливо на місцевому рівні, є достатньо велика проблема у вигляді нестачі або взагалі відсутності кваліфікованих кадрів для проведення подібних досліджень. Відмічається умовний поділ такої взаємодії відповідно до подальших дій на конструктивну та деструктивну форми. Конструктивної форми вона набуває за умов, коли влада досліджує та аналізує ситуацію, робить висновки та задовольняє потреби громадян хоча б частково. Таким чином підвищується соціальна довіра до влади. У випадку ж, коли дослідження відбувається лише для того, щоб було зафіксовано сам факт його проведення, а єдиним результатом

стають обіцянки та розмови про майбутні перспективи, то набувається деструктивна форма. В таких умовах відношення громадян до влади кардинально змінюється і рівень довіри знижується. На сьогоднішньому етапі деструктивна форма превалує і це потребує негайної зміни парадигми [152].

З огляду на той факт, що в органах публічної влади не вистачає спеціалістів та й загалом до влади в населення менше довіри, аніж у інститутів громадянського суспільства, варто говорити про доцільність залучення до соціологічних досліджень цих інститутів. Подібний аутсорсінг може мати низку позитивних ефектів, серед яких:

- 1) вивільнення часу роботи співробітників та економія ресурсів;
- 2) отримання владою більш ширшої інформації щодо нагальних проблем та очікувань громадян;
- 3) ознайомлення з різними варіантами вирішення проблем;
- 4) налагодження тісного контакту владних органів з інститутами громадянського суспільства;
- 5) потенційна підтримка дій влади у разі, якщо буде враховано надані рекомендації;
- 6) поділ відповідальності між владою та суспільством за реалізацію управлінських рішень.

Як результат – підвищення соціальної довіри, зміцнення авторитету влади та запровадження позитивної практики взаємодії. Хоча б одноразовий факт передання співпраці у повному циклі (рис. 3.9) може призвести до позитивного руху владно-суспільній взаємодії. До того ж, якщо орган публічної влади звертатиметься до представників приватного сектору, об'єднань підприємців, спілок виробників тощо, то окрім підвищення довіри можна ще отримати позитивний економічний ефект у вигляді покращення бізнес-клімату й, відповідно, збільшення надходжень до бюджету.

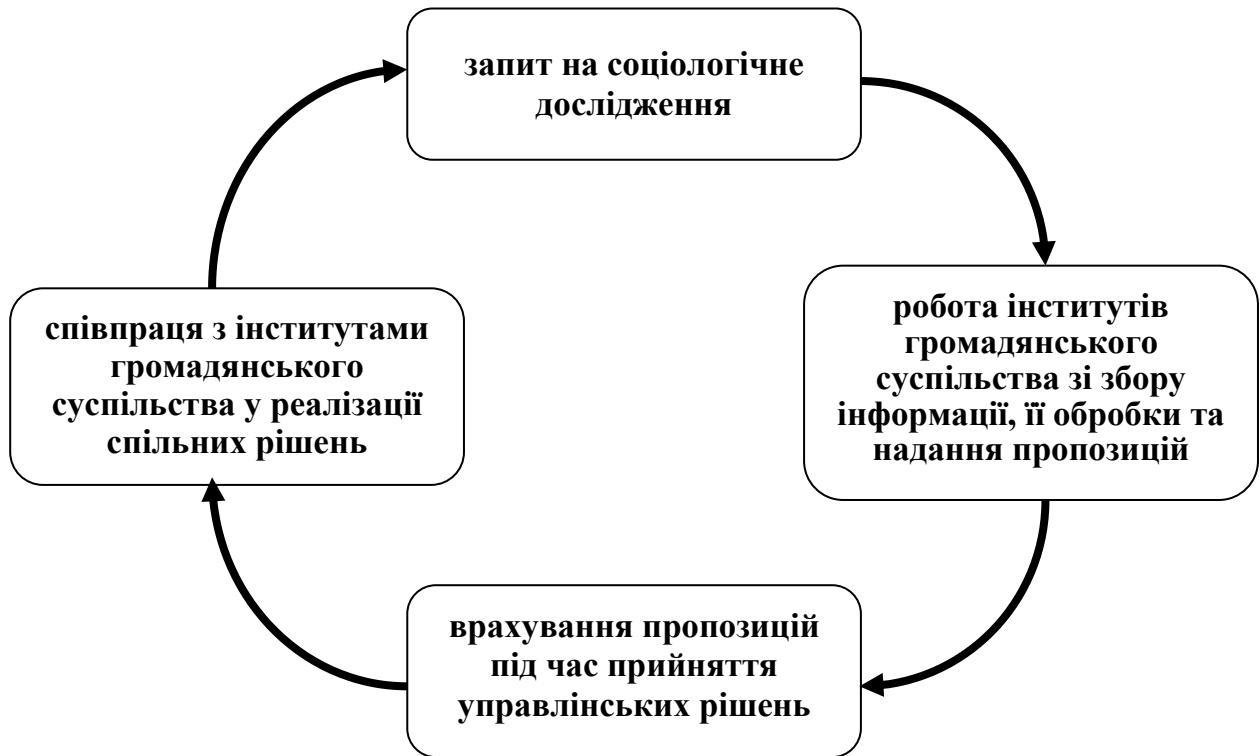

Рис. 3.9. Цикл владно-суспільної взаємодії з підвищення соціальної довіри на основі проведення соціологічних досліджень

Таким чином можна створити умови для активізації громадян та їх об'єднання у окремі організації для висловлення спільних потреб й прийняття участі у вирішенні наявних проблем. Головним позитивним ефектом повинна стати довіра до влади загалом та окремих її представників, стабілізації суспільного середовища, інтеграція громадськості в управлінську діяльність та подолання проблеми недовіри, котра є загрозою для нормальної продуктивної роботи органів публічної влади [209]. Також можна говорити про перспективу формування дієвої інфраструктури владно-суспільної взаємодії на основі соціального партнерства між органами місцевого самоврядування (що сформовані з представників громади та діють в інтересах громади) й інститутами громадянського суспільства (що також сформовані з представників громади та захищають їх інтереси).

Перспективним напрямком у вдосконаленні діючих механізмів владно-суспільної взаємодії є впровадження у роботі органів публічної влади маркетингової комунікації. Вона як раз і передбачає формування зв'язків в

умовах суспільно-політичних трансформацій та швидкого перебігу подій. Система публічного управління в Україні, на жаль, достатньо неповоротка та не завжди спроможна оперативно реагувати на змінюване середовище.

Слід погодитись із думкою спеціалістів-психологів, котрі стверджують, що сьогодення побудова комунікацій між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства має значні прогалини та не забезпечує використання у повному обсязі канали зв'язку. Замість повноцінного діалогу проводиться інформування населення з рідкісним отриманням відповідей. Серед причин відсутності повноцінного постійного діалогу виділяють :

- організаційні (проблеми у взаємодії та обміні інформацією між різними підрозділами владного органу);
- нормотворчі (невраховання або мінімальне врахування розвитку комунікацій під час формування та прийняття стратегічних документів);
- кадрові (спеціалістів з комунікацій в органах публічної влади недостатньо);
- ідеологічні (зверхнє ставлення до значущості комунікацій у внутрішній взаємодії та взаємодії з інститутами громадянського суспільства) [109, с. 52].

Загалом усю низку причин можна пов'язати з ідеологічною проблемою та необачністю більшості керівників і загалом особливістю функціонування органів публічної влади. Вони за своєю сутністю є доволі консервативними і впровадження новацій може відбуватись протягом довгого часу, а тому бажаним є оновлення (омолодження) складу публічних службовців, залучення фахівців по зв'язках з громадськістю та систематичне підвищення кваліфікації з питань комунікації з суспільством та ЗМІ, використання новітніх засобів спілкування й поширення інформації, маркетингу тощо.

Використання практики маркетингових досліджень у діяльність органів публічної влади можна вважати вимогою часу, оскільки доволі важко приймати ефективні управлінські рішення в умовах нестачі інформації. Спираючись на те, що не всі органи публічної влади можуть собі дозволити розширення штату підрозділів по зв'язках з громадськістю, залучати до їх роботи дійсно

професіоналів, а іноді взагалі не мають можливості утримувати окремих спеціалістів для виконання подібних функцій, вбачається перспективним взаємодія у цьому напрямку з різними інститутами громадянського суспільства. Враховуючи те, що на відміну від процесу підготовки та прийняття управлінських рішень, процес комунікацій має менш складний характер та у більшості випадків не передбачає участі представників керуючого складу органу публічної влади (як це може відбуватись під час роботи різних дорадчих органів), то взаємодію у цьому напрямку можна дещо спростити.

Необхідно відпрацювати механізм систематичної взаємодії публічних службовців, відповідальних за публік релейшнз та представників засобів масової інформації, представників найбільш активних громадських об'єднань та спілок:

- для перших – це можливість безпосереднього контакту з інститутами громадянського суспільства, котрі можуть використовувати свій потенціал для проведення різноманітних маркетингових досліджень відносно діяльності органів публічної влади;
- для других – це можливість першими отримати актуальну інформацію, стати причетними до суспільно корисної справи, вплинути на роботу владного органу, популяризувати власну діяльність тощо.

Паралельно із цим самими органами публічної влади мають докладатись зусилля для освоєння новітніх технологій (соціальні мережі, месенджери тощо) для налаштування двосторонніх зв'язків з громадянами. Особливістю сьогоденного суспільства є те, що ЗМІ втратили свою індивідуальність у питаннях поширення інформації, у тому числі й щодо діяльності влади. Це диктує нові умови для забезпечення більшої відкритості влади та поширення інформації відносно прийняття управлінських рішень, очікування подій тощо.

Слід враховувати те, що зараз будь-яка особа з більш-менш сучасним смартфоном може швидко поширити інформацію, прокоментувати її, розпочати обговорення найбільш цікавих для громадськості питань. Ті ж самі блогери можуть слідкувати за діями органів публічної влади, їх керівництва та звичайних працівників, за офіційною та неофіційною інформацією, котра з'являється у

мережі Інтернет. Згодом така накопичена інформація поширюється з різними коментарями й повідомленнями та може з однаковою ймовірністю нести як позитивний, так і негативний характер. Відповідно, владі через своїх уповноважених представників слід самим ініціювати діалог з широкою громадськістю, пропонувати ознайомитись з інформацією, звернути увагу на існуючі проблеми, висловити пропозиції щодо їх вирішення. Маркетингові комунікації у владно-суспільній взаємодії можуть мати наступний вигляд (рис. 3.10).

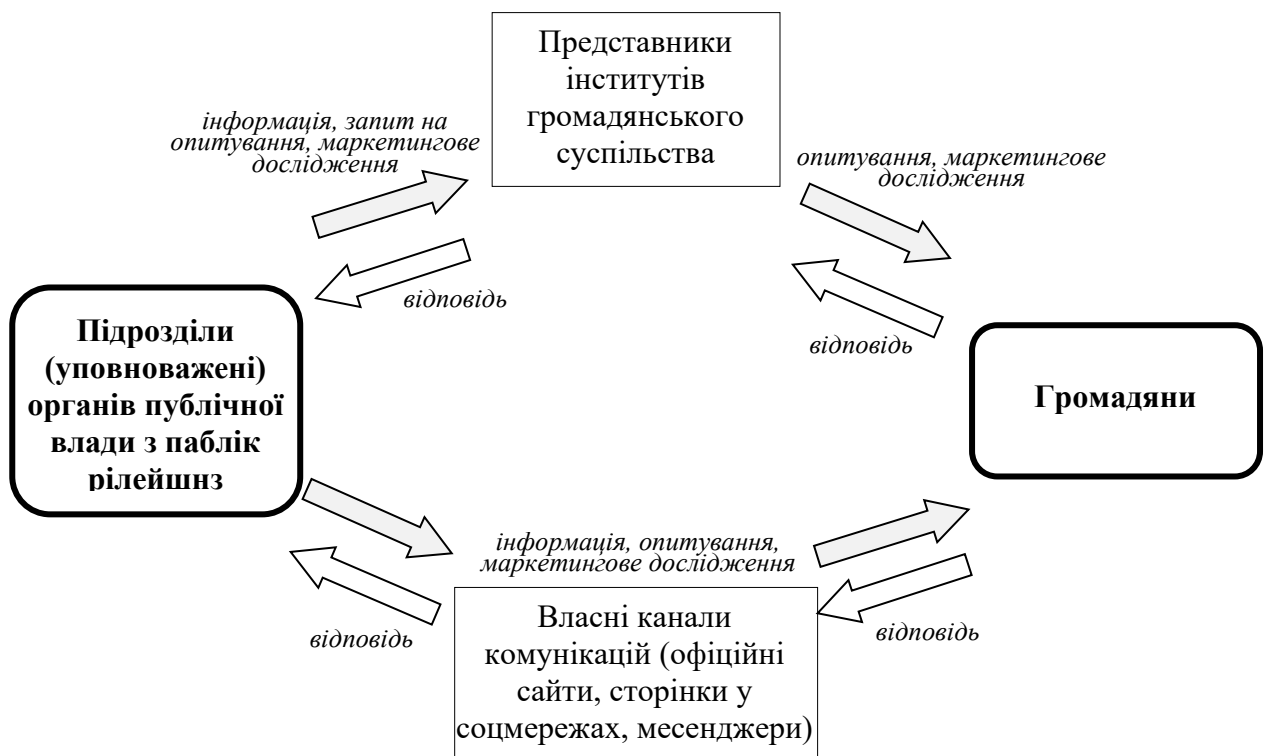

Рис. 3.10. Побудова зв'язків у маркетингових комунікаціях органу публічної влади

Організація взаємодія подібним чином дає змогу органам публічної влади швидко та з мінімальними витратами часу й ресурсів:

- визначати очікування громадян;
- пропонувати на розгляд ідеї щодо подальшого розвитку;
- встановлювати громадську думку відносно владного органу та його дій;
- корегувати свою діяльність;

- приймати рішення з більшим рівнем соціальної ефективності;
- підтримувати позитивний імідж влади та підвищувати авторитет серед громадян.

Особливо корисним є використання маркетингових комунікацій на місцевому рівні, оскільки це дозволяє:

- окреслити перспективні напрямки взаємодії між публічним, громадським та приватним секторами;
- встановити основні тенденції соціально-економічних та політичних відносин у на місцевому рівні;
- окреслити базові кроки для створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення сталого розвитку.

Варто погодитись із думкою про те, що загалом використання маркетингу у діяльності органів публічної влади дозволяє повернутись до соціальних витоків бюрократії, зорієнтуватись на задоволенні суспільних потреб та виправданні очікувань громадян [172]. Саме у таких умовах мають сформуватися тісні партнерські стосунки між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Кінцевим результатом взаємодії може стати формування суспільно-орієнтованої системи публічного управління котра в умовах децентралізації отримує ознак пластичності та можливості до змін на локальному рівні у тісному співробітництві з громадським сектором. Як зворотна реакція – активізація громадян, їх консолідація у інститутах громадянського суспільства та включення до управлінської діяльності.

На загальнодержавному рівні у цій площині нещодавно завдяки плідній праці Мінцифри з'явився ресурс ВзаємоДія [29]. Як говорить основне його гасло, це «провідник у світ електронної демократії». Мета створення такого ресурсу є більш глобальною – розвиток електронної демократії та вихід України у лідери серед країн світу по електронній участі громадян в управлінській діяльності [142].

Якщо говорити про інститути громадянського суспільства, то завдяки ВзаємоДії пропонується створення умов для:

- полегшення процесу громадського обговорення проектів нормативних актів та надання коментарів по тих, що вже прийнято;
- започаткування процесу проведення громадської експертизи діяльності владних органів та їх посадових осіб;
- отримання фінансової допомоги на реалізацію соціально важливих проектів [29].

Цінність такого започаткування складно переоцінити, оскільки тут започатковується інноваційна для України форма владно-суспільної взаємодії в онлайн режимі. Хоча наразі роботу ще розпочато, однак вже можна виділити можливість подання інститутами громадянського суспільства своїх проектів до органів публічної влади для отримання фінансування. Що характерно, весь процес з самого початку і до кінця має бути прозорим. До того ж, не останнє місце у цьому процесі займає оцінювання громадянами, що повинно підвищити ступінь об'єктивності. Поряд із цим планується запровадження опитувань, що проводитимуться органами публічної влади щодо розробки відповідної політики, а також інформаційних супровід громадських рад.

Є сподівання, що даний проект буде реалізовано у повному обсязі та забезпечено розвиток електронного врядування в Україні. Бажаним у цьому напрямку також є поширення інформації про портал ВзаємоДія, залучення до участі максимально можливої кількості інститутів громадянського суспільства та вироблення механізму їх посередництва між владою та громадянами. Наприклад, у такому форматі:

- 1) громадянин подає пропозицію, започатковує опитування;
- 2) інститути громадянського суспільства обробляють цю інформацію та передають на загальне обговорення;
- 3) відбувається голосування;
- 4) пропозиція надається до органу (органів) публічної влади, до роботи якого було висловлено пропозиції.

У функціонуванні такого механізму взаємодії інститутам громадянського суспільства, можливо, буде передано великий об'єм роботи, однак вони в таких

умовах зможуть реалізувати себе у повному обсязі. З іншого боку, органи публічної влади будуть постійно з ними контактувати, обговорювати проблеми, спільно реалізовувати проекти тощо. В такому випадку ймовірність позитивного ефекту від владно-суспільної взаємодії може значно підвищитись.

З огляду на сучасні тенденції формування комунікацій у суспільстві варто приділяти більше уваги дослідженню Інтернет-середовища. Це пояснюється тим, що:

- по-перше, кількість користувачів має постійну тенденцію до збільшення (рис. 3.11);
- по-друге, мережа Інтернет є середовищем для інформування громадян владними органами та громадськими об'єднаннями, а також отримання зворотного зв'язку;
- по-третє, на сьогоднішній день діяльність ЗМІ частково або повністю переходить у мережу Інтернет;
- по-четверте, спілкування у мережі призводить до об'єднання за інтересами, котрі можна назвати квазіінститутами громадянського суспільства, оскільки згодом вони можуть отримати офіційне закріплення у ролі інститутів, приєднатися до вже діючих або лишаячись у напівофіційному стані згуртовувати людей для захисту своїх інтересів та взаємодії з органами публічної влади.

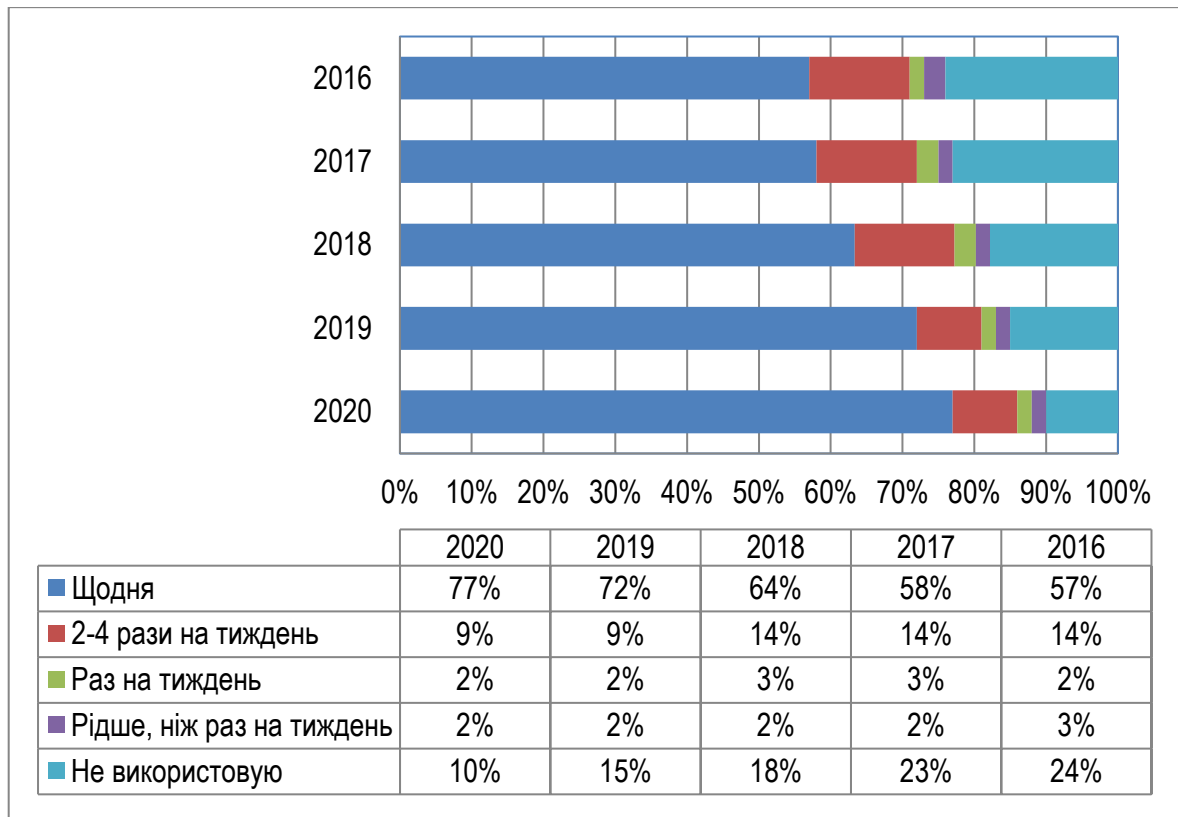

Рис. 3.11. Частота користування мережею Інтернет серед громадян

Джерело: [30].

Як можна побачити з наведеної діаграми, кількість осіб, котрі користуються мережею Інтернет сягає 90%, що дозволяє у повній мірі використовувати мережу як майданчик для спілкування з переважною більшістю громадян та розраховувати на їх активне включення до ознайомлення з новинами щодо діяльності влади, обговорення проектів управлінських рішень, висування пропозицій тощо.

Згідно результатів досліджень, за останні роки в Україні Інтернет-середовище стало місцем соціальної згуртованості та відбитком громадської активності. Так, під час подій кінця 2013 – початку 2014 років і згодом після початку бойових дій на сході країни, саме у мережі відбувалось спілкування між однодумцями, поширення інформації та консолідація активістів для ведення волонтерської діяльності, формування інститутів громадянського суспільства тощо [32, с. 3-4].

Частою стала практика саме через соціальні мережі та месенджери збирати

громадян для спільних дій щодо захисту власних прав та просування своїх інтересів. Наприклад, в умовах зростання незадоволеності діями органів публічної влади або під час кризових подій, у соціальній мережі Facebook, месенджерах Viber, Telegram створюються групи, котрі поєднують небайдужих людей. Окрім обміну інформацією та думками, вони можуть контактувати з органами публічної влади, можуть взаємодіяти з громадськими об'єднаннями.

Дослідники відмічають таку особливість, як громадська самоорганізація в Інтернет. Звертається увага на той факт, що саме тут консолідуються представники різних інститутів громадянського суспільства та свідомі громадяни, а тому органам публічної влади слід звертати більше уваги взаємодії у мережі [207, с. 63]. Завдяки цьому вже діючі механізми владно-суспільної взаємодії можуть набувати більш ефективної форми, трансформуватись під потреби суспільства, а також під впливом інститутів громадянського суспільства та впровадження ідей активних громадян формуватись нові механізми. Доказом тому може стати діяльність Міністерства цифрової трансформації [141], котре вдало впроваджує у життя на загальнодержавному рівні нові механізми та інструменти взаємодії громадян з владними органами.

Якщо говорити про локальний рівень, то органам публічної влади може бути запропоновано налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства через свої офіційні сайти, сторінки у соціальних мережах та групи у месенджерах. Окремо варто відмітити необхідність проведення просвітницької діяльності серед громадян у напрямку акцентування уваги на:

- відповідальне відношення до комунікацій у мережі Інтернет;
- підвищення рівня медіаграмотності та так званої «інформаційної гігієни» [191].

Останнє є на сьогодні вкрай важливим, оскільки може достатньо негативно впливати на соціальні процеси, в тому числі й в силу низького рівня відповідальності окремих політичних сил, політичних лідерів, громадських активістів. Отже, органи публічної влади мають як самостійними силами, так у взаємодії зі ЗМІ, громадськими організаціями, політичними партіями

цілеспрямовано:

- формувати у суспільства критичне ставлення до медіа-простору;
- привчати до систематичного аналізу інформації, отриманої з різних джерел;
- сприяти закріпленню практики протидії маніпуляціям у медіа-просторі.

Загалом органам публічної влади під час розробки програмних документів та стратегій розвитку слід включати до переліку завдань у тому числі й комплекс заходів з підтримки легітимності та збереження довіри громадян. Серед комплексу заходів повинна бути взаємодія з інститутами громадянського суспільства, котрі виступають посередниками з населенням. В реалізації цього напрямку діяльності варто забезпечити «багатоканальність» комунікацій.

Комунікація з суспільством може бути організована традиційним шляхом через підрозділи зв'язку з громадськістю (інформація щодо проектів рішень та прийнятих вже норм викладається на офіційних Інтернет-сторінках, сторінках у соціальних мережах, передається у ЗМІ та згодом потрапляє до громадян). В цьому випадку участь інститутів громадянського суспільства фактично закінчується посередництвом ЗМІ. При цьому зворотній зв'язок мінімальний та не забезпечує достатнього рівня владно-суспільної взаємодії. Від громадян за такої організації до органу владу потрапляє лише незначна частка відповідей: відгуки у соціальних мережах (як правило не мають конструктивної складової) та статті ЗМІ, в яких викладається відношення до дій влади (можуть мати тенденційне викладення в залежності від того, чиї інтереси представляє конкретний ЗМІ).

Як свідчить практика, інформація на офіційних сайтах та у соцмережах може бути загального плану й не цікавити пересічних громадян у великому обсязі. Через це дійсно необхідну для себе інформацію вони можуть пропустити. Проекти нормативних документів та управлінських рішень також розглядає невелика частка громадян, що в цілому знецінює їх викладення. В цьому плані статті у ЗМІ для багатьох можуть бути більш прийнятними, оскільки там

інформацію викладено стисло та часто з коментарями. Це створює «пастку» для свідомості людей та може формувати хибну громадську думку, оскільки коментарі здебільшого мають політичне забарвлення та упереджене відношення.

Іншим варіантом може бути підключення до комунікацій широкого кола громадських об'єднань, котрі можуть, перш за все, приймати участь у поширенні інформації та концентрації на ній уваги широкої громадськості. З огляду на кількість таких об'єднань можна говорити про перспективу більш швидкого поширення інформації серед більшого кола осіб. За подібної організації комунікативних зв'язків зворотна реакція також може швидко отримуватись та оброблятись громадськими об'єднаннями, а згодом передаватись або шляхом самостійного подання у відповідні структурні підрозділи органів публічної влади, або через роботу консультативно-дорадчих органів. Подання на пряму може бути більш швидким, подання через громадські ради дещо затримає процес, проте воно має перспективу забезпечити спільне обговорення з представниками інших інститутів громадянського суспільства.

В результаті до органу публічної влади надійде акумульована інформація з різних джерел, до того ж з коментарями, аналізом та можливими пропозиціями. Останнє може мати більше позитивних ефектів та зберегти час, котрий би владному органу потрібно було витратити на збирання інформації, її обробку, проведення аналітичної роботи, вибір ймовірних варіантів рішень та надання до обговорення громадськістю. Перспективну структурно-логічну схему комунікаційних зв'язків між владою та громадянами зображено на рис. 3.12.

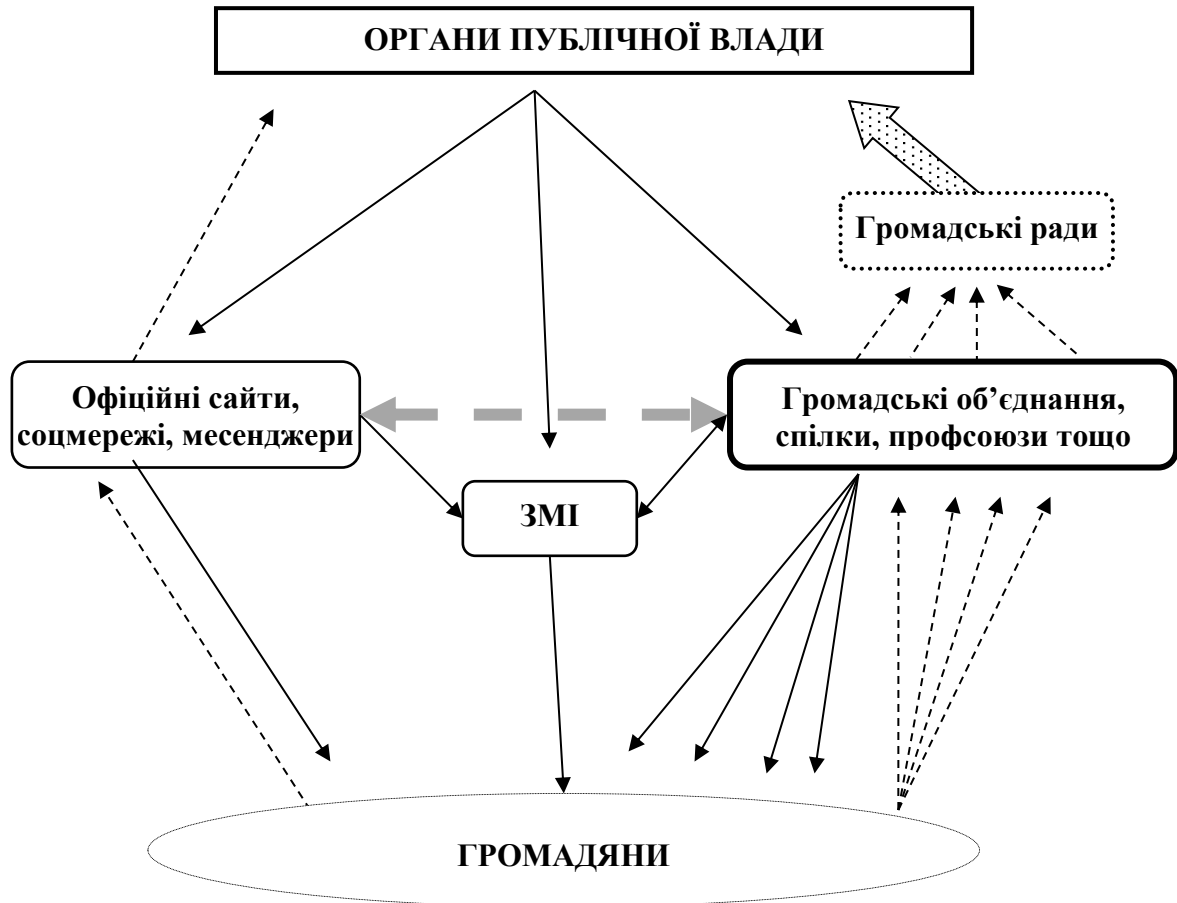

Рис. 3.12. Структурно-логічна схема комунікаційних зв'язків між владою та громадянами в умовах активної взаємодії з інститутами громадянського суспільства

Для реалізації подібного механізму взаємодії від органів публічної влади не вимагається вкладання матеріально-фінансових ресурсів або кардинальних змін у діючих нормативно-правових актах. Здебільшого потрібна наявність політичної волі, готовність співпрацювати з широкою громадськістю та забезпечити відкритість процесу прийняття й реалізації управлінських рішень.

Від різноманітних громадських об'єднань також не потребуються матеріально-фінансові витрати або вони будуть мінімальні і можуть перекриватись грошами, отриманими за реалізацію грантів, що спрямовані на розвиток громадянського суспільства та підвищення рівня інформатизації в Україні.

Будь-яке громадське об'єднання має хоча б мінімальну кількість каналів зв'язку з громадськістю (принаймні сторінки у соціальних мережах, а можливо і

сайти). Отже, їм потрібно лише активізувати свою діяльність та включитись у циркуляцію інформації між владою та суспільством. Кожен інститут громадянського суспільства в залежності від своєї спрямованості сам може вирішувати чи підключатись до конкретного інформаційного потоку та чи потрібно співпрацювати з іншими. Основним тут можна вважати багатовекторність та можливість вибору. Загалом, залучення хоча б частини діючих інститутів дозволить підвищити ефективність управлінської діяльності, спонукатиме до прийняття виважених управлінських рішень та призведе до конструктивного діалогу та обміну думок у суспільстві.

Звісно, що необхідною умовою є формування довіри до влади, забезпечення її прозорості й відкритості, а також систематичний обмін інформацією щодо своєї діяльності. Проте, налагодивши таку систему можна забезпечити ефективну реалізацію механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та з широкою громадськістю.

Значну увагу у розбудові механізмів владно-суспільної взаємодії варто приділяти громадському моніторингу процесу прийняття нормативно-правових актів та проведенню кваліфікованої експертизи проектів документів. За прикладом розвинених країн це має відбуватись систематично та з залученням представників громадського й приватного секторів, а також представників наукової еліти (особливо спеціалістів з публічного управління, права, економіки). Останні зможуть надати експертну оцінку проектам документів, а головне – на високому якісному рівні навести прогнози прийняття тих чи інших норм. Подібна практика дозволить уникнути проблем у майбутній реалізації прийнятих норм, зменшить потребу у постійному внесенні змін до діючих нормативно-правових актів.

Постійна потреба у змінах діючих нормативно-правових актах на сьогодні постала однією з найбільших проблем, оскільки нерідкою є практика, наприклад, коли у прийнятих «на швидку руку» законах містяться конфлікти між різними нормами, нелогічність викладу або навіть орфографічні помилки [114]. Результатом стає те, що марно докладаються значні зусилля, витрачаються

матеріально-фінансові та інші ресурси. Усього цього можна уникнути підключивши спеціалістів, котрі б висловлювали зауваження та пропонували варіанти вирішення ще на етапі підготовки документів.

Можна погодитись з пропозиціями спеціалістів з питань нормотворчості, котрі пропонують організувати комплексний громадський моніторинг та експертизу через:

- ознайомлення з громадською думкою щодо нормативно-правових документів та їх практичну реалізацію;
- вивчення офіційних аналітичних даних, статистики та доповідей, що готуються з цього приводу органами публічної влади;
- надання оцінки соціально-економічних, правових та політичних наслідків, котрі згодом матиме прийнятий проект нормативно-правового акту [122, с. 13].

При цьому варто наголосити на тому, що повинно бути закріплене не просто право громадськості на проведення моніторингу та експертизи, а вимога до органів публічної влади систематично пропонувати проведення такої діяльності. Для цього слід залучати усі канали комунікацій щоб охопити як можна більшу частку населення.

Серед позитивних ефектів активного залучення інститутів громадянського суспільства до моніторингу та експертизи проектів нормативно-правових актів можна виділити наступне:

- зменшення корупційних ризиків та усунення корупціогенних складових у прийнятих документах;
- систематичне ознайомлення з громадською думкою, що дозволить оперативно реагувати на прояв проблем та загроз для суспільного спокою;
- підвищення ефективності управлінських рішень, прийнятих на базі авторитетних суджень та пропозицій експертів;
- зменшення навантаження на публічних службовців;
- звернення уваги на вирішення дійсно важливих для населення проблем;
- усунення частки правових колізій, котрі заважають нормальному

функціонуванню системи публічного управління.

Окрім того, проведення громадської експертизи можна поєднувати з соціологічними опитуваннями, в ході яких дізнаватись про суспільні очікування, відношення громадськості до тих чи інших рішень. Це дасть змогу органам публічної влади об'єктивно оцінювати ситуацію та бути завчасно готовими до суспільних хвилювань.

На сьогодні, в умовах суцільної інформатизації суспільства та курсу державу на цифровізацію, для залученості громадян до участі в управлінській діяльності, прийняття управлінських рішень та суспільної співпраці фактично немає нездоланих перешкод. Хто забажає може стати учасником процесу і проблемою можуть стати лише ступінь зацікавленості до цього та, частково, невміння користуватись сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Ступінь зацікавленості громадян може бути збільшено завдяки посиленню соціальної довіри, а також через підвищення рівня політичної й правової освіти та культури. Останнє є більш дієвим у розбудові громадянського суспільства, оскільки надає загальної спрямованості для його розвитку та дозволяє підвищити громадську самосвідомість. Разом з тим, це процес достатньо довгий та складний оскільки потребує докладання багатьох зусиль з боку органів публічної влади та, з часом, зусиль інститутів громадянського суспільства. Сформувавшись самі, вони своєю діяльністю спонукатимуть інших до більш свідомого ставлення до держави загалом, державної влади, місцевого самоврядування та визначення свого місця у владно-суспільній взаємодії. Інакше кажучи, акцент потрібно робити на просвітницьку діяльність, підвищення рівня грамотності людей, виховання критично мислячих та дієвих особистостей.

Для підвищення ефективності запропонованого вище механізму взаємодії та вирішення проблеми залученості тої частки громадян, котрим важко користуватись новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, можна включити у взаємодію громадські інформаційні центри. Як влучно вказують дослідники, такі центри вже починають відігравати роль посередників у

комунікаціях між владою та громадянами. Тут збираються та систематизуються матеріали, створюється інформаційно-аналітичний базис для задоволення потреб громадян у інформації щодо функціонування системи публічного управління, сутності реформ та особливостей функціонування владних органів як на теренах України, так і за її межами. До того ж, такі центри приєднуються до інфраструктури надання адміністративних послуг громадян [164]. Відповідно, вони можуть стати дійсними центрами для:

- ведення просвітницької діяльності серед населення;
- комунікації у трикутнику публічний – приватний – громадський сектор;
- взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства;
- збирання інформації щодо громадської думки, наявних суспільних проблем та очікувань;
- проведення аналітичної роботи;
- забезпечення громадської участі у розробці, обговоренні та прийнятті управлінських рішень.

В такому випадку вже існуючі громадські об'єднання можуть отримати підтримку та нових прихильників. Також можуть формуватись нові об'єднання, особливо за умови проведення популяризаторської діяльності громадських інформаційних центрів. В цьому, знов таки, можуть допомогти як особисті зв'язки між представниками різних інститутів громадянського суспільства, так і використання соціальних мереж для швидкого поширення думок, пошуку однодумців, формування спільних рішень тощо.

Отже, в силу обставин що наразі склалися в Україні, перед органами публічної влади постало завдання докорінної зміни парадигми владно-суспільної взаємодії. На перше місце має бути поставлено необхідність повернення довіри громадськості, підвищення авторитету та формування позитивного іміджу. Цей багатоаспектний процес повинен планомірно впроваджуватись як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Центральні органи влади повинні

сформувані сучасну стратегію владно-суспільної взаємодії, запровадити реалізацію державної політики та створити умови для плідної співпраці між владою на усіх рівнях та громадянським суспільством. В свою чергу, перед органами публічної влади на локальному рівні в умовах проведення децентралізації постала перспектива налагодження плідної співпраці з громадськістю завдяки розширенню повноважень.

Серед умов розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства варто виділити наступне:

- наявність політичної волі до змін та зміна ціннісних орієнтацій у бік суспільно орієнтованої системи публічного управління;
- систематичне визначення громадської думки, очікувань, інтересів, пропозицій шляхом проведення соціологічних досліджень як самостійно владними органами, так і через стимулювання інститутів громадянського суспільства до проведення подібних досліджень;
- поширення практики аутсорсінгу у діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг тощо);
- впровадження досвіду приватного сектора з використання маркетингових комунікацій у владно-суспільну взаємодію;
- дослідження Інтернет-простору та перетворення сучасних каналів комунікацій (соціальних мереж, месенджерів) з засобу поширення публічної інформації у інструмент взаємодії;
- планомірна просвітницька діяльність для підвищення рівня політичної та правової культури, а також медіаграмотності громадян з метою посилення їх активності у суспільно-політичному житті.

3.3. Концептуальна модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні

Вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку української державності має певні перспективи. Особливо варто зазначити, що проведення децентралізації дало поштовх для розвитку громадянського суспільства, формування нових інститутів та їх консолідації. Разом із цим постала й значна проблема: органи публічної влади на локальному рівні поки що не готові у певній мірі самостійно переформатувати власну діяльність у межах концепції побудови суспільно орієнтованої системи. Варто говорити про недостатній рівень компетентності публічних службовців на локальному рівні в питаннях використання новітніх комунікацій, а також відсутність практики налагодження взаємодії з громадськістю для вирішення спільними зусиллями проблем місцевого значення. Поряд із цим постає проблема розвитку громадянського суспільства та формування його інститутів. Це питання складне й багатопланове. Воно передбачає комплекс дій, починаючи від формування місцевої стратегії владно-суспільної взаємодії та закінчуючи систематичною інформаційно-методичною підтримкою, веденням просвітницької діяльності, організацією заходів з підвищення рівня громадської свідомості, спонукання до прояву активності серед громадян тощо. В подібних умовах перспективним вбачається об'єднання зусиль органів публічної влади на локальному рівні та існуючих і активно діючих на цьому ж рівні інститутів громадянського суспільства.

Слід погодитись з дослідниками комунікативної діяльності органів публічної влади, котрі визначають низку проблем, що потрібно вирішити на сучасному етапі:

- кадрове забезпечення прес-служб та низький рівень компетентності;
- брак фінансування та обмежені технічні можливості;
- використання застарілих прийомів комунікації [150].

Відповідно, слід говорити про комплекс заходів як з боку центральних

органів влади, так і з боку місцевої влади. Звісно, що фінансово-технічне забезпечення є болючим питанням для всієї системи публічного управління, проте, це може бути вирішено шляхом раціоналізації витрат, оптимізації діючої системи органів та залучення новітніх тенденцій у побудові комунікаційних зв'язків. Так, завдяки децентралізації місцева влада отримала більше повноважень та більше свободи, що дозволяє багато в чому спростувати процедури підготовки та прийняття управлінських рішень. Також виникає можливість формування більш тісних контактів з інститутами громадянського суспільства та, що більш важливо у плані вирішення питань фінансово-технічного забезпечення, спільно вирішувати питання, у певній мірі делегувати громадянам виконання функцій, котрі безпосередньо не пов'язані з управлінською діяльністю.

Щодо відсутності кваліфікованих кадрів й використання застарілих прийомів комунікації, то це хоча й залежить від підтримки центральних органів влади, однак в цілому може бути легко вирішено завдяки реалізації заходів з підвищення кваліфікації публічних службовців у питаннях взаємодії з громадськістю та налагодження комунікацій. При цьому отримання подібного роду знань є бажаним як для представників прес-служб, так і загалом публічних службовців, а також представників інститутів громадянського суспільства. Останнім це необхідно у першу чергу для того, щоб мати загальне уявлення стосовно засад комунікаційної діяльності органів публічної влади та на основі цього будувати власну стратегію взаємодії. До того ж, завдяки участі різних інститутів процес підвищення кваліфікації може бути більш плідним:

- по-перше, це дозволить обмінюватись досвідом між представниками публічного та громадського сектору;
- по-друге, може бути налагоджено контакти, завдяки чому в подальшому сприятиме удосконаленню механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства;
- по-третє, може бути створено локальні стратегії розвитку громадянського суспільства та розширення поля владно-суспільної взаємодії.

Як свідчать статистичні дані, кількість інститутів громадянського суспільства систематично збільшується. При цьому згідно до статутних положень їх діяльність спрямовано на захист інтересів громадян у різних сферах (соціально-економічних, професійних, гуманітарних, культурних тощо). Останнім часом відмічаються спроби утворення коаліції об'єднань громадян, проте це здебільшого лишається поки що проектною діяльністю [104, с. 25-26]. В цілому, численність цих інститутів дозволяє говорити про наявність значного потенціалу у вигляді вагомої частки суспільно активного населення. Разом із тим є проблема у відсутності консолідації між ними та забезпеченні системності у їх діяльності.

З метою збільшення інтенсивності розвитку громадянського суспільства органам публічної влади слід спонукати існуючі інститути громадянського суспільства до консолідації. З урахуванням того, що завдяки проведенню децентралізації громадськість отримала поштовх до об'єднання, а влада на місцях отримала більше повноважень та можливостей до реалізації, бажаним є створення на локальних рівнях платформ для об'єднання діючих на відповідній території інститутів громадянського суспільства.

Для зручності, прискорення процесу, з урахуванням останніх тенденцій та особливостей комунікації в умовах нестабільної епідеміологічної ситуації така платформа (для прикладу, Платформа громадської активності) має діяти переважно у формі онлайн порталу. На початковому етапі бажано, щоб формування проходило під егідою місцевої влади. Ініціатором можуть бути місцеві ради, котрі представляють інтереси місцевого населення та безпосередньо контактують з різними інститутами громадянського суспільства на постійній основі. Кошти для реалізації подібного проекту можна отримати наступним чином:

- 1) від грантодавців, котрі підтримують заходи із розвитку громадянського суспільства;
- 2) шляхом залучення представників місцевого бізнесу, оскільки подібний ресурс у перспективі може бути корисним і для них;

3) через проведення краудфандінгових кампаній.

Щодо краудфандінгу, то в останні роки така практика набула значного поширення. Завдяки цьому реалізуються різноманітні інноваційні проекти. Суть полягає у тому, щоб використовуючи спеціальні ресурси у мережі Інтернет поширити інформацію про певну новацію, на реалізацію якої потрібно фінансування. Після чого до збору коштів можуть підключатись усі бажаючі. Серед напрямків фінансування подібним чином є бізнес, соціальні, політичні та культурні проекти. При цьому, як відмічають дослідники, соціальні проекти знаходяться на другому місці за ступенем активності бажаючих стати інвестором [101, с. 17].

Отже, можна розраховувати на широку підтримку краудфандінгової практики створення Платформ громадської активності з боку населення на місцевому рівні. Можливо також розглянути варіант створення загальнонаціонального ресурсу, який надав би можливість залучитись максимальній кількості інститутів громадянського суспільства та практично усім органам публічної влади локального рівня. Останнє є більш бажаним, оскільки в Україні є значна кількість громад, яким через малу чисельність жителів навряд чи вдасться організувати реалізацію проектів подібного масштабу.

Зазначена Платформа громадської активності має містити:

- базу нормативно-правових документів локального характеру;
- проекти нормативних актів, стратегій, програм розвитку, управлінських рішень, котрі мають суспільно важливий характер;
- загальну публічну інформацію, котра може бути корисною як для різних громадських об'єднань, так і загалом для місцевої громади;
- інформацію щодо діяльності місцевих інститутів громадянського суспільства;
- сукупність теоретичних та практичних знань щодо розвитку громадянського суспільства тощо.

Окрім того потрібно забезпечити можливість подання петицій, проведення голосувань стосовно пропозицій, що можуть висуватись як владою, так і

інститутами громадянського суспільства.

Для зручності користування Платформою бажано організувати за ієрархічним принципом (рис. 3.13).

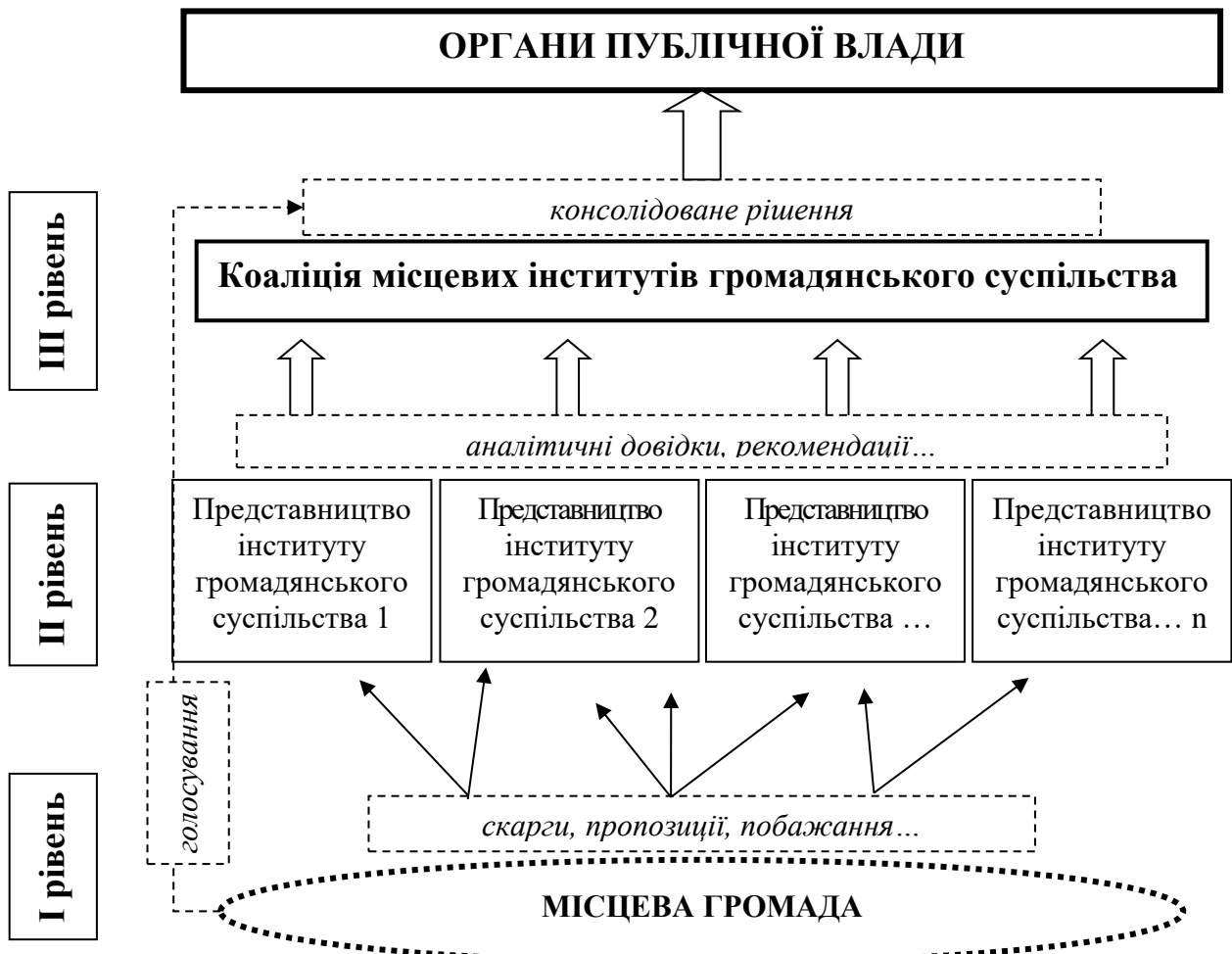

Рис. 3.13. Механізм взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства на Платформі громадської активності

Згідно такої побудови зв'язків:

- І рівень (нижній, громадський) – будь-який представник місцевої громади, котрий пройшов ідентифікацію на ресурсі через застосунок ДІА, BankID, MobileID тощо. Мають можливість подавати скарги, пропозиції, побажання представництвам інститутів громадянського суспільства відповідно до спрямувань їх статутної діяльності. Бажаною також є можливість голосування за консолідоване рішення, котре згодом буде подаватись до органів публічної влади;

- ІІ рівень (середній, інституційний) – офіційно зареєстровані місцеві інститути громадянського суспільства, котрі мають достатньо організовану

структуру, готові до взаємодії з владою та висловили бажання включитись до активного обміну інформацією й проведення аналітичної роботи. Отримують від громади скарги, пропозиції та побажання за напрямом своєї діяльності, акумулюють інформацію, за необхідності організують соціологічні опитування, проводять дослідження, та на основі цього викладають аналітичні довідки й рекомендації щодо вирішення наявних проблем, забезпечення законних інтересів та прав громадян, покращення умов життєдіяльності, підвищення інвестиційної привабливості локального рівня, створення сприятливої атмосфери для ведення бізнесу тощо. Оформлені рекомендації передаються до третього рівня в ієрархії Платформи громадської активності;

- III рівень (вищий, міжінституційний) – загальна рада з представників місцевих інститутів громадянського суспільства, котрі присутні на попередньому рівні. Тут збираються разом усі отримані відомості щодо наявних проблем за різними напрямками, аналітичні довідки, рекомендації тощо. Відбувається обговорення існуючої ситуації, прогнозів щодо можливого перебігу подій, наявних можливостей та приймається найбільш виважене консолідоване рішення. Це рішення згодом може бути виставлене на голосування серед представників громади щоб отримати інформацію з приводу громадської думки відносно обраного варіанту, отримати додаткову підтримку або зафіксувати наявність незадоволення серед населення. У роботі зазначеної коаліції бажаною є присутність представників органів публічної влади, котрі б могли слідкувати за перебігом подій, фіксувати усю інформацію та надавати довідки, якщо виникне така необхідність.

Кінцевим результатом роботи Платформи громадської активності має стати надання максимально можливої інформації щодо реальної соціально-економічної та політичної ситуації з аналізом, пропозиціями та викладенням результатів голосування щодо їх підтримки громадою. Реалізуючи подібний механізм можна забезпечити взаємодію органів публічної влади та усіма активними інститутами громадянського суспільства, котрі представлені на місцевому рівні. Разом з цим владі забезпечується певний зв'язок з широкою

громадськістю та надається значне поле для діяльності.

Така Платформа може діяти паралельно з громадськими радами або з часом повністю їх замінити, оскільки має низку перспектив для удосконалення нині діючих механізмів владно-суспільної взаємодії:

- спонукання окремих громадян та громадських об'єднань до активізації своєї діяльності й залучення до спільного вирішення суспільно важливих проблем;
- прийняття спільних рішень, що дозволяє як поділити відповідальність за них з-поміж усієї громади та, відповідно, органам публічної влади отримати підтримку у реалізації таких рішень;
- проведення комплексу дій з моніторингу, аналізу проблем та вибору варіантів їх вирішення, що потребує від влади витрачання значно меншого часу й ресурсів (фактично мова йде про аутсорсінг);
- налагодження постійної взаємодії у площині «органи публічної влади – інститути громадянського суспільства – місцева громада», підвищення рівня довіри до влади та посилення її авторитету.

Із впровадженням такого механізму взаємодії в органів публічної влади з'являється також можливість систематично передавати на обговорення проекти рішень або ж надавати загальні напрямки для дослідження громадянами. Отримані результати дадуть змогу підвищити ефективність управлінських рішень, оптимізувати управління на локальному рівні та створити умови для забезпечення сталого розвитку. Зі свого боку різні громадські об'єднання можуть самостійно ініціювати розгляд органами публічної влади нагальних проблем, надавати пропозиції відповідно до спрямування своєї діяльності, комунікувати із громадою та залучати її до спільної роботи.

В перспективі функціональне призначення подібної Платформи громадської активності можна розширити в бік надання публічних послуг. Наприклад, за результатами соціологічних опитувань хоча й більшість громадян задоволені функціонуванням мережі ЦНАП, проте відмічається низка проблем. Серед них:

- довгий строк надання послуг;
- низький рівень комунікації зі споживачами послуг;
- брак інформації про діяльність ЦНАП та послуги, що ними надаються;
- відсутність реклами та маркетингової діяльності [99, с. 170].

У громадського сектору є значний потенціал у вирішенні перелічених проблем, а завдяки Платформі громадської активності його можна втілити в життя:

- по-перше, на Платформі можна розміщати актуальну інформацію щодо переліку послуг, котрі громадяни можуть отримати у ЦНАП, а інститути громадянського суспільства мають можливість ретранслювати цю інформацію через власні канали комунікації – перспектива вирішення проблеми браку інформації;

- по-друге, інститутами громадянського суспільства можуть використовувати власні канали комунікації для інформування громадян у «режимі реального часу»;

- по-третє, через Платформу започатковувати рекламу ЦНАП загалом або окремих послуг, проводити різноманітні опитування громадян, маркетингові дослідження тощо;

- по-четверте, за прикладом розвинених демократичних країн, можна передати повноваження з надання частини послуг.

Поряд із цим варто звернути увагу на можливість надання соціальних послуг. В цьому напрямку громадські об'єднання можуть діяти разом з органами публічної влади, співпрацювати, надавати частину таких послуг, займатись інформаційно-комунікаційною діяльністю тощо. Завдяки чисельності інститутів громадянського суспільства та значній кількості їх представників може бути підвищено рівень якості послуг, оптимізовано процеси їх надання, скорочено термін очікування громадянами, наближення послуг до громадян та бізнесу.

Таким чином можна говорити про багатоаспектний позитивний ефект від взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства у цьому напрямку:

- 1) органи публічної влади в особі ЦНАП отримують допомогу у процесі надання послуг громадянам, зменшиться навантаження на них;
- 2) інститути громадянського суспільства можуть поширити свій вплив на процес реалізації управлінських рішень, отримати матеріально-фінансову та іншу підтримку з боку влади, приватного сектору, громадян;
- 3) громадяни отримують більш швидке та якісне обслуговування, підвищують рівень своєї поінформованості.

Ще одним не менш важливим аспектом виконання інститутами громадянського суспільства медіаторських функцій та систематичної взаємодії з органами публічної влади можна назвати те, що пересічні громадяни прихильніше ставляться до різних громадських організацій, та фондів, аніж до влади. Відповідно, можна розраховувати на більш швидке налагодження контакту, обмін інформацією, підвищення активності громадян. Зрештою, це може бути поштовхом до подальшого розвитку громадянського суспільства як на локальному, так і на загальнонаціональному рівнях.

Вивільнений час та ресурси локальні органи публічної влади можуть використати для підвищення професійного рівня своїх працівників у питаннях комунікаційних технологій, оптимізації своєї діяльності, спрощення низки процедур тощо. В умовах адміністративно-територіальних перетворень, масового впровадження цифрових технологій у виконанні функцій держави в різних сферах та швидких темпів розвитку цих самих технологій у всьому світі, на перший план виходить необхідність систематичного дослідження суспільного стану, рівня охопленості громадян новими інформаційними технологіями. При цьому у взаємодії між владою та громадянським суспільством це має відбуватись постійно, щоб забезпечити пластичність змін у цій взаємодії.

Для прикладу, роботу вище розглянутої Платформи громадської активності можна організувати майже повністю або повністю в онлайн режими. Це не тільки співпадає з вимогами часу щодо мінімізації ризиків поширення вірусної інфекції, а й має значно спростити процес безпосередньої участі інститутів громадянського суспільства та громадян в управлінській діяльності,

підготовці та прийнятті управлінських рішень. Не менш важливою є перспектива формування на місцевому рівні сервісно-орієнтованої влади. Таким чином, у закріплення результатів децентралізації та з реалізацією проектів, подібних Платформі громадської активності, можна забезпечити реальну участь усієї громади у місцевому самоврядуванні. Це в свою чергу дасть змогу говорити про єдність публічного, громадського та приватного секторів.

В цілому, шляхом впровадження зазначених Платформ можна забезпечити оптимальну реалізацію механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а також забезпечити їх удосконалення. В цьому аспекті вартий уваги досвід громадської організації «Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ)» [24], місією якої є підтримка розвитку місцевих громад та сприяння демократичним трансформаціям в Україні. Представники колективу ІСКМ займається інформаційно-просвітницькою та дослідницькою діяльністю. Одним з видів діяльності є проведення різноманітних тренінгів серед представників місцевих громад. Подібну практику можна значно поширити за умови поєднання зусиль Платформи громадської активності (де будуть зібрані місцеві інститути громадянського суспільства) та громадських інформаційних центрів.

В складних умовах нестачі матеріально-фінансового забезпечення та у віддалених районах зазначене поєднання зусиль може бути цілком дієвим та працювати як у симбіозі з місцевими органами публічної влади, так і окремо. В такому випадку пропонується наступний механізм владно-суспільної взаємодії (рис. 3.14).

Подібна взаємодія може бути організована кущовим методом. Тобто, у місті (селищі міського типу, районному центрі) організовано роботу Платформи громадської активності, на якій органи публічної влади та різні інститути громадянського суспільства взаємодіють, реалізують спільні проекти, забезпечують формування та реалізацію місцевих програм розвитку, управлінських рішень, надання послуг. На рівні місцевих громад функціонують громадські інформаційні центри, в які можуть звертатись по допомогу місцеві

жителі.

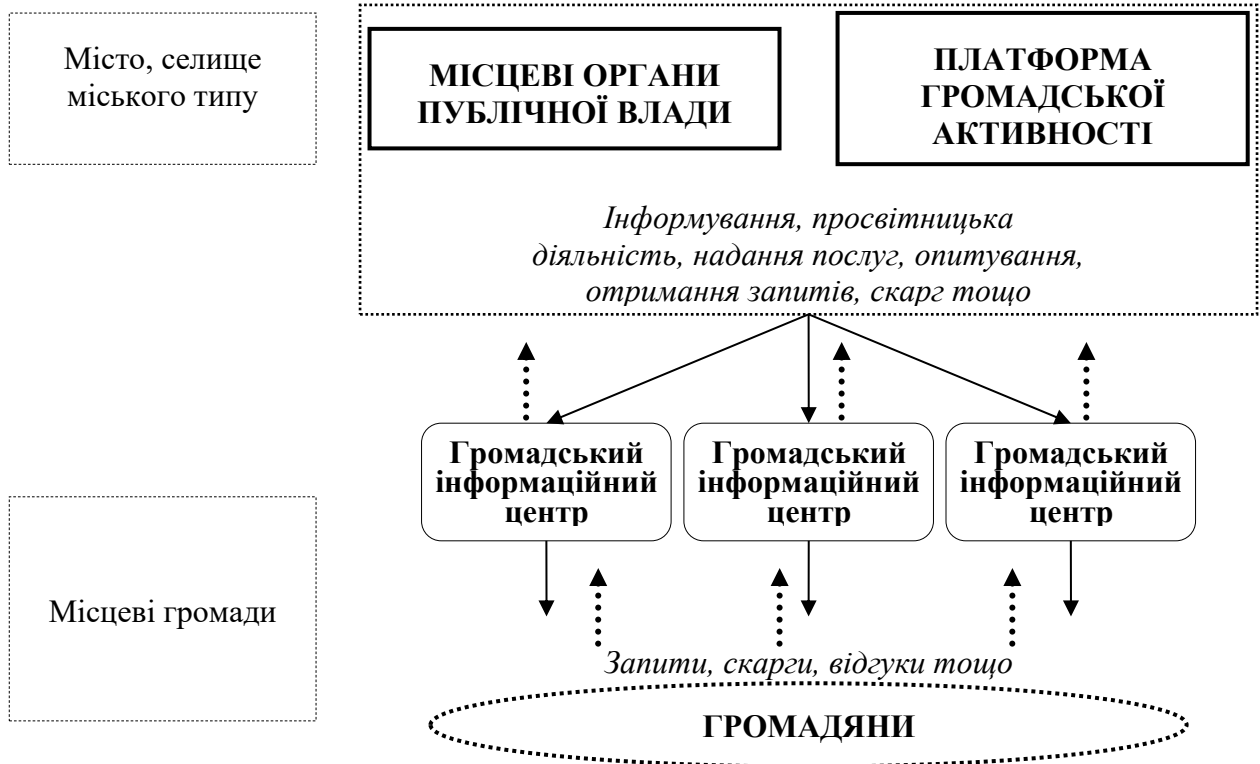

Рис. 3.14. Владно-суспільна взаємодія в умовах децентралізації

Платформа громадської активності самостійно або у співпраці з органами публічної влади відправляє своїх представників до громадських інформаційних центрів для інформування громадян, ведення просвітницької діяльності, допомоги в у отриманні адміністративних послуг, надання соціальних послуг, проведення, опитувань, досліджень, отримання скарг, запитів, пропозицій тощо. Отримана інформація збирається по різних місцевих громадах, систематизується, проводиться аналіз і потім дається в роботу органам публічної влади та/або громадським об'єднанням, до сфери діяльності яких відносяться ті чи інші питання.

Якщо у місцевих громадах немає громадських інформаційних центрів, то можлива організація роботи за прикладом мобільних ЦНАП [146] та мобільних сервісних центрів МВС [23]. Вони являють собою спеціально обладнані автомобілі, у яких є всі можливості для надання послуг у віддалених населених пунктах.

Платформу громадської активності можна вважати універсальним

майданчиком для згуртування громадськості. Окрім згаданого вище механізму взаємодії тут можна також забезпечити формування бізнес-інкубатора. Це може відбуватись із залученням навчальних та наукових закладів або шляхом згуртування представників бізнесу з метою:

- навчання та підвищення кваліфікації бажаючих займатись підприємницькою діяльністю;
- пошуку можливостей для впровадження в життя спільних бізнес-ідей, наукових напрацювань, різних новацій, запозичення кращого українського та закордонного досвіду;
- координації на місцевому/регіональному рівні спільного ведення підприємницької діяльності, розвитку виробництва, сфери надання послуг, розвитку сільського господарства тощо [113; 163].

Додатково також можна організувати інформаційний та юридичний супровід для початківців, в яких недостатньо знань або можливостей для реалізації своїх бізнес-ідей. Позитивним ефектом від цього може бути збільшення кількості людей, задіяних у підприємницькій діяльності, розвиток економіки на локальному рівні, збільшення надходжень до бюджету. Органи публічної влади, залучаючись до роботи таких бізнес-інкубаторів, зможуть отримати значну підтримку з боку громадських організацій та загалом населення і підвищити свій авторитет. Окрім того, завдяки співпраці на базі Платформи громадської активності публічного, громадського та приватного секторів можна забезпечити систематичну реалізацію спільних проектів починаючи від розробки ідеї та закінчуючи її впровадженням.

Якщо говорити про суто інформаційну діяльність та налагодження комунікацій між владою, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами з метою спільної участі в управлінській діяльності, то потрібно звернути увагу на вікову стратифікацію українського суспільства та рівень володіння новітніми цифровими технологіями. Так, переважна частина людей похилого віку, особливо у сільській місцевості практично не користується новітніми технологіями. Відповідно для них майже єдиною можливістю залучитись до

вищезазначених процесів є відвідування громадського інформаційного центру або його мобільного (пересувного) аналогу. Що ж до осіб молодшого віку, то вони систематично використовують Інтернет, соціальні мережі та месенджери. Відповідно, з цією категорією громадян набагато простіше контактувати як раз через мережу Інтернет та залучати до участі. При цьому бажаною є синхронна діяльність по залучення як органами публічно влади, так і інститутами громадянського суспільства.

Необхідним напрямком діяльності органів публічної влади для забезпечення взаємодії з інститутами громадянського суспільства та загалом з громадськістю є визначення інструментів комунікаційної діяльності. Звісно, є загальні статистичні дані та дослідження відносно того, яким чином громадянам зручніше комунікувати, які соціальні мережі або месенджери використовувати. Наприклад, Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) [247] проводяться щорічні опитування щодо ставлення населення України до ЗМІ, а також тенденцій споживання різних видів медіа [30]. На основі досліджень можна прослідкувати чітку тенденцію зменшення частки радіо та друкованих ЗМІ у поширенні інформації, трохи краща ситуація з телебаченням, однак воно теж з часом отримує меншу аудиторію. Натомість значно збільшується популярність новинних сайтів та соціальних мереж.

Відповідно, замість витрачання часу та ресурсів на комунікацію через телебачення, слід звернути увагу на YouTube, котрий надає набагато можливостей:

- 1) відеозаписи зберігаються і будь-хто може продивитись їх у зручний для себе час;
- 2) легко відшукати потрібну передачу/ відеоролік та поділитися з іншими;
- 3) є можливість отримання відгуків, коментарів, пропозицій;
- 4) переглянути та залишити коментар може кожен, у кого є доступ до мережі Інтернет через персональний комп'ютер, планшет, смартфон.

Доказом необхідності широкого застосування YouTube у владно-суспільній взаємодії може слугувати й те, що, відповідно до досліджень Київстар

– одного з найбільших операторів мобільного зв'язку – послугами зазначеного відеохостінгу користуються 13 млн. абонентів [31].

Згідно того ж рейтингу від Київстар, користувачів соціальної мережі Facebook так само 13 млн., а Instagram – 10 млн. У месенджерів аудиторія трохи менша (рис. 3.15), проте їх потенціал у поширенні інформації та отриманні зворотного зв'язку складно переоцінити.

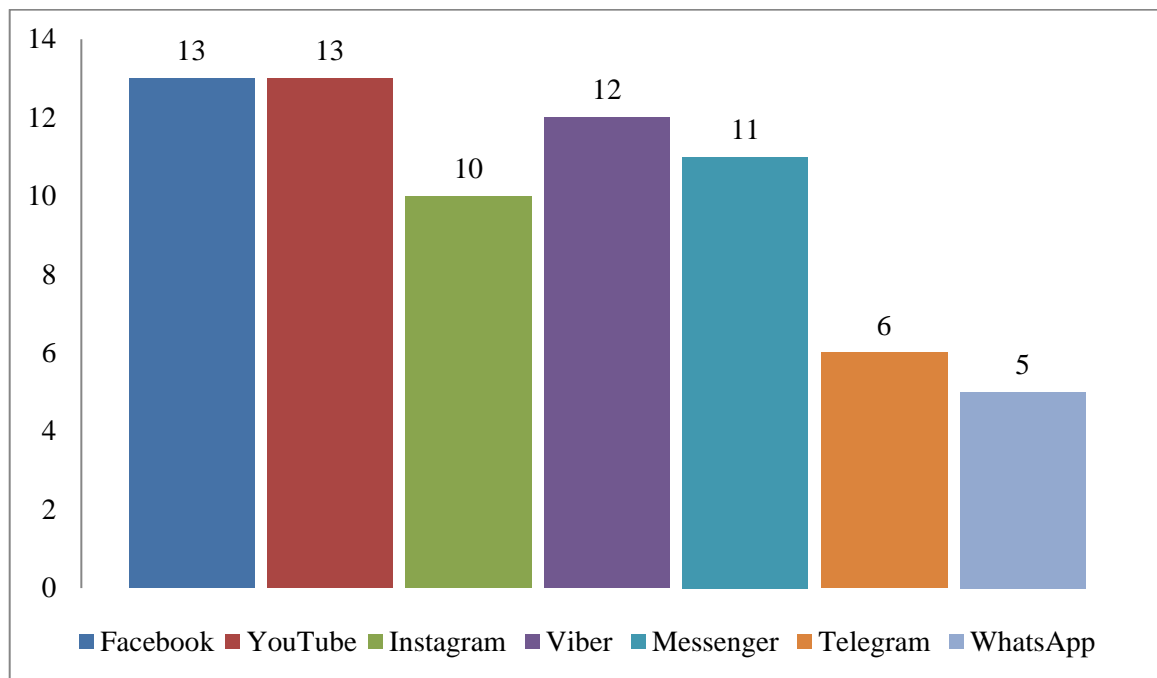

Рис. 3.15. Рейтинг соцмереж та месенджерів відповідно до кількості користувачів (млн. осіб)

Джерело: [31].

Звісно, що наведений рейтинг є узагальненим та не враховує вікових та локальних особливостей. Через це для більш ефективного використання соціальних мереж та месенджерів потрібно робити додаткове дослідження для конкретної місцевості та цільових груп, на які органом публічної влади буде поширюватись інформація. Подібне дослідження можна проводити через Платформу громадської активності, шляхом залучення різних інститутів громадянського суспільства або залучення навчальних та наукових закладів, у яких є спеціалісти, здатні проводити опитування. Фінансування подібних соціологічних досліджень може відбуватись за рахунок:

- бюджетних коштів;
- грантів, спрямованих на розвиток демократії та громадянського

суспільства;

- спонсорської допомоги представників місцевого бізнесу, котрі також можуть бути зацікавлені у результатах досліджень для активізації своєї маркетингової діяльності.

Для ефективної владно-суспільної взаємодії на локальному рівні важливо щоб були зацікавлені не тільки інститути громадянського суспільства, а й громада загалом. В цьому напрямку доцільно звернутися до теоретичних та практичних надбань відносно так званої Піраміди потреб Маслоу [240]. Перш за все для активізації громадськості та популяризації вищезазначеної Платформи можна акцентувати увагу на соціальні потреби та потреби у повазі. Перспективним вбачається напрямок рекламування серед громадян можливості залучитись до спільної справи, до вирішення спільних проблем, покращення благоустрою тощо. Паралельно із цим показувати новини, фото, відео де висловлюється пошана активним громадянам, вказуються назви організацій, котрі приймали участь у тій чи іншій спільній справі, органи публічної влади та їх представники, котрі були залучені та сприяли реалізації громадських ініціатив.

Разом з цим можна робити акцент на тому, що члени місцевої громади, котрі залучаться до Платформи громадської активності, зможуть реалізувати себе, втілити в життя різні ідеї (потреба самовираження у Піраміді потреб Маслоу). Потреби у безпеці (згідно згаданої Піраміди) також можуть бути задіяні, оскільки громадяни з активною життєвою позицією, члени різноманітних громадських об'єднань шляхом спільних дій спроможні впливати на прийняття управлінських рішень та загалом управлінську діяльність, що в свою чергу у перспективі покращуватиме умови життя. Таким чином, систему мотивації громадян до участі у роботі Платформи громадської активності можна побудувати спираючись на перспективу забезпечення більшості потреб з Піраміди Маслоу.

З огляду на необхідність удосконалення механізмів взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, вартує уваги розробка системи мотивації об'єднань та окремих активних громадян з одного

боку та публічних службовців – з іншого. В залежності від джерела свого виникнення мотивація може бути внутрішньою або зовнішньою [210, с. 345]. Обидва види потребують врахування у побудові сучасних механізмів владно-суспільної взаємодії, оскільки вони взаємопов'язані та можуть трансформуватись один в інший. Так, серед зовнішніх факторів мотивації для активної діяльності інституту громадянського суспільства можуть бути такі:

- покращення ситуації на державному та/або локальному рівні;
- ефективне проведення реформ у державі та усвідомлення суспільством користі від них;
- наявність підтримки з боку органів публічної влади;
- реальність громадського впливу на управлінську діяльність;
- приклад інших громадських об'єднань та окремих активних громадян.

Внутрішніми факторами можуть бути:

- воля до проведення змін на краще;
- бажання допомагати навколишнім;
- очікування винагороди (в даному випадку більше нематеріальної);
- морально-вольові якості;
- самореалізація;
- статусність – прагнення займати поважне місце у місцевій громаді або суспільстві загалом.

Щодо мотивації публічних службовців до активної взаємодії з громадськістю та залучення інститутів громадянського суспільства до управлінської діяльності, то можна виділити такі фактори зовнішньої мотивації:

- виконання державних та регіональних програм;
- громадська думка щодо влади та її представників;
- стабільність.

Внутрішніми факторами можна вважати наступні:

- прагнення досягнути намічених цілей;
- усвідомлення корисності для суспільства;
- визнання значущості роботи публічного службовця;

- поєднання влади та можливості впливати;
- креативність та особистий розвиток.

Таким чином, система мотивації до владно-суспільної взаємодії може мати наступний вигляд (рис. 3.16).

На основі наведеної схеми можна формувати загальну методологію побудови взаємин між владою та інститутами громадянського суспільства. Практичне втілення системи мотивації має починатись з прийняття програмних положень на регіональному/ локальному рівні із залученням інститутів громадянського суспільства (можливо на базі Платформи громадської активності) та обов'язкового проведення комплексного дослідження щодо визначення бажань та очікувань жителів конкретної території.

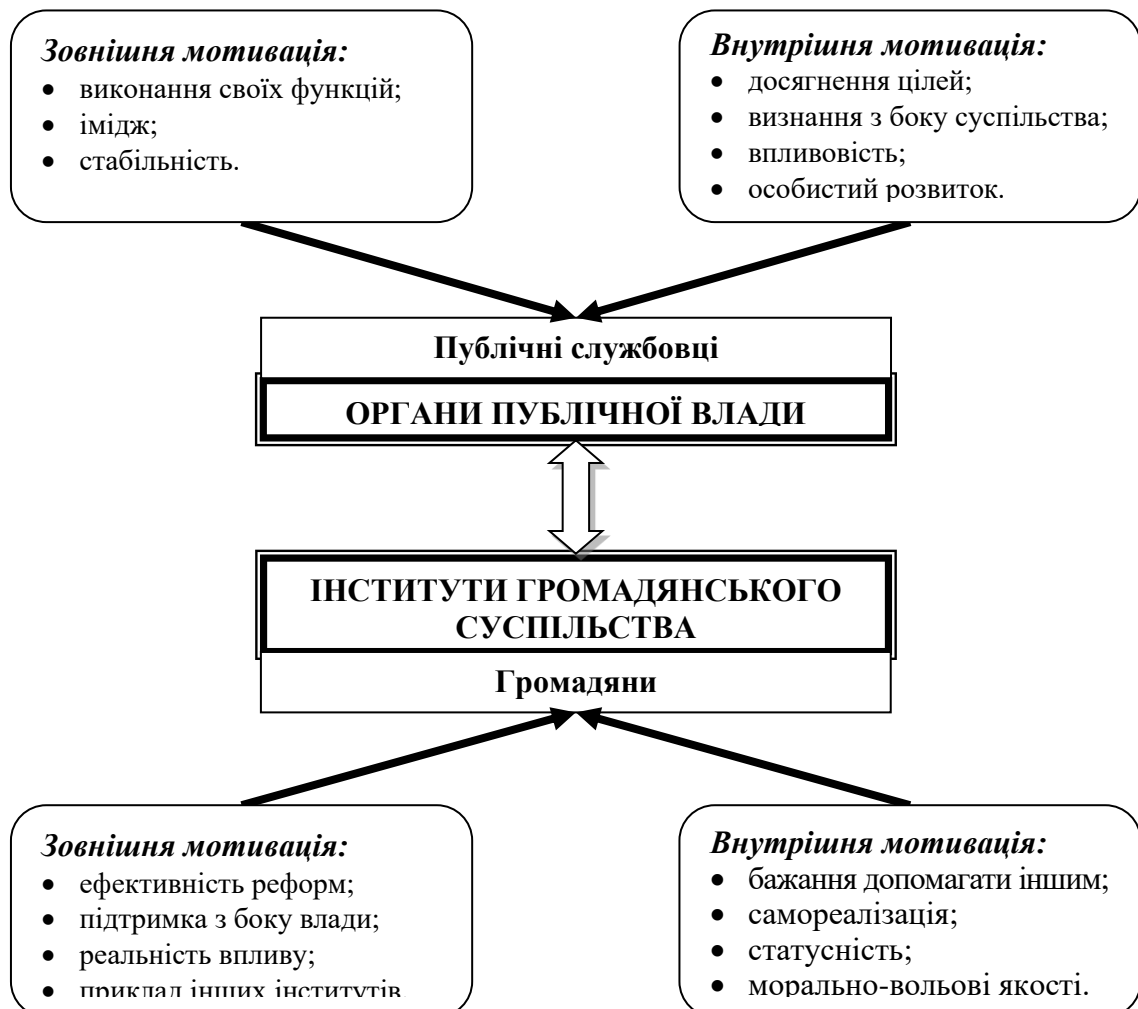

Рис. 3.16. Система мотивації у владно-суспільній взаємодії

Під час розробки програмних положень з мотивації на конкретній

території та запровадження Платформи громадської активності можна частково використовувати особливості ієрархії та системи статусів, котрі наразі є трендовими у різних соціальних мережах та різноманітних Інтернет-спільнотах. Чим більше громадянин (або громадське об'єднання) проявляє активність, чим частіше реалізує себе, тим більше отримуються умовні бали, котрі потім дають змогу потрапити на щабель вище, отримати вищій статус, отримати визнання, показати свою значущість. Така ієрархія може впливати на ступінь довіри:

- з боку громадян – для отримання більшої підтримки;
- з боку органів публічної влади – для визначення найбільш активних інститутів, на котрі можна розраховувати у вирішенні суспільно важливих питань;
- з боку грантодавців, спонсорів – для визначення найбільш ефективно діючих інститутів.

Наприклад, на Платформі громадської активності можна запровадити систему балів за участь інститутів громадянського суспільства у різних видах активності з розробки, прийняття й реалізації рішень. Так само можна розробити систему балів для активних громадян, небайдужих до проблем суспільства. Звісно, що мають оцінюватись лише реальні пропозиції, конструктивна критика та дійсна інформація щодо наявних проблем.

Для громадян можна надати можливість:

- фото-, відеофіксації проблеми або порушення та подальшого передання цього через месенджери, Платформу громадської активності або застосунок на смартфоні;
- висловлення коментарів та висування пропозицій.

На подальшому етапі місцеві інститути громадянського суспільства розглядатимуть дійсність інформації та, відповідно, оцінювати ступінь корисності, від чого залежатиме й статус активного громадянина. Для більшої моральної мотивації варто в новинах / постах у соціальних мережах відмічати осіб з високим статусом активності, вказувати їх заслуги тощо.

Підводячи підсумок слід зазначити, що для сучасної моделі побудови

механізмів владно-суспільної взаємодії в першу чергу важливим є налагодження комунікативної діяльності органів публічної влади. На локальному рівні з проведенням децентралізації це питання набуло ще більшої актуальності, оскільки розширення повноважень та збільшення спектру впливу місцевої влади викриває низку проблем кадрового і фінансового забезпечення, а також застарілих методів роботи. Питання фінансового характеру можна в цілому вирішити завдяки оптимізації витрат та співпраці з інститутами громадянського суспільства. Кадрові питання та удосконалення прийомів комунікації так само можуть бути вирішені у взаємодії влади з суспільством. Підвищення кваліфікації кадрів може проводитись як за підтримки центральних органів влади, так і за участі різних інститутів громадянського суспільства, котрі мають серед своїх програмних положень інформаційно-просвітницьку діяльність.

Кількість існуючих громадських об'єднань, організацій, фондів, ЗМІ тощо в Україні на сьогодні доволі велика і тому владі слід враховувати цей потенціал та намагатись використувувати його для забезпечення сталого розвитку. Широке задіяння інститутів громадянського суспільства на локальному рівні дозволить зменшити тягар відповідальності за прийняття управлінських рішень, зменшити навантаження на органи публічної влади у частині реалізації цих рішень, а головне – забезпечити дійсну участь громадського сектору в управлінській діяльності.

Об'єднання зусиль влади та громадського сектору на локальному рівні може бути організовано завдяки Платформі громадської активності – онлайн портал з можливістю збирання різнопланової інформації щодо реального стану подій на конкретній території, проведення досліджень, обговорення наявних проблем, встановлення перспективних напрямків їх вирішення та подальшої реалізації рішень. Створення подібних платформ дозволить вивести взаємодію органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на новий рівень та отримати більш позитивний ефект. Платформа громадської активності має перетворитись на:

- майданчик для просування ідей суспільно активних громадян та

інститутів громадянського суспільства в цілому;

- джерело отримання інформації як для громадськості, та і для органів публічної влади;
- місце для спілкування та налагодження контактів між публічним, громадським та приватним сектором, проведення дискусій та вироблення рішень демократичним шляхом;
- інструмент суспільної мобілізації для вирішення спільних проблем покращення умов життя;
- консолідує силу та осередок об'єднання громадян.

Висновки до розділу 3

1 За результатами дослідження досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства визначено, що інститути громадянського суспільства відіграють майже рівноправну роль, а також можуть впливати на прийняття владних рішень не тільки на рівні окремої держави, а й загалом на рівні Європейської співдружності.

У Європейському Союзі інституційним ядром, що спрямоване на просування та захист інтересів різних економічних і соціальних груп, є Європейський економічний і соціальний комітет (ЄЕСК), який у діалозі з Європейською Комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом функціонує як консультативний представницький орган. Завдяки ЄЕСК інститути громадянського суспільства можуть виконувати консультативно-дорадчу функцію на рівні всього ЄС та чинити вплив на вирішення питань широкого спектра: монетарна політика; економічне співробітництво; регламентація єдиного ринку; встановлення стандартів виробництва; розбудова інфраструктури; функціонування енергетичної системи; зовнішня політика; трудові відносини; розвиток сільського господарства тощо. В результаті владні

органи отримують чітку та виважену інформацію щодо пропозицій, очікувань та досвіду громадськості з різних країн Співдружності.

Констатовано, що в країнах ЄС наявність політичної волі та високий рівень активності досвідченої громадськості дає змогу забезпечити якісне проведення експертно-аналітичної роботи та ефективно налагодити комунікації між владою та суспільством.

У країнах ЄС розповсюдженою є практика надання соціальних послуг саме інститутами громадянського суспільства, що дає можливість для громадян самостійно задовольняти власні потреби, значно прискорити процес отримання послуги та зменшити матеріально-фінансові витрати держави. Подібна практика дозволяє, по-перше, зняти з влади тягар одноосібного впливу на соціально важливі питання, по-друге, підтримує високі соціальні стандарти, по-третє, зберігає кошти, котрі можна віддати на розвиток якогось соціально значущого напрямку, по-четверте, дає змогу підвищити рівень зайнятості населення.

Обґрунтовано, що для вирішення цієї сукупності проблем у сфері, яка досліджується, актуальним є реалізація комплексу заходів науково-дослідного й просвітницького напрямку, що націлені на докорінні зміни у свідомості українських громадян та визнання, що влада та суспільство не протистоять одне одному, а мають спільну мету – розвиток держави.

Зазначено, що в Україні перед багатьма інститутами громадянського суспільства гостро стоїть проблема фінансування, оскільки будь-яка діяльність потребує певних витрат. Як показує світова практика, можливі такі варіанти забезпечення цієї потреби через поєднання різних джерел:

- за рахунок членських внесків та пожертвувань – залежно від закріпленої статутом діяльності об'єднання громадян;
- отримання спонсорської допомоги (ризик потрапити у залежність);
- отримання допомоги від органів публічної влади (ризик спонукання до більш лояльного ставлення до конкретного владного органу незалежно від суспільно-політичної ситуації, громадської думки);
- отримання грантів від різних приватних фондів.

2 Доведено, що перед органами публічної влади постало завдання докорінної зміни парадигми владно-суспільної взаємодії: центральні органи влади повинні сформувавши сучасну стратегію владно-суспільної взаємодії, запровадити реалізацію державної політики та створити умови для плідної співпраці між владою на всіх рівнях та громадянським суспільством; на локальному рівні в умовах проведення децентралізації та, відповідно, розширення повноважень постала перспектива посилення соціальної довіри, підвищення рівня політичної й правової освіти та культури. Акцент потрібно робити на просвітницьку діяльність, *підвищення рівня* обізнаності громадян про їх *права* та механізми їх реалізації, виховання критично мислячих та здатних до дії особистостей.

Наголошено, що в умовах суцільної інформатизації суспільства та курсу держави на цифровізацію для залученості громадян до участі в управлінській діяльності, прийняття управлінських рішень та суспільної співпраці фактично немає нездоланих перешкод. Кожний охочий може стати учасником процесу, проблемою можуть бути лише ступінь зацікавленості до цього та, частково, невміння користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Окреслено умови активізації розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а саме:

- наявність політичної волі до змін та зміна ціннісних орієнтацій у бік суспільно орієнтованої системи публічного управління;
- систематичне визначення громадської думки, очікувань, інтересів, пропозицій шляхом проведення соціологічних досліджень як самостійно владними органами, так і через стимулювання інститутів громадянського суспільства до проведення подібних досліджень;
- поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг тощо);

- упровадження досвіду приватного сектора з використання маркетингових комунікацій у владно-суспільну взаємодію;
- дослідження Інтернет-простору та перетворення сучасних каналів комунікацій (соціальних мереж, месенджерів) із засобу поширення публічної інформації на інструмент взаємодії;
- планомірна просвітницька діяльність для підвищення рівня політичної та правової культури, а також медіаграмотності громадян з метою посилення їх активності в суспільно-політичному житті.

3. Запропоновано концептуальну модель побудови механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, згідно з якою в першу чергу має передбачатись налагодження комунікативної діяльності органів публічної влади. На локальному рівні з проведенням децентралізації це питання набуло ще більшої актуальності, оскільки розширення повноважень та збільшення напрямів діяльності місцевої влади викриває низку проблем кадрового і фінансового забезпечення, а також застарілих методів роботи. Вирішення цих питань пропонується шляхом модернізації існуючих механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства.

По-перше, владі слід враховувати потенціал значної кількості діючих в Україні інститутів громадянського суспільства та використовувати його для забезпечення сталого розвитку. Широке задіяння зазначених інститутів на локальному рівні дасть змогу зменшити як тягар відповідальності за прийняття управлінських рішень, так і навантаження на органи публічної влади у частині реалізації цих рішень, а головне – забезпечити дійсну участь громадського сектора в управлінській діяльності.

По-друге, об'єднання зусиль влади та громадського сектора на локальному рівні пропонується організувати через Платформу громадської активності – онлайн портал з можливістю збирання різнопланової інформації щодо реального стану подій на конкретній території, проведення досліджень, обговорення наявних проблем, встановлення перспективних напрямів їх вирішення та

подальшої реалізації рішень. Створення подібних платформ дасть змогу вивести взаємодію органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на новий рівень та отримати більш позитивний ефект. Сутнісну характеристику Платформи громадської активності можна визначити як:

- 1) майданчик для просування ідей суспільно активних громадян та інститутів громадянського суспільства в цілому;
- 2) джерело отримання інформації для громадськості та органів публічної влади;
- 3) місце для спілкування та налагодження контактів між публічним, громадським та приватним сектором, проведення дискусій та вироблення рішень демократичним шляхом;
- 4) інструмент мобілізації громадськості для вирішення суспільно важливих проблем;
- 5) консолідує силу та осередок об'єднання громадян.

Опрацювання третього розділу представлено автором в таких працях: [53; 54; 224; 239].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне прикладне завдання з обґрунтування теоретичних основ забезпечення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства та розроблено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів їх взаємодії в умовах децентралізації влади. Отримані у процесі дослідження результати дозволяють зробити наступні висновки.

1. За результатами узагальнення концептуальних засад дослідження інститутів громадянського суспільства зазначено, що забезпечити гармонійний розвиток країни і сприятливі умови для самореалізації кожної особистості, яка бажає працювати на благо суспільства, можливо лише за умов зростання зацікавленості громадян у вирішенні суспільно важливих питань і їх активної участі в цьому процесі; наявності й ефективного функціонування суспільно значущих інститутів громадянського суспільства, які захищають права та свободи громадян, а також активно беруть участь у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень; розширення кола інститутів громадянського суспільства, появи різноманітних громадських організацій, об'єднань і спілок, а також зростання ролі нових медіа, зокрема Інтернет-видань, які мають широку аудиторію і здатні оперативно поширювати інформацію. Розвинено категоріальний апарат науки державного управління шляхом уточнення сутності понять: *інститути громадянського суспільства та механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства*. Окреслено положення концептуальної моделі розвитку інститутів громадянського суспільства, що базується на формуванні правової свідомості та *почуття особистої соціальної відповідальності; на додержанні загальнодемократичних принципів; на безперервній взаємодії та співпраці з органами публічної влади*.

У роботі визначено місце та роль інститутів громадянського суспільства в розбудові сучасної розвиненої держави. Наголошено, що інститути

громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченості прозорості у здійсненні владних повноважень та ухваленні управлінських рішень, задіюючи контролюючий функціонал, який допомагає стежити за діями влади та змушує її нести відповідальність перед громадянами.

Виокремлено чинники, що гальмують розвиток взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, а саме: недосконалість нормативно-правової бази; наявність умов для зловживання становищем окремими представниками засобів масової інформації або громадських організацій, перетворення процесу взаємодії на змагання; відкрите протистояння органам публічної влади (замість прояву здорової критики та визначення конструктивних пропозицій наявне перешкоджання нормальному функціонуванню владних структур).

Окреслено напрями активізації взаємодії між владою та суспільством, базові з яких такі: сприяння розгортанню громадських ініціатив та організація громадських слухань; спільна реалізація соціально важливих проектів, а також організація інформаційно-аналітичних та наукових заходів; започаткування та постійна підтримка дослідницької теоретико-прикладної роботи у напрямі формування громадянського суспільства; створення громадських рад та інших дорадчих органів при різних органах публічної влади на всіх рівнях; інституціоналізація для унормування процесу взаємодії; унормування конкретних, виважених та дієвих норм, котрі регулюють процес взаємодії та встановлюють стандарти, згідно з якими громадськість може брати участь у суспільно-політичному житті.

2. На основі дослідження впливу децентралізації на процеси розвитку громадянського суспільства в Україні констатовано перехід від формального визнання громадянських прав до реального розвитку суспільства, його самодостатності та готовності діяти для задоволення загальних потреб та інтересів суспільства в цілому, а також інтересів окремих громадян. У рамках децентралізації формується чітка система пріоритетів, у середині якої інтереси держави, з одного боку, та інтереси окремих осіб, громади і суспільства загалом,

з іншого, не ставляться одне проти одного, а розглядаються на рівних умовах, узгоджуються для досягнення максимальної результативності й користі для всіх учасників. Така побудова взаємодії стимулює владу до прийняття поміркованих рішень та дієвої державної політики, на основі чого в подальшому проводитимуться національні реформи.

3. За результатами систематизації нормативно-правового забезпечення функціонування механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, окреслено напрями вдосконалення владно-суспільної взаємодії, а саме: узгодження національних законодавчих і нормативно-правових актів з принципами й нормами міжнародних угод, нормативів і стандартів; заповнення прогалин та усунення *суперечностей* між нормами законодавства про владно-суспільну взаємодію; формування умов для підвищення об'єктивності інформації, що поширюється в суспільстві; встановлення вимог до обігу ЗМІ, спрямованих на мінімізацію їх маніпулятивного використання; забезпечення зацікавленості громадськості в участі у громадських радах та, відповідно, дієвості основного правового засобу громадського контролю за діяльністю органів влади.

4. Надано характеристику процесу формування взаємозв'язків між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні . Так, для активізації суспільно-владної взаємодії потрібно дотриматись низки необхідних умов. Серед них: знання та дотримання чинних норм законодавства всіма учасниками процесу взаємодії; наявність у владних інституціях кваліфікованих спеціалістів, котрі мають навички спілкування з громадськістю, а також толерантно ставляться до певного втручання у власні справи; наявність у представників громадянського суспільства вмінь та навичок, достатніх для розуміння сутності роботи органу публічної влади; неупередженість осіб, котрі проводять моніторинг та займаються проведенням аналізу отриманої інформації; відсутність перешкод суспільно-політичного або економічного характеру (наприклад, резонансна справа, до якої упереджено ставиться значна частка суспільства, а ЗМІ надають цьому політичної забарвленості; нестача коштів на

поточну діяльність з моніторингу; незручний час – кінець року, період інтенсивної зміни чинних норм або організаційних засад діяльності органу влади тощо).

Наголошено, що на сьогодні наріла проблема формування сучасного інформаційно-комунікаційного механізму взаємодії, котрий спрямований на забезпечення відкритості, оперативності, чіткості, доступності, зіставності та інтеперабельності публічної інформації та є базисом для функціонування механізмів громадської участі в прийнятті управлінських рішень, а також моніторингу та контролю.

Визначено особливості реалізації механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах проведення реформи децентралізації. Доведено, що одним із шляхів комплексного вирішення проблем, пов'язаних з кризовими явищами в політичній та соціально-економічній сферах у країні, є перехід до концепцій належного врядування та сервісної держави.

У контексті запровадження принципів належного врядування в Україні розподіл рівнів участі інститутів громадянського суспільства в управлінській діяльності має таку етапність: інформування – проведення консультацій – діалог (двостороння взаємодія) – партнерство (найвищий рівень взаємодії, що передбачає тісне співробітництво на постійній основі).

5. За результатами дослідження досвіду розвинених демократичних країн із забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства визначено, що в країнах ЄС наявність політичної волі та високий рівень активності досвідченої громадськості дає змогу забезпечити якісне проведення експертно-аналітичної роботи, ефективно налагодити комунікації між владою та суспільством, підтримувати високі соціальні стандарти та забезпечувати якісні соціальні послуги.

Окреслено потенційні джерела формування фінансового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства, а саме: за рахунок членських внесків та пожертвувань – залежно від закріпленої статутом діяльності

об'єднання громадян; отримання спонсорської допомоги (ризик потрапити у залежність); отримання допомоги від органів публічної влади (ризик спонукання до більш лояльного ставлення до конкретного владного органу незалежно від суспільно-політичної ситуації, громадської думки); отримання грантів від різних приватних фондів. Обґрунтовано, що актуальним для України є реалізація комплексу заходів науково-дослідного й просвітницького напрямку, що націлені на докорінні зміни у свідомості українських громадян та визнання, що влада та суспільство не протистоять одне одному, а мають спільну мету – розвиток держави.

6. Окреслено умови активізації розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а саме:

- наявність політичної волі до змін та зміна ціннісних орієнтацій у бік суспільно орієнтованої системи публічного управління;
- систематичне визначення громадської думки, очікувань, інтересів, пропозицій шляхом проведення соціологічних досліджень як самостійно владними органами, так і через стимулювання інститутів громадянського суспільства до проведення подібних досліджень;
- поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг тощо);
- упровадження досвіду приватного сектора з використання маркетингових комунікацій у владно-суспільну взаємодію;
- дослідження Інтернет-простору та перетворення сучасних каналів комунікацій (соціальних мереж, месенджерів) із засобу поширення публічної інформації на інструмент взаємодії;
- планомірна просвітницька діяльність для підвищення рівня політичної та правової культури, а також медіаграмотності громадян з метою посилення їх активності в суспільно-політичному житті.

7. Запропоновано концептуальну модель побудови механізмів інтегративної взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, базисним конструктом якої виступає консолідуючий ефект від системного застосування сучасного інформаційно-комунікаційного інструментарію, що в комплексній дії забезпечує:

- спонукання громадян та громадських об'єднань до активізації своєї діяльності й залучення до спільного вирішення суспільно важливих проблем;

- прийняття спільних рішень, що дозволяє як поділити відповідальність за них з-поміж усієї громади та, відповідно, органам публічної влади отримати підтримку в реалізації таких рішень;

- проведення комплексу дій з моніторингу, аналізу проблем та вибору варіантів їх вирішення;

- поширення практики аутсорсингу в діяльності органів публічної влади відносно питань взаємодії з громадянами (інститути громадянського суспільства як медіатори, виконавці управлінських рішень, надавачі соціальних послуг);

- налагодження постійної взаємодії у площині «органи публічної влади – інститути громадянського суспільства – місцева громада»;

- підвищення рівня довіри до влади та посилення її авторитету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алкум М. Концепція взаємодії держави з громадянським суспільством: прикладний аспект. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 10. С. 14-20.
2. Андрійв М. М. Децентралізація публічної влади: взаємозв'язок компетенцій та компетентностей. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 185-191.
3. Андріяш В. І, Громадська Н. А. Ефективність прийняття державно-управлінських рішень: особливості використання політичного аналізу. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 8. С. 445-470.
4. Антонова Л. В., Антонов А. В. Вплив громадянського суспільства на удосконалення виборчого процесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1997>.
5. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Особливості представництва та лобювання інтересів громадян в органах публічної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 4. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1655>.
6. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Міжнародний та вітчизняний досвід лобювання інтересів громадян в органах публічної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1098>.
7. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1665>.
8. Антонова Л. В., Штирбов О. М. Комунікативні технології в процесі взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 6. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1899>.

9. Антонова С. Є., Корбутяк В. І. Моніторинг дотримання принципів прозорості та відкритості у діяльності органів влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_10_11.
10. Бабарикіна Н. Громадянська активність та її вплив на процес децентралізації. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 5. С. 101-106.
11. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 1. С. 41-44.
12. Батанов О. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 6-7. С. 45-53.
13. Бельська Т. В. Моделювання впливу глобального громадянського суспільства на державну політику. *Публічне урядування*. 2016. № 4. С. 175-185.
14. Бичков М. М. Правова свідомість і правова культура як фактори підвищення ефективності інститутів громадянського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 138(2). С. 134-138.
15. Богінч О. Л. Громадянське суспільство, особа, держава: правові засади взаємодії в умовах демократичного розвитку. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 102-107.
16. Боева С. С. «Помаранчева революція» та «Євромайдан»: крок назад чи вперед до демократизації? *Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки*. 2015. Т. 20, Вип. 1. С. 75-80.
17. Бородін Є. Субсидіарність як основа розвитку взаємовідносин держави та суспільства в сучасній Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4. С. 16-21.
18. Веб-сайт консультативно-дорадчого органу при Президенті України «Національна тристороння соціально-економічна рада»: Європейський економічний і соціальний комітет у десяти запитаннях. – URL: <http://www.ntser.gov.ua/assets/files/InternationalOrgs/EECK.doc>.

19. Веб-сайт аналітичного центру Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва: Громадська думка населення щодо реформи децентралізації та її результатів. – URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-shchodo-reformi-detsentralizatsii-ta-ii-rezultativ>.

20. Веб-сайт аналітичного центру Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – URL: <https://dif.org.ua>.

21. Веб-сайт всеукраїнського громадського об'єднання «Інститут Республіка»: Інформаційна гігієна для школярів: говоримо про фейки, джінсу, пропаганду. – URL: <https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/informatsijna-gigiyena-dlya-shkolyariv-govorymo-pro-fejky-dzhynsu-propagandu.html>.

22. Веб-сайт Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціації міст України»: Підсумковий звіт за результатами досліджень громадської та експертної думки. Жовтень-листопад 2017. – URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/amu_2017_ua_mista_otg_new.pdf.

23. Веб-сайт Головного сервісного центру МВС: Про мобільні сервісні центри МВС. – URL: <https://hsc.gov.ua/index/poslugi/pro-mobilni-sts>.

24. Веб-сайт громадської організації «Інститут соціокультурного менеджменту». – URL: <https://iscm.org.ua>.

25. Веб-сайт громадської організації Центр громадського моніторингу та досліджень. – URL: <http://www.gmd.center>.

26. Веб-сайт Громадської спілки «Коаліція Реанімаційний Паке́т Реформ»: Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності. – URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/USAID_ENGAGE_CEP_Winter_2020_UKR-2.pdf.

27. Веб-сайт Громадської спілки «Коаліція Реанімаційний Паке́т Реформ»: Стратегія розвитку громадянського суспільства: чого досягли за п'ять років і що потрібно зробити в наступні п'ять. – URL: <https://rpr.org.ua/news/stratetiia-rozvytku-hromadians-koho-suspil-stva-choho-dosiahly-za-p-iat-rokiv-i-shcho-potribno-zrobyty-v-nastupni-p-iat>.

28. Веб-сайт інформаційного ресурсу «Центр моделювання комунікацій».

– URL: <https://www.commodelling.com>.

29. Веб-сайт інформаційної платформи Взаємодія. – URL: <https://vzaemo.diiia.gov.ua>.

30. Веб-сайт міжнародної некомерційної організації Internews Щорічне опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 р.». – URL: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/2020-Media-Consumption-Survey-FULL-FIN-Ukr-1.pdf>.

31. Веб-сайт мобільного оператора «Київстар»: 1,5 години на день у Tik Tok: Київстар склав рейтинг соцмереж та месенджерів. – URL: <https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/15-godyny-na-den-u-tik-tok-kyuyivstar-sklav-reytyng-socmerezkh-ta-mesendzheriv>.

32. Веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень: Соціальні мережі як ефективний засіб громадської самоорганізації в сучасній Україні. Аналітична записка. – URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/socialni-merezhi-yak-efektivniy-zasib-gromadskoi>.

33. Веб-сайт Організації з безпеки та співробітництва в Європі: Дослідження «Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства». – URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/75885.pdf>.

34. Веб-сайт Офіційне інтернет-представництво Президента України. – URL: <https://www.president.gov.ua>.

35. Веб-сайт Офіційний вебпортал Верховної Ради України. – URL: <https://www.rada.gov.ua>.

36. Веб-сайт Трансперенсі Інтернешнл Україна: Результати рейтингів прозорості та підзвітності за 2020 рік від ТІ Україна. – URL: <https://ti-ukraine.org/research/rezultaty-rejtyngiv-prozorosti-ta-pidzvitnosti-za-2020-rik-vid-ti-ukrayina>.

37. Веб-сайт Трансперенсі Інтернешнл Україна: Сила громади: як працюють громадські ради в Україні.– URL: <https://ti-ukraine.org/news/syla>

gromady-yak-pratsyuyut-gromadski-rady-v-ukrayini.

38. Веб-сайт Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова: Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів (липень 2020р.). – URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r>.

39. Веб-сайт Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. – URL: <https://razumkov.org.ua>.

40. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.

41. Головка А. А. Взаємодія громадянського суспільства та держави в умовах сучасних інформаційних викликів. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 111. С. 319-321.

42. Гололобов С.М. Розвиток механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 «Механізми державного управління. – Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Одеса, 2020. – 226 с.

43. Горбань О. В. Поняття громадянського суспільства в контексті сучасного цивілізаційного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. 2019. Вип. 41 (54). С. 64-74.

44. Горемікіна Ю. В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 3. С. 91-113.

45. Грабовський В. А., Міщан О. О. Шляхи вдосконалення взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. № 1(41). С.361-365.

46. Громадянське суспільство в Україні в умовах демократичних трансформацій: перспективи розвитку: науково-аналітична доповідь / Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В., Оніщенко Н. М. та ін. Київ. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. 100 с.

47. Грушева А. А., Коваль А. А. Головні аспекти використання стандартів якості в організації надання адміністративних послуг органами місцевого врядування. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2021. № 1. С. 60-71.

48. Даудова Г. В. Взаємодія держави і громадянського суспільства: європейський досвід. *Державне будівництво*. 2014. № 1. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_28.

49. Дніпров О. С. Діалог органів державної виконавчої влади та громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 26-30.

50. Довгань В. І., Радченко О. В., Вавринчук М. П. Оцінка якості надання адміністративних послуг на базовому рівні. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : *Державне управління*. 2017. Вип. 1. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2017_1_10.

51. Докаленко В. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні: європейський вектор. Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез XI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. Ч.1 / НУ «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2021. С. 373-375.

52. Докаленко В. В. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні: реалії сьогодення. The 8th International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research” (March 14-16, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021 p. 661-668.

53. Докаленко В. В. Напрями розвитку взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства: українські реалії та європейський

досвід. Ольвійський форум - 2020: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів : матер. XIV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 4 -7 червня 2020 р.). Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. С. 78–80.

54. Докаленко В. В. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. «МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» XXIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів Миколаїв, 16–20 листопада 2020 року – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. С. 136–137.

55. Докаленко В. В. Сучасні проблеми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні. Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження. Матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 березня 2021 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 94-96

56. Докаленко В. В. Теоретичні підходи до визначення інститутів громадянського суспільства як суб'єктів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 154–160. – URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7224&i=25>.

57. Докаленко В. В. Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 1 (28). С. 27-34. – URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/6.pdf>.

58. Драган І. О. Оцінка якості надання адміністративних послуг в контексті удосконалення механізму взаємодії органів влади з громадою. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 3. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_3_3.

59. Дригуля Н. Сучасні аспекти співпраці органів державної влади та організацій громадянського суспільства в контексті запровадження належного врядування. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 1. С. 48-57.
60. Дробуш І. В. Соціальні інтереси територіальних громад в контексті формування громадянського суспільства та децентралізації влади. *Публічне право*. 2015. № 2. С. 50-57.
61. Енциклопедичний словник з державного управління. За заг. ред. Ю. В. Ковбасюка; НАДУ. К., 2010. 820 с.
62. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 1 : Теорія державного управління. За заг. ред. В. М. Князева; НАДУ. К., 2011. 748 с.
63. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 8 : Публічне врядування. За заг. ред. В. С. Загорського; ЛРІДУ НАДУ. Львів, 2011. 630 с.
64. Євсюкова О. В. Запровадження принципів реалізації сервісно-орієнтованої діяльності органів публічної влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_3_16.
65. Євсюкова О. В. Концепція сервісно-орієнтованого розвитку держави на засадах формування механізмів управління процесами сервісного спрямування органів публічної влади. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Вип. 5. 2018. С. 46-52.
66. Євтушенко О. Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія*. 2009. Т. 122, Вип. 109. С. 32-37.
67. Євтушенко О. Н., Стадніченко Л. М. Органи самоорганізації населення в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. № 4. С. 291-315.
68. Єгіозар'ян А. Реалізація принципів нового публічного менеджменту та належного врядування в сучасних західних моделях державного управління.

Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 4. С. 23-31.

69. Смельянов В. М. Удосконалення механізмів відбору кандидатів на керівні посади державної служби України з урахуванням лідерських компетентностей. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 11. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1922> DOI: 10.32702/2307-2156-2020.11.7.

70. Смельянов В., Сокірко М. Ризики реформи децентралізації та методи їх рішення. *Державне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 10. С. 1106-1139. – URL: <https://doi.org/10.34132/pard2020.10.07>.

71. Железнякова І. Л. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків як суб'єкти оновлення житлового фонду. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2018. Вип. 30(3). С. 110-114.

72. Забейворота Т. В. Децентралізація влади як спосіб імплементації принципів належного врядування (Good Governance). *Державне будівництво*. 2016. № 1. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2016_1_19.

73. Завидняк І. О. Благодійні організації як інститут громадянського суспільства. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2. С. 74-79.

74. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5.07.2012 № 5073-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.

75. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

76. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

77. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

78. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 № 2782-XII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

79. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.11.2014 № 1700-VII.
– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
80. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
81. Закон України «Про звернення громадян» від 2.10.1996 № 393/96-ВР.
– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>.
82. Закон України «Про інформацію» від 2.10.1992 № 2657-XII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
83. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
84. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1.12.1998 № 281-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.
85. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 № 2460-XII.
– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>.
86. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 № 2866-III. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.
87. Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 № 2625-III. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
88. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5.04.2001 № 2365-III. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
89. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 № 539/97-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-вр>.
90. Закон України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію» від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
91. Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі

спілки» від 7.10.1997 № 554/97-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр>.

92. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.

93. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

94. Івашова Л. М., Івашов М. Ф., Усаченко О. О. Особливості державного регулювання будівництва нового та реконструкції застарілого житлового фонду за участі громадянського суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. № 6. С. 824-855.

95. Іголкін І. В. Публічно-приватне партнерство на місцевому рівні: проблеми і перспективи. *Наукові праці НДФІ*. 2014. Вип. 3. С. 66-76.

96. Кваша О. О. Політична воля – необхідна умова ефективної протидії корупції. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 359-365.

97. Квітка С. А. Глобальне громадянське суспільство: між національними державами і транснаціональними корпораціями. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5, № 3-4. С. 65-76.

98. Клевцевич Н. А. Публічно-приватне партнерство як механізм активізації модернізаційних процесів у сфері житлово-комунального господарства України. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2019. № 7-8. С. 61-81.

99. Князева О., Цибульська Т. Критерії оцінки якості надання адміністративних послуг (на прикладі аналізу даних репрезентативного опитування фізичних і юридичних осіб-суб'єктів звернень до центру надання адміністративних послуг в м. Одесі). *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 2. С. 158-171.

100. Кобеля З. І., Тодорюк С. І., Сторцун К. М. Трудова міграція на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 132-136.

101. Ковтуненко К. В., Нестеренко О. В. Використання краудфандінгу як

інструменту фінансування інноваційних проєктів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 15. С. 14-20.

102. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Корупція як одна із загроз національній безпеці України. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2020. № 1. С. 14-22.

103. Колосовська І. І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 45. С. 161-166.

104. Корнієвський О., Сидоренко Д., Пеліванова Н. та ін. Ключові виклики для розвитку громадянського суспільства, 2020. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2020 році : матеріали. щоріч. доп. за заг. ред. Ю. Тищенко, Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2021. 116 с.

105. Кривецький О. Закон «Про лобізм» – удар по корупції в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2016. № 21 (124). С. 12-15.– URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2016/21.pdf>.

106. Кудряченко А. І. Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: збірник наукових праць. 2012. С. 67-74.

107. Кучерук М. С. «Лихі 90-ті» і «помаранчева» революція: соціально-економічні передумови формування громадянського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 94. С. 60-64.

108. Лаба О. Європейський механізм державного фінансування громадських організацій. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 1. С. 19-23.

109. Литвинова Л.В., Збираник Ю.В. Маркетингові комунікації органів публічної влади як складова частина комунікативної культури публічного управління. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 2017, № 4 (60). С. 50-55.

110. Лізаковська С. В. Громадські ради як інструмент впливу громадськості на формування та реалізацію державної політики в Україні.

Публічне управління та регіональний розвиток. 2019. № 3. С. 77-91.

111. Літвінов О. В., Літвінова Н. М. Громадський моніторинг процесу створення та функціонування центрів надання адміністративних послуг в Україні. *Аспекти публічного управління.* 2014. № 3-4. С. 59-66.

112. Лясота А. Є. Сучасний стан та перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. *Грані.* 2018. Т. 21, № 10. С. 142-148.

113. Маматова Т., Гладка О. Організаційно-правові засади функціонування академічних бізнес-інкубаторів як інструмент місцевого розвитку. *Публічне адміністрування: теорія та практика.* 2013. Вип. 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_19.

114. Мамка Г. В чому причина низької якості законодавчих ініціатив. *Юридична газета online.* – URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/v-chomu-prichina-nizkoyi-yakosti-zakonodavchih-iniciativ.html>.

115. Мармеладзе М. Кожний четвертий українець вважає громадські організації впливовими. *Детектор медіа* – URL: <https://zz.detector.media/community/texts/181078/2020-09-29-kozhnyy-chetvertyy-ukrainets-vvazhaie-gromadski-organizatsii-vplyvovymy>.

116. Матвійчук А. Методи громадського моніторингу законопроектів. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. №4. С. 141-144.

117. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2019. № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_2_18.

118. Мельник Л. А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 4. С. 119-124.

119. Мельник С. М. Роль моніторингу у процесі вдосконалення правових форм реалізації функцій сучасної держави Україна. *Право і суспільство.* 2018. № 5. С. 29-33.

120. Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 28.04.2021 № 72-21 «Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>.

121. Омельян О. П. Публічно-сервісна діяльність як спосіб реалізації сутності сервісної держави. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 3. С. 76-81.

122. Онищук І. І. Способи підвищення якості та ефективності впливу інститутів громадянського суспільства на нормопроекування органів державної влади. *ScienceRise. Juridical Science*. 2018. № 4. С. 9-15.

123. Оніщенко Н. М., Сунегін С. О. Механізм взаємодії особи, громадянського суспільства і держави: сутнісні та емпіричні проблеми удосконалення. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 236-245.

124. Орлова Н. С., Мохова Ю. Л. Роль цифрових компетентностей у формуванні цифрового суспільства. *Наукові перспективи*. 2021. №5 (11). С.154-162.

125. Офіційний веб-сайт Дніпровської міської ради. – URL: <https://dniprorada.gov.ua>.

126. Офіційний веб-сайт Дніпровської міської ради: Громадська рада при Дніпровській міській раді – URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/gromadska-rada>.

127. Офіційний веб-сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації. – URL: <https://adm.dp.gov.ua>.

128. Офіційний веб-сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації: Громадська рада при Дніпропетровській обласній державній адміністрації. – URL: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/konsultaciyi-z-gromadskistyuu/gromadska-rada>.

129. Офіційний веб-сайт Дніпропетровської районної державної адміністрація Дніпропетровської області. – URL: <http://www.dnipr.dp.gov.ua>.

130. Офіційний вебпортал парламенту України Законодавство України. –

URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

131. Офіційний вебпортал парламенту України Законодавство України: Хартія основних прав Європейського Союзу прийнята 7 грудня 2000 року. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

132. Офіційний веб-сайт Бердянської міської ради. – URL: <https://bmr.gov.ua>.

133. Офіційний веб-сайт громадської частини Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства. – URL: <https://civil-rada.in.ua>.

134. Офіційний веб-сайт Запорізької міської ради. – URL: <https://zp.gov.ua>.

135. Офіційний веб-сайт Запорізької міської ради: Запорізька молодіжна міська рада. – URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/zaporizka-molodizhna-miska-rada>.

136. Офіційний веб-сайт Запорізької міської ради: Регламент роботи комітету Громадської ради при виконавчому комітеті Запорізької міської ради. – URL: https://zp.gov.ua/upload/editor/reglament_komiteta_1.pdf.

137. Офіційний веб-сайт Запорізької обласної державної адміністрації. – URL: <https://www.zoda.gov.ua>.

138. Офіційний веб-сайт Запорізької районної державної адміністрації Запорізької області. – URL: <http://zrda.gov.ua>.

139. Офіційний веб-сайт Криворізької міської ради та її виконавчого комітету. – URL: <https://kr.gov.ua>.

140. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ. – URL: <https://mvs.gov.ua>.

141. Офіційний веб-сайт Міністерства та Комітету цифрової трансформації України. – URL: <https://thedigital.gov.ua>.

142. Офіційний веб-сайт Міністерства та Комітету цифрової трансформації України: Як Україна планує потрапити до топ-20 рейтингу е-участі ООН вже наступного року? – URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yak-ukraina-planue-potrapiti-do-top-20-reytingu-e-uchasti-oon-vzhe-nastupnogo-roku>.

143. Офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України. – URL: <https://www.rnbo.gov.ua>.

144. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – URL: <https://ombudsman.gov.ua>.

145. Офіційний веб-сайт Урядовий портал. – URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

146. Офіційний веб-сайт Урядовий портал: «Мінцифри: 125 тисяч українців отримують доступ до адміністративних послуг». – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-125-tisyach-ukrayinciv-otrimayut-dostup-do-administrativnih-poslug>.

147. Офіційний веб-сайт Урядовий портал: Громадські ради. Інформаційно-аналітичні матеріали. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/gromadski-radi/informacijno-analitichni-materiali>.

148. Офіційний веб-сайт Урядовий портал: Підготовка проекту Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva/pidgotovka-proektu-nacionalnoyi-strategiyi-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2021-2025-roki>.

149. Офіційний веб-сайт Урядовий портал: Реформи. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi>.

150. Павленко Є. М. Підходи до модернізації сучасної моделі комунікативної політики органів публічної влади України. *Публічне управління та митне адміністрування*. №2 (29). 2021. С. 29-36.

151. Павлюк К. В., Іголкін І. В. Особливості соціоструктурних взаємодій громадянського суспільства і держави в країнах Західної Європи. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 418-428.

152. Пахомова Т., Рокотянська А. Соціальна довіра до органів публічної влади як категорія соціального управління. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 2. С. 146-154.

153. Подорожна Т. С., Білоскурська О. В. Правовий моніторинг як засіб

якості та ефективності чинного законодавства. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 82-87.

154. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-п>.

155. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1378 «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-п>.

156. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2012 № 658 «Про утворення Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2012-п>.

157. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2009 року № 1302 «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2009-п>.

158. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п>.

159. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п>.

160. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.11.2008 № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п>.

161. Постанова Кабінету Міністрів України від 6.01.2010 № 10 «Про затвердження Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2010-п>.

162. Приходько І., Докаленко В. Роль та місце взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 9. С. 752-768. – URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/203>.

163. Ратушна Т. Бізнес-інкубатор міжрегіонального типу: форма стимулювання інноваційної діяльності в сільському господарстві. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2016. Вип. 41(1). С. 75-83.

164. Рибачук О. М. Діяльність громадських інформаційно-комунікативних центрів у сприянні відкритості влади. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 41-47.

165. Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 1.12.2010 № 1684 «Про затвердження Плану розвитку національного телерадіоінформаційного простору». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1294-10>.

166. Родченко С. С., Говоруха К. В. Корупція як загроза економічній безпеці національної економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2020. Вип. 3. С. 36-42.

167. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 03.02.2011 «Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>.

168. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 24 січня 2011 року «Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11>.

169. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.01.2010 № 85-р «Про основні засади державної комунікативної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-p>.

170. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 № 1035-р «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035->

2007-р.

171. Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 1.04.2014 № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

172. Романенко К. М. Державний маркетинг як механізм максимізації соціальної ефективності державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 10. С. 85-88.

173. Руденко О. М. Лобіювання – політична корупція чи суспільний компроміс. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 2. С. 77-83.

174. Семак Б. Б., Басій Н. Ф., Бойчук І. В. Роль прес-служб в організації роботи органів державної влади. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип. 56. С. 72-77.

175. Серант А. Й., Огірко І. В. Оцінка якості надання адміністративних послуг. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 149-161.

176. Сердюк Н. Перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в сучасній Україні. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 48-55.

177. Сидоренко О. М., Жегунова А. С. Громадські об'єднання як інститути громадянського суспільства: характеристика та проблематика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2017. Вип. 30(1). С. 8-11.

178. Сівашова І. Роздержавлення друкованих засобів масової інформації в контексті розвитку інформаційного простору України. Офіційний веб-сайт Державного комітету телебачення і радіомовлення України. – URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=78551&cat_id=74306.

179. Слободенюк Т. О. Сутність і поняття публічно-сервісної діяльності держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 31 (70), № 5 2020. С. 37-43.

180. Смірнова В. О. Політична воля як модернізаційний ресурс влади і

запурука успіху політичних реформ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Вип. 15. С. 20-27.

181. Соколовська О. О., Сомсіков К. В. Проведення громадських обговорень проектів регуляторних актів як дієвий механізм запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 8. С. 60-68.

182. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 271-279.

183. Соляр С. П. Інститути громадянського суспільства. *Форум права*. 2013. № 1. С. 933-938.

184. Сорока С. В., Лізаковська С. В. Особливості інституціоналізації співпраці органів публічного управління з організаціями громадянського суспільства. *Вісник Херсонського національного університету*. 2021. № 2 (77). С. 161-170. – URL: [http://kntu.net.ua/ukr/content/download/89138/512948/file/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202%20\(77\).pdf](http://kntu.net.ua/ukr/content/download/89138/512948/file/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202%20(77).pdf)

185. Стадник М. М., Ігнатенко Н. В., Бріт О. В., Майданевич Л. О. Управлінські пріоритети сталого розвитку суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 4. С. 86-92.

186. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 112 с.

187. Стоян О. Ю., Антонов А. В. Державне забезпечення стабільності інформаційного поля виборчого процесу в Україні. *EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES*. 2019. № 4 (4). С. 145-153. – URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view>

188. Стоян О. Ю., Антонов А. В. Загрози у організації виборчого процесу та перспективи їх подолання. *EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES*. № 5 (2). С. 301-322. – URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view>.

189. Суміна Ю. М. Аналіз сучасного стану фінансування громадських організацій в Україні. *Збірник наукових праць Донецького державного*

університету управління. Серія : Державне управління. 2014. Т. 15, Вип. 287. С. 92-106.

190. Сухенко В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства в Польщі: досвід для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 3. С. 82-90.

191. Тарасюк В. М. Медіаграмотність як складова політичної освіти. *Держава і право. Серія : Політичні науки*. 2018. Вип. 80. С. 142-151.

192. Теремцова Н. В., Захарченко Р. О. Становлення та розвиток інституту громадянського суспільства в державі: теоритичний аспект. *Європейські перспективи*. 2019. № 4. С. 31-36.

193. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

194. Тимофєєв С. П. Загальні засади забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2021. № 11. С. 215-232.

195. Тимофєєв С. П. Перспективи підвищення рівня довіри до органів публічної влади в Україні. *Наукові перспективи*. 2021. № 6 (12). С.149-162.

196. Тімашов В. О., Грицай А. В. Адміністративно-правове забезпечення захисту людини і громадянина в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 84-88.

197. Ткаченко І. Громадянське суспільство і Європейський Союз: функціонування й співпраця. *Віче*. 2015. № 2. С. 15-19.

198. Ткачук І. Зміна підходів до державного фінансування громадських організацій в Україні. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 1(2). С. 156-165.

199. Указ Президента України від 15.09.2005 № 1276/2005 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1276/2005>.

200. Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 «Про сприяння

розвитку громадянського суспільства в Україні». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.

201. Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.

202. Указ Президента України від 31.07.2004 № 854/2004 «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004>.

203. Указ Президента України від 4.11. 2016 № 487/2016 «Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2016>.

204. Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021>.

205. Халецька А. А., Березовський Д. О. Громадський моніторинг органів державного управління та державної влади як одна з форм реалізації громадянської соціальної відповідальності населення. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2013. № 2. С. 99-103.

206. Хвесик М. А., Бистряков І. К., Клиновий Д. В. Публічно-приватне партнерство в забезпеченні сталого просторового розвитку. *Економіка України*. 2020. № 1. С. 3-23.

207. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 54-68.

208. Шведова Г. Л. Корупція як загроза економічній безпеці України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 1. С. 179-184.

209. Школяр М. В. Соціальна довіра в контексті суспільних трансформацій. *Молодий вчений*. 2016. № 8. С. 449-453.

210. Щегорцова В. М. Управління персоналом публічної служби: теорія

мотивації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2. С. 344-349.

211. Як підвищити спроможності громадських рад на здійснення громадського контролю?: Методичні матеріали., В. Таран, О.Кульчицький, Г. Бабакішієва, Д. Слизьконіс. Київ, Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», 2018. 24 с.

212. Ярош А. О. Адміністративно-правові засади надання якісних адміністративних послуг в контексті децентралізації. *Ірпінський юридичний часопис*. 2020. Вип. 3. С. 114-121.

213. Aerts, R. (2010). Civil Society or Democracy? A Dutch Paradox. *BMGN – Low Countries Historical Review*, 125(2-3), 209-236. – URL: <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.7120>.

214. Amnon Reichman. Challenges for Nonprofit Organizations. Introduction: A Theoretical Framework. *Civil Society and Challenges Faced by Nonprofits*, *New England Journal of Public Policy*, 2010, Volume 23, Issue 1, – URL: <https://scholarworks.umb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=nejpp>.

215. Andriiash Viktoriia, Torkhova Nadiia, Yevtushenko Alexander, Malikina Oksana. Organizational forms of Public relations and media management in the Justice system of Ukrainian. *VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS PUBLIC POLICY AND ADMINISTRATION*. 2020. Vol. 19, No 4, p. 169-182.

216. Aslihan Aykac. Global challenges to legal regulation of state and civil society relationship, *Ege Academic Review*, 2010, pp. 829-843, Volume 3, Issue 10. – URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558404>.

217. Balancing Democracy, Identity and Efficiency: Changes in Local and Regional Structures in Europe / The Council of European Municipalities and Regions (CEMR). 2008. 96 p. https://www.ccre.org/docs/changes_in_local_and_regional_structures_web_EN.pdf.

218. Beetham D. *Introducing Democracy: 80 Questions and Answers*. Cambridge : UNESCO and Polity Press, 2015. 116 p. – URL: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/181392e.pdf>.

219. Beglytsia, V., Antonova, L., Kozlova, L., Datsii, O., & Datsii, N. (2021).

System of concepts communications of state institutions and society as the basis of national security and socio-economic stability. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3 (38), pp. 549–556. – URL: <http://fkd1.ubs.edu.ua/article/view/237487>.

220. Berezhna, K., Yuzikova, N., Maistro, S., Paliukh, V., & Antonova, L. (2020). The importance of public administration in administrative and legal regulation. *Revista Gênero E Interdisciplinaridade*, . v. 1 n. 01 (2020): Special Edition URL: <https://www.periodicojs.com.br/index.php/gei/article/view/63>.

221. Castells M. *The Rise of the Network Society* / Manuel Castells. – 2-nd ed. Southern Gate, Oxford: Blackwell, 2010. – 597 p. – URL: <https://www.researchgate.net>.

222. Clift S. *E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work*. Open-Source-Jahrbuch. Berlin: Lehmanns Media, 2004. – URL: http://www.opensourcejahrbuch.de/download/jb2004/chapter_04/IV-5-Clift.pdf.

223. De Minico, Giovanna, A Hard Look at Self-Regulation in the UK (February 21, 2009). *European Business Law Review*, Vol. 17, No. 1, 2006, – URL: <https://ssrn.com/abstract=1347348>.

224. Dokalenko V. European experience of the interaction between public authorities and civil society institutions and Ukrainian realities. *EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES*, 2020. 6 (1), p. 5-18. – URL: <https://www.ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/41/37>.

225. Dokalenko V. Regulatory and legal support of interaction between public authorities and civil society institutions in Ukraine (Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні). *Socio World Social Research & Behavioral Sciences*. 2021. Vol 03(01). pp. 15-24. – URL: <https://www.sciencegate.app/app/document/download/10.36962/swd0301202115>
DOI: [10.36962/swd0301202115](https://doi.org/10.36962/swd0301202115)

226. Gaber, John. (2019). Building “A Ladder of Citizen Participation”: Sherry Arnstein, Citizen Participation, and Model Cities. *Journal of the American Planning*

Association. 85. 1-14. DOI: 10.1080/01944363.2019.1612267.

227. Glasius, Marlies. (2001). 'Introducing Global Civil Society'. *Global Civil Society 2001* Chapter: Introduction Publisher: Oxford: Oxford University Press. 3-22. – URL: <https://www.researchgate.net>.

228. Goel R.K., Saunoris J.W. Forms of Government Decentralization and Institutional Quality: Evidence from a Large Sample of Nations. Asian Development Bank Institute. ADBI Working Paper, № 562. – URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/163097>.

229. Havas, A. (2016). "Social and Business Innovations: Are Common Measurement Approaches Possible?", *Foresight and STI Governance*, vol. 10, no. 2, pp. 58–80. – URL: <https://www.researchgate.net>.

230. Jonas K. J., Morton T. A. Restoring Civil Societies: The Psychology of Intervention and Engagement Following Crisis. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2012. 328 p.

231. Knappe Henrike. *Doing Democracy Differently*. - Verlag Barbara Budrich, 2017. – URL: <https://shop.budrich.de/wp-content/uploads/2021/03/9783863883126.pdf>.

232. Kovshun Nataliia, Kostrychenko Valentyna, Semeniuk Kateryna, Filipishyna Liliya and Antonova Liudmyla Multi-vector activity in the introduction of integrated administration of environmentally safe nature resources use. *E3S Web Conf.*, 255 (2021) 01028 Published online: 03 May 2021 DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125501028>.

233. Lesik, I., Bobrovska, N., Bilichenko, O., Dranus, L., Lykhach, V., Dranus, V., Stoian, O., Kolevatova, A & Nazarenko, I. (2020). Assessment of management efficiency and infrastructure development of Ukraine. *Management Science Letters*, 10(13), 3071-3080. URL: <http://growingscience.com/beta/msl/3952-assessment-of-management-efficiency-and-infrastructure-development-of-ukraine.html> DOI: 10.5267/j.msl.2020.5.016.

234. Litvin, N., Grabar, N., Tymofeev, S., Harasym, P., & Myshchysyn, O. (2021). Assessment of the level of economic security of innovatively active enterprises

as the basis of the management process within the financial and legal field. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 4(39), 209–215. – URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241310>.

235. Lobbying: Access and influence in Whitehall. House of Commons, Public Administration Select Committee. First Report of Session 2008-09. Volume I. London, 2009. 80 p. – URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmpublicadm/36/36i.pdf>.

236. Maisuradze D., Nadibaidze T. Local Government Participation in the Open Government Partnership (OGP). Institute for Development of Freedom of Information. 2016. – URL: [https://idfi.ge/public/upload/IDFI/OGP/Local%20Government%20Participation%20in%20the%20Open%20Government%20Partnership%20\(OGP\).pdf](https://idfi.ge/public/upload/IDFI/OGP/Local%20Government%20Participation%20in%20the%20Open%20Government%20Partnership%20(OGP).pdf).

237. Orlova N., Chechel A., Ilyina A., Fayvishenko D., Kulchii I., Pidlisna T. Human capital development in the process of the use and provision of electronic services in Ukraine (35th IBIMA) International Business Information Management Conference, Seville, Spain 1-2 April, 2020 P. 1298-1310 ISBN: 978-0-9998551-4-0 – URL: <https://ibima.org/accepted-paper/human-capital-development-in-the-process-of-the-use-and-provision-of-electronic-services-in-ukraine>.

238. Orlova N., Mokhova I., Diegtiar O., Khomutenko O. Methodology of the Electronic Government Evaluation of the European Union Countries based on Taksonometric Method (33rd IBIMA) International Business Information Management Conference Granada, Spain 10-11 April, 2019. P. 505 – 512. ISBN: 978-0-9998551-2-6 – URL: <https://ibima.org/accepted-paper/methodology-of-the-electronic-government-evaluation-of-the-european-union-countries-based-on-taksonometric-method>.

239. Shpak Yurii, Bandura Ivan, Primush Roman, Dokalenko Varvara, Abdullayev Vahif (2022). Formation of Anti-Corruption Consciousness of Citizens as a Direction of Interaction of Public Authorities and Institutions of Civil Society. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22 No. 3 pp. 17-22. – URL: http://ijcsns.org/07_book/html/202203/202203003.html.

240. Song Peng, Maslow's Hierarchy of Needs Theory Combined with Subjective Well-being to Explore the Influencing Factors and Promotion Strategies, *Research & Development*. Vol. 1, No. 1, 2020, pp. 19-24. – URL: <http://www.sciencepublishinggroup.com>.

241. Soroka S., Lizakowska S. Wpływ kultury politycznej i partycypacji obywatelskiej na funkcjonowanie reżimów politycznych (na przykładzie posttotalitarnych państw) (Вплив політичної культури та участі громадськості на функціонування політичних режимів). *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW*. 2016. № 4. – URL: https://colloquium.elsite.eu/images/numery/4_2016/S.

242. Soroka S., Plekhanov D. The Theory of Interaction between the Government and Parliament in the Historiography of the Twentieth Century. *History*. 2018. Vol. 26. № 2. – URL: <https://history.azbuki.bg/en/history/historyarticles2016-3/2-xxvi-2018>.

243. Stoyan O. Problems of Ukrainian management development in the conditions of transformation. Mechanisms of stimulation of socio-economic development of regions in conditions of transformation. Monograph.– Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, Poland, 2019. – p. 233–247.

244. Vandebroele J. How can open data feed citizen engagement? Citizenlab. 2017. – URL: <https://www.citizenlab.co/blog/civic-engagement/how-can-open-data-feed-citizen-engagement>.

245. Violations by Article and by State (1959-2019). – URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2019_ENG.pdf.

246. Website information resource Council of Europe: 12 Principles of Good Governance. – URL: <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles>.

247. Website information resource U.S. Agency for International Development. – URL: <https://www.usaid.gov>.

248. Yemelyanov, V., & Plekhanov, D. (2019). Ways of confronting corruption and bribery in the bodies of the state authority. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(1), 59-67. – URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/600/pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

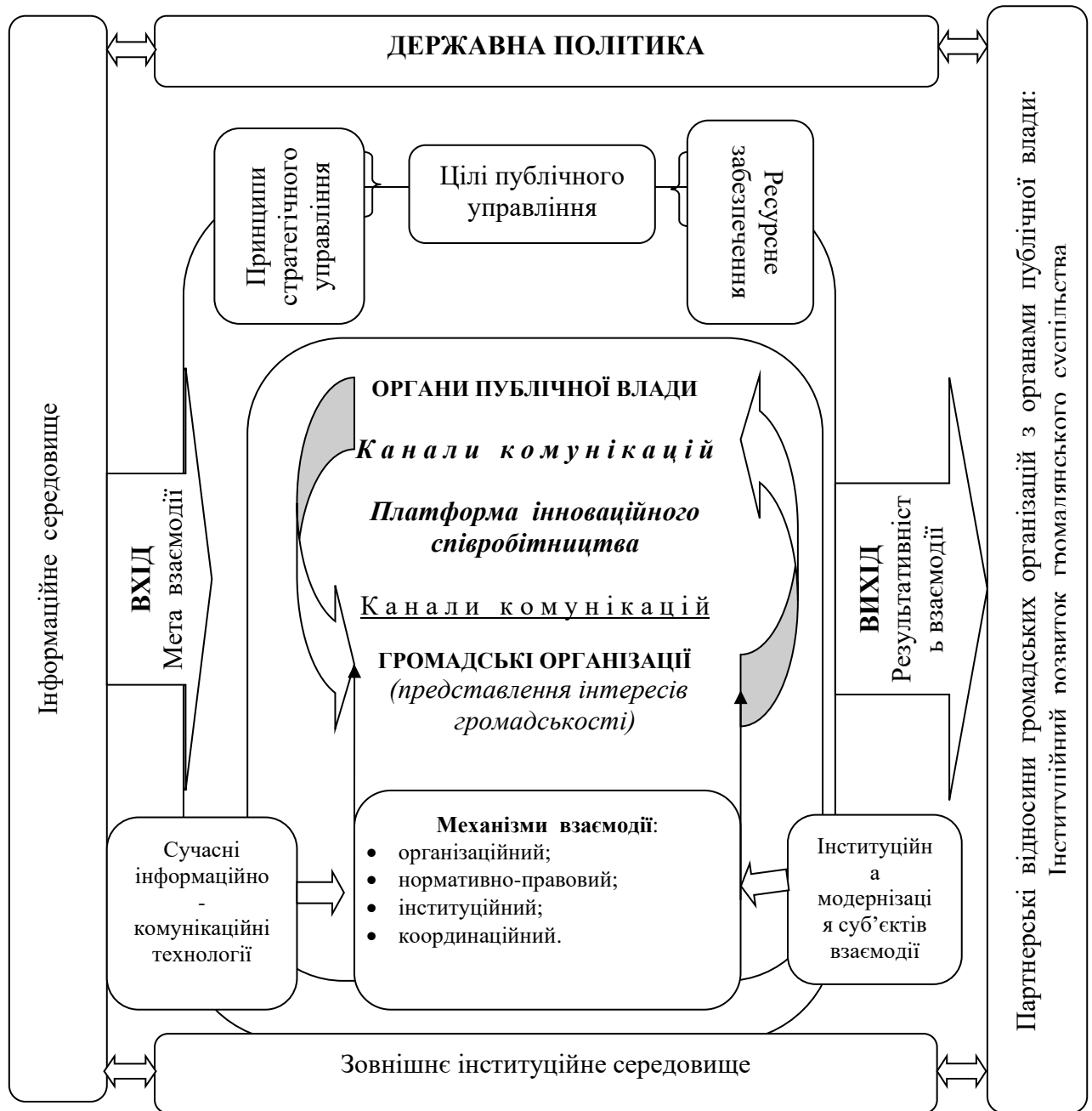

Рис. Механізми взаємодії громадських організацій з органами публічної

влади

Джерело: [42].

Додаток Б

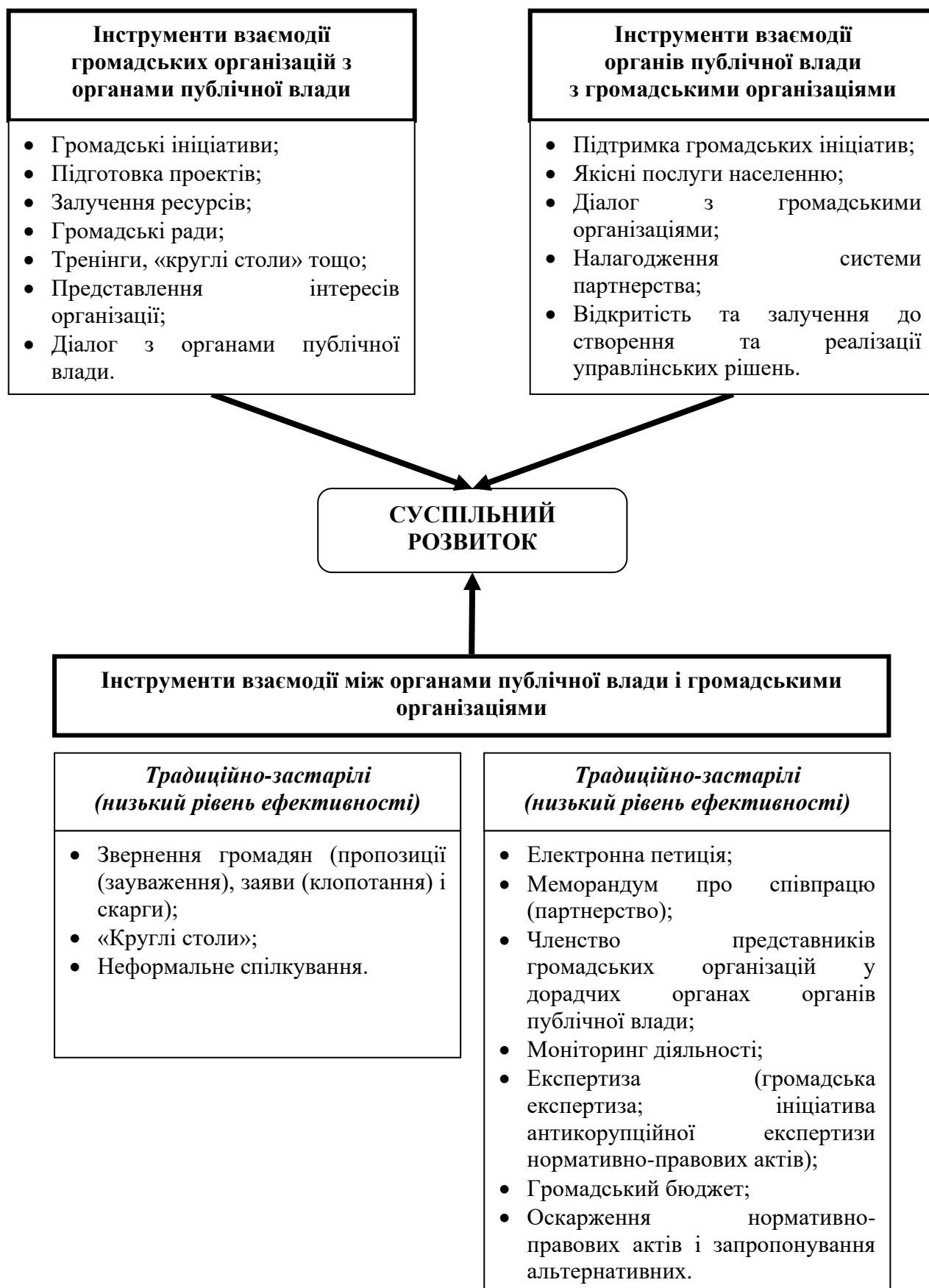

Рис. Інструментарій взаємодії між громадськими організаціями та органами публічної влади в сучасній Україні *Джерело: [42].*

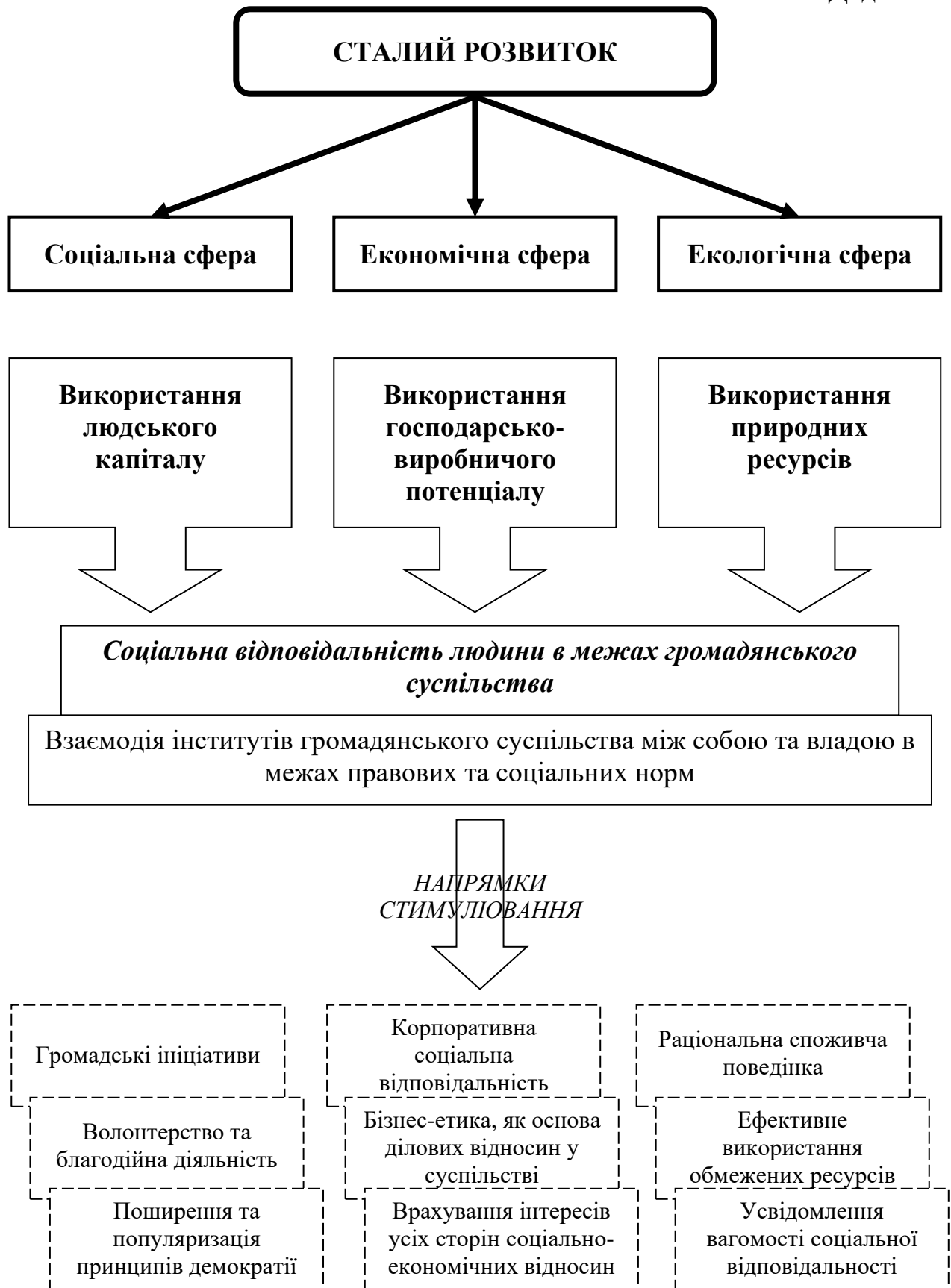

Рис. Напрямки забезпечення соціальної відповідальності в умовах сталого розвитку Джерело: систематизовано автором на основі [7].

Додаток Г

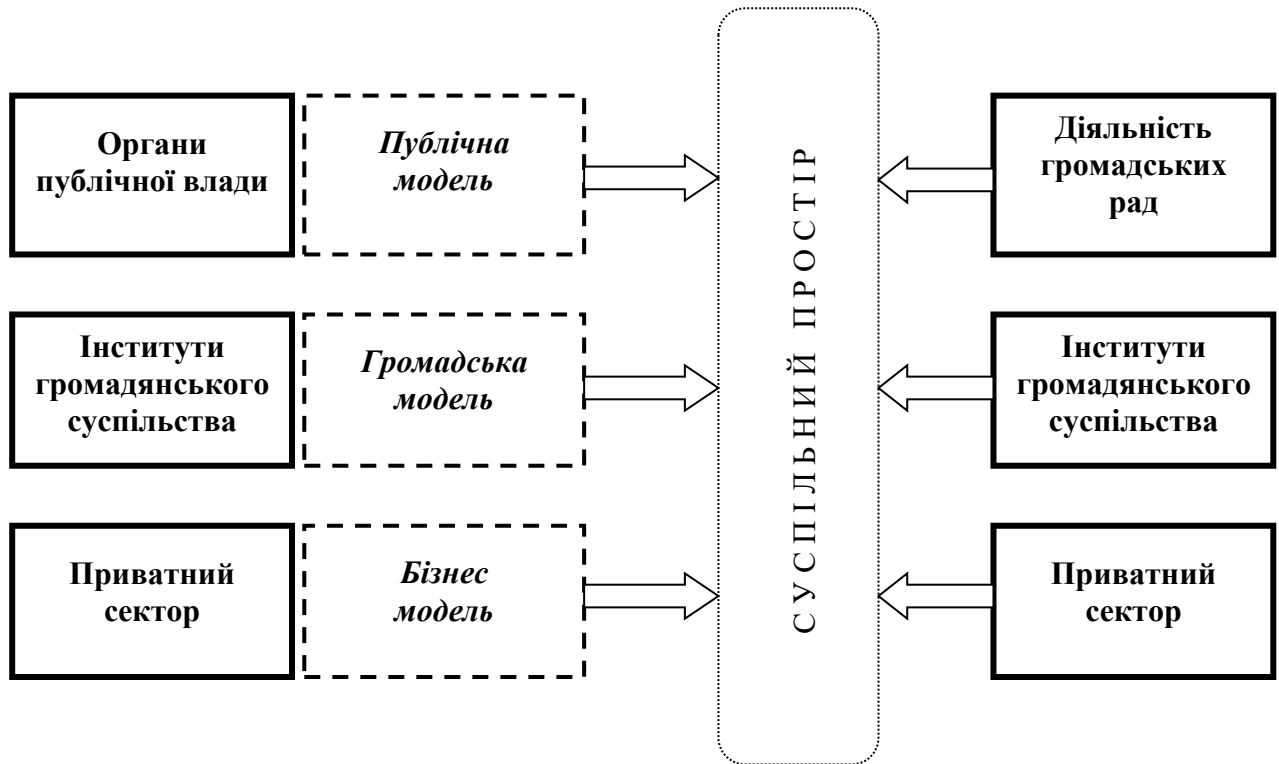

Рис. Моделі тристоронньої взаємодії «влада – суспільство – приватний сектор»

Джерело: [5].

Додаток Д

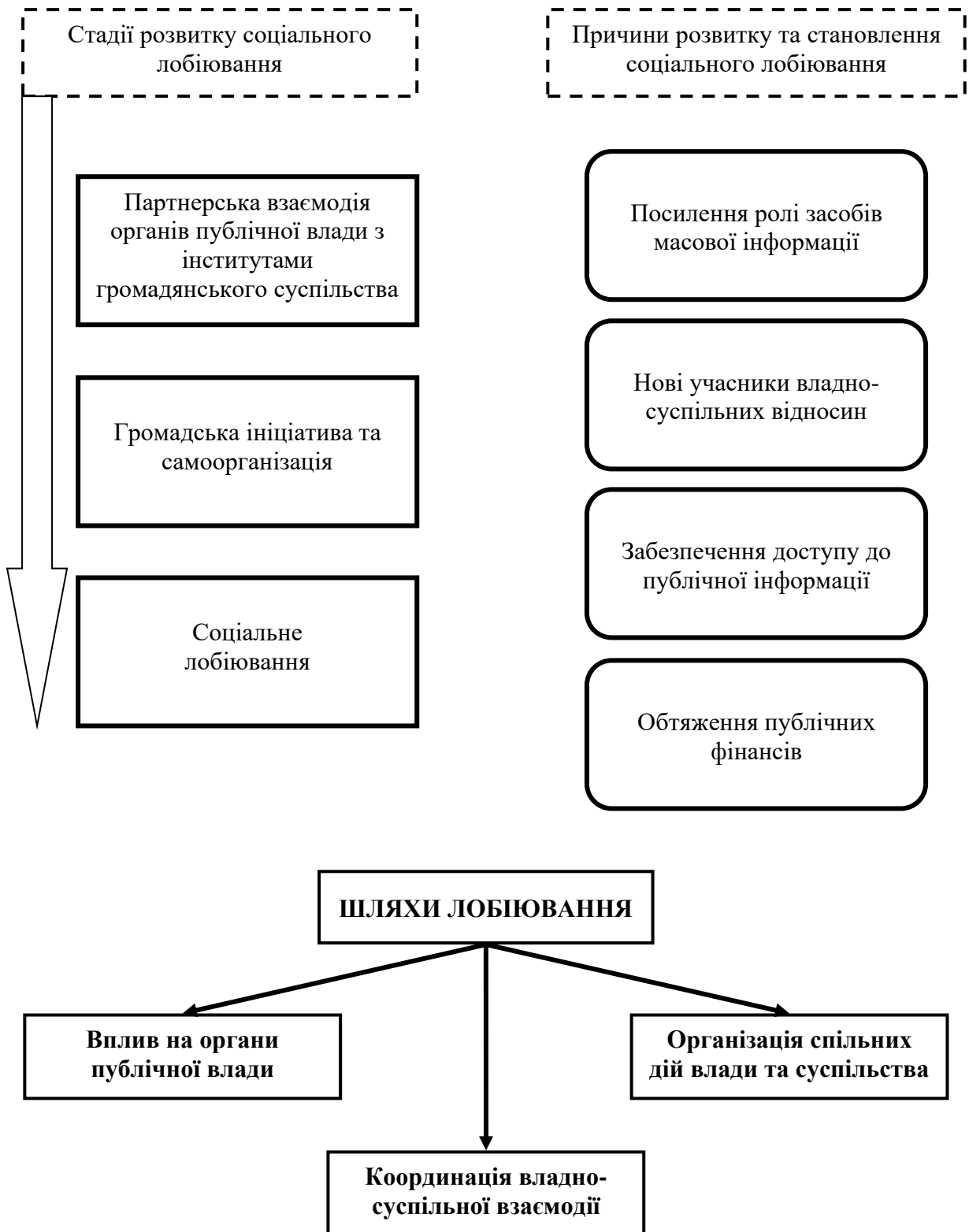

Рис. Характерні особливості соціального лобіювання

Джерело: [6].

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВІДДІЛ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ТА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ

просп. Олександра Поля, 1, м. Дніпро, 49004, тел./факс (056) 742 75 52,
 e-mail: vzg@adm.dp.gov.ua, Код ЄДРПОУ 44200899

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Докаленко Варвари Вікторівни

на тему:

“Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади”

представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 - Публічне управління та адміністрування.

Критичний аналіз основних наукових результатів, викладених в дисертаційній роботі Докаленко Варвари Вікторівни на тему “Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади” дозволяє дійти висновку, що вони представляють практичний інтерес та доцільність апробації для органів органів державної влади та місцевого самоврядування.

• В поточній діяльності відділу консультативної допомоги та забезпечення взаємодії з органами місцевого самоврядування Дніпропетровської обласної державної адміністрації були використані окремі висновки та пропозиції дисертантки щодо удосконалення механізмів співпраці органів публічного управління в процесі взаємодії з інститутами громадянського суспільства, зокрема, в процесі підтримки об'єднаних територіальних громад. Важливими положеннями наукової роботи щодо удосконалення механізмів взаємодії вищезазначених суб'єктів є залучення представників громадських організацій, а також окремих громадян до прийняття управлінських рішень щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Не менш важливими є рекомендації у подальшому впровадженні прийнятих рішень на локальному рівні за участі місцевої влади, інститутів громадянського суспільства та активних громадян.

Начальник відділу

Віталій МАЛАСАЙ

У К Р А І Н А
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА

Майдан Просвіти, 1, м. Рівне, 33013, тел. (036-2) 695-202, факс (036-2) 62-00-64. E-mail: obrada@ror.gov.ua

Зад. оу. 2012 № 01/12 - 262/р На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Варвари ДОКАЛЕНКО
на тему:
«Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади»

Результати наукового дослідження Варвари ДОКАЛЕНКО на тему «Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади» в аспектах удосконалення механізмів взаємодії органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства було використано депутатами та працівниками виконавчого апарату Рівненської обласної ради під час налагодження комунікативних каналів взаємодії з місцевими інститутами громадянського суспільства, під час розробки та прийняття управлінських рішень та організації діяльності Координаційно-консультативної ради з питань місцевого самоврядування при голові обласної ради, а також при впровадженні комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня відкритості та прозорості діяльності Рівненської обласної ради.

Результати досліджень регіональної громадської думки, що проводилося у межах дисертаційного дослідження, частково були враховані у діяльності депутатів Рівненської обласної ради під час налагодження конструктивної взаємодії з засобами масової інформації та громадськістю. Також депутатами обласної ради використовуються положення вказаного дисертаційного дослідження щодо організації маркетингових комунікацій, яке стосується удосконалення регіональної соціально-економічної політики, забезпечення умов для розвитку громадянського суспільства та ведення просвітницької роботи.

Заступник голови ради

Олексій БУЧИНСЬКИЙ

ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ
ДСА України

вул. Липська, 18/5, м.Київ, 01601, тел. (044) 277-76-86, факс (044) 277-76-11
E-mail: inbox@court.gov.ua, Web: <http://www.dsa.court.gov.ua>, Код ЄДРПОУ 26255795

№ _____
на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ДОКАЛЕНКО ВАРВАРИ ВІКТОРІВНИ
на тему:
“ Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів
громадянського суспільства в умовах децентралізації влади”
представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 281- Публічне управління та адміністрування

Здійснена фахівцями Державної судової адміністрації України оцінка практичного впровадження наукових результатів, отриманих Докаленко В.В. при підготовці дисертаційного дослідження на тему “ Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади ”, свідчить, що положення цієї роботи мають високий потенціал для практичної апробації в органах публічного управління.

Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом. Тому взаємодія з інститутами громадянського суспільства є важливим елементом в діяльності установи, оскільки пропозиції дисертантки щодо удосконалення правового механізму впроваджено у напрямку забезпечення роботи зі зверненнями громадян з питань, що належать до повноважень органу, а також взаємодії із засобами масової інформації. Крім того, застосування пропонованого у дисертаційній роботі підходу дозволило більш широко вживати заходів щодо усунення причин та умов, які породжують такі звернення. В рамках даного дослідження доцільно зазначити про важливість внесення змін до діючого законодавства в питанні організації взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Голова

Олексій САЛЬНИКОВ

№ 44-11-242
 від 12.04.2023

У разову спеціалізовану вчену раду
 по захисту дисертаційних робіт
 на здобуття наукового ступеня
 доктора філософії за спеціальністю
 281 «Публічне управління та адміністрування»

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи у навчальний
 процес наукових результатів дисертаційної роботи аспірантки
 Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Докаленко Варвари Вікторівни

Ректорат Дніпровського державного аграрно-економічного університету засвідчує, що наукові та практичні рекомендації Докаленко Варвари Вікторівни щодо удосконалення механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади знайшли практичне застосування при підготовці навчальних курсів університету та включені окремими розділами в освітньо-професійну програму підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Довідка видана для представлення у разовій спеціалізованій вченій раді за місцем захисту кандидатської дисертації.

Перший проректор,
 проректор з навчальної
 роботи

Дмитро ОНОПРІЄНКО